

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ НАУКИ»**

(28-29 травня 2021 р.)

Чернігів
2021

УДК 001(063)
Т 33

Теоретичні та практичні аспекти розвитку
Т 33 **науки.** Матеріали науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 28-29 травня 2021 р.). – Херсон:
Видавництво «Молодий вчений», 2021. – 208 с.
ISBN 978-966-992-539-8

У збірнику представлені матеріали науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки». Розглядаються загальні питання архітектури, ветеринарних наук, державного управління, історичних, технічних, філософських наук та інші.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, а також для широкого кола читачів.

УДК 001(063)

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Боровець І.Г.

ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО ЕСТАМПУ

ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ10

Varenyk Olha

DECONSTRUCTION IN FASHION DESIGN:

BECOMING THAT REALIZATION.....13

Воловчук Ю.В.

ПРО ЖАНРОВО-СТИЛЬОВУ СПЕЦИФІКУ

ХОРОВОЇ СИМФОНІЇ В. ПОЛЬОВОЇ «СВІТЛІ ПІСНЕСПІВИ»16

Манзик Д.В.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКРИПКОВИХ ТВОРІВ І.С. БАХА.....18

Нємцова Л.О.

ВЛАСТИВОСТІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

ПЕРІОДУ НОВОГО ЧАСУ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА.....21

Обиначна З.В.

ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

СУЧАСНИХ ШКІЛ АЛЬПІНІЗМУ ТА СКЕЛЕЛАЗІННЯ24

Ометюх Ю.Я.

КОЛЯДКИ ТА ЩЕДРІВКИ – АРХЕТИПИ

УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ.....27

Пандирєва Є.А.

ЧИТАБЕЛЬНІСТЬ РУКОТВОРНОГО ГРАФІЧНОГО НАПISY

У ВІЗУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА.....29

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Василєга П.А.

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАХВОРЮВАНOSTI НА ГРВІ

СЕРЕД ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ.....33

Дядичко В.Г., Харитоновa Ю.В.

ОБГРУНТУВАННЯ КІЛЬКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ

СТАНУ ТРАНЗИТНИХ ВОД

ЗА ПОКАЗНИКАМИ ЗООПЛАНКТОНУ35

Князюк І.О., Настека Т.В.

ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ БОЯРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА 39

Текдемір І.О.

ЗАКОНОМІРНОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ СТАНУ

ЕШЕРИХІОЗУ У ТВАРИН РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП..... 40

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Кернова М.П.

ПРИЧИНИ РОЗВИТКУ ВОДНО-ЕЛЕКТРОЛІТНИХ

ТА КИСЛОТНО-ЛУЖНИХ ПОРУШЕНЬ ТА ЇХ РОЛЬ В ОЦІНЦІ

ВАЖКОСТІ ГІПОВОЛЕМІЇ ЗА ГАСТРОЕНТЕРИТИВ СОБАК..... 43

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Кравчук І.В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ

ПАЛІНОЛОГІЧНОГО МЕТОДУ У ГЕОАРХЕОЛОГІЇ 46

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бровко Ж.О., Таций О.О.

РІДКИЙ МЕТАЛ – ДИВО ГЕОЛОГІЇ..... 50

Джуян А.О., Думенко Г.А.

ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ГРП

В УЩІЛЬНЕНИХ КОЛЕКТОРАХ..... 52

Сплодитель А.О., Курасва І.В.

ГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЇ

ДЗЕРЖИНСЬКО-ГОРЛІВСЬКО-СНАКІЇВСЬКОЇ

ПРОМИСЛОВОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ 55

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Бень Я.О.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПІВРОБІТНИЦТВА

УКРАЇНИ З НАТО: АЛГОРИТМ ОСМИСЛЕННЯ 59

Гришко А.С.

РЕГУЛЮВАННЯ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН В КРАЇНАХ ЄС

ЯК ПРОЯВ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

У ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ..... 62

Гуляк О.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ
УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА66

Євдокимов В.В., Лисак С.П.

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ69

Криничко Л.Р., Мотайло О.В.

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ
СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ73

Мошенська О.В.

СТВОРЕННЯ ДИТЯЧИХ МАЙДАНЧИКІВ ДЛЯ ДІТЕЙ
З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В М. ЧЕРКАСИ.....76

Супрунова І.В.

ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ
НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ78

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С.

МИКОЛА ЖАРКИХ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ
САЙТУ «МИСЛЕНЕ ДРЕВО».....81

Данілівська О.В., Марасва В.В.

ПИТАННЯ ДОЛУЧЕННЯ ЖІНОК
ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА.....84

Козлова Л.Б.

ФОРМУВАННЯ ЗАСАД АВТОНОМІЇ КОЗАЦТВА
В РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ.....87

Костиренко Т.О.

ПЕРЕКЛАД ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ «НАРИСІВ НАРОДНОГО ЖИТТЯ
В МАЛОРОСІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.»
У ПРАЦІ МИКОЛИ ГОРБАНЯ «ПО СУДАХ ГЕТЬМАНЩИНИ...»89

Котова В.І.

ОРНАМЕНТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БОЙКІВСЬКОЇ ВИШИВКИ
КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX СТОЛІТТЯ92

Курильчик Д.Л.

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ КОСТОПІЛЬСЬКОГО ГАБІТУМУ:
ТАКТИКА ВИЖИВАННЯ.....94

Самчинська О.О.

ФОРМУВАННЯ ВОЛИНЕЗНАВСТВА В ІСТОРИЧНІЙ БІБЛІОГРАФІІ	98
--	----

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Кінсел К.Д.

РЕЛІГІЙНІ СЮЖЕТИ, СИМВОЛИ Й АЛЕГОРІЇ В КИЇВСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ 1960–1970 РОКІВ	100
--	-----

Кухтій О.С., Федотова О.О.

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ «ТОРГСИН» ТА «ЮВЕЛІРТОРГ» НА РОЗВИТОК ЮВЕЛІРНОЇ КУЛЬТУРИ В УСРР–УРСР У 1930-Х РР	102
---	-----

Маслянінова Н.В.

ПОСТРАДЯНСЬКИЙ АКЦІОНІЗМ ДЕВ'ЯНОСТИХ РОКІВ. СТАВЛЕННЯ ВИБРАНИХ АКЦІЙ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА АВАНГАРДУ	105
--	-----

МЕДИЧНІ НАУКИ

Бучук М.П., Коваль Г.М.

ПРОБЛЕМА ЗАХВОРЮВАНOSTІ ВІРУСОМ ЛЕПТОСПИРОЗУ НАСЕЛЕННЯ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ	109
--	-----

Головнич А.М.

ПРОБЛЕМА ЗАХВОРЮВАНOSTІ ВІРУСНИМ ГЕПАТИТОМ А НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	112
--	-----

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Геворкян А.Ю.

МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	114
---	-----

Горбенко А.І., Задорожний В.П.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ З ПОЧАТКОМ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ У 2014 РОЦІ	117
---	-----

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Багирзаде А.К.

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ПОДРОСТКОВ
В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19120

Водоп'янова В.С.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-
ІНВАЛІДАМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....123

Колесник О.І.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....126

Поваренко О.С.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ НА СТАВЛЕННЯ
РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ
ДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....130

Сиротюк А.А.

ПЕРЕВТОМА І ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЛІКАРІВ ЕКСТРЕНОЇ
МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....133

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Тромсюк В.Д., Бугайов В.Д.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОДУКТИВНОСТІ
ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ЗЕРНА КОЛЕКЦІЙНИХ ЗРАЗКІВ
ТРИТИКАЛЕ ОЗИМОГО ФУРАЖНОГО ТИПУ137

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Баранецька А.Д., Ковпак В.А.

ДОКУМЕНТ ЯК ВАЖЛИВА КОМПОНЕНТА
ОРГАНІЗАЦІЇ/РЕАЛІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ141

Бєлов Д.О.

ПОХОДЖЕННЯ КОМІКСУ:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД144

Боровська Д.О.

ПРЕВЕНТИВНИЙ ХАРАКТЕР ВИСВІТЛЕННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ146

Моршна Н.О.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК НОВА МЕДІАРЕАЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ.....150

Штих А.Т., Демчина Л.І.

МОНІТОРИНГ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТОКУ НАФТОГАЗОВОЇ ТЕМАТИКИ	153
---	-----

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Голованюк К.І.

ВТРАТА ГОДУВАЛЬНИКА. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СОЦІАЛЬНИМ ПРАЦІВНИКАМ, ЩО НАДАЮТЬ СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ СІМ'ЯМ	157
---	-----

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Бакеркін В.Р., Мисов О.П., Савченко М.О.

ПРИЛАД ДЛЯ АВТОМАТИЧНОГО ТИТРУВАННЯ СІРЧАНОЇ КИСЛОТИ	161
---	-----

Водолазька А.В., Голуб Л.С.

АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ НОВОЇ РЕЦЕПТУРИ СТОЛОВОГО МАРГАРИНУ	162
--	-----

Лукашук Б.С., Опришко М.І.

СЕГМЕНТАЦІЯ ПОШКОДЖЕНЬ ШКІРНОГО ПОКРИВУ ЛЮДИНИ НА ЗОБРАЖЕНІ МЕТОДАМИ ГЛИБОКОГО НАВЧАННЯ.....	164
---	-----

Марченко Є.В.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КІЛЬКІСТЬ ДІАГНОСТИЧНИХ ЛІНІЙ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ТЕХНІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....	168
--	-----

Печенюк Б.Є.

ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОЇ КІЛЬКОСТІ ПОСТІВ ПОТОЧНОГО РЕМОНТУ ПІДПРИЄМСТВ АВТОТРАНСПОРТУ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ МАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	172
---	-----

Царенко В.В., Хлопицький О.А.

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ЗОЛОШЛАКОВИХ ВІДХОДІВ ТЕС	175
---	-----

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Перець В.П., Четвертак Т.Ю.

ВИВЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ	178
---	-----

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Веснянка А.В.

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ФОРМУВАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ180

Шефер В.М., Токовило Т.С.

МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗРАХУНОК ОРТОДРОМІЇ182

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Дейнеко А.Х., Шевчук О.К.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ГІМНАСТОК
У ВПРАВАХ З БУЛАВАМИ.....185

Красновська Є.Г.

ІСТОРІЯ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР189

Недоборська К.Л., Сірий О.М.

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ192

Сілівончик А.В.

ПЛАВАННЯ – ОСНОВНИЙ ЗАСІБ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ195

Слободяник А.С.

ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГНУЧКОСТІ
ДЛЯ ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ.....199

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Голубовська О.В.

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ202

Кузнецова І.О.

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОГО ВИМІРУ
НАВЧАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ205

АРХІТЕКТУРА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Боровець І.Г.

бакалавр,

*Національна академія образотворчого мистецтва
і архітектури*

ОСОБЛИВОСТІ АМЕРИКАНСЬКОГО ЕСТАМПУ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

В американській мистецтвознавчій науці усталилася думка, що на початку ХХ ст. американська графіка як загалом і американське мистецтво були явищем дещо локальним, залежним від європейських впливів, а сам медіум лише починав розглядатися американськими художниками як мистецький. Частково з цим не можна не погодитися, проте було б передчасно недооцінювати феномен естампної графіки в американському мистецтві цього періоду.

Американські гравери дійсно перебували під більшим іноземним культурним впливом, ніж художники будь яких інших країн, чому сприяв вільний обіг європейської графіки в США. Окрім того, традиція графіка-митця у європейському розумінні дуже повільно розвивалася в Америці, оскільки дуже мало художників дивилося на естампну графіку як на незалежний мистецький медій, який не лише придатний для репродукцій. Про це у своїх роботах зазначають мистецтвознавиця О. Візо, дослідниця Н. Фінлей та Дж. Мозер, старша кураторка Національного музею американського мистецтва Смітсонівського Інституту [1; 2; 4]. О. Візо, зокрема, називає цей період «золотою добою» з точки зору «безпрецедентної кількості художників, які з новим інтересом звернулися до цього медіуму, щоб висловити свої думки, ідеї та бачення Америки та її людей» [4]. Слід зазначити, що Бібліотека Конгресу налічує понад 1000 американських графіків, роботи яких були створені у період з 1900 до 1950 років.

Також, від самого початку американська графіка переважно базувалася на принципі колаборації художника, гравера та видавника, тенденція до чого зберіглася протягом усього ХХ ст.

Естампна графіка в США переважно використовувалася у рекламних цілях, для розповсюдження інформації чи продажу репродукцій творів відомих митців. Майже до кінця 19 ст. поняття оригінальності графіки поступалася таким поняттям як вправність виконання, акуратність і увага до деталей.

Стилістичні особливості американської графіки 19 ст. влучно описала Н.Фінлей, зазначивши, що «запозичення мотивів було таким звичайним, що дуже складно часом визначити оригінальну роботу [1, с. 105].

Лише з 1880-х рр. естамп отримує визнання американськи художників саме за свої мистецькі можливості і здатність до експериментів. У відповідь на процес витіснення фотографією репродукційних функцій друкованої графіки художники почали переглядати функції і роль гравюри. Оригінальність і персональна залученість автора до роботи з кліше стала вагомим критерієм.

Американське мистецтво наслідувало європейську традицію в захопленні японською гравюрою та кольоровим дереворитом. На початку 20 ст. з'явилася так звана «гравюра Провінстауна» чи метод гравюри на дереві з білими лініями. Метод започаткувала група з шести художників у Провінстауні, штат Массачусетс, а авторство ідеї приписується Б.Дж.О. Нортфелду та Е. Марс.

Літографська техніка не була популярною на початку 20 ст. не лише через її комерціалізованість, але й тому, що не вистачало професійних друкарів для втілення художніх задумів митців [2, с. 22]. Попри наявність на той час цілої індустрії літографських друкарень, художнику було важко знайти літографа, який би зміг на високому рівні надрукувати роботу.

Цю ситуацію змінили декілька відомих граверів. Дж.С. Міллер з Нью-Йорку, один з професійних літографів, який співпрацював з такими відомими художниками як Дж. Белоуз, Т.Г. Бентон, А.Б. Девіс тощо, і друкував лише мистецьку графіку. Художник Б. Браун з Нью-Йорку робив як власні естампи, так і друкував гравюри для інших художників – Дж. Слоуна, А.Б. Девіса, Р. Кента, дуже часто вносячи в роботи свої корективи.

У 1915 р. Дж. Белоуз писав своєму листі: «Літографія – я роблю що можу для того, щоб реабілітувати цей медій через стігму комерціалізації, яка дуже сильно асоціюється з ним» [5, с. 50].

Слід відзначити, що на зламі 19-20 ст. американська графіка все ще була вторинною і поступалася європейським зразкам, за якими переважно і ганялися колекціонери. Проте, саме тоді на сцену вийшли митці із новими ідеями, які докорінно поміняли зазначену ситуацію, сфокусувавши свою увагу на національній темі та їх трактування. Це, передусім, Е. Хоппер, Дж. Слоан, Дж. Мартін, М. Вебер, Дж. Беллоуз, П. Бекно, М. Льюїс, Т.Г. Бентон, Р. Марш тощо.

Поступовий вихід на сцену друкованої графіки як самостійного і оригінального виду мистецтва збігся з появою першого по-справжньому американського стилю. Не в останню чергу цей процес був прискорений націоналізмом початку 20 ст. напередодні I Світової війни. Корені цього стилю під назвою «американський реалізм» слід шукати в ілюстрованій періодиці, а його основоположників – серед видатних американських художників-реалістів групи «Вісім» (The Eight) та «Школи сміттєвих ведр» (Ashcan school), багато з яких починали як газетні ілюстратори. Те, що згодом ці художники зображали в живописі чи акварелі стилістично було пов'язано з їхніми графічними роботами для популярних журналів, зокрема

у зображенні простих і не завжди привабливих сторін нью-йоркського життя, розквіту та занепаду цього міста, передачі сильного контрасту світла і темряви, уваги до деталей тощо.

Одною з вагомих причин для додаткового поштовху до розвитку естампної графіки у 1930-х роках стала Велика депресія та урядова допомога митцям у подоланні наслідків бідності і безробіття. Було створено спеціальне федеральне агентство, яке займалося створенням та розподілом державних замовлень для художників, яке у свою чергу відкрило графічні майстерні в окремих містах США протягом 1935–1943 рр. У цих майстернях заохочували творчість та відроджували інтерес до літографії і деревориту, а також популяризували метод кольорового друку в техніці шовкодруку.

Не лише літографія, а і шовкодрук вийшов за межі лише комерційного використання та перетворився на мистецьку друковану техніку. Як вважає Н. Фінлей, саме шовкографія чи «серіграфія» стала першою власне американською друкованою графічною технікою [5, с. 50].

У цей же період з'являється ще один по-справжньому американський стиль – реджіоналізм, не в останню чергу як відповідь на урбаністичні ідеали модерністів початку століття. В основі стилю лежало прагнення передати дух «справжньої» Америки: побут фермерів Середнього Заходу, труднощі Великої депресії і образи з американського фольклору. Естампом, а саме літографією займалися такі відомі художники-реджіоналісти як Дж.С. Керрі, Т.Х. Бентон, Г. Вуд. Їхня графіка зробила внесок в американське мистецтво передусім тим, що їх популярність як художників привернула увагу ширшого кола глядачів до естампу, втім не вони зробила значний прорив у цьому мистецтві. Якщо говорити про митців відданих естампу у 1940-х рр., то слід відзначити Г. Стернберга, Р. Соєра, Р. Марша, А. Ландека та С. Вендженрота.

II Світова війна надала додатковий поштовх розвитку естампу в Америці, чому сприяв великий потік в країну митців з окупованої нацистами Франції.

Так, у 1940 році філію свого паризького ательє «Ательє 17» відкрив у Нью-Йорку видатний британський графік С.У. Гейтер, і згодом воно стало найбільш впливовою графічною студією в США, що дала поштовх для появи цілої низки видатних незалежних американських графічних майстерень у 1950–60-х рр.

Серед усіх аспектів визначального впливу У. Гейтера на американську графіку, дослідники зазначають саме його внесок у зміну сприйняття цього візуального медіа не лише як тиражного мистецтва, а як мистецтва унікального із багатьма можливостями для самовираження, а графіка – як художника на рівні скульптора чи живописця [3].

Повернення У. Хейтера до Парижу у 1950 році і згодом закриття у 1955 році американської філії «Ательє 17» не призвело до втрати практики незалежних графічних майстерень. Ідея почала жити своїм життям і дала поштовх відкриттю таким культовим майстерням як Universal Limited Art Edition (ULAE), Tamarind Lithography Workshop, Crown Point Press, Gemini

G.E.L., Landfall Press, Graphicstudio, Impressions Workshop, The Printmaking shop тощо. Саме вони сформували обличчя післявоєнної та сучасної американської графіки.

Всі ці фактори поступово створили фундамент того феномену розквіту естампу, який чітко окреслився після II Світової війни, коли США зайняли повідну роль глобального лідера у сфері політики, економіки, культури і мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Finlay N. American Printmaking in the Twentieth Century // The Princeton University Library Chronicle. Vol. 42. No. 2. – 1981. – URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/26402233.pdf>
2. Moser J. Collaboration in American Printmaking Before 1960 / Joann Moser // Printmaking in America: Collaborative Prints and Press 1960–1990 / Joann Moser. – New York: Harry N.Abrams, 1995. – (Catalogue). – P. 10–31.
3. Ripner S. The Postwar Pint Renaissance in America. In Heilbrunn Timeline of Art History // The Metropolitan Museum of Art. – 2000. – URL: [https://www.metmuseum.org/toah/hd/post/hd_post.htm%20\(October](https://www.metmuseum.org/toah/hd/post/hd_post.htm%20(October)
4. Viso O. The Golden Age of American Printmaking 1900–1950. For the exhibition Artists of the American Scene: A Selection from the Dr. Robert B. and Dorothy M. Gronlund Collection of Twentieth Century Prints. / Olga Viso // Norton gallery of Art. – 1994. – URL: <http://www.tfaoi.com/aa/9aa/9aa175.htm>
5. Watrous J. A century of American Printmaking, 1880-1980. The University of Wisconsin Press. / J. Watrous, 1984. – 334 p.

Varenyk Olha

Student,

Scientific supervisor: Denysenko Vitalina

Teacher,

Kyiv National University of Technologies and Design

DECONSTRUCTION IN FASHION DESIGN: BECOMING THAT REALIZATION

Deconstructivism, as an innovative style, which includes experiment and improvisation, is one of the innovative trends in modern design. Deconstructivism can be called an artistic movement, in the modern world is inherent in all types of art, including architecture and design – designing clothes. This style found its name in the literary movement of deconstruction, the theorist and leader of which was Jacques Derrida, a French philosopher, a representative of postmodernism. The main task of his works is the deconstruction of metaphysics, that is, the

structural revision of the established principles, categories and concepts [1]. Deconstruction is not only a method of philosophical thinking, but also a design method in literature, architecture, design, and the visual arts.

The study of the style «deconstructivism» as an innovative movement, its development and manifestations in clothing design is the subject of the works of modern scientists: A.V. Svintsov, Yu.V. Shatalova, V.P. Mironenko, A.V. Gerasimova, I.I. Eremenko.

The phenomenon of deconstructivism continues to attract the interest of specialists in the fashion industry and scientists from around the world. However, important aspects of the topic remain that require further research, especially given the relevance and significant potential of this style in modern design.

The «deconstructivism» style in clothing design as a concept was formed in the early 1980s, but the destruction of generally accepted canons in fashion was confirmed by Coco Chanel, Jean Paul Gaultier, Vivienne Westwood. Jean Paul Gaultier, known for his revolutionary ideas, full of creativity and freedom from stereotypes, made an undeniable contribution to the modern vision of fashion. His bold projects – the use of underwear as outerwear, men's suits with a skirt – in the distant eighties caused a real explosion of criticism and condemnation. The fashion collections of British designer Vivienne Westwood, the founder of the punk style, are characterized by a combination of styles and materials that are not at all compatible. An important aspect of the punk style was the manifestation of protest both in the design of clothing and in overall appearance. Asymmetric intricate cut, raw edges in garments – these are all signs of deconstruction in the 1970 suit. The formation of an innovative style received a new impetus in the collections of Issei Miyake, Yoji Yamamoto, Rei Kawakubo. Japanese designers demonstrated clothes that did not correspond to the generally accepted norms of world fashion. At the moment of its appearance, the new in fashion almost always causes a negative attitude, because this new wave is created in unusual forms, often requires a change in taste and stereotypes of thinking. Rapid metamorphoses in fashion create challenges, teach a person to be flexible, open to new things and tolerant to those who are not like you.

The style of «deconstructivism» is precisely the trend in fashion, that the corresponding trends. In the 1980s, Rei Kawakubo, the queen of the avant-garde, creates intellectual fashion. In her collections, the understanding of color, cut and the very purpose of clothes is actually turned inside out. Kawakubo's models seem odd: dresses with clasps without buttons; sweaters like moth-eaten. Moreover, these costumes and dresses, illogical in their design, whose elements turned silhouettes into a new work of art, found their connoisseurs and had a tremendous influence on the fashion of the 80s. The collection of Japanese designers at Paris Fashion Week (1981) destroyed the stereotypes of European fashion, for which it received the name «destructive look». The «deconstructivism» style in the context of the new aesthetics brought new decorative features to the design of clothes: holes, tears, scuffs, deliberate imperfection. Man-made is not always perfect, but it can be beautiful nonetheless. In absolute symmetry and correctness, there is no

movement, no life – it is artificial. The destruction of the structure of the material gives the form a new reading, evokes new sensations and emotions.

Deconstruction in clothing changed the general value criteria, expanded the possibilities for experimenting not only with forms, but also with their content. Design-projection in the style of deconstruction turns into a kind of game with fragments, when the incompatible is connected, paradoxes are born. A critical and ironic attitude towards rules and authorities, a new interpretation of traditions, the destruction of canons, familiar connections – these are methods of deconstruction, leading to the creation of a new image, as an open system capable of transformation.

Design-designing of clothing collections in the style of «deconstructivism» includes the following signs of deconstruction: asymmetric cut, horizontal or vertical cuts or cut-out parts of clothing, double or triple collars or sleeves, inverted pockets, the use of elements of clothing of different styles in one image, layering, the combination of opposites, arouses the interest of fashion consumers. Deconstructed design projection gives intelligence to the clothes and the costume becomes a work of art. New images, interesting in their expressiveness, appear as a result of changes in classical proportions, designs, and interrelationships between elements. The decorative features of deconstruction in clothing design have been investigated, which include: horizontal or vertical cuts, the transformation of sleeves, the effect of layering due to cutting out fragments, cutting of knitwear (loops are «loose»), the effect of processing basic things into a suit with a complex cut, collages from several different things, deconstructing denim, deliberate wear of clothes, asymmetrical cut, the use of elements of clothing of different styles in one image.

Methods of deconstruction give the image dynamism, irony, innovative form, uniqueness, which indicates the prospect of scientific research on the manifestation of the style direction «deconstructivism» in clothing design and the practical implementation of this style in the modern design of fashion collections.

References:

1. Derrida Jacques. *Fields of Philosophy*. Moscow. Academic project, 2012, 376 p.
2. Svintsov E.V. The role of deconstructivists in shaping the design of the future. *Scientific bulletin of NLTU of Ukraine*. Kiev, 2013. Issue 23.18, pp. 370–373.
3. Shatalova Yu.V., Mironenko V.P. Avant-garde and deconstructivism in the work of modern Western fashion designers. *Visnyk HDADM*, Kharkiv, 2011. No. 2, pp. 83–88.

Воловчук Ю.В.

пошукувач,

Національна музична академія України

імені П.І. Чайковського

ПРО ЖАНРОВО-СТИЛЬОВУ СПЕЦИФІКУ ХОРОВОЇ СИМФОНІЇ В. ПОЛЬОВОЇ «СВІТЛІ ПІСНЕСПІВИ»

Проблема жанру в самому широкому розумінні стабільно викликає активний інтерес музикознавців у зв'язку з постійним оновленням різновидів того чи іншого жанру. Відносно сучасної симфонії В. Холопова зазначає: «На Заході симфонії – суто одиничні явища, а у новітніх композиторів їх не має зовсім. Однак сучасні <...> композитори настільки перетворили сам цей жанр, що він багато в чому втратив свої родові ознаки: відбулося «розтікання» класичного жанру на широкий площі сучасної музичної творчості. В результаті слід говорити про два види симфонії – канонічний та неканонічний. І другий <...> зайняв місця більше, ніж перший» [2, с. 31–34]. «Неканонічні» сучасні симфонії підпорядковані нетиповим, новаторським принципам симфонічного мислення, вони являють собою приклади оригінального втілення музичного задуму, приклади використання індивідуальних виконавських складів та композиційних рішень. Серед них – жанр хорової симфонії, який залучив до симфонічних процесів позаінструментальні форми викладу музичної думки. Специфіку симфонічного жанру пов'язаного зі словом, досліджували О. Батовська, В. Гузєєва, І. Лаврентєєва, С. Лісецький, Н. Симакова, зауважуючи, зокрема, що автори хорових симфоній демонструють абсолютне різноманіття творчих проявів, не обмежуючи себе змістовними межами традиційних жанрів. Іноді жанровий інваріант симфонії зберігається, в інших випадках – повністю переосмислюється або синтезується з суто хоровими жанрами, такими як меса, реквієм, хоровий концерт. За більшістю явищ сучасної хорової музики стоїть певна духовна реальність особистості та часу. У хоровій симфонії «Світлі піснеспіви» звучність хорової тканини створює дивовижний ефект, коли музичний матеріал сприймається як живий організм, а роль тембрових поєднань хорових голосів значно зростає. Це дає можливість застосувати щодо даного явища термін «темброфактура», так як на думку В. Цитович, «якщо розкласти фактуру на складові елементи, то тембр пропадає, і жоден елемент не може відтворити хоча б частинку загальної синтетичної звучності» [3, с. 3].

В хоровій симфонії «Світлі піснеспіви» центральне місце в драматургії цілого посідає хор, що сприймається композитором, як величезна звукова маса, гнучкий матеріал, який дає свободу для множинних тембрових варіацій. В «Світлих піснеспівах» кожен хоровий голос важливий, і в сукупності вони утворюють «озвучену фактуру» – темброфактуру. Під цим

терміном музикознавці розуміють нероздільний функціональний зв'язок тембру та фактури, специфічний засіб організації музичного матеріалу, що поєднує суто темброві засоби виразності з фактурними, темброартикуляційними, динамічними засобами, структурними елементами, тощо. Але для твору В. Польової важливо, що темброфактура формує відчуття «перебування» в тому чи іншому стані, що реалізують лірико-медитативний, плинний спосіб розгортання симфонічної драматургії.

В хорівій симфонії В. Польової функцію темброфактурних елементів, що створюють той чи інший стан перебування, виконують наступні усталені авторські прийоми:

- лінійні голоси, що плинно й повільно розгортаються у сольних партіях, переважно у альтів чи сопрано. Найчастіше вони призначені створити архаїчний колорит, молитовний настрій, ефект ледь вловимого, повільного руху часу, а також асоціюються із старовинними формами церковного співу, зокрема знаменного розпіву. Темброфактурна «пляма» в такому випадку має приглушений, затьмарений колорит, ніби позначений легкими штрихами;

- акордові елементи фактури, подані у класичному тембровому звучанні мішаного хору та переважно в тісному розташуванні, що асоціюються з традиціями православного богослужбового обігу та мають барвистий, переливчастий темброкolorит;

- хоріві педалі досить різноманітних варіантів, що передають семантичний ефект соборності, єдності, і в той же час наслідують аскетичну звучність церковного співу;

- темброфактурні елементи, що утворюються з поступового «розшарування» звуку від унісону до декількох голосів.

Цікаво, що останній принцип В. Польова реалізує не тільки на рівні темброфактурного елементу, а й на рівні драматургії цілих номерів.

Таким чином, хорова симфонія В. Польової займає унікальне місце на перетині багатьох актуальних тенденцій жанрового розвитку, завдяки чому вона є дуже цікавим зразком сучасного симфонічного мислення і заслуговує на особливу дослідницьку увагу.

Список використаних джерел:

1. Задерацкий В. В. Музыкальная форма. Вып. 1. – М.: Музыка, 1995. – 544 с.
2. Холопова В. Н. Современная российская симфония: высота содержания и размывания жанра // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2012. – № 10. – С. 31–34.
3. Цытович В. И. О специфике тембрового мышления Бели Бартока: автореф. дисс. на соискание уч. ст. кандидата искусствоведения / В. И. Цытович. – Л., 1973. – 23 с.
4. Польова В. В. Світлі піснеспіви. Партитура. Бібліотека хору «Київ» / Передмова Ю. Чекана. – 2018. – 40 с.

Манзик Д.В.

студент,

Науковий керівник: Чехуніна А.О.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

Херсонський державний університет

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКРИПКОВИХ ТВОРІВ І.С. БАХА

У порівнянні з органною та клавірною спадщиною композитора Йоганна Себастьяна Баха, його скрипкові твори представляються меншими за об'ємом, але не менш важливими за значенням. У концертах, сонатах та партитах для скрипки соло, камерних сонатах представлено усе розмаїття композиторської образної палітри: від кантилени до вільної фантазійності, від філософських роздумів до емоційного спалаху, від витонченої грайливості до занепокоєння тощо. За ствердженням численних дослідників творчості Баха та видатних виконавців його творів, а саме Шабаліної Т., Шимановської М., Грибоєдова О., Ойстраха Д., Менухіна І., на його скрипкову спадщину найбільше вплинула творчість Антоніо Вівальді, що найчастіше виявляється у концертах (наприклад концерти E-dur та a-moll); виконавство творів Баха – це найвищий рівень фахової майстерності музиканта-скрипаля, що демонструє його рівень володіння своїм інструментом. Незважаючи на відсутність низького регістру у скрипки, вона була для композитора «ідеальним» та універсальним інструментом, що у своєму звучанні відтворює тепло людського голосу. У наукових роботах Галацької В. можна зустріти назву «Бесіда без слів». Це одна з кодових назв сонат та партит для скрипки соло. Так, у сонатах можна знайти дуже цікаві інтонації, які можуть розказати набагато більше, ніж величезні полотна з текстом [1, с. 28].

Починаючи роботу над скрипковими творами Баха, слід приділити ретельну увагу розбору нотного тексту, ознайомитися із особливостями штрихів та аплікатури, артикуляції, голосоведіння, темпу та динаміки, структури написаного твору. Важливе значення в епоху бароко мала музична артикуляція, яку викладали на рівні з ораторським мистецтвом. Це був дуже важливий етап становлення музиканта, якому виконавці приділяли значну увагу, а саме: плавному руху смичка, поєднанню акордів та подвійних нот, яке не повинно було бути різким, а ніби з маленькою цезурою. Серед головних виконавських стилістичних особливостей можна відмітити гру майже без вібрації, широкий та насичений звук. Звуковидобування не повинно бути сентиментальним або поверхневим, бо це заперечує композиторському стилю. Всю концентрацію уваги виконавець повинен направити на головну тему, її розвиток, кульмінацію та логічне завершення. Також важливе значення у

творах відіграють особливі тематичні зв'язки, які виникають між частинами твору, що додає йому монолітність.

Існує велика кількість редакторських прочитань скрипкових творів Баха. У редакції К. Флеша пропонується грати взагалі все у першій позиції по можливості, без зайвих рухів, зайвої орнаментики та динаміки. Він максимально наблизив свій редакторський текст до композиторського задуму та виконавського стилю. Найчастіше, скрипалі грають за редакцією К. Мостраса, радянського скрипаля і педагога, який зробив дуже багато чудових перекладів відомих творів, а також написав низку наукових робіт, які стосуються музичного становлення скрипаля: роботи над ритмом та інтонацією, засобами музичної виразності, самостійною організацією домашніх занять.

Слід зазначити, що у різних регіонах існують власні скрипкові школи, які впливають на виконання творів Баха, а також на вибір нотної редакції. Наприклад, за думкою німецьких виконавців Таубіца А. та Гаррета Д., найкращий варіант гри сонат, партит та концертів буде саме за рукописним текстом, без зайвих рухів і орнаментики, статична та поліфонічна гра. Американські виконавці, серед яких Менухін І., Белл Дж., віддають перевагу емоційності, яка дозволяє відобразити усю палітру почуттів та хвилювання. На відміну від вище означених представників, українська школа, що представлена такими музикантами як Которович М., Шутко О., Попадюк В., дотримується позиції «рефлексивно-філософської гри», яка дозволяє відтворити змістовну глибину творів Баха. Робота над творами майстра передбачає ретельний попередній аналіз як над нотним записом, так і над власним усвідомленням образно-змістовної глибини твору, яка потребує опрацювання кожної ноти, мотиву та речення [5, с. 25–30].

Важливою стилістичною особливістю фактури скрипкових творів Баха є «приховані голоси», які несуть в собі важливе навантаження: збагачення фактури, варіативний розвиток тематизму, образна трансформація, внесення ладової різнобарвності. Оскільки Бах був композитором-поліфоністом, особливу увагу потрібно звернути на проведення тематичного матеріалу: рух інтонації, мелодичне фразування повинно бути вірно побудоване та логічно обумовлено; проведення поліфонічної теми повинно бути опуклим, змістовним, підкресленим, вагомим звуком та штрихами. Усі ліги, які з'являються, повинні виконувати роль більше фразувальну, ніж поєднувальну. Для композитора поліфонія була не тільки як засіб вираження музичних роздумів: він був справжнім майстром поліфонії, досконалим і унікальним у своєму роді. Важливим стилістичним аспектом, який передбачено у прихованому багатоголоссі, є ідея поліфонізації музичного інструмента скрипки, який за своєю природою є мелодичним і конструктивно не призначеним для поліфонічного багатоголосся [4, с. 56–78].

Жанрова палітра творчості композитора майже всеосяжна (крім опери), вона поєднує емоційне і раціональне, логічне і фантазійне, а також сприяє остаточному ствердженню ладової темпериції у творах Майстра.

Семантична стійкість риторичних фігур у творчості Баха стала емблемою певних почуттів і понять: низхідний рух мелодії – це відображення печалі, смерті, висхідний рух – воскресіння; паузи в усіх голосах – завершення життя, постійні паузи в мелодії – відчуття страху; низхідні секунди – інтонації зітхання, страждання; різкі скачки вниз – немічність. Інтонацію людської мови можна було передати висхідною секундою (питання), висхідною секстою (окрик), трель в високому регістрі (сміх) [3, с. 53].

Підводячи підсумок, можна сказати, що І.С. Бах був дійсно генієм свого часу. Його музичний стиль та міра його глибини не до кінця розкриті та осмислені. Його скрипкові твори – це вершина барочної музики. У творчості Баха практично повністю сформовано арсенал скрипкових виконавських засобів та завершення розвитку скрипки як сольного інструменту. Скрипкова музика у композитора займає одне з найважливіших місць у його творчості як еталон виконавства та майстерності. Він об'єднав у своїй творчості головні здобутки видатних композиторів епохи бароко, таких як А. Кореллі, А. Вівальді, Д. Скарлатті, і підніс на новий рівень музичного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Галацька В. Бах. Скрипкова творчість: вебсайт BelCanto. URL: https://www.belcanto.ru/bach_violin.html (дата звернення: 19.03.2021).
2. Макаров В. Про деякі риси сонатної форми у музиці І.С. Баха: От барокко к классицизму : Учебное пособие по курсу «Анализ музыкальных произведений» : Монографія, 1993. 56 с.
3. Носіна В. Символіка музики І.С. Баха: Классика-XXI : монографія. Київ, 2011. 53 с.
4. Чехуніна А. Бахіанство як установка композиторської та виконавської творчості XIX–XX сторіччя : вебсайт ХДУ. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/13684/1.%20> (дата звернення: 20.03.2021).
5. Як грати Баха: Класика ХХІ: Збірник. Львів, 2007. С. 14–38.

Нємцова Л.О.

*кандидат мистецтвознавства, асистент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ВЛАСТИВОСТІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ПЕРІОДУ НОВОГО ЧАСУ ЕПОХИ ПРОСВІТНИЦТВА

Історія періоду Просвітництва охоплює вельми важливий етап історії Європи. Просвітництво – це історично черговий етап осмислення історично мінливої реальності й наступне перетворення законодавства, інститутів влади, адміністрування й освіти стосовно до нової реальності.

Щодо датування Просвітництва як світоглядної епохи єдиної думки не існує. Одні історики відносять її початок до кінця XVII століття, інші – до середини XVIII століття. В XVII столітті основи раціоналізму закладав Декарт у своїй роботі «Міркування про метод» (1637). Кінець епохи Просвітництва нерідко пов'язують зі смертю Вольтера (1778) (у тому ж році помер Жан Жак Руссо) або з початком Наполеонівських війн (1800–1815). У той же час є думка про прив'язку хронологічних меж епохи Просвітництва до двох революцій: «Славної революції» в Англії (1688) і Великої французької революції (1789). В епоху Просвітництва під впливом соціальних перетворень формування світогляду людини відбувалося на основі опанування культурних і духовних цінностей, усвідомлення нею власної значимості. Бароко лишається, мабуть, самою логічною художньою відповіддю інтелектуальної революції початку XVII століття. Слід враховувати, що маленька інтелектуальна революція 1680–1700-х років вертається до тимчасових рішень, прийнятих раніше, у 1620–1640-і роки; у результаті художня свідомість вертається до методів, запропонованих художниками бароко в XVII сторіччі, і це повернення виявляється майже фатальним. Раннє бароко по суті своєї теологічно.

Кульмінація століття святих відбувається у Франції між 1630 і 1650-ми роками; Східна Європа відстає орієнтовно на чверть століття. Релігійне бароко початку XVII століття можна вважати спробою ясної й логічної відповіді на виклик, висунутий інтелектуальній частині християнства, цілим світом математичної мови, з якої Бог, *Deus absconditus*, іде в нескінченність своєї тотальної трансцендентності [3, с. 439]. Музика панує протягом усього XVIII сторіччя, і саме тут століття Просвітництва досягає своєї вершини: Бах, Моцарт. Іти іншим шляхом можна, перевершити не можна; абсолют був досягнутий раз і назавжди. Театряк велику світську літургію в XVIII столітті обожнювали. І в той же час у сфері комедії й трагедії досягнення скороминуші. В XVIII столітті п'єси писали для розваги або для наставляння – нічого порівнянного з тим, що залишило нам у

спадщину попереднє сторіччя: Шекспір, Лопе де Вега, Кальдерон, Корнель, Расін. XVII століття було в Європі унікальним століттям поетичної трагедії. Вольтер, Гольдони, Седен, Альфьєрі, Голдсміт, Бомарше, Лессінг і навіть Гете з його «Гетцом фон Берліхінгемом», незважаючи на всі зусилля, не створили нічого настільки ж вагомого й вічного. Театральний геній XVIII століття невіддільний від музики. Театр XVIII століття – це опера: Жан-Філіп Рамо, Перголезе, Гендель, Глюк. Після Моцарта сторінка перевернулася. Опера народилася в XVII столітті й найкрасивіші свої партитури створила в XVIII столітті.

Почати треба з опери: їй особливо повезло, у неї коротка історія: вона народилася в Італії епохи бароко, на початку XVII століття, в аристократичному суспільстві, тобто в достатку, і це середовище «нічого не пошкоджувало, щоби нарядити дитя гідним чином» [5, с. 20]. Опера виникла у середземноморській Європі, якій на початку XVII століття лишалося ще сторіччя лишатися естетичною лабораторією Європи. Спочатку це придворний спектакль, «публіка складається із принців, придворних, посланників». Досить прочитати список гостей на одруженні Марії Медічі й Генріха, шовідбувся 6 жовтня 1600 року у Флоренції. Історики, що люблять хронологічні пошуки, зробили 6 жовтня датою хрещення опери. Ще одна італійська дата – 1637 рік, відкриття у Венеції Сан-Кассіано, де відбувся перший публічний оперний спектакль. Вхідна ціна у венеціанський Сан-Кассіано величезна – чотири венеціанські ліри. Але успіх настільки великий, суспільна розрядка, яку дає цей придворний спектакль, настільки очевидна, що завдяки підтримці принца й росту попиту ціна падає. Починаючи з 70-х років XVII століття оперні вистави для городян в Італії, цієї стародавньої цивілізації агори, відкриті для всіх. З тих пор опера в Італії стає світським аналогом літургії. З Італії опера поширюється концентричними хвилями й крок за кроком завойовує всю барочну Європу. Франції ця хвиля досягає перший раз в 1647 році, коли італійська трупа дає в Парижі «Орфея» Луїджи Россі. У Німеччині, у самий драматичний момент демографічного й економічного обвалу, який пішов за Тридцятирічною війною, починаючи з 1650 року будуються стаціонарні театри, завдяки яким поширюється це мистецтво італійців. В Італії у 1652 році з'являється будинок опери, побудований Джованні Бурначіні, потім, в 1678 році, оперний театр з'являється в Гамбурзі, потім – у Мюнхені; Дрезден пишається своїм оперним театром, побудованим в 1719 році. Берліну доводиться чекати до 1742 року. В Англії оперу запровадив Ніко Джонс, і у 1656 році «у Ратленд-Хаусі, у володіннях Давенана, дають першу англійську оперу – «Облога Родосу».

Є дві причини такого успіху. Роль соціального мосту в суворо ієрархізованому суспільстві й участь простих людей з партеру й «останніх рядів» у придворному видовищі, що мало таке ж значення, як і барочне свято або ритуальні відкриті відвідування сільськими жителями садів і галерей у князівських резиденціях у призначені дні. Опера ненадовго скорочує неминучу соціальну дистанцію, тим самим роблячи її прийнятною; вона

підтримує той мінімум спілкування, який необхідний для політичної стабільності; крім того, вона створює протидію нестримній еволюції у музиці [4, с. 115]. Середньовічна музика – це вокальна поліфонія. Інструментальна музика «нахлине» у XVI столітті, вона почне відтісняти людський голос. Саме по собі завдання замінити голос, самий багатий і самий чуйний із усіх музичних інструментів, нелегке, воно зустрінє опір. Як відомо, кальвіністи відмовилися від якого б то ні було музичного супроводу, залишивши один спів. Бах у свій кетенський період (1717–1723) зіштовхнувся із цим впритул, і це буде нелегкий досвід. Опера, цей мирський хорал, – ще одна можливість зберегти спів, людський голос у супроводі, в обрамленні потужного голосу оркестру. Що стосується історії розвитку музики в Україні у період Просвітництва, то вона характеризувалася в основному народним характером. Як відомо науковцям з музикознавства й інших інтелектуалам, характерними рисами українців завжди були співучість і музичність. Саме тому музичні традиції на території нашої країни сягають глибоких історичних часів.

Важливе місце в українській музичній культурі традиційно займав інструментальний фольклор, який охоплював струнні, духові й ударні інструменти. При цьому багато українських народних музичних інструментів мають витоки із часів Київської Русі, а ще значна частина (скрипка тощо) розповсюдилися на ґрунті нашої країни у більш пізні періоди з інших національних культур. На період кінця XVII століття припадає творчість українського композитора Миколи Дилецького, автора «Грамматика пѣнія мусикийского» (1677), яка виявилася першим із музично-теоретичних трактатів, що докладно пояснив технічну сутність лінійної, нотної системи, а також партесний співу і композиції.

В українській музиці періоду Просвітництва продовжується розвиток хорових жанрів, у першу чергу хорових концертів (творчість М. Березовського, Д. Бортнянського й А. Веделя). У культовій музиці отримує розвиток партесний спів. Крім того, з'являються також перші опери, написані за взірцем італійських (зокрема «Демофонт» Березовського) [2, с. 250]. Як правило, творчість українських композиторів епохи Просвітництва Дмитра Бортнянського і Максима Березовського розглядається у контексті українського бароко. Оволодівши композиторською технікою «латинського» духовного концерту і, поєднавши її з національними традиціями, вказані композитори створили українську барокову церковну музику.

Вельми важливе значення в музичній культурі України XVIII століття відіграла створена відповідно до ініціативи гетьмана Данила Апостола в 1730 році Глухівська співоча школа, вихованцями якої стали Д. Бортнянський, М. Березовський й А. Ведель. Сполучення традицій партесного співу разом із сучасними техніками європейського письма зумовило унікальність творчості українських композиторів епохи Просвітництва.

Список використаних джерел:

1. Гельвецій К. А. Про людину, її розумові здібності та її виховання. Київ : Основи, 1994. 415 с.
2. Йосипенко С. Л. До витоків української модерності: українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті. Київ : Український Центр духовної культури, 2008. 392 с.
3. Історія європейської цивілізації / Під ред. Умберто Еко ; [пер. з італ.: Л. Д. Ципоренко та ін.]. Харків : Фоліо, 2014. 1102 с.
4. Лабутина Т.Л. Культура в епоху Просвіщення. Москва : Ін-т всеобщ. истории РАН, 2011. 380 с.
5. Рикуперати Д. Человек Просвещения. Мир Просвещения. Исторический словарь. Москва, 2003. С. 15–29.
6. Рьод В. Шлях філософії з XVII по XIX століття / пер. з нім. В.Терлецького та О. Ведрова. Київ : Дух і Літера, 2009. 388 с.
7. Шоню П. Цивілізація Просвіщення; пер. с фр. И. Иткин, М. Гистер. Екатеринбург : У-Фактория ; Москва : АСТ МОСКВА, 2008. 686 с.
8. Шестакова К. Етнонаціональна ідентичність та її роль у сучасних етнічних процесах в Україні.*Етнокультура у контексті світової історії*. «Черезовські читання»: Матеріали VI міжнародного наукового семінару (Чернівці, 20 березня 2004 р.). Чернівці : Прут, 2004. С. 208–215.

Обиначна З.В.

кандидат архітектури, викладач,

*Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу*

ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ШКІЛ АЛЬПІНІЗМУ ТА СКЕЛЕЛАЗІННЯ

Останнім часом у світі все більше піднімається тема здорового способу життя, активного руху та спорту. Щоб тримати себе «в формі» існує безліч видів спорту, одним із них є скелелазіння. Зазвичай послуги із скелелазіння надаються у закладах фізичної культури, на ряду із іншими видами спорту. Окремих шкіл альпінізму та скелелазіння в Україні є дуже мала кількість, вони тільки починають розвиватись, тому дослідження принципів архітектурно-планувальної організації набувають особливої актуальності.

Мета роботи полягає у виявленні основних принципів архітектурно-планувальної організації сучасних шкіл альпінізму та скелелазіння.

Виходячи з фактичного стану справ і аналізу літературних джерел, можна констатувати, що спортивне скелелазіння відноситься до видів спорту

які упродовж останніх десятиріч значно збільшили свою популярність. Це, в кінцевому підсумку, призвело до того, що цей вид спорту у 2010 року був визнаний Міжнародним олімпійським комітетом в якості олімпійського [6].

Шлях розвитку скелелазіння, як спортивної дисципліни був дуже довгим. Багато років цей вид спорту сприймали лише як додаток до альпінізму, але на сьогоднішній день все більше людей знають різницю та відмінності між ними. Це сталося завдяки можливості трансляцій провідних змагань, будівництву аматорських скеледромів в багатьох куточках нашої планети. Іншим боком зростання популярності спортивного скелелазіння стало зростання його громадської ролі, що проявилось у включенні його в шкільні програми у багатьох країнах, а також в спеціальні програми, які розробляються для людей з обмеженими можливостями. Його стрімке розвиток і поширення у всьому світі доводить що цей вид спорту може стати новим альтернативним видом активного відпочинку для людей різного віку [1; 2].

Питання відсутності на Україні комплексних шкіл альпінізму та скелелазіння, які б надавали підготовку як дітям, так і дорослим, початківцям та професіоналам в максимально розширеному варіанті: психологічна, тактична, фізична та фізіологічна (напр., споживання кисню) підготовка, моделювання, навчання, змагання.

Вивчений вітчизняний та світовий досвід з будівництва та проектування шкіл альпінізму та скелелазіння дав підставу визначити основні принципи архітектурно-планувальної організації таких закладів.

1. Принцип **формування цілорічних закритих та відкритих універсальних просторів** передбачає створення універсального середовища, в якому можуть проводитись навчання відвідувачів різної професійної спортивної підготовки, тобто від початківців та професійних спортсменів. Даний принцип сприятиме економії коштів, а також включає аспект інформативності середовища, що передбачає створення інформативного та візуально виразного середовища закладу. Створення стінок для скелелазіння на відкритому просторі дозволить проводити навчання та змагання в час карантинних обмежень, не перериваючи звичний режим.

2. Принцип **функціональної спеціалізації** сприяє виявленню оптимальної функціонально-планувальної структури закладу: спортивного, навчального, підготовчого, любительського, професійного тощо. За функціональною спеціалізацією можна виділити монофункціональний та багатофункціональний заклад. Перший тип закладу включає навчання альпінізму та скелелазінню, як одного, єдиного, виду спорту, інший, в свою чергу, багатофункціональний передбачає великий спектр надання спортивних послуг, який спрямований на підготовку спортсмена, пріоритетним з яких є саме навчання альпінізму та скелелазіння.

3. Принцип **доступності** спрямований на формування середовища, яке буде доступним для відвідування людям з різними фізичними можливостями та різного рівня фізичної підготовки. Оскільки нещодавно, під час прес-конференції у Парижі, Організаційний Комітет Олімпійських та

Паралімпійських Ігор підтвердив пропозицію щодо включення чотирьох додаткових видів спорту у спортивну програму, серед яких є скелелазіння у дисципліні швидкість. Тому необхідно передбачити доступність спортсменів на інвалідних візках, а також максимально комфортне перебування як на тренувальному майданчику так і на інших додаткових функціональних блоках закладу (харчування, рекреація та т.п.).

Таким чином, при застосуванні виведених принципів, під час проектування таких закладів, можна створити універсальний простір, який буде забезпечувати комфортне перебування тренерів та відвідувачів, організувати доступність до різних тренувальних зон та приміщень, об'єднаних спільним комунікаційним простором.

Список використаних джерел:

1. Байковский Ю.В., Пиратинский А.Е. Теория и методика спортивного скалолазания: прогр. повышения квалификации по спец. 032101, Рос. гос. ун-т физ. культуры, спорта и туризма, Ин-т повышения квалификации и проф. переподгот. кадров. Москва : Вертикаль, 2006. сент. 38 с.
2. Векла П., Земцова І. Фізіологічні аспекти спортивного скелелазіння. Молода спортивна наука України, 2013. Листопад; Т. 3. С. 132–136.
3. Губина М.С., Шостак А.С. К вопросу о формировании спортивных пространств для маломобильных групп населения. Сучасні тенденції розвитку архітектури і містобудування : матеріали всеукр. наук.-практ. конференції. Харків, 2018. С. 176–177.
4. ДБН В.2.2-13-2003 Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруд.
5. Мурзаханов З.З. Прогнозирование способностей в скалолазании : автореферат дис. кандидата психологических наук: спец. 19.00.01 – «Общая психология, история психологии». Санкт-Петербург, 1992. 16 с.
6. Уварова Н.В. Історія розвитку змагань зі скелелазіння, як олімпійської дисципліни. Людина, культура, техніка в новому тисячолітті : збірник матеріалів XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, 20–21 квітня 2017 р., м. Харків. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», 2017. С. 135–138.

Ометюх Ю.Я.

аспірантка,

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

КОЛЯДКИ ТА ЩЕДРІВКИ – АРХЕТИПИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОЇ МУЗИКИ

Календарна обрядовість зимового періоду передається від покоління до покоління як архетипічна форма поширення масової культури, що характеризується творчим характером та здатністю залучати особистість до колективної творчої діяльності, що забезпечує усвідомлення й утвердження національних цінностей кожним з наступних поколінь.

Сучасна наука у розумінні архетипів, як правило, звертається до аналітичної психології К. Г. Юнга, який трактує їх як структуротворчі елементи колективного несвідомого, самостійні смислові моделі несвідомої психічної діяльності, спонтанної активності, що формують психічні та поведінкові програми. Досліджуючи вплив неусвідомлених потягів на поведінкові реакції людини, К. Г. Юнг вийшов за межі психоаналітичного розуміння і вбачав їхню природу в могутніх інтрапсихічних образах, виток яких – у глибині колективного та індивідуального (як його відображення) несвідомого. При цьому вчений стверджував, що «мова міфів опускається вниз, в глибинні першопричини, в психіку, її автономні сили» [9, с. 145].

Колективний досвід в первісних формах (архетипи), переходить до майбутніх поколінь, залишаючись на рівні несвідомого і виявляючись у індивідуальній свідомості. Для того, аби їх сприйняла індивідуальна свідомість, архетипи повинні бути вербалізовані, тобто висловлені. Архетипічні образи збережені в зимовій календарній обрядовості та їх трансформації в професійній музичній творчості композиторів, письменників та самодіяльних виконавців, були предметом досліджень для істориків культури О. Воропай, М. Возняк [1], О. Дей [2], музикознавця О. Смоляк [8]. Проблема використання різдвяної теми з погляду різних аспектів, зокрема, музикознавчих, етнографічних та інших, розробляються і в дослідженнях сучасних науковців. Серед них: праці Л. Кияновської [3], Т. Кривицької [6], І. Костюковець [5]. І. Огієнко пропонував застосовувати в навчально-виховному процесі українські колядки, «що своєю величчю не мають собі рівних у світі» [7, с. 123]. Вони мають добродійний вплив на підростаюче покоління, в «устах наших дітей бринять небесними піснями» [7, с. 123].

Найпоширенішим архетипом, що яскраво відображений в українській календарній обрядовості зимового періоду вербалізовано в образі матері-природи (рідної землі). Саме у колядках український народ звертається до Бога щоб глянути на землю, а в щедрівках прославляється хліборобська

праця на рідній землі. Згаданий архетип землі часто відображено в образі гоподині, адже вона є уособленням мирного родинного життя. Українська жінка дає всьому лад, безумовно йдеться і про роботу на добрій рідній землі. Тобто архетип землі у колядках та щедрівках персоніфіковано в образі жінки.

Так, коляда – центральне зимове свято, насичене хліборобськими ознаками. (Наш прадавній дохристиянський релігійний календар був міцно пов'язаний з природою та з хліборобством цілого року).

Саме слово «коляда» походить від назви Нового Року у римлян – *Calendae Januariæ*, що припадав на другу половину грудня місяця. Ця чужа назва «коляда», що сплелася із старослов'янським святом зимового повороту сонця і пізніше перейшла на наше зимове новоріччя, вказує на сильні впливи грецької та римської культур в IV–IX ст., коли українська колонізація досягла берегів Чорного моря і Дунаю, де вона зустрілася безпосередньо з греко-римським світом.

Як зазначав український науковець, мистецтвознавець, диригент, композитор Філарет Колесса у праці «Українська усна словесність»: «Дуже можливо, що ті старі новорічні пісні в нас називалися власне щедрівками. Ця рідна, місцева їх назва, незнана поза українською етнографічною територією, стоїть, очевидно, в якомусь зв'язку із щедрим, тобто багатим вечором, що замикає різдвяний цикл празників, та із тою щедрістю, багатством і достатком, який напропорочують колядки й щедрівки в бажаннях для господарів» [4, с. 554].

Власне колядки – це часто величання з вірою, про те, що говориться про господаря та його родину, повинно здійснитися. Господарю і гоподині в колядках бажається щастя, здоров'я, щедрого врожаю та багатства. Багато колядок і щедрівок містять побажання врожаю. Останнє само собою зрозуміле, адже колись давно, ще до християнства, всі свята наших прабатьків були пов'язані із землеробством, а спосіб життя відображався у ритуальних піснях і традиціях, що в свою, чергу набуло ознак архетипу.

Отже, колективне мислення як особливий ментальний феномен у календарній обрядовості зимового періоду (колядки, щедрівки) творить стійкі образи, обґрунтовані К. Г. Юнгом у теорії архетипів. Їхнє осмислення дає змогу вирізнити основоположні елементи колективного несвідомого, що втілюються в традиційних образах дійства коляди. Архетип жінки, що є символом-землі становить один із ключових образів, який втілюється в українській духовній музиці до сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Возняк М. Давньоукраїнська поезія різдвяних свят: Коляди і вертеп. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 1–2. С. 5–6.
2. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики. Київ : «Наукова думка», 1975. 271 с.

3. Кияновська Л.О. Різдвяна тема в українській професійній музиці. *Різдво в нашому домі*. Львів, 2003. С. 281–287.
4. Колесса Ф. Українська усна словесність. Львів : Накладом фонду Учїтеся, брати мої, 1938. 643 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/615116/>
5. Костоковець Л. Із спостережень над історією різдвяних псалмів-колядок. *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Т. ССХХVI: Праці музикознавчої комісії. Львів, 1993. 527 с.
6. Кривицька Т. Особливості обробок колядок і щедрівок в композиторській практиці 90-х років XX століття. *Музична творчість та наука в історичному просторі*. Зб. ст. НМАУ ім. П. Чайковського. Вип. 73. Київ : НМАУ, 2008. 135 с.
7. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. Київ : Довіра, 1992. 140 с.
8. Смоляк О. Обрядовий фольклор у етнософському розумінні Василя Барвінського (на матеріалі збірки Колядки і щедрівки). *Василь Барвінський і сучасна українська музична культура*. Дрогобич : Посвіт, 2012. 328 с.
9. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени. Москва : Прогресс, 1994. 336 с.

Пандирєва Є.А.

аспірант,

Науковий керівник: Павлова Т.В.

доктор мистецтвознавства, професор,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

ЧИТАБЕЛЬНІСТЬ РУКОТВОРНОГО ГРАФІЧНОГО НАПИСУ У ВІЗУАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ МІСТА

У візуальному середовищі міста рукотворні графічні написи в залежності від їх функцій та призначення, мають бути легкими для прочитування. Усі елементи в рукотворному графічному написі повинні бути розподілені таким чином, щоб результатом був ефект рівноваги. З погляду фізики, рівновага – це стан тіла, в якому сили, що діють на нього та компенсують одна одну. Людське око володіє інтуїтивним відчуттям рівноваги. У рукотворному графічному написі – сили, які перебувають у рівновазі, залишаються видимими. Якщо б за формою і змістом не була літера в написі, в стані внутрішньої рівноваги вона не зможе викликати зовнішнє роздратування [1, с. 34].

Ефект рівноваги у рукотворному графічному написі розмежовується такими термінами:

1. *читанність* – це упізнаваність літер, її можна віднести як до кількох слів, так і до одного знаку;
2. *читабельність* – це якість сприйняття знаків і слів при читанні тексту;
3. *легкість при прочитуванні* або «комфорт» читання – залежить від різних факторів, починаючи від ширини рядка і закінчуючи освітою того, хто читає.

Погляди на легкість в прочитуванні рукотворних графічних написів постійно змінюються, і те що здається вартісним, може стати модним.

Від читабельності залежить морфологія слів, їх зміст і зв'язок фраз між собою. Сприйняття одиниць письмової мови здійснюється на основі відображення найбільш загальних ознак її візуально-просторової організації – графічних особливостей накреслення, просторового положення і кількості елементів структури напису.

Грунтовні експерименти і дослідження шрифтів з точки зору ефективності сприйняття тексту дозволяють зробити висновок, що графічні особливості літер більш помітно впливають на швидкість і точність сприйняття. Читабельність шрифту в значній мірі залежить не тільки від характеру малюнка літер, але і від розмірів шрифту, призначення напису, а також цілого ряду умов, пов'язаних зі специфікою шрифтового оформлення (рис. 1).

Рис. 1. Daim. Layermania. Мюнхен, Німеччина. 2017

Характер контуру літер, контрастність штрихів, шрифту і фону, пропорції сторін, щільність і розмір шрифту – все це впливає на читабельність. Контур літер в залежності від графічних особливостей рукотворного графічного напису може бути округлим або прямолінійним. Наприклад, стиль графіті має округлі літери через особливість аерозольного балончика розпилюватися. А як вважає дослідник М. М. Таранов – літери які мають округлий контур, сприймаються краще, та активніше відокремлюються одна від одної і від тла на якому розміщені. Художня форма каліграфії має більш ритмічну основу, через те, що виконується

«вуличними» маркерами, плоскими пензлями, валиками тощо. Щодо рисованих шрифтів, то вони можуть мати різну варіацію штрихів.

Зі збільшенням контрасту штрихів читабельність підвищується. Але в разі сильного контрасту, коли сполучні штрихи стають дуже тонкими, читабельність знижується. Мало контрастними шрифти добре сприймаються тільки при читанні коротких рядків або окремих слів. Колір фону підбирають враховуючи контрастність шрифту, його малюнку, розміру, щільності літер та ін. (рис. 2).

**Рис. 2. Лампас Покрас. «Let the artworks will speak for us».
Лурес, Португалія. 2016**

Пропорції сторін шрифту – це таке відношення ширини літери до її висоти, при якій висота ненабагато переважає над шириною і створює умови для найбільш легкого сприйняття напису. Якщо ширина літер більше висоти, то шрифт набуває розтягнутий характер, штрихи знаходяться далеко один від одного (при світлому зображенні).

Читабельність такого шрифту можна підвищити, змінивши його щільність. Збільшення щільності літер за рахунок ширини основних штрихів робить їх більш виразними за умови, що знайдений гармонійний внутрішньо літерний просвіт [3, с. 78–79].

Для того, щоб упізнати літеру, необхідно максимально абстрагуватися від приватних індивідуальних особливостей написання цієї літери і бачити в її зображенні лише узагальнені риси (рис. 3).

Рис. 3. Бенжамін Джонсон. Only you. Вул. Хамберт 6, Торонто, Онтаріо. 2018

Конкретне сприйняття перешкоджає виділенню істотних ознак і пізнаванню літери [2, с. 31]. У рукотворних графічних шрифтах важливим є пізнавання літери, створеної на основі яких-небудь образів, проте зберігаючи при цьому свою графему. Кожна візуальна модель динамічна. Зір як один з органів чуття має сприймати дійсність. Під час розгляду рукотворного графічного напису, абстрагуючись від читання, можна побачити, як він «грає», «дихає», напис «перегукується» і в той же час, він цілісний.

Погляд людини сприймає не слово, а його образ – знак. Рукотворний графічний напис у сучасному візуальному середовищі, як знак може сприйматися двояко. Перевагою знаковою графіки є не її художня форма, а відповідність цільової спрямованості. Читання, читабельність чи легкість у читанні залежить від ефекту рівноваги рукотворного графічного напису створеного автором. В залежності від поставлених завдань та функцій напису обирається і стиль напису.

Список використаних джерел:

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. Москва : Прогресс, 1974. 34 с.
2. Грановская Р. М., Березная И. Я. Запоминание и узнавание фигур. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1974. 31 с.
3. Таранов Н. Н. Художественно-образная выразительность шрифтов : монография. Волгоград: Перемена, 2000. С. 78–79.

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Василега П.А.

аспірант,

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАХВОРЮВАНOSTІ НА ГРВІ СЕРЕД ДИТЯЧОГО НАСЕЛЕННЯ

На сьогодні проблема поширення ГРВІ серед дитячого населення привертає все більше уваги дослідників, що обумовлено значним вкладом ГРВІ в структуру дитячої захворюваності. Глобальність поширення, змушує розглядати не тільки медичні а й соціально-економічні аспекти захворювання.

Так, безпосередньо серед населення в Україні у сезон 2015–2016 рік захворіли майже 15 % всього населення, до 250 тисяч госпіталізовані, 67.1% з яких припадає на дітей віком до 17 років. Порівняння даних захворюваності в період з 2011–2015 вказує на загальне збільшення кількості хворих, та летальні наслідки [1]. За даними Міністерства охорони здоров'я на ГРВІ у період з 2010–2019 зареєстровано понад 27,5 мільйони випадків захворювань дітей віком 0-17 років. Інфекції верхніх відділів дихального тракту є серйозною проблемою охорони здоров'я, що пов'язано з їх поширенням, що особливо відмічається серед дитячого населення.

Можливість захворювань дітей на ГРВІ обумовлюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Фізіологічний стан організму, імунізація населення, екологічні та економічні умови тощо. Аналіз структури дитячої захворюваності в Україні розглянуті в працях вітчизняних науковців. Березовський В.Я. та Літовка І.Г. відмічають зростання кількості випадків захворювань дихального тракту на 30-31%. Мельник Х.В., Метейко Г.Л. встановили наявність бактеріальних ускладнень у 92% дітей, які хворіють на ГРВІ [3].

Моїсєнко Р.О., Дудіна О.О., Гойда Н.Г. (2017) відмічають, що у структурі захворюваності дітей 0-17 років у 2015 році переважали хвороби органів дихання (67,11%), покривів тіла (5,14%), деякі інфекційні та паразитарні хвороби (3,58%), травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх чинників (3,87%), хвороби органів травлення (3,6%), ока та його придаткового апарату (3,39%) [5].

Це узгоджується з дослідженнями Калабухи А.С. за результатами статистичних даних хвороби органів дихання посідають перше місце серед патології внутрішніх органів у дітей молодшого шкільного віку, що становить біля 80% усіх захворювань. Дані досліджень ДУ «Інститут

охорони здоров'я дітей і підлітків НАМН України» вказують на значне погіршення показників здоров'я дітей за період навчання в школі [3].

Спостереження за учнями у процесі навчання відмічає зменшення кількості школярів з I групою здоров'я від 10.1% на початку першого класу до 3.85 наприкінці молодшої школи та до 1.5% у кінці п'ятого класу ($p < 0.05$). Також зменшується чисельність II групи здоров'я з 59.7% до 46.2% за рахунок чого збільшується кількість учнів III групи з 30.2% до 49.4%. Подібні тенденції зберігаються при переході до основної школи: III група 58.0% перевищує II групу 49.3% ($p < 0.05$) [5].

Оскільки легені є ключовим елементом системи транспорту кисню, будь-яка хвороба, що вражає органи дихання, буде впливати на характер реакції організму дитини на фізичні навантаження. Що безумовно відображається на фізичній підготовленості та характері рухової активності дітей та дорослих. В свою чергу фізичне навантаження також впливає на стан здоров'я хворого з хворобами дихального тракту [2].

Відмічено, що епідемія грипу супроводжується збільшенням соматичних захворювань, збільшенням смертності, що реєструється серед груп ризику. Зараз проблема поширення ГРВІ набуває особливої актуальності у зв'язку з наявною пандемією коронавірусу COVID-19 та введенням карантинних обмежень.

Заключна інформація центру громадського здоров'я щодо підсумків сезону з ГРВІ за 2019–2020 роки (від 22.06.2020) відмічає, що на ГРВІ перехворіло 4.9 млн. громадян (12.9% населення), з них 63% діти віком 0-17 років. Зареєстровано 71 летальний випадок серед дітей до 17 років. Було госпіталізовано більше 160000 осіб, серед них 72.1% становлять діти 0-17 років. Найбільший відсоток госпіталізацій відмічений серед дітей віком 0-4 роки (68.85%).

Станом на перший тиждень 2021 року за даними Центру громадського здоров'я (від 12.01.2021) показник захворюваності на ГРВІ становить 234,6 на 1000000 населення відповідно. Інтенсивний показник захворюваності на ГРВІ на 8,5% більше показників за аналогічний період минулого сезону, госпіталізовано 36696 осіб, серед яких діти 40.2% віком 0-17 років. В популяції циркулюють штами A(H1N1)pdm09, SARS-Cov-2, коронавіруси типів OC-43 і NKU-1, риновірус.

Станом на 18 тиждень 2021 року (03-09.05.2021) центр громадського здоров'я повідомляє (12.05.2021) інтенсивність показників здоров'я на ГРВІ становить 302,2 на 100000 населення відповідно. Інтенсивний показник захворюваності на ГРВІ на 32.1% вище показника за аналогічний період минулого сезону. В період з 28.09.2020 – 09.05.2021 перехворіло 16.8% населення. Відмічено циркуляцію A(H1N1)pdm09, SARS-Cov-2, коронавіруси типів OC-43 і NKU-1, NL-63, риновіруси, бокавіруси, метапневмовіруси.

Серед всього спектру можливих захворювань дітей, інфекційні патології займають одну з домінуючих позицій за кількістю хворих. В свою чергу, гострі вірусні респіраторні інфекції (ГРВІ) – захворювання займають перше місце в структурі інфекційних захворювань. Епідемічна ситуація в світі

загалом характеризується поступовим зростанням враження всіх вікових груп населення. Найбільш вразлива категорією є діти віком 0-17 років, що обумовлено певними віковими особливостями.

Список використаних джерел:

1. Артемчук О.О. Смертність від грипу серед населення України в епідемічному сезоні 2015–2016 рр. / О.А. Артемчук, Т.Т. Дихановська, Р.А. Родина, І.В. Демчишина // Актуальна Інфектологія. – 2017. – № 5. – С. 209–212.
2. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд; пер. с англ. И. Андреев. – К.: Олимп. л-ра, 2009. – 528 с.
3. Калабуха А.С. Аналіз захворюваності органів дихання та рівня фізичної активності у дітей молодшого шкільного віку / А.С. Калабуха // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2019 – Т. 4. № 4(20). – С. 251–257.
4. Михайлюк О. Рівень Соматичного здоров'я школярів / О. Михайлюк // Молода спортивна наука України, 2011. – Т. 2. – С. 164–168.
5. Моїсєєко Р.О. Аналіз стану захворюваності та поширеності захворювань у дітей в Україні за період 2011–2015 роки / Р.О. Моїсєєнко, О.О. Дудіна, Н.Г. Гойда // Современная педиатрия. – 2017. – № 2(82). – С. 17–27.

Дядичко В.Г.

кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник,

Харитонов Ю.В.

провідний інженер,

*ДУ «Інститут морської біології
Національної академії наук України»*

ОБГРУНТУВАННЯ КІЛЬКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ СТАНУ ТРАНЗИТНИХ ВОД ЗА ПОКАЗНИКАМИ ЗООПЛАНКТОНУ

Антропогенний вплив різного типу, що приводить до евтрофікації та забруднення водойм, змінює основні характеристики всіх компонентів водної екосистеми. Одним з найважливіших компонентів, структурно і функціонально пов'язаних з іншими, є угруповання зоопланктону. Згідно MSFD, новий підхід для визначення якості водного середовища ґрунтується на більшій значущості біологічних показників в порівнянні з хімічними. Крім того, для більш детальної оцінки якості води, відповідно до Водної Рамкової Директиви (Water Frame Directive – WFD), стали використовувати п'ятибальну шкалу: висока (High), добра (Good), середня (Moderate), низька (Poor), погана (Bad) якість [1; 2; 9].

Суттєвою проблемою при розробці систем біоіндикації транзитних вод є «парадокс естуарної якості» [12]: нормальний стан водних угруповань в естуарній зоні може бути східним до тих угруповань, що зазнають антропогенних навантажень. Це не дозволяє безпосередньо використовувати біоіндикаторні методи, розроблені для вод інших типів при оцінюванні якості транзитних вод [8].

Для оцінки екологічного стану транзитних вод рекомендовані наступні показники зоопланктону: загальна біомаса, відсоткова частка *Copepoda* від загальної біомаси, відсоткова частка *Noctiluca scintillans* (Macartney) Kofoid & Swezy, 1921 від загальної біомаси, індекс Шенона, біомаса *Mnemiopsis leidyi* A. Agassiz, 1865, відсоткова частка копепод-вселенців *Acartia tonsa* *Acartia* (*Acanthacartia*) *tonsa* Dana, 1849 та *Oithona davisae* Ferrari F.D. & Orsi, 1984 від загальної чисельності копепод. Загальна біомаса зоопланктону та відсоткова частка *Copepoda* від загальної біомаси можуть використовуватися в будь-яких типах транзитних вод [2; 8; 11; 12; 13].

Для таких транзитних вод, як Придунайський або Придніпровський регіони північно-західної частини Чорного моря доцільно використовувати всі наведені в літературі [2; 8; 11; 12; 13] метрики, за винятком відсоткової частки копепод-вселенців від загальної чисельності копепод, тому що копеподитні стадії *A. tonsa* дуже важко відрізнити від копеподитів *Acartia* (*Acartiura*) *clausi* Giesbrecht, 1889, що призводить до помилок у розрахунках. На сучасному етапі доцільно вилучити співвідношення чисельностей нативних копепод та копепод-вселенців з системи моніторингу транзитних вод Чорного моря.

Оскільки в лиманах естуарного типу, які також належать до транзитних вод, *N. scintillans* та *M. leidyi* зустрічаються лише випадково, показники екологічного стану, що ґрунтуються на їхній чисельності та біомасі не можуть бути рекомендованими для оцінки. Таким чином, в залежності від типу транзитних вод (пригирлова морська акваторія або лиман естуарного типу), необхідно використовувати різні критерії оцінки екологічного стану середовища.

Відомо [1; 3; 4; 10], що при антропогенній евтрофікації будь-якого типу водних екосистем керуючу роль у формуванні біомаси зоопланктону відіграють короткоциклічні організми (Protista, Rotatoria). Питома вага довгоциклічних зоопланктерів (*Copepoda*) в угрупованні при цьому зменшується.

Наприклад, за даними Ю.М. Марковського [5], в Дністровському лимані за часів «екологічної норми» (50 рр. XX століття) існували два біоценози зоопланктерів, які в різний час займали неоднакову частину акваторії, та дещо змішувались в зонах стику. Ці біоценози він назвав «Ценоз *Clanipeda*+*Heterocope*» та «Ценоз *Acartia*». До першого з них входять організми прісноводно-солонуватоводного та олігогалінного комплексу із деякою часткою прісноводних та евригалінних, до другого – оліго-мезогалінні та морські планктери. В період антропогенного евтрофування, в другій половині XX сторіччя, відсоток *Copepoda* від загальної біомаси зоопланктону різко зменшився, керуючу роль у формуванні біомаси стали

відігравати короткоциклічні організми – Tintinnoinea та Rotatoria. Ці зміни були особливо помітні в 70-х роках [6; 7].

Звідси випливає, що для транзитних вод цього типу відсоткова частка коловороток менше 50% загальної біомаси зоопланктону є індикатором «доброго» екологічного стану. Відсоткову долю коловороток, таким чином, можна рекомендувати як метрику для таких транзитних вод, де відсутні *N. scintillans* та *M. leidy*.

Підсумовуючи все вищезгадане, та опираючись на цитовані вище літературні джерела, для оцінки якості транзитних вод північно-західної частини Чорного моря можна запропонувати наступні показники (табл. 1):

Таблиця 1

**Класифікаційна система оцінки якості транзитних вод
за метриками зоопланктону**

Метрика –		Період	Якість води				
			High	Good	Moderate	Poor	Bad
Всі типи транзитних вод	Біомаса зоопланктону, мг*м ⁻³	Весна	<44	4551	52-59	60-65	>65
		Літо	<1600	1600-5300	5310-11470	11480-20780	>20780
		Осінь	<77	78-120	121	165-208	>208
Морські пригирлові акваторії	Біомаса <i>N. scintillans</i> , %	Середньорічна	<39,8	39,8-54,6	54,7-69,3	69,4-84,1	>84,1
	Біомаса Copepoda, %	Середньорічна	>20,8	20,8-15,5	15,6-10,2	10,1-4,9	<4,9
Лимани естуарного типу	Біомаса Rotatoria, %	Середньорічна	<30	30-50	>50<70	>70<85	>85

Джерело: розроблене авторами

Два основних типи транзитних вод Азово-Чорноморського регіону (пригирлові морські акваторії та відкриті лимани естуарного типу) потребують різних зоопланктонних метрик для оцінки екологічного стану водного середовища. Оскільки в лиманах естуарного типу, *N. scintillans* та *M. leidy* зустрічаються лише випадково, показники екологічного стану, що ґрунтуються на їхній чисельності та біомасі не можуть бути рекомендованими для оцінки. Замість них пропонується використовувати відсоткову частку коловороток від загальної біомаси зоопланктону. Доля коловороток менше 50% загальної біомаси зоопланктону є індикатором «доброго» екологічного стану.

Список використаних джерел:

1. Александров Б.Г., Берлинский Н.А. Использование *Noctiluca miliaris* Sur. для биоокеанографической индикации процесса эвтрофирования на примере северо-западной части Черного моря // Тез. докл II Всесоюз. Съезда океанол., Севастополь, 1982. – Вып. 5, ч. 2. – С. 32.
2. Александров Б. Г. Імплементація Директиви ЕС про Морську стратегію для Державного моніторингу зоопланктону морських вод України / Б. Г. Александров, Ю. В. Харитоновна // Матеріали Всеукраїнської наук. конф. «Євроінтеграція екологічної політики України» (м. Одеса, 29–31 травня 2019 р., ОДЕКУ). – Одеса, 2019. – С. 28–37.
3. Крылов А.В. Зоопланктон равнинных малых рек – М.: Наука, 2005. – 263 с.
4. Мединец В.И., Ковалева Н.В., Газетов Е.И., Писаренко В.В. Прошенко В.В., Снигирев С.М., Дерезюк Н.В., Полищук Л.Н., Чичкин В.Н., Дядичко В.Г. Результаты исследования состояния экосистем нижнего Днестра и Днестровского лимана в 2003–2005 гг. // Причорномор. еколог. бюлетень. – 2005. № 3-4. – С. 121–136.
5. Марковский Ю.М. Фауна беспозвоночных низовьев рек Украины. Условия ее существования и пути использования // Водоемы дельты Днестра и Днестровский лиман. Киев: Издательство АН УССР. –1953.– Ч. 1. –196 с.
6. Парчук Г.В., Колодочка И.М. Краткая характеристика зоопланктона и его систематический список Гидробиологический режим Днестра и его водоемов. – Киев: Наукова думка, 1992. – С. 197–211.
7. Полищук Л.Н. Зоопланктон Днестровского лимана и прилегающего взморья в условиях антропогенного воздействия // Гидробиол. журн. – 1976. – Т. XII. – Вып. 6. – С. 37–46.
8. Сон М. О., Кошелев А. В. Методы биотестирования и биоиндикации морских экосистем при мониторинге заповедных территорий Украины // Моніторинг водно-болотних угідь Міжнародного значення. Методи та результати. – Київ: Діа, 2014. – С. 29–34.
9. Харитоновна Ю. В. Аналіз перехідних вод Українського шельфу Чорного моря за показниками зоопланктону (на прикладі дельти Дунаю) / Вісник Одеського Національного Університету. Серія: Біологія. Том 24. Volume 24. Issue 2(45). – Одеса: ОНУ, 2019. – С. 88–96.
10. Abbas M.I., Talib A.H., Community Structure of Zooplankton and Water Quality Assessment of Tigris River within Baghdad/Iraq // Applied Ecology and Environmental Sciences. – 2018. – Vol. 6. – № 2. – P. 63–69.
11. Aleksandrov B. Black Sea marine protected areas and an approach to the creation of ecocorridors / In: Marine nature conservation and management at the borders of the European Union / Ed. by D. Czybulka.- Beitrage zum Landwirtschaftsrecht und zur Biodiversitaet 7, Nomos Verlag, Baden-Baden (Germany). – 2012. – P. 121–135.
12. Elliott M., Quintino V. The estuarine quality paradox, environmental homeostasis and the difficult -ty of detecting anthropogenic stress in naturally stressed areas // Marine Pollution Bulletin. – 2007. – № 54. – P. 640–645.
13. Stefanova K., Stefanova E., Doncheva V. A classification system for evaluation of ecological status of coastal marine waters in respect of zooplankton biological element of quality // Proceeding of «Seminar of ecology – 2015 with international participation (23-24 April, 2015). – Bulgaria, Sofia, 2016. – 8 p.

Князюк І.О.

студентка;

Настека Т.В.

кандидат біологічних наук, доцент,

Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ФЛОРИСТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ БОЯРСЬКОГО ЛІСНИЦТВА

Площа лісництва складає 8087 га. Основним типом лісорослинних умов на території лісництва є свіжі дубово-соснові субори та грабово-соснові судіброви на дерновослабоопідзолених ґрунтах [1]. Територія лісництва розміщена в зоні мішаних (хвойношироколистяних) лісів в області Київського Полісся [2].

Встановлено, що тут поширені як дерев'янисті, так і трав'янисті рослини, які притаманні, загалом, даному регіону (Київська область). Лісоутворюючим видом є сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.).

Досліджено, що у флорі Боярського лісництва налічується 143 види вищих судинних рослин, з яких 32 види – деревні рослини. Вагоме місце належить хвойним фітоценозам (64,5 %). Едифікатором цих угруповань є сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.). Насадження з переважанням сосни звичайної становлять (64 %) [3].

Значну групу у складі флори становлять неморальні види – рослини, що зростають у широколистяних лісах: граб звичайний (*Carpinus betulus* L.), копитник європейський (*Asarum europaeum* L.), осока волосиста (*Carex pilosa* Scop.), яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.), купина багатоквіткова (*Polygonatum multiflorum* L.), вороняче око (*Paris quadrifolia* L.) та багато інших. Поширені такі рослини як костриця овеча (*Festuca ovina* L.), черемха звичайна (*Prunus padus* L.) у підліску або другому ярусі. Також серед трав'янистих видів домінують наступні представники: перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Hampe), орляк звичайний (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* (L.) Weber ex F.H.Wigg), вероніка дібровна (*Veronica chamaedrys* L.), чистотіл звичайний (*Chelidonium majus* L.). На узліссях та галявинах зрідка зустрічається суниця лісова (*Fragaria vesca* L.). Багно звичайне (*Ledum palustre* L.) зустрічається біля водойм (річка Притварка, озера) та біля заболочених територій лісу. Веснівка дволиста (*Maianthemum bifolium* (L.) F. W. Schmidt) часто зустрічається в Боярському лісництві, тіньлолюбна рослина, частіше в центральних його частинах та поблизу водойм [4]. Глуха кропива стеблеобгортаюча (*Lamium amplexicaule* L.) найбільш зустрічається на узліссях, уздовж лісових доріг.

Отже, в ході досліджень встановлено, що едифікатором досліджуваних фітоценозів Боярського лісництва є сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.).

Дерева першої величини (дуб, сосна) змикаються своїми кронами та формують полог лісу, під який проникає невелика частка сонячного світла. Тому трав'янисті рослини лісу, як правило, тіньовитривалі та мають широкі листові пластинки. Більшість з них не витримують впливу прямих сонячних променів і можуть загинути на відкритому просторі.

Список використаних джерел:

1. Боярське лісництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: blds.com.ua/boyarske_lisnictvo.html
2. Лісовий вісник Боярської лісодослідної станції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/bldsbulletin/posts/1098392133677448/>
3. Голонасінні Українського Полісся, збагачення їх видового складу та шляхи раціонального використання / Харчишин В.Т. // Промышленная ботаника. – 2001. – Вып. 1. – С. 76–79.
4. Морозюк С.С., Протопопова В.В. Трав'янисті рослини. – К.: Вид-во «Радянська школа», 1986. – 160 с. – Режим доступу: https://collectedpapers.com.ua/herbaceous_plants/vesnivka-dvolista-majanthemum-bifolium-l-f-w-schmidt

Текдемір І.О.

аспірантка,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ЗАКОНОМІРНОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ СТАНУ ЕШЕРИХІОЗУ У ТВАРИН РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Ешерихіоз – гостре інфекційне захворювання, що провокується *Escherichia coli* (Migula), спричиняє дискомфорт та вкладає на лікарняні ліжка і доросле, і дитяче населення. В групі ризику діти та люди похилого віку, для них фіксуються вищі показники смертності [1]. Для ешерихіозу добре відомий алгоритм медикаментозної терапії, однак новою, перспективною, та більш дружньою до організму може стати практика застосування стану штучного сну для лікування хворіб, в тому числі інфекційного характеру [2]. При цьому проведення експериментів із гіпобіозом потребує розуміння особливостей симптоматики та часових рамок протікання хвороби у піддослідних тварин різних вікових категорій. Відповідь на питання можливості та доцільності використання живих організмів для вирішення тих чи інших задач дає біотехнологія. Тому метою цього дослідження було моделювання ешерихіозу у щурів різних вікових груп для вивчення особливостей і термінів його протікання з подальшим використанням моделі у експериментах, в тому числі з гіпобіозом.

Експерименти проведені на самках щурів віком 2 місяці ($m=60-80$ г, статевонезрілі), 9 місяців ($m=180-200$ г, статевозрілі), 15 місяців ($m=300-320$ г, старечі). Тварин перорально інфікували ентеротоксигенним штамом *Escherichia coli* O6:K – ATCC 25922 в дозі 3×10^8 Куо/50 г щура [3]. Щодня оглядали, відзначали терміни появи симптомів ешерихіозу, вираховували відсоток тварин у кожній групі, які захворіли та загинули.

Виявлено, що ешерихіоз є проблемою різних вікових категорій, однак найнижчі показники інфікування та загибелі отримані для статевозрілих тварин. Найбільш уразливими віковими категоріями виявилися тварини віком 2 і 15 місяців. Хвороба розвивається у 100 % тварин 2-місячного віку, 87% 9-місячних тварин і 91 % 15-місячних провокуючи загибель 30 %, 21 % і 20 % особин відповідно (табл. 1).

Таблиця 1

Розвиток ешерихіозу у тварин різних вікових груп

Вік тварин, маса	Відсоток тварин, в яких розвивалися симптоми ешерихіозу через п діб після інфікування					Відсоток тварин, які загинули через п діб без відповідного лікування				
	п, Доба після інфікування					п, Доба після інфікування				
	2	3	4	5	6	8	9	10	11	12
Статевонезрілі, 2 місяці 60-80 г	0	9±0,2	100±0,1*	100±0,1*	100±0,1*	30±1*	0	0	0	0-
Статевозрілі (9 місяців), 180-200 г	0	1,8±0,1	51±1,2	75±2,5	87±3,0	18±0,5	3±0,1	0	0	0-
Старечі (15 місяців), 300-320 г	0	2,3±0,2	73±1,5	77±2,3	84±5,7	19±0,5	1±0,1	0	0	0-

Примітка: * – різниця достовірна порівняно з показниками статевозрілих тварин.

Для всіх груп тварин перші симптоми захворювання (малорухливість, млявість, відмова від корму, підвищена потреба в питті) мали місце переважно на 4-у добу після інфікування. Однак для різних вікових категорій відсоток тварин, у яких ми спостерігали ці симптоми, відрізнявся і максимальний (100 %) був встановлений для молодих тварин. Слід зазначити, що симптоми протікання хвороби у цієї вікової категорії були відносно синхронними, порівняно з іншими. Так, перші симптоми розвитку хвороби мали місце переважно на 4-у добу від моменту інфікування (тобто інкубаційний період тривав 3 доби). На наступну добу (5-а після інфікування) у тварин спостерігали неодноразове блювання та діарею, а на 3-4 добу кількість рясних водянистих випорожнень підвищувалася до 10.

Для тварин віком 9 і 15 місяців такої однотайності результатів досліджень не спостерігалось: на 4-у добу після інфікування тільки у половини статевозрілих тварин ми спостерігали перші симптоми хвороби, через добу – ще у 25 % і ще для 36 % виразні симптоми хвороби мали місце на 6-у добу після інфікування (табл. 1). Відмінності у часових рамках початку і максимального розвитку симптомів хвороби мали місце і для тварин у віці 15 місяців. В цьому випадку на 4-у добу симптоми ешерихіозу спостерігали у 73 % особин, на 6-у – у 84 % особин. Слід відмітити, що запропонована модель провокування розвитку ешерихіозу була неефективною для 13 % статевозрілих і 16 % тварин старечого віку, тобто у цих тварин симптоми хвороби виявлені взагалі не були.

Щодо смертності тварин, то переломним моментом питання виживання стала 8-а доба після інфікування (5-а доба розвитку хвороби). Саме в цей період реєстрували або загибель тварин, або ж спостерігали початок процесу одужання, тобто симптоми слабшали, до тварин поверталася активність. Найвищі показники летальних випадків на 8-у добу реєструвалися для молодняка (30 %), тоді як смертність 9 і 15-місячних тварин не перевищувала 20 %.

Отже, апробована нами модель ешерихіозу актуальна для всіх вікових категорій тварин. Однак для 2-місячних щурів має місце чітка синхронність протікання ешерихіозу, а інкубаційний період складає три доби. В протіканні інфекції в цій віковій групі надалі ми виділятимемо стадію перших симптомів хвороби (4-а доба після інфікування, супутніми ознаками є малорухливість, млявість, відмова від корму, підвищена потреба в питті), стадію прогресуючої симптоматики ешерихіозу (5-а доба, у тварин спостерігається неодноразове блювання та діарея), та стадія тотального виснаження організму (6-7 доба, кількість рясних водянистих випорожнень підвищується до 10).

Оскільки 100 % інфікування та чітка синхронність протікання ешерихіозу встановлена для молодих статевонезрілих тварин, то саме ця група є зручною моделлю для перевірки впливу застосування гіпобіозу на зміну показників інфікування та виживаності при ешерихіозі, що буде враховано в експерименті із моделювання терапевтичного ефекту при застосуванні штучного сну по відношенню до тварин, що перебувають на різних етапах розвитку хвороби.

Список використаних джерел:

1. Ольховська О.М. Особливості клінічного перебігу і шляхи удосконалення лікування кишкових інфекцій у дітей на сучасному етапі. *Annals of Mechnikov Institute*. 2011. № 4. С. 258–261.
2. Мельничук С.Д., Морозова В.С., Хижняк С.В., Войціцький В.М. Природа та біоенергетичні механізми штучного гіпобіозу. *Наукові праці. Техногенна безпека*. 2013. Вип. 198. Т. 210. С. 92–95.
3. *Escherichia coli* (Migula) Castellani and Chalmers (ATCC® 25922™). URL: https://www.lgcstandards-atcc.org/products/all/25922.aspx?geo_country=ru

ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

Кернова М.П.

студентка,

Науковий керівник: Макаревич Т.В.

кандидат ветеринарних наук, доцент,

Одеський державний аграрний університет

ПРИЧИНИ РОЗВИТКУ ВОДНО-ЕЛЕКТРОЛІТНИХ ТА КИСЛОТНО-ЛУЖНИХ ПОРУШЕНЬ ТА ЇХ РОЛЬ В ОЦІНЦІ ВАЖКОСТІ ГІПОВОЛЕМІЇ ЗА ГАСТРОЕНТЕРИТИВ СОБАК

Актуальність. Серед хвороб органів травлення гастроентерити займають одне з перших місць за поширенням та є однією з основних причин загибелі тварин. Найбільш часто гастроентерити реєструються у цуценят та молодих собак зі зниженою резистентністю, захворюваність яких сягає 40%, а смертність серед 45-50%.

Крім того, у собак, що переохворіли особливо на тяжку форму, знижується резистентність організму і вони більш вразливі до інших захворювань [1].

Так, як кров є тим середовищем, через яке клітини отримують усі необхідні речовини, гематологічні дослідження дозволяють виявити приховані патологічні процеси. З огляду на це, дослідження кислотно-лужного стану крові набувають велику цінність саме за гастроентеритів, тому що не зважаючи на етіологію гастроентеритів при них завжди відмічається суттєва зміна кислотно-лужної рівноваги. Тому дослідження кислотно-лужного стану крові у поєднанні з показниками інших методів дослідження, можуть істотно підвищити якість діагностики.

Матеріали та методи. Сучасна медицина при визначенні порушень кислотно-лужного стану вважає достатнім визначення у плазмі крові реакції середовища (pH), газів крові (парціального тиску вуглекислоти і гідрокарбонату (pCO_2 та HCO_3^-) і аніонної різниці за рівнем іонів K^+ , Na^+ Cl^- .

За величиною аніонної різниці (АР) всі випадки метаболічного ацидозу за клінікою можна умовно розділити на дві групи. Високе значення АР вказує на ацидоз, викликаний підвищенням органічних кислот (наприклад, молочної). Нормальна величина АР свідчить про ацидоз, яка виникла як наслідок виснаження бікарбонатного буферу, зокрема при діареї [2].

Результати. Основними причинами розвитку водно-електролітних та кислотно-лужних порушень за гастроентеритів собак є втрата води та електролітів при блювоті та діареї. Оцінюючи тяжкість гіповолемії нами

була використана класифікація, запропонована американською колегією хірургів, згідно якій 1 класу відповідає втрата 15% об'єму циркулюючої крові або менше, 2 класу – відповідає втрата від 20 до 25% ОЦК, а 3 класу 30-40%, і IV – втрата більше 40% об'єму циркулюючої крові [1].

Декомпенсованому ацидозу при тяжкому перебігу хвороби відповідає значення рН 7,37 та нижче, алкалозу – 7,45 та вище, параметри газів крові вимірюються так само, як і при компенсованих процесах.

При аналізі даних, отриманих від 313 собак, хворих на гастроентерит, відзначено, що у всіх тварин спостерігався дефіцит рідини того чи іншого ступеню важкості. Показники, що характеризують ці зміни представлені у таблиці 1.

З даних таблиці видно, що найбільш часто у собак, хворих на гастроентерит, реєструється гіповолемія першого класу, яка складає 51% від загального числа тварин, у 26% тварин гіповолемія відповідала другому класу, важкий і дуже важкий перебіг захворювання (третій та четвертий класи) відзначалися у 19 і 4% відповідно.

Кислотно-лужний стан у хворих на гастроентерит собак залежав від важкості перебігу хвороби. За легкого перебігу хвороби величина рН плазми крові була у межах $7,41 \pm 0,3$, концентрація $[\text{HCO}_3^-]$ 24 ± 2 мЕкв / л, парціальний тиск двоокису вуглецю ($p\text{CO}_2$) $35-45$ мм рт. ст. не змінювалися від фізіологічних показників норми.

Таблиця 1

Частота гіповолемії різних ступенів важкості за гастроентеритів у собак

№	Група тварин	Кількість тварин	Гіповолемія							
			1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
			кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
1	Собаки, хворі на гастроентерит	313	159	51	82	26	59	19	13	4
2	Собаки без декомпенсованих змін рН	217	112	52	57	26	41	19	7	3
3	Собаки з декомпенсованим ацидозом	62	33	53	15	24	10	16	4	6
4	Собаки з декомпенсованим алкалозом	34	14	41	11	32	7	21	2	6

При середній тяжкості хвороби величина рН плазми крові залишалася у межах $7,41 \pm 0,3$ а концентрація HCO_3^- перевищувала 26 ммоль / л, що свідчило про розвиток компенсованого алкалозу, при цьому парціальний тиск двоокису вуглецю ($p\text{CO}_2$) був нижче 35 мм. рт. ст., а при

компенсованому метаболічному ацидозі величина рН також залишалася у раніше зазначених межах, концентрація HCO_3^- була нижче 22 мЕкв/л, парціальний тиск двоокису вуглецю (pCO_2) перевищував 45 мм. рт. ст.

Тваринам, рН яких знаходиться у межах фізіологічних коливань, як і у тварин з декомпенсованим ацидозом, першого класу гіповолемії відповідають дані половини тварин, другого класу – чверть групи, третій клас частіше реєструється у тварин без змін рН, (19% і 16%), а четвертий – навпаки – в два рази частіше у тварин з декомпенсованим ацидозом – (6% і 3%) відповідно. При декомпенсованому алкалозі перший клас гіповолемії відзначається тільки у 41%, другий же і третій у 32% і 21% відповідно.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що у собак, хворих гастроентеритами, при зростанні тяжкості гіповолемії порушення кислотно-лужного стану зустрічаються частіше.

Порушення кислотно-лужного стану за гастроентеритів виникають внаслідок втрати кислого або лужного вмісту шлунково-кишкового тракту при блювоті або діарії [3]. При блювоті відбувається втрата кислого шлункового соку, що супроводжується виведенням H^+ , є результатом чого розвивається метаболічний алкалоз. Втрата же шлункового соку, до складу якого входить гідрокарбонат, веде до розвитку ацидозу. При незначних втратах електrolітів змін рН не відзначається, тоді як при масивних втратах показники рН в межах фізіологічних коливань підтримуються за рахунок дії буферних систем, головною з яких є карбонатна. При виснаженні буферних систем відбувається зсув рН в кислу або лужну сторону. Одним з проявів компенсаторних реакцій є масивна втрата гідрокарбонату при проносі, що призводить до розвитку алкалозу.

Список використаних джерел:

1. Черненко В.В., Симонова Л.Н., Симонов Ю.И. Клинико-гематологические аспекты гастроэнтерита собак // Вестник ФГОУ ВПО Брянская ГСХА. 2017. № 5(63).
2. Elwood C., Devauchelle P., Elliott J., Freiche V., German A. J., Gualtieri M., Hall E., Den Hertog E., Neiger R., Peeters D., Roura X., Savarybataille K. Рвота у собак: обзор // JSAP/Российское издание. 2010. № 1.
3. Ткачев-Кузьмин А.А. Гастроэнтерология собак; анатомия, этиология, основные методы диагностики / А.А. Ткачев-Кузьмин, Т.Б. Гороя, А.В. Тютюнников. – М., 2010. – 42 с.

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Кравчук І.В.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПАЛІНОЛОГІЧНОГО МЕТОДУ У ГЕОАРХЕОЛОГІЇ

Прямим застосуванням спорово-пилкового аналізу (далі – СПА) є реконструкції рослинного покриву. Запис викопних пилкових даних в осадових відкладах є цілком надійним документом, що надає уявлення про склад рослинного покриву території у певний час. У свою чергу, реконструкції давньої рослинності (як індикатора палеокліматичних умов) дають змогу відтворювати природне середовище проживання людини доісторичного та історичного часу і є складовою частиною нового напрямку природничо-наукових досліджень – геоархеології.

Можливості точних видових і навіть родових визначень при звичайних палінологічних дослідженнях на сьогоднішній день є істотно обмеженими. Можливість проводити досить точні реконструкції рослинних угруповань існує у тих випадках, коли основу паліноспектрів складають ентомофільні, а не анемофільні таксони [9]. Для уніфікації завдання реконструкції рослинності застосовується ряд кількісних підходів. Наприклад, дані СПА можуть бути використані для методу біомізації [6; 13]. Найвищою категорією при класифікації рослинності є біоми (формації). Вони являють собою сукупності спільнот із пануванням однієї життєвої форми (наприклад широколисті листопадні ліси, тундра, степ тощо) [4]. Саме реконструкція біомів дозволяє визначати особливості способів адаптації давньої людини та способів господарювання давніх суспільств до оточуючого природного середовища.

Більш дрібними одиницями в межах біому є функціональні типи рослинності (ФТР). Таксони одного ФТР об'єднують наступні параметри: розмір рослин та особливості їх сезонного розвитку, подібна життєва форма, філогенетичні характеристики і відношення до екологічних факторів. Зазначимо, що саме ФТР є елементарною одиницею для глобального екологічного моделювання. Е. Боксом було виділено 90 ФТР для реконструкцій минулих природних етапів, що базуються на співставленні таксонів до температури і кількості опадів [5; 7; 8].

На підставі життєвої форми і екології таксону, відношенні до деяких кліматичних показників він пов'язується з певним ФТР. Таксони, види яких мають різну екологію, можуть потрапити до різних ФТР. Результатом є

співвідношення ФТР до таксонів. В свою чергу, ФТР об'єднуються в біоми, утворюючи вже співвідношення ФТР до біом. Отже, сукупність певних ФТР характеризує певний біом (див. табл. 1). У підсумку створюється співвідношення таксонів до біомів, в тому числі і палеотаксонів [5; 7; 8].

Таблиця 1

**Деякі функціональні типи рослинності, біоми
та пов'язані з ним таксони північній Євразії [5; 6]**

Біоми	ФТР	Таксони
1	2	3
Тундра	Аркто-альпійські напівчагарнички	<i>Dusckekia, Betula nana, Dryas octopetala</i>
	Злаковники	Poaceae
	Осочники	Cyperaceae
Тайга	Бореальні листопадні ліси	<i>Betula, Larix</i>
	Бореальні вічнозелені хвойні	<i>Picea</i>
	Холодні та помірні бореальні вічнозелені хвойні	<i>Abies, Pinus sibirica</i>
	Еврітермні бореальні вічнозелені хвойні	<i>Pinus sylvestris</i>
Помірні листопадні ліси	Бореальні листопадні	<i>Betula, Larix</i>
	Еврітермні хвойні	<i>Juniperus, Pinus sylvestris</i>
	Бореально-помірні листопадні чагарники	<i>Lonicera, Sambucus, Sorbus, Viburnum</i>
	Помірні листопадні	<i>Alnus, Fraxinus, Quercus, Euonymus</i>
Степ	Степові трави і чагарники	Asteraceae, Rosaceae, Ranunculaceae, Lamiaceae, Apiaceae, Chenopodioideae
	Злаковники	Poaceae
Пустеля	Пустельні трави і чагарники	<i>Ephedra, Chenopodioideae, Zygophyllaceae, Tamaricaceae</i>

Для розрахунку ваги кожного біому у спектрі метод спирається на положення нечіткої логіки. Результатом реконструкції є кількісний вираз у вигляді ваги кожного біому в певному діапазоні. Біом з найбільшою вагою є визначальним, серед біомів з однаковою вагою – біом з найменшим числом ФТР [5; 6].

Палеокліматичні реконструкції. Окрім намагань провести реконструкцію рослинності за допомогою СПА, завданням більш високої складності є реконструкції палеоклімату. Варто зазначити, що не всі кліматичні параметри впливають на розвиток рослинності, тому рослинність не є універсальним палеометеорологічним інструментом. Отримувати якісні характеристики клімату (більш/менш холодніше/тепліше, волого/сухо) через паліодані відносно просто, складнішим є кількісна оцінка клімату [5].

Для реконструкцій параметрів палеоклімату застосовують методи із використанням статистичних зв'язків між складом сучасних спорово-

пилкових спектрів (СПС) і кліматичними умовами їх формування. Доволі часто із використанням даних СПА реконструюють температури і вологість повітря. Одним з таких підходів є *метод біокліматичних аналогів*. Основою методу є пошук відповідності викопного спектру до сучасних СПС, кожен з яких вже має певні значення метеорологічних змінних. У стандартному методі використовують евклідову відстань для визначення близькості між кожним викопним спектром і кожним сучасним субфосильним спектром. Для реконструкції палеоклімату переважно використовують 5-10 сучасних спектрів, котрі є аналогами певного викопного спектру. Найбільш часто реконструйованими кліматичними характеристиками є параметри розвитку рослинності: середньорічні температури, температури найхолоднішого та найтеплішого місяців, річна кількість опадів [5; 10; 11; 12].

Подібні методи зіставлення мають деякі обмеження, адже на склад спорово-пилкових спектрів також впливають зміни ґрунтових умов, конкурентні взаємини рослин, сукцесійні зміни асоціацій. Іншою проблемою застосування подібних реконструкцій може стати банальна відсутність аналогів викопних СПС серед сучасних СПС [1].

Проводити реконструкції палеоклімату можливо через облік присутності таксонів у складі викопної флори, адже, по-перше, екологічні вимоги рослинних видів є незмінними; по-друге, сучасне географічне поширення рослин обумовлене саме кліматом [2; 3]. Межі ареалу виду пов'язані з лімітуючими факторами теплозабезпеченості та вологості. Отже, якщо ми маємо район, де спільно зростають види, залишки яких визначені у викопному стані в будь-якому горизонті (центр концентрації), то кліматичні умови цього району є ідентичними (або близькими) до клімату, що існував під час життя даної палеорослинності. Локалізація центру концентрації виконується через побудову ареалограми, тобто картографічної суми сучасних ареалів усіх видів, залишки яких (пилок, насіння, залишки тканин) знайдені в даному горизонті [5].

Отже, існує декілька напрямків застосування палеопалінологічних даних у реконструкціях палеосередовища людини доісторичної та історичної доби, кожен з яких слугує вирішенню конкретного завдання, як-то вирізнення ареалів поширення викопної флори чи давніх біомів, або ж абсолютних показників палеокліматів.

Список використаних джерел:

1. Борисова О. К. Ландшафтно-климатические изменения в умеренных широтах Северного и Южного полушарий за последние 130 000 лет / О. К. Борисова – М.: ГЕОС, 2008. – 264 с.
2. Гричук В. П. Опыт реконструкции некоторых элементов климатов северного полушария в атлантический период голоцена / В. П. Гричук // Голоцен: книга. – М.: Наука, 1969. – С.41–57.
3. Гричук В. П. Реконструкция скалярных климатических показателей по флористическим материалам и оценка ее точности / В. П. Гричук // Методы реконструкции палеоклиматов. – М.: Наука, 1985. – С. 20–28.

4. Миркин Б. М. Наука о растительности: (история и современное состояние основных концепций) / Б. М. Миркин, Л. Г. Наумова. – Уфа: Гилем, 1998. – 413 с.
5. Рудая Н.А. Палинологический анализ: учеб.-метод. пособие / Н.А. Рудая. – Нсб.: Новосиб. гос. ун-т, Ин-т археологии и этнографии СО РАН, 2010. – 48 с.
6. Тарасов П. Е. Реконструкции климата и растительности северной Евразии позднего плейстоцена по палинологическим данным / П. Е. Тарасов // Проблемы палеогеографии и стратиграфии плейстоцена: книга. – М.: Изд-во Московского университета, 2000. – С. 70–97.
7. Box E.O. Macroclimate and plant forms: an introduction to predictive modelling in phytogeography / E.O. Box – The Hague: Junk, 1981. – 215 p.
8. Box, E.O. Plant functional types and climate at the global scale / E.O. Box // J. Vegetation Science. – 1996. – 7. – P. 309–320.
9. Faegri K. The Blackburn Press / K. Faegri, J. Iversen. – 1989. – P. 328.
10. Guiot J. Methodology of the last climatic cycle reconstruction from pollen data / J. Guiot // Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology. – 1990. – 80. – P. 49–69.
11. Nakagawa T. Quantitative pollen-based climate reconstruction in Japan: application to surface and late Quaternary spectra / T. Nakagawa, P. Tarasov, N. Kotoba [et al.] // Quaternary Science Reviews. – 2002. – 21. – P. 2099–2113.
12. Overpeck J.T. Quantitative interpretation of fossil pollen spectra, dissimilarity coefficients and the method of modern analogs / J.T. Overpeck, T. Webb, I.C. Prentice // Quaternary Research. – 1985. – 23. – P. 87–108.
13. Reconstructing biomes from palaeoecological data: a general method and its application to European pollen data at 0 and 6 ka / I.C. Prentice, J. Guiot, B. Huntley [et al.] // Climate Dynamics. – 1996. – 12. – P. 185–194.

ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

Бровко Ж.О.

студентка,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тацій О.О.

викладач геологічних дисциплін, викладач-методист,

Полтавський фаховий коледж нафти і газу

Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РІДКИЙ МЕТАЛ – ДИВО ГЕОЛОГІЇ

Ртуть Hg – хімічний елемент II групи періодичної системи Д.І. Менделєєва, атомний номер – 80, атомна вага 200,59, при кімнатній температурі являє собою важку сріблясто-білу рідину, пари якої надзвичайно отруйні. На сьогодні відомо 7 стабільних ізотопів і понад 24 радіоактивних.

Температура плавлення 38,86 °C, кипить при 356,73 °C, густина становить 1419,3 кг/м³, кларк $8,3 \cdot 10^{-6}$ %, коефіцієнт концентрації майже 100 000. Має властивості діаманетика. Ртуть здатна розчиняти мідь, золото і срібло, це явище називається амальгамація. Амальгаму міді з ртуттю використовують для збору капель пролитої ртуті, яка легко прилипає, до відполірованих мідних виробів. Також амальгами олова та срібла раніше застосовувались при пломбуванні зубів. Деякі метали стійкі до зміщення.

Відомо понад 25 природних мінералів ртуті. Основним мінералом, що визначає промислову значимість ртутних родовищ, є кіновар HgS (86,2 % Hg), хімічно стійкий і зберігається в зоні окиснення, а також метацинабарит HgS. В деяких випадках предметом видобутку є самородна ртуть лівінгстоніт HgSb₄S₈ і біякла руда – шватцит Cu₆Sb₂S₆.

Ртуть відома людині дуже з давніх часів: за 1500 р. до н.е. в спорудженнях єгипетських поховань, за 2000 років до н. е. народам Індії та Китаю, спосіб отримання ртуті з кіноварі описано у творах китайського хіміка Ко-Хуна (281–361 pp.), а також кіновар застосовувався древніми греками і римлянами саме вони назвали рідкий метал Меркурієм на честь всюдисущого бога Меркурія, вони вважали ртуть головною складовою всіх металів. Відомо багато фактів про магічні властивості ртуті. Наприклад, жерці Стародавнього Єгипту клали в дерев'яну або гранітну посудину кілька грамів ртуті і поміщали її в горло мумії фараона – вони вважали, що після

смерті це буде оберігати їх правителя, рядові єгиптяни також розраховували на допомогу ртуті, вони носили флакончик з нею в якості амулета.

Тверду ртуть вперше отримали академіки І. А. Браун і М. В. Ломоносов в 1759 р., заморозивши її в суміші зі снігу і концентрованої азотної кислоти. У досліді отверділа ртуть стала піддаватися куванню, як свинець, ця звістка викликала сенсацію в науковому світі того часу; воно стало одним з найбільш переконливих доказів того, що ртуть – такий же метал, як і всі інші.

Всього в світі виявлено близько 5 000 ртутних родовищ, відомих більш ніж в 40 країн світу. Чотири країни отримують до 50% світового виробництва ртуті. А саме, найбільшим виробником ртуті є Іспанія – понад 1 тис. т, по 300-500 т ртуті виробляють Алжир, Киргизія і Китай.

В Україні мінерально-сировинна база ртуті пов'язана з трьома фанерозойськими складчастими областями: Донецькою, Карпатською та Кримською. Ртутна промисловість почалась з відкриття Микитівського родовища, яке знаходиться в центральній частині Донецької області. Скупчення ртутних руд пов'язане зі склепінням Горлівської антикліналі, що складена аргілітами, алевролітами та пісковиками середнього карбону, котрі чергуються з малопотужними пастками вапняків і кам'яного вугілля. В склепінні вона укладена куполоподібними підняттями, де виділені Софіївська, Нова, Чагарницька рудні ділянки. Вертикальний розріз багатоярусного зруденіння до 2 тис. м, руди відрізняються простим мінеральним складом, головним є кіновар. За 100 років його експлуатації видобуто понад 32 млн. т руди з 1886 р. по 1985 р. і було вилучено 33698 т металічної ртуті. На сьогодні відомі такі родовища: Костянтинівське, Новозаводське, Напівкупол новий, Жданівське, Мічуринське, Чернокурганське, Грендеш, Колгоспне, Марангош, Кам'яний кар'єр – всі вони не розробляються.

Загальні запаси руди становлять 25 тис. т., у тому числі 5 тис. т. підтверджені.

Ртуть застосовується при виготовленні барометрів, термометрів, манометрів, вакуумних насосів, також в перемикачах, ртутних лампах, випрямлячах. Як рідкий катод у виробництві їдких лугів і хлору електролізом, як каталізатор при синтезі оцтової кислоти, в металургії для амальгамування золота і срібла, при виготовленні вибухових речовин, в медицині (каломель, сулема, ртуть-органічних і інші з'єднання). Гримуча ртуть (II) – вибухова речовина, що використовується в вогнепальній зброї в якості капсуля, детонатора. Дезінфікуючий ртутне з'єднання тімеросал – це ртутьорганічне з'єднання, яке міститься в вакцинах, чорнилі для татуювань, розчинах для контактних лінз та косметичі. Кіновар використовується в якості пігменту. В сільському господарстві використовуються органічні сполуки ртуті в якості протруйника насіння і гербіциду, а також як компонент фарби морських суден (для боротьби з обростання їх організмами). Ртуть також бере участь в переробці нафти. Так, за допомогою саме цього металу, можна регулювати оптимальну температуру для процесу, який грає чільну роль для нафти.

Ртуть та її сполуки токсичні, тому робота з ними вимагає прийняття необхідних запобіжних заходів.

Список використаних джерел:

1. Гавзе М. Н. Взаимодействие ртути с металлами и сплавами / М.Н. Гавзе. – Москва: Наука, 1966. – С. 159.
2. Металічні корисні копалини України: Підручник / О.В. Грінченко, М.В. Курило, В.А. Михайлов, Л.С. Михайлова, В.В. Огар, О.В. Омельчук, В.І. Шевченко, В.В. Шунько, Д.М. Щербак. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 552 с.
3. Мала гірнича енциклопедія : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк: Донбас, 2007. – Т. 2. – 670 с.
4. Методические рекомендации по перспективной оценке рудопроявлений и месторождений цветных и редких металлов. Германей. Киев, 1976. – 30 с.
5. Химические свойства неорганических веществ: Учеб. пособие для вузов / Р.А. Лидин, В.А. Молочко, Л.Л. Андреева; под ред. Р.А. Лидина. – 3-е изд., испр. – Москва: Химия, 2000. – 480 с.

Джун А.О.

студентка;

Думенко Г.А.

викладач геологічних дисциплін, спеціаліст першої категорії,

Полтавський фаховий коледж нафти і газу

Національного університету

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

**ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ ВИДІВ ГРП
В УЩІЛЬНЕНИХ КОЛЕКТОРАХ**

Інтенсифікація роботи свердловин і підвищення видобутку вуглеводнів – один з ключових напрямків діяльності багатьох науковців нафтогазової сфери України. І оскільки відкриття родовищ вуглеводнів чим далі, тим більше ускладнюється як через геологічну складову, так і через глибину залягання покладів нафти і газу, то «реанімування» свердловин, які давно введені в експлуатацію, постає досить гостро: проєктуються нові технології очищення привибійної зони пласта від кольматантів, нові заходи збільшення порового простору, а відтак і проникності колекторів тощо [1].

Одним із комерційно ефективних заходів вилучення вуглеводнів з низькопроникних колекторів та зі сланцевих порід є гідророзрив пласта (ГРП), який включає нагнітання флюїду розриву з пропантом під високим тиском у колектор, щоб створити штучні тріщини або розширити природні тріщини в щільних товщах [2].

За допомогою ГРП підвищується проникність колекторів, в тому числі й низькопроникних сланцевих порід, знижується опір руху потоку газу, збільшується фільтраційна поверхня свердловини і нарешті збільшується видобуток.

ГРП є широко застосовуваним методом інтенсифікації видобутку та все частіше, в разі низькопроникних колекторів, застосовується в горизонтальних свердловинах з багатостадійним завершенням. Ефективність ГРП безпосередньо залежить від якості виконання операцій ГРП, від відповідності фактичної геометрії створених тріщин проєктним параметрам. Для отримання максимального ефекту від операції гідророзриву траєкторія горизонтальних свердловин повинна бути перпендикулярна напрямку розвитку тріщин, і бажана геометрія тріщин – довгі і вузькі тріщини, оскільки гідравлічні тріщини є основними каналами для міграції газу до видобувних свердловин.

За типом стимуляційного флюїду технології розриву діляться на: ГРП на гелевій основі, ГРП на водній основі, гібридний ГРП, ГРП на пінній основі та безводний розрив (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика різних видів ГРП

Технології	Особливості	Області застосування
Розрив на гелевій основі	Висока пісконесуча здатність; сильне пошкодження пласта	Водочутливі пласти; пластичні породи
Розрив на водній основі	Низька вартість; менше забруднення; можливість утворення складних тріщин	Пласти з розвиненими природними тріщинами; висока крихкість порід
Гібридний ГРП	Можливість застосування пропанта і отримання більш довгих ефективних тріщин; менше пошкодження пласта; Менші гідравлічні втрати	Пласти з розвиненими природними тріщинами; при присутності підземних вод
Розрив на пінній основі	Низьке пошкодження пласта; низька втрата рідини розриву; висока пісконесуча здатність	Водочутливі пласти; пласти на глибині менше 1500 м
Безводний розрив	Високий коефіцієнт дифузії; низький поріг тиску руйнування порід; екологічність.	Пласти з високим вмістом глини і/або з високим капілярним тиском

Оскільки геометрія утворених від ГРП тріщин є важливим фактором ефективності всього процесу, то перед проведенням розриву обов'язково проєктується динамічна модель з моделюванням утворення можливих сіток тріщин та їх оцінки у частині пропускної здатності. Для цього застосовують сучасне програмне забезпечення та втілюють технології Smart Field.

На даний час найбільш популярною системою розриву як звичайних, так і щільних колекторів є система, що складається з води і полімеру (звичай

поліакриламід), доданого для зниження тиску тертя при закачуванні рідини через колонну. Основними недоліками даної системи є низька піскоутримуюча здатність і схильність до осадження пропанту, тому в результаті створюються тріщини з меншою шириною. Дана технологія ГРП зазвичай застосовується у пластах з високою крихкістю і з широкою мережею природних тріщин.

Гібридний ГРП є відносно новою технологією і являє собою комбінацію декількох методів розриву пласта. При гібридній стимуляції початковий розрив зазвичай створюється, щоб утворити довгу вузьку тріщину. Ширина і висота тріщини зростають з введенням рідини в пласти, отже, можна створювати довші і більш розкриті тріщини. У порівнянні з попередньою системою, гібридна система має кращу піскоутримуючу здатність і низькі втрати рідини.

Пінні системи рідини розриву застосовувалися з середини 70-х років.

Нині часто використовуються пінні системи з вмістом N_2 і CO_2 [3]. Аерована азотом піна, яка використовується в якості рідини для гідророзриву, знижує кількість рідини, що поміщається в пласт і дозволяє прискорити процес очищення резервуарів з низьким тиском. А додавання CO_2 в зшиті рідини створює ефективну і економічно вигідну рідину розриву для багатьох газових резервуарів.

Знижуючи міжфазний натяг, піна CO_2 мінімізує затримку рідини, що значно покращує здатність повернення рідини для обробки на поверхню. Крім того, використання CO_2 сприяє швидкому очищенню свердловини після гідророзриву пласта.

Недоліки при проведенні гідророзриву в низькопроникних газових пластах часто обумовлені повільним виносом рідини розриву і блокуванням тріщини. До складу сланцевих порід завжди входить велика кількість глин. При операції водного ГРП високий капілярний тиск в сланцевих пластах часто затримує значний обсяг води в порових каналах, і в результаті відбувається набухання глин і зниження міграції сланцевого газу. У таких пластах особливо актуально використання безводної рідини розриву (наприклад, скраплений пропан, рідкий CO_2 тощо).

Пропан або двоокис вуглецю вводиться в пласт в зрідженому стані, а виноситься у вигляді газу. Це дозволяє прискорити виносення рідини розриву з пласта і запобігти негативним ефектам.

Згідно з результатами розрахунку, стимульований обсяг пласта безпосередньо впливає на кінцевий видобуток сланцевого газу. Чим вище стимульований обсяг пласта, тим більший видобуток газу.

Гідравлічний розрив пласта (ГРП) є ключовою технологією для видобутку як традиційного газу з ущільнених колекторів на великих глибинах, так і нетрадиційного газу з низькопроникних сланців. Ефективність ГРП в основному залежить від здатності формування складної мережі тріщин в сланцях під високим тиском. Тому перед проведенням ГРП у сланцевих породах є доцільність у моделюванні та попередній оцінці якості «розривання» сланцевих порід. Розривання являє собою здатність сланцевих порід формувати складну систему тріщин при впливі метода ГРП,

яка залежить від петрофізичних і геомеханічних властивостей цих порід. Високий рівень розривання означає високу здатність або ймовірність утворення складної мережі тріщин при проведенні ГРП.

До сих пір наявна зовсім невелика кількість досліджень, пов'язаних з оцінкою розривання сланців через відсутність даних керна, що обумовлено високою вартістю отримання керна і труднощами моделювання реальних геологічних умов в лабораторії. Тому у подальшому для нарощення паливної ресурсної бази дослідження на реальних кернях ущільнених колекторів (особливо сланців) у даному напрямку є найбільш цікавими та перспективними.

Список використаних джерел:

1. Думенко Г. А. Заходи, спрямовані до нарощення вуглеводневого потенціалу України / Г. А. Думенко // «Теорія і практика актуальних наукових досліджень» (м. Дніпро, 22-23 лютого 2019 р.). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. – С. 61–63.
2. Жданов С.А. Проектирование и применение гидроразрыва пласта в системе скважин / С.А. Жданов, С.В. Константинов // Нефтяное хозяйство, 1995. – № 9. – С. 24–25.
3. Хромых Л.Н. Применение углекислого газа в процессах повышения нефтеотдачи пластов / Л.Н. Хромых, А.Т. Литвин, А.В. Никитик // Вестник Евразийской науки. 2018. № 5. URL: <https://esj.today/PDF/06NZVN518.pdf>

Сплодитель А.О.

кандидат географічних наук, докторант;

Кураєва І.В.

доктор геологічних наук, професор,

Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення

імені М.П. Семененка

Національної академії наук України

ГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА ТЕРИТОРІЇ ДЗЕРЖИНСЬКО-ГОРЛІВСЬКО-СНАКІЇВСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОЇ АГЛОМЕРАЦІЇ

Найбільших змін у природному середовищі зазнали густонаселені вугледобувні райони, де розміщуються шахти, підприємства вугледобувної, переробної, металургійної, машинобудівної, хімічної та інших галузей промисловості. Найбільше техногенне навантаження на геологічне середовище сформувалось у Дзержинсько-Горлівсько-Снаківській промисловій агломерації.

Провідний вплив на формування еколого-геологічних умов досліджуваної агломерації має [2; 3]:

- регіональний підйом рівнів підземних вод до природно-історичних відміток в межах територій «вододіл – річкова сітка»;
- розвиток водоприводних тріщин в зонах підробки та зростання вразливості якості підземних вод внаслідок прискорення міграції техногенних забруднень;
- активізація водообміну в зоні аерації (ненасиченої фільтрації), зростання площ підтоплення та затоплення поверхневих і підземних геохімічно забруднених ділянок територій промислових агломерацій з формуванням підвищеного вмісту важких металів (ВМ).

Роботи по комплексній геохімічній оцінці Дзержинсько-Горлівсько-Єнакіївській промисловій агломерації розпочато в 2017 р. Внаслідок нестабільної військової ситуації в 2020 році польові роботи по об'єктах не проводилися. В 2017–2019 рр. були тричі обстежені ґрунти агломерацій, де раніше була підготовлена базова еколого-геохімічна основа для вибору мережі режимних спостережень та виконані базові геохімічні дослідження ґрунтового покриву.

Базовий відбір проб ґрунту проводився «конвертним» способом з ділянки 10х10 – 4 проби по вершинах кутів і одна в центрі конверту. Вміст ВМ визначено методами атомно-емісійного спектрального аналізу на спектрографі СТЕ-1 та *масс-спектрометрії з індукційно-зв'язаною плазмою (ICP-MS аналіз)* аналізатор ELEMENT-2, виробництва Німеччина в Інституті геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАНУ.

Для агломерації з високою концентрацією промисловості та щільністю населення (м. Горлівка, м. Єнакієво) та розвинутою транспортною мережею техногенні геохімічні аномалії виділяються на рівні підвищеного вмісту хімічних елементів. В межах хімічних підприємств мінімальні концентрації перевищують регіональний фон ґрунтового покриву Донецької області в 3–12 разів. Асоціації елементів в периферійних частинах техногенного ореолу, як правило, ширше, що пов'язано з взаємопроникненням впливом підприємств. Для території агломерації характерні поліелементні аномалії, центри яких приурочені до джерел забруднення [1].

Структура техногенних аномалій зональна, з віддаленням від джерел забруднення вміст ВМ зменшується, а їх асоціації скорочуються. Форми та конфігурація техногенних аномалій вказує на аерогенний тип забруднення.

Середній рівень техногенних металів в зонах житлової забудови в порівнянні з промисловими знижується в 3–4 рази. Аналогічним рівнем концентрації промислового викиду характеризуються гірничодобувні ландшафти. В зонах транспортної інфраструктури з елементами промислових викидів за рахунок специфіки впливу транспортного чиннику зростає в більшій кількості концентрація ртуті, свинцю, цинку, молібдену, барію. В ландшафтно-рекреаційних зонах контрастність ґрунтових аномалій вища, ніж на прилеглих сільськогосподарських територіях і локально

посилюється в районах переважаючих висот, а також на ділянках промислових відходів.

Для територій сільськогосподарського використання характерні слабоконтрасні аномалії комплексу елементів фосфатних добрив і локальні контрасні аномалії ВМ (переважно ртуті). Середній рівень забруднення ґрунтів промислових майданчиків нижче в 20-25 разів, максимально до 70 разів.

Для інтерпретації рівнів забруднень різнорідних середовищ в умовах багатофакторного впливу різних елементів-забруднювачів, необхідна достовірна оцінка регіонального та місцевого фону. Оцінка регіонального фону проводилася на трьох майданчиках, віддалених від промислових підприємств (ділянки Федорівка, Кодема, Жданівка). Проби відбиралися в різних ландшафтно-геохімічних умовах. Всього по трьом ділянках відібрано 140 проб для визначення регіонального місцевого фону.

Аналізуючи отримані дані, спостерігаємо, що в зонах елювіальних ландшафтів підвищені геофони цинку, молібдену, ртуті, в зонах транселювіальних ландшафтів міді, нікелю, кобальту, хрому, марганцю, літію.

Варіації геофонів ВМ в різних типах ландшафту та регіонального геохімічного фону в ґрунтах Донецької області представлено в таблиці.

В епіцентрах висококонтрастних техногенних аномалій промислового майданчику Горлівського хімічного заводу найбільшу міграційну здатність має цинк, кадмій та кобальт. Активно мігрує мідь, срібло, відносно слабо молібден, вісмут і миш'як. Вміст рухомих форм міді, цинку, кобальту, нікелю та хрому щодо валових форм варіює від 0,3 до 18%.

Проведений аналіз результатів хімічного відбору проб ґрунту на вміст ВМ засвідчив, що найбільш стійкі кореляційні зв'язки встановлені в елювіальних і субаквальних ландшафтах. Це є свідченням домінуванням процесів акумуляції ВМ в цих типах ландшафту і відносного розсіювання в зонах транзитних ландшафтів. Зокрема, в зонах елювіальних ландшафтів виявлено більше семи хімічних елементів з тісними кореляційними зв'язками: Hg-Zn-Mo-Bi; Zn-Hg-Mo-Mn; Mo-Hg-Zn-Cu; Pb-Cr; Bi-Hg-Li; Mn-Zn-Be-Cu-Ni; Ba-Ca-Mn.

За результатами математично-статистичної інтерпретації геохімічних полів промислової агломерації коефіцієнти варіації основних забруднювачів (Hg, Pb, Cu, Cr, Ni, Ba, Ag, Mo, Mn) в різних типах природних і техногенних ландшафтів суттєво змінюються. В цілому для зони впливу ДП «Горлівський хімічний завод» спостерігаються найбільші варіації, ртуті, миш'яку, свинцю, цинку, барію та срібла. Підвищені концентрації міді і свинцю для зони БАТ «Микитівський доломітний завод», для зони Вуглегірської ГРЕС срібла та нікелю.

Таблиця

**Геохімічні фони ґрунтів горизонту 0,2-0,5 см
Дзержинсько-Горлівсько-Єнакієвської промислової агломерації (мг/кг)**

Хімічні елементи	Ділянка Федорівка				Ділянка Кодема	Ділянка Жданівка		
	Елювіальний ландшафт	Транселолювільний ландшафт	Трансунераквальний ландшафт	Субквальний ландшафт	Елювіальний ландшафт	Елювіальний ландшафт	Транселолювільний ландшафт	Загальний геохімічний фон
Ванадій	100	100	100	100	100	100	100	100
Барій	530	512	390	455	452	453	456	500
Титан	498	500	500	500	500	500	500	500
Германій	1,55	1,55	1,62	1,51	1,51	1,52	1,52	1,55
Молибден	1,65	1,52	1,43	1,33	1,42	1,54	1,54	1,55
Ртуть	0,0128	1,0135	0,0072	0,0132	0,0192	0,0432	0,0370	0,0200
Миш'як	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	40,0	35,0	25,0
Свинець	19,7	19,3	17,5	20,0	20,0	25,0	25,0	25,0
Цинк	80,0	69,5	78,0	68,2	64,0	75,0	70,0	78,0
Мідь	29,7	30,2	34,2	30,0	28,5	27,3	28,2	30,0
Нікель	59,3	53,4	73,0	50,0	50,0	48,5	50,0	50,0
Кобальт	21,0	20,0	21,3	20,0	20,0	23,0	20,0	21,0
Хром	100	101	109	100	100	96	100	100
Марганець	740	780	815	900	715	760	700	800
Срібло	0,0268	0,0254	0,0278	0,0285	0,0330	0,00281	0,0266	0,0280
Магній	10000	10000	10000	10000	10000	7200	9000	9500
Кальцій	23700	22500	19000	9630	16300	18800	20500	22000
Бор	50	50	50	50	50	50	50	50

Список використаних джерел:

1. Шніюков Е.Ф., Шестопапов В.М., Яковлев Е.А. Экологическая геология Украины (справочное пособие). Киев : Наук, думка, 1993. 407 с.
2. Яковлев Є. О. Асиміляційний потенціал геологічного середовища гірничодобувних регіонів України як провідний показник екологічних проблем надрокористування // Мінеральні ресурси України. 2015. № 4. С. 37–43.
3. Yakovliev Y., Chumachenko S. Ecological Threats in Donbas, Ukraine. Assessment of ecological hazards in Donbas impacted by the armed conflict in eastern Ukraine. Geneva : Centre for Humanitarian Dialogue, 2017. 60 p.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Бень Я.О.

аспірантка,

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З НАТО: АЛГОРИТМ ОСМИСЛЕННЯ

Механізм державного управління у широкому сенсі являє собою сукупність способів розв'язання суперечностей певного явища чи процесу в державному управлінні, послідовну реалізацію дій, які базуються на основоположних принципах, цільовій орієнтації, функціональній діяльності з використанням відповідних форм і методів управління. Даний механізм відображає взаємозв'язок явищ, дій і заходів, результатом яких є узгодження інтересів, визначення цілей, розробка рішень та їх реалізація за допомогою ресурсів держави (влади, апарату, засобів та методів управління).

У механізмі державного управління виокремлюють два основні блоки – формування управлінського рішення та його реалізації. Перший блок об'єднує в собі потреби, інтереси, суперечності, цілі, волю, мотиви, стимули як об'єктів та суб'єктів певного управлінського циклу, другий – управлінські рішення, запропоновані суб'єктом, його управлінські дії, а також досягнуті результати, що впливають на поведінку об'єкта. Управлінські дії зумовлюються насамперед суспільними потребами, інтересами й цілями. На їх основі відбувається ухвалення та практична реалізація рішень, що мають нагальну суспільну необхідність. У такий спосіб – від усвідомлення потреб до продукування відповідного рішення – відбувається реалізація функцій державного управління [1, с. 375–376].

Склад елементів та порядок функціонування механізму державного управління визначаються метою, засобами впливу на об'єкт, зв'язками між елементами системи, наявністю відповідних ресурсів та можливостей. Обов'язковими складовими механізму державного управління виступають його цільова спрямованість, принципи, функції, методи, інформаційні обміни, а також управлінські технології та технічні засоби, необхідні для їх практичного втілення.

Класифікація механізмів державного управління передбачає виділення у якості окремих одиниць аналізу їх організаційного та правового різновидів. Не ставлячи за мету аналіз кожного з них окремо, зазначимо, що поєднання організаційного та правового механізмів утворює інтегрований

організаційно-правовий механізм, об'єднаний управлінський потенціал якого є більш впливовим та ефективним, виходячи з інтеграції двох окремих потенціалів (організаційного та правового) у єдину конструкцію. При цьому спостерігається пряма та зворотна субординаційні залежності: організаційні форми управлінського механізму здатні визначати його правові форми, а правові форми цілком спроможні стимулювати виникнення нових організаційних форм перетворення соціального середовища. Проте у більшості випадків наукова спільнота оперує терміном «організаційно-правовий механізм», а не навпаки [2].

У сучасній науковій літературі сутність та зміст організаційно-правових механізмів як правило розглядаються у вигляді: сукупності форм, методів та інструментів управління, організаційних структур, а також правових норм [3, с. 150–153]; сукупності інституцій, які створені для розв'язання певних суперечностей, подолання чи попередження проблем у суспільстві та які діють на основі конституційно-правових норм, прийнятих у державі [4, с. 1–7]; сукупності взаємопов'язаних принципів, методів, інструментів, процедур, організаційних структур, а також механізмів правового регулювання [5, с. 24].

Сутність організаційно-правового механізму може бути пояснена на основі традиційних складників (цілей, принципів, функцій) та функціональних складників (методів та інструментів правового й організаційно-правового впливу) [6, с. 112]. Відповідно, щоб дослідити організаційно-правовий механізм співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), необхідно з'ясувати сутність, зміст, структуру, динамічні ознаки розвитку, взаємозв'язки, вплив на внутрішнє та зовнішнє середовище його наступних елементів.

У структурі першого блоку цього механізму необхідно визначити (осмислити) низку суспільно-психологічних утворень, що розвивають процеси формування та втілення в життя євроатлантичної стратегії України. Йдеться про потреби, інтереси, цілі, мотиви, стимули великих соціальних груп (частин українського суспільства), які схвалюють проєвропейську та проатлантичну орієнтацію України. Окремо слід вказати на вольовий компонент щодо досягнення намічених цілей як широкого загалу, так і владних структур, що забезпечують реалізацію євроатлантичних намірів України. Доцільно виділити ціннісний аспект євроатлантичних прагнень суспільства і держави, індивідуальні та колективні способи ідентифікації українства з європейською спільнотою народів та створених ними наддержавних інституцій (в тому числі Організацією Північноатлантичного договору). Виконати ці завдання неможливо без проведення відповідних соціологічних опитувань, репрезентативність яких має бути досягнута на основі достатніх виборок різних категорій населення у більшості регіонів України.

Так само важливо розкрити суспільно-психологічні показники (інтереси, цілі, мотиви, стимули, орієнтації) тієї частини населення України, що виступає проти євроатлантичної інтеграції, а також визначити тенденції кількісних змін у середовищі антипатиків НАТО. Це неможливо здійснити

без врахування факторів зовнішнього впливу на Україну. Насамперед йдеться про Російську Федерацію, яка у збройно-силовий спосіб на основі інструментарію гібридної війни намагається перешкодити євроатлантичному просуванню України. У цьому контексті надзвичайно важливо виділити феномен інформаційних (інформаційно-психологічних) війн, ініційованих чинним російським керівництвом проти України з метою послаблення (руйнування) євроатлантичних настроїв населення усіх без винятку регіонів, починаючи зі східних та південних. Маючи на увазі управлінські технології та технічні засоби, що застосовуються РФ проти України в умовах гібридної війни, неробхідно виокремити мас-медійний та соціально-мережевий ресурси сусідньої держави, які за допомогою відповідних рішень спрямовуються на руйнування не лише євроатлантичних намірів Української держави та суспільства, а й повне заперечення української державності та української національної ідентичності.

У структурі другого блоку організаційно-правового механізму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору головну увагу слід зосередити на НАТО-орієнтованих управлінських рішеннях, що засвідчують відданість держави раніше проголошеним євроатлантичним прагненням та розкривають механізми їх практичного забезпечення. При цьому важливо деталізувати діяльність глави держави (Президента України), а також конституційних органів влади (у першу чергу Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України), окремих органів виконавчої влади (Міністерства оборони України) з питань розробки та прийняття конкретних документів (програм) з питань євроатлантичної інтеграції держави.

Варто пам'ятати про головну суперечність у практичному забезпеченні євроатлантичного руху України. Маючи конституційне закріплення намірів щодо майбутнього членства в ЄС і НАТО, правляча еліта не забезпечила спадкоємності державного курсу з питань євроатлантичної інтеграції держави та накопичення конструктивізму на цьому шляху. Як наслідок, станом на 2021 рік маємо політичні сили, що виступають за продовження процесу євроатлантичної інтеграції України (їх переконлива більшість), та політичні сили, що виступають проти цього (їх меншість, проте вони присутні навіть у законодавчому органі держави). Переконливою ілюстрацією щодо недосконалості організаційно-правового механізму (фактично нестачі державної волі) з питань прискорення євроатлантичної інтеграції України залишається відсутність Плану дій щодо членства України в НАТО (ПДЧ), що гальмує процес подальшого розширення Альянсу за участю демократично орієнтованих пострадянських держав (зокрема України).

Запропонований алгоритм осмислення організаційно-правового механізму співробітництва України з НАТО може бути доповнено й деталізовано. Проте навіть у представленому вигляді він дозволяє окреслити загальні контури процесу євроатлантичної інтеграції України, виявити проблемні питання та запропонувати підходи щодо їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Одінцова Г.С., Дзюндзюк В.Б., Мельтюхова Н.М. та ін. Механізми державного управління / Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія : Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. 2011. 692 с.
2. Басараб О.Т. Організаційно-правові механізми забезпечення правопорядку у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/5.pdf (дата звернення: 24.05.2021).
3. Дроздова Н.Г. Організаційно-правовий механізм управління системою державних закупівель на конкурсних засадах: теоретико-методологічний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 3.
4. Назаренко В.Ю. Організаційно-правовий механізм державного управління пожежною безпекою в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3(42).
5. Хромова Ю.О. Організаційно-правовий механізм державного регулювання виборчого процесу в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Одеса, 2014. 24 с.
6. Мороз В.М. Організаційно-правовий механізм державно-управлінського вплив: зміст та характеристика категорії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23.

Гришко А.С.

аспірант,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РЕГУЛЮВАННЯ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН В КРАЇНАХ ЄС ЯК ПРОЯВ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ У ВЗАЄМОДІЇ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

У контексті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах державної діяльності в електронній формі використовуються громадянами і різними організаціями. Можна припустити, що трансформація суспільства в інформаційне суспільство та суспільство нових цінностей і економічних напрямків значно прискорює перехід до нової форми правління. Це новий спосіб взаємодії на основі інтенсивного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) з метою підвищення ефективності надання державних послуг, що дозволяють значно розширити можливості комунікації для державних службовців і дозволяють використовувати нові форми інтеграції між державою, бізнесом і громадянами.

У Статті 17 Глави I Основного Закону (Grundgesetz) Федеративної Республіки Німеччини передбачається право на подання звернення: «кожна людина має право індивідуально або спільно з іншими особами звертатися письмово з проханнями або скаргами до компетентних органів або до органів законодавчої влади» [10]. Стаття 45с передбачає від Національного парламенту Німеччини (Бундестаг) створення Комітету з клопотань (Petitionsausschuß), що направляються в Бундестаг відповідно до статті 17 [10, с. 45]. Повноваження Комітету з клопотань готувати свої рішення щодо звернення передбачені у статті 17 Основного закону та у Законі про повноваження Комітету зі клопотань німецького Бундестагу [3]: Комітет з клопотань Бундестагу Німеччини [13] є органом, який розглядає прохання і скарги, що надійшли до парламенту. Якщо звернення подається спільно з іншими (група інтересів, ініціатива громадян, асоціація або подібне), повинна бути призначена контактна особа. Звернення, подане в паперовому вигляді, не має відповідати будь-яким особливим формальним вимогам, але повинна бути підписана вручну автором. Звернення, які не належать до конституційної компетенції федерального уряду, подаються до Комітету з клопотань відповідного парламенту земель, згідно з компетенцією. Комітет з клопотань не може переглядати рішення судів через незалежність судів, яка гарантована Конституцією. Для кожного звернення створюється файл з номером звернення. Дані збираються в електронному вигляді з дотриманням норм захисту даних [9]. Автор звернення отримує підтвердження про реєстрацію. Комітет з клопотань просить компетентне федеральне міністерство або компетентний федеральний наглядовий орган висловити свою думку щодо предмету звернення автора. Висновок федерального міністерства або компетентного органу розглядається Службою Комітету. Якщо звернення буде успішно закрито після висновку – про це буде повідомлено автору. Цікавим є той факт, що відповідно до Закону про повноваження Комітету з клопотань [3], прийнятому з процедурних питань цього органу, Комітет має право заслуховувати автора звернення, свідків і експертів, запитувати інформацію та відвідувати будь-які установи, крім секретних.

У Німеччині сьогодні, як на загальнонаціональному, так і в більшості земель на регіональному рівні, звернення до державних органів можуть подаватися в електронному вигляді за допомогою електронної системи звернень [1].

Пріоритетами Сейму Латвійської республіки є відкритість, співпраця з суспільством та залучення його до законодавчого процесу. Відповідно до Конституції Латвійської Республіки, всі особи мають право подавати подання до Сейму. Подання матеріалів надходять і переглядаються відповідно до Регламенту Сейму [12], Закону про державну мову [5]. Відповідно до статті 104 Конституції Латвійської Республіки кожен має право надіслати звернення до державних інституцій чи органів місцевого самоврядування та отримати відповідь латиською мовою [8]. Процедура отримання та розгляду звернень описана в Законі про подання (лат. Iesniegumu likums): Закон встановлює порядок, за яким приватна особа

може подати, а установа чи особа, яка виконує функції державного управління, розглядає документ [6]. Подання може бути у форматі заяви, скарги, пропозиції або запитання в межах компетенції установи. Установа надає відповідь на нього, а також встановлює порядок, за яким має приймати відвідувачів. Закон не стосується запитів щодо надання інформації, які повинні бути розглянуті відповідно до Закону про розкриття інформації (лат. Informācijas atklāības likums) [7]. Коли до Сейму надходять подання, вони мають повністю відповідати правилам захисту персональних даних [11]. Сейм також приймає подання, підписані захищеним електронним підписом. Відповідно до Закону про подання, подання має містити повне ім'я подавця, а також адресу для відправки відповіді. Подання має бути підписаним. Заявник може надавати будь-яку іншу інформацію, яка може бути корисною для зв'язку з ним [6]. Цей Закон також застосовується для розгляду подання, отриманого в електронному вигляді, якщо воно підписане електронним підписом відповідно до процедур, викладених у законах та нормативно-правових актах, а також у разі подання та перевірки особи за допомогою онлайн-форм, доступних на Єдиному державному порталі державних послуг та послуг місцевого врядування [2].

Відповідно до Закону про державну мову (лат. Valsts valodas likums) подання має бути написано державною мовою Латвійської Республіки [5, ст. 3(2)]. Державна установа надає відповідь протягом місяця з дня реєстрації подання. Якщо зміст подання не вимагає відповіді, державна установа повідомляє заявника протягом семи робочих днів про те, що подання отримано. Якщо подання призначене для іншої державної установи, зазначена установа передає подання до відповідної установи і протягом семи робочих днів інформує про це заявника. Закон про подання не поширюється на подання, отримані в електронній формі, якщо вони не були підписані електронним підписом у порядку, встановленому нормативно-правовими актами [6, ст. 5]. Подання є важливим джерелом інформації, яка використовується комісіями та парламентськими групами. Для того, щоб надати депутатам можливість проаналізувати думки та пропозиції, що містяться в поданнях приватних осіб, Департамент зв'язків з громадськістю Сейму збирає інформацію, готує щомісячний огляд подань та подає її на розгляд Комітету з питань мандату, етики та подань [14].

Отже, одним з пріоритетів системи публічного управління є побудова сервісно-орієнтованої держави. При цьому суть сервісного підходу до публічного управління полягає в наступному – звернення громадян до органів державної влади є найважливішим механізмом «зворотного зв'язку. Однак роль їх, як засоби впливу громадянського суспільства на саму публічну владу, не цілком ще осмислена. Перегляд підходу до інституту звернень громадян може бути значущою складовою вивчення процесу взаємодії і взаємовпливу держави і суспільства, політичної системи та об'єднаних співтовариства індивідів.

Список використаних джерел:

1. Електронна система звернень Федеративної Республіки Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bundestag.de/mediathek?videoId=7134029&url=L21lZGlhdGhla292ZXJsYXk=&mod=mediathek#url=L21lZGlhdGhla292ZXJsYXk/dmlkZW9pZD03MTM0MDI5JnVybD1MMjFsWkdsGRHaGxhMjkyWlhKc1lYa20mbW9kPW1lZGlhdGhla292ZXJsYXk=&mod=mediathek>
2. Єдиний державний портал державних послуг та послуг місцевого врядування Латвійської республіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://latvija.lv/>
3. Закон Федеративної Республіки Німеччини від 19.07.1975 «Про повноваження». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: GGArt45cG – Gesetz über die Befugnisse des Petitionsausschusses des Deutschen Bundestages (gesetze-im-internet.de)
4. Закон відповідно до статті 45с Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини від 19 липня 1975 року, Федеральна газета I сторінка 1921. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Deutscher Bundestag – Gesetz über die Befugnisse des Petitionsausschusses
5. Закон про державну мову Латвійської республіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Valsts valodas likums (likumi.lv)
6. Закон про подання Латвійської республіки (лат. Iesniegumu likums). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Iesniegumu likums (likumi.lv)
7. Закон про розкриття інформації Латвійської республіки (лат. Informācijas atklāšanas likums). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Informācijas atklāšanas likums (likumi.lv)
8. Конституція Латвійської Республіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>
9. Норми захисту персональних даних Федеративної Республіки Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Petitionen: Service und Information Datenschutz (bundestag.de)
10. Основний Закон (німец. Grundgesetz) Федеративної Республіки Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.bundestag.de/gg#:~:text=\(1\)%20Die%20W%C3%BCrde%20des%20Menschen,der%20Gerechtigkeit%20in%20der%20Welt](https://www.bundestag.de/gg#:~:text=(1)%20Die%20W%C3%BCrde%20des%20Menschen,der%20Gerechtigkeit%20in%20der%20Welt)
11. Правила захисту персональних даних Латвійської республіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Personal data processing – Latvijas Republikas Saeima.
12. Регламенту Сейму Латвійської республіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Rules of Procedure – Latvijas Republikas Saeima.
13. Офіційний сайт Комітету з клопотань Федеративної Республіки Німеччини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg/go09-245168
14. Офіційний сайт Комітету з питань мандату, етики та подань Латвійської республіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Jaunumi (saeima.lv)

Гуляк О.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Начальник Військової академії, м. Одеса*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Актуальність теми дослідження пов'язана з процесом реформування української армії, складовою частиною якого є проведення суттєвих змін у системі військової освіти. Для вирішення таких питань можуть бути використані два вектори: 1) запозичення іноземного досвіду; 2) залучення власних традицій, ідей патріотичного виховання військової освіти. В сьогоденних умовах України доцільно використати другий підхід, важливою частиною якого є досвід, накопичений протягом двохсотрічного періоду існування Козацько-Гетьманський держави. Виходячи з цього, доцільно розглянути організаційні засади військової освіти, яка на практиці доказала свою спроможність створити боєздатні козацькі підрозділи, які з успіхом протидіяли агресивним прагненням польської шляхти, набігам татар та російській експансії.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з того, що Козацько-Гетьманська держава являє собою видатне явище національної історії, яка була виразником прагнень українського народу зберегти свою незалежність. Запорізька Січ була демократичною, військово-адміністративною організацією, яка мала всі ознаки державного утворення. Законодавча влада належала всьому козацтву, яке збиралося на Генеральні ради. Функції виконавчої влади виконував козацький уряд – Кіш, який обирався та контролювався Генеральною радою і займався вирішенням поточних питань. Наступним рівнем державної влади було управління дев'яти паланками, які були розміщені у вигляді кола, в центрі якого була розташована Січ. У кінці XVII ст. на Запоріжжі створилася верхівка козацтва – старшина, яка займала керівні посади, тримала в своїх руках владу та зосередила значні матеріальні цінності. Іншою соціальною верстою була основна маса козаків, яка отримала назву сіроми або голоти, що мешкала у Січі в куренях, паланках та перебувала на отриманні Коша.

Питанням військової освіти завжди приділялася значна увага, а керування цим процесом займався особисто Кошовий отаман та паланкова старшина, яка розподіляла молодиків по куренях та контролювала процес їх освіти. Завдяки такого поважному відношенню до військової освіти в середині XVII ст. запорізьке козацтво піднялося до рівня кращих європейських армій, а своєю активною, наступальною, ініціативною стратегією та маневровою тактикою нічим не відрізнялася від європейських армій. Військово-фізична підготовка українського козацтва, на думку Я.В. Тимчака [1, с. 94], ґрунтувалася на системі

обрядів та ритуалів, які складали певну систему та охоплювали усі етапи становлення молодого людини (табл. 1).

Таблиця 1

Обряди та ритуали у сфері військово-фізичної підготовки

Назва	Описання	Вік, роки
1. Постриг	Символізував перехід дитини до юнацького віку	3-7
2. Обряд проводи у пастухи	Означало залучення дитини до господарських справ	7
3. Обряд першого гоління	Означав перехід від юнацтва до дорослого віку	16-18
4. Сімейно-родинний ритуал	Супроводжувався участю в змаганнях на силу та спритність	16-18
5. Посвята у парубочих громадах	Включала в себе перевірку на вміння володіти зброєю	16-18

Обряд постригу проходив таким чином: батьки виносили на руках дитину, садили її на коня та всім гуртом вели його по подвір'ю, що означало народження козака-воїна.

Обряд проводи у пастухи проводився як правило, коли дитина досягала семирічного віку, шляхом залучення її до громадських прав, як правило у вигляді випасання худоби. Одночасно з цим дитину вчили поводитися з холодною зброєю, т.я. при випасанні худоби на нього могли напасти хижі звірі. У школах Запорізької Січі, в яких навчалися юні козаки з 7 років бутував такий звичай. При переході з класу в клас учень приносив учителю величезний горщик каші, учитель з учнями з'їдав кашу, а після цього діти виносили пустий горщик на двір. Наступним етапом було вішання горщика на дрот, після чого діти озброювалися палицями і з віддалі, вказаної вчителем, кидали їх у горщик та розбивали його ущент. Далі майбутні козаки кидалися підбирати черепки і той, хто назбирав їх більше, вважався переможцем.

Обряд першого гоління відбувався таким чином – батько садив молодого козака на коня, давав йому лук та стріли та наказував стріляти по цілях, з метою перевірки його здібностей у цій військовій вправі.

Ритуал посвяти у парубочих громадах включав в собі випробування фізичної сили шляхом боротьби, кулачних боїв, місцева володіти різними видами зброї, що дозволяло значно вдосконалювати молодим козакам бойовий досвід. До цих обрядів входило навчання молодого козака мистецтву фехтуванню, яке проводилося на чотирьох видах шабель різної маси та довжини. Вправа включала в себе рубку обпаленої глини, першого дня козак повинен був завдати 25 ударів, другого – 50, третього – 75, а повністю підготовленим такий боець вважався поки не доводив кількість ударів до 1000.

Важливим елементом військової освіти було залучання батьками своїх дітей до військової справи у степових промислах, полюванні на тварин та участі у протидії татарським набігам. На всіх цих етапах молодих людей поступово вчили доглядати за кіньми, їздити верхи, стріляти з рушниць та луків, битися на шаблях та бути відважними. Висока боєздатність козацького війська пов'язана з низькою причин. По-перше, їх бойове мистецтво, ґрунтувалося на традиціях дружинників Київської Русі, яке було збагачено військовими елементами сусідніх держав. По-друге, козакі виконуючи сторожову службу, постійно стикалися з татарами та поступово оволоділи їх бойовими прийомами та специфічною тактикою. По-третє, багато козаків проходили службу в арміях іноземних держав та були добре обізнані зі стратегією та тактикою, яка використовувалася на практиці.

З історичних джерел відомо, що один із організаторів реформи козацького війська Євстафій Ружинський приймав участь у різних війнах, служив в якості найманця у Німеччині, де ознайомився із системою європейської бойової підготовки. Доказом високого рівня бойового мистецтва козацького війська була та обставина, що володарі європейських країн прагнули прийняти їх на свою службу. Відомо, що у 1644 р. французький посол при польському королі граф де-Брежі звернув увагу кардинала Мазаріні, що є можливість взяти на французьку службу запорізьких козаків. Як вказує Я.В. Тимчак, характеризуючи козаків граф вказував, що це «дуже відважні вояки, непогані вершники, досконала піхота, особливо вони здатні до захисту фортець» [1, с. 80]. Переговори де-Брежі з Богданом Хмельницьким, якого порекомендували Мазаріні як дуже здібного полководця, тривали досить довго і закінчилися лише в березні 1645 р. В результаті домовленості гетьман разом зі старшинами Сірком і Солтенком через Гданськ морем поїхали до Франції та у Фонтенбло, особисто проводили переговори з французьким командуванням, внаслідок чого близько 2500 українських козаків вступили на службу у французьку армію.

Високий рівень військової підготовки та перемоги у боях проти татар, турків, поляків та росіян призвели до того, що багато людей шляхецького походження направляли своїх дітей до Січі, з метою проходження козацької військової школи. Відомий польський хроніст Йосиф Папроцький (1544–1614 рр.) у своїй книзі «Panosza» 1599 р. подає цікаві відомості про військову науку на Запоріжжі: «Багато бездоганних, але небагатих молодиків з панят на Русі, Поділлі й Польщі їздять туди, щоб привчитися до лицарського діла, бо між ними можна добре вишколитися в лицарському (військовому) порядку й чуйності».

В період перебування Запоріжжя під протектом Російської імперії багато високопоставлених осіб вважали за велику честь пройти військову науку на Запорозькій Січі та отримати атестат «знатного товариша». Серед них були відомі військові та політичні діячі того часу, зокрема: київський генерал-губернатор Глібов, генерал-аншеф граф Панін, генерал-аншеф П. Дев'єр, генерал-поручник граф А.Остерман, генерал-майор, князь А. Прозоровський,

польський коронний гетьман граф К. Браніцький, генерал-аншеф, князь Г. Потьомкін, російський полководець М.І. Кутузов та інші знані особи.

Таким чином, в період існування Козацької держави виникло та розвинулося нове явище, яке доцільно назвати козацькою військовою педагогікою, що стала елементом розвитку національної військово-педагогічної теорії та практики. Основою цієї практики військової науки складали ідеї козацького воєнного мистецтва, демократичні, гуманістичні основи навчання і виховання, формування особистості козака-лицаря з яскраво вираженим національним ідеалом. Козацька військова педагогіка була направлена на виховування українського патріота, незламного громадянина – борця за права народу, господаря та захисника своєї країни. Така система виховання була реалізована у козацьких сім'ях, січових, козацьких і братських школах та стала досягненням національної системи освіти. В ній вагоме місце займали давні народні звичаї та традиції, що продовжували бутувати у козацький період історії. Цей факт обґрунтовується наявністю низки обрядів та ритуалів у сфері військової підготовки та побуту, що збереглися у Козацькій державі зазнавши протягом тривалого часу значної трансформації.

Список використаних джерел:

1. Тимчак Я.В. Військово-фізична підготовка в Україні (IX–XVIII ст.) : дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 ; Львівський держ. ін-т фізичної культури. Л., 1998. 204 л.

Євдокимов В.В.

доктор економічних наук, професор;

Лисак С.П.

здобувач,

Державний університет «Житомирська політехніка»

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

Досліджуючи механізми державного управління, взагалі, та у сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму, зокрема, ми маємо констатувати, що базовим елементом забезпечення можливості їх ефективного функціонування, є створення відповідного рівня, сучасної законодавчої бази. Вочевидь, що процес удосконалення національного

антитерористичного законодавства має відбуватись постійно. У сучасних умовах законодавець має особливо швидко, адекватно та виважено реагувати на динамічні зміни у соціальній, політичній, економічній, військовій та криміногенній ситуаціях в державі, враховувати особливості реальних та потенційних, зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України.

28 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX [3] (далі – ЗУ «Про запобігання...»).

Новий закон, як випливає з його преамбули, спрямований, поряд з іншим, на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства і держави, забезпечення національної безпеки шляхом визначення правового механізму запобігання та протидії фінансуванню тероризму [3]. Одночасно ми маємо констатувати, що цей закон не тільки, досить органічно, доповнює в законодавчому просторі нашої держави інший базовий спеціальний закон – Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV [2], а і безпосередньо реалізує положення низки міжнародних нормативно-правових актів щодо протидії терористичній діяльності в національному законодавстві саме в аспекті її фінансування та матеріального забезпечення, що є невід’ємним елементом, який забезпечує саме реальне існування терористичних груп та терористичних організацій.

У науковій літературі в контексті Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (далі – Конвенції), зазначалось, що вона містить три базові положення, які безпосередньо стосуються обов’язку удосконалення норм національного законодавства щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму [5]. Зокрема, йдеться про: необхідність визнання фінансування тероризму злочином за національним законодавством про кримінальну відповідальність; забезпечення судового процесу у справах про такі злочини, що вже є похідним від передбачення відповідної норми у кримінальному кодексі; а також створення національної системи протидії терористичним актам. Таким чином, обидва вище вказані Закони України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» варто розглядати саме, як такі що були безпосередньо спрямовані на реалізацію положень Конвенції у національне законодавство України, а отже на послідовне виконання нашою державою узятих на себе за міжнародними нормативно-правовими актами, обов’язків із протидії тероризму. При цьому, саму Конвенцію необхідно оцінювати як міжнародно-правовий акт – джерело національного антитерористичного законодавства.

Загалом, об’єктивна потреба застосування тих чи інших заходів кримінально-правової охорони особи, суспільства та держави від під певних видів протиправних діянь не залишається раз і назавжди статично незмінною,

оскільки динамічні соціальні, економічні, політичні процеси у суспільстві, виникнення нових реальних та потенційних загроз щодо об'єктів кримінально-правової охорони неодмінно вносить свої корективи, на які держава (безпосередньо, її законодавець) має відповідним чином динамічно реагувати. Саме такою динамічною реакцією законодавця стало введення до системи вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність спочатку (у 2010 році) окремого виду кримінального правопорушення – фінансування тероризму, а в подальшому (у 2020 році), як реагування на появу нових загроз, на негативний процес підвищення рівня суспільної небезпеки таких діянь та на тлі їх стрімкого кількісного зростання протягом останніх років, як наслідок цілеспрямованої діяльності іноземних спецслужб та зовнішньої агресії стосовно нашої держави, принципова, на рівні новели, зміна диспозиції відповідної норми КК України, викликана саме внутрішньою необхідністю кримінально-правової охорони.

Важливо підкреслити, що тільки усвідомлення природи тероризму (терористичної діяльності) та, зумовлених нею зовнішніх проявів, в процесі здійснення процесу державного управління дозволяє мати обґрунтовану, виважену та чітку позицію щодо оцінки причин та наслідків конкретних негативних соціальних процесів в державі, реальних причин та шляхів створених передумов їх утворення, форм, методів, способів та шляхів подолання спровокованого цим дисбалансу в суспільному житті, більш чітко визначати стратегію та тактику боротьби з вказаними суспільно небезпечними явищами, специфічні особливості прийняття управлінських рішень щодо діяльності в особливих умовах спеціально створеними для боротьби терористичними проявами в умовах зовнішньої агресії підрозділами правоохоронних органів.

При розробці та плануванні заходів державного управління щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму необхідно в обов'язковому порядку враховувати те, що діяльність терористичних груп та терористичних організацій, на відміну від загально-кримінальних організованих злочинних угруповань, доволі часто організаційно та матеріально забезпечується спецслужбами іноземних держав, що в такий спосіб намагаються здійснювати підривну діяльність проти України заради досягнення конкретних політичних цілей та прийняття певних політичних рішень на користь національних інтересів власних держав.

Говорячи про застосування кримінально-правових норм щодо осіб причетних до фінансування терористичної діяльності ніяким чином не можливо обійти питання виявлення такої злочинної діяльності за демаскуючими ознаками фінансовими аналітиками. На практиці отримання саме такої актуальної первинної інформації для оперативних підрозділів правоохоронних органів є дуже важливим, оскільки саме вона, на рівні із інформацією, що отримується з негласних джерел розвідувальними та контррозвідувальними органами, стає підставою для заведення оперативно-розшукових справ та відповідного проведення оперативно-розшукових

заходів щодо документування і своєчасного припинення протиправної діяльності, викриття і притягнення винних до кримінальної відповідальності чи застосування передбачених ч. 4 ст. 258-5 КК України механізмів звільнення від кримінальної відповідальності стимулюючих позитивну посткримінальну поведінку спрямованих на повне викриття злочинного механізму.

В даному випадку йдеться безпосередньо про центральний орган виконавчої влади – Державну службу фінансового моніторингу України (далі – Держфінмоніторинг), що є підрозділом фінансової розвідки – призначеним для протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Держфінмоніторинг є національним центром для отримання та аналізу повідомлень про підозрілі операції та іншої інформації, яка має відношення до відмивання коштів, пов'язаних предикатних злочинів і фінансування тероризму, та для розповсюдження результатів цього аналізу [4]. Він належить до різновидів фінансової розвідки так званого «адміністративного типу».

Так, згідно Звіту Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік, цим органом фінансової розвідки протягом року до правоохоронних органів передано 75 матеріалів (з них 52 узагальнених матеріали та 23 додаткових узагальнених матеріали) щодо фінансових операцій осіб, які у тому числі за інформацією правоохоронних органів, можуть бути пов'язані, з фінансуванням тероризму/сепаратизму; осіб, які публічно закликають до зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України [1]. Вочевидь значення Держфінмоніторингу для виявлення протиправної діяльності із фінансування тероризму, а отже подальшого застосування заходів кримінально-правової протидії важко переоцінити.

На практиці ефективність боротьби з терористичною діяльністю значною мірою обумовлена саме ефективністю заходів, що вживаються системою державного управління для запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Вітчизняний та міжнародний досвід вказує на пряму залежність кількості та тяжкості терористичних актів від матеріального та фінансового забезпечення терористичної діяльності. І тут, безумовно, повинен застосовуватись весь арсенал кримінально-правових засобів протидії терористичним злочинам.

Сучасна система заходів державного управління із запобігання та протидії фінансуванню тероризму в обов'язковому порядку повинна включати в себе комплекс розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що має здійснювались безпосередньо спецслужбами нашої держави, усіма, суб'єктами національного розвідувального співтовариства, з використанням можливостей спецслужб держав, що є стратегічними партнерами України, у тісній взаємодії з оперативними підрозділами правоохоронних органів та із залученням громадськості.

Список використаних джерел:

1. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік.
URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print>
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>
4. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF>
5. Шамара О.В. «Фінансування тероризму» – «фінансування терористичної діяльності»: співвідношення понять та їх розуміння для застосування у правозастосовчій практиці. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. Вип. 24. С. 84–90.

Криничко Л.Р.

кандидат медичних наук, здобувач;

Мотайло О.В.

здобувач,

Державний університет «Житомирська політехніка»

ХАРАКТЕРИСТИКА РІВНІВ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Систему охорони здоров'я необхідно розглядати як систему, створену для подолання негативних тенденцій, які є результатом надмірної децентралізації управління, порушення єдності місцевого, регіонального та національного рівнів шляхом формування та реалізації політики з охорони здоров'я населення на основі системного підходу. Системний підхід являє собою методологію цілісного, системного сприйняття об'єктивної дійсності і спирається на діалектичний матеріалізм. Є і інше визначення: системний підхід являє собою сукупність методологічних принципів і теоретичних положень, що дозволяють розглядати кожен елемент системи в його зв'язку і взаємодії з іншими елементами, простежувати зміни, що відбуваються в системі в результаті зміни окремих його елементів, вивчити специфічні системні якості; робити обґрунтовані висновки щодо закономірностей розвитку системи, визначати оптимальний режим її функціонування.

В класичному розумінні система розглядається як сукупність взаємодій між суб'єктами та об'єктом через методологічну дію та зворотній зв'язок. При чому складність значно зростає коли мова йде про систему державного управління, адже переплітають суб'єктами з об'єктами в залежності від рівня системи охорони здоров'я.

«Управління, як функція організованої системи, являє процес впливу суб'єкта на об'єкт управління (особистість фахівця, кадрові процеси і відносини, трудовий колектив та ін.) В інтересах досягнення цілей і завдань організації. Теоретичні основи управлінського процесу включають сформовані науковим співтовариством закономірності організації управлінського процесу, методологічні прийоми, що відповідають логіці досліджуваного процесу, обґрунтування методів та технологій активного впливу суб'єкта на об'єкт управління, напрями вдосконалення аналізованого процесу» [1, с. 22].

В Україні діє багаторівнева система охорони здоров'я, зокрема виділяють:

- національний;
- регіональний;
- субрегіональний.

Кожен нижчий рівень можна вважати об'єктом управління вищого рівня, а цілому уся система є об'єктом державного управління. Характеристика зазначених рівнів представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика рівнів системи охорони здоров'я України

Рівень	Характеристика
1	2
Національний рівень	системи охорони здоров'я представлений Міністерством охорони здоров'я України (<i>суб'єкт управління</i>) та закладами охорони здоров'я державної форми власності, які підпорядковані безпосередньо МОЗ України, а також науково-дослідними інститутами і вищими навчальними закладами підпорядкованими Академією медичних наук України та МОЗ України (<i>об'єкт управління</i>)
Регіональний рівень	системи охорони здоров'я представлений Міністерством охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управліннями охорони здоров'я при обласних державних адміністраціях (<i>суб'єкт управління</i>) та державними закладами охорони здоров'я, які передані їм в управління відповідними рішеннями вищих органів державної влади, а також закладами охорони здоров'я, які перебувають у спільній власності територіальних громад. Наприклад, обласні лікарні, діагностичні центри, тощо (<i>об'єкти управління</i>)
Субрегіональний (локальний) рівень	системи охорони здоров'я представляють районні державні адміністрації, районні, міські, районні у містах, селищні, сільські органи місцевого самоврядування (<i>суб'єкт управління</i>) та заклади охорони здоров'я, які підпорядковані цим органам на правах комунальної власності (<i>об'єкт управління</i>)

Загальнодержавний рівень – суб'єкти центральної виконавчої влади, що формують та реалізують державну політику в сфері охорони здоров'я та приймають державно-управлінські рішення, що визначають розвиток усієї системи охорони здоров'я. «Державний рівень управління охороною здоров'я уособлюють Міністерство охорони здоров'я України та Комітет з питань охорони здоров'я Верховної Ради України, які формують політику в даній галузі, розробляють і реалізують цільові комплексні програми, що мають загальнодержавне значення. На державному рівні забезпечується управління медичною науковою. Разом з Академією медичних наук встановлюються наукові пріоритети, що впливають із проблем охорони здоров'я» [2, с. 332].

Суб'єктами державного управління системою охорони здоров'я опосередкованого впливу є наступні:

- в частині фінансування системи охорони здоров'я: Міністерство фінансів України, Державна податкова служба, органи соціального страхування; Міністерство соціальної політики; Державна аудиторська служба України; Державна казначейська служба. Зазначені органи формують систему державного управління державними фінансами та відповідно процес фінансування;

- в частині медичної освіти: Міністерство освіти і науки України, Національне агентство з питань якості вищої освіти, Державна служба якості освіти;

- в частині юридичних питань та реалізації правових механізмів державного управління: Міністерство юстиції України;

- відомча медицина: Міністерство Внутрішні справ України (поліцейські госпіталі); Міністерство оборони України (військові госпіталі); Міністерство у справах ветеранів України (заклади охорони здоров'я, що надають послуги із реабілітації учасників бойових дій) та інші органи державної влади, що мають у підпорядкування заклади охорони здоров'я;

- інші складові системи охорони здоров'я: Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України; Міністерство культури та інформаційної політики; Державна служба України з питань безпечності продуктів та захисту споживачів; Державна регуляторна служба України.

Регіональний рівень суб'єктів державного управління системою охорони здоров'я представлений обласними управліннями охорони здоров'я. Так, при державних обласних адміністраціях діють управління охорони здоров'я, основними функціональними обов'язками яких є реалізація державної політики в досліджуваній сфері.

Місцевий рівень представлений районними адміністраціями, місцевими та селищними радами, об'єднаними територіальними громадами. Питання реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я значно трансформувався в умовах децентралізації влади.

Таким чином, нами обґрунтовано структуру державного управління системою охорони здоров'я із використанням системного підходу, який

визначає взаємодію суб'єкту управління (органи державної влади) та об'єкту (системи охорони здоров'я) через методологічну дію. Встановлено властивості об'єктів державного управління та визначено напрями їх трансформації.

Список використаних джерел:

1. Каприна И.А. Совершенствование управления кадровыми процессами в современных медицинских организациях : дисс. на соиск. уч. степени канд. социолог. наук, спец. : 22.00.08. Москва, 2018.
2. Кармишев Д.В. Управління системою охорони здоров'я у контексті стратегічного управління організацією. *Університетські наукові записки*. 2005. Вип. 3(15). С. 330–333. URL: <http://univer.km.ua/visnyk/849.pdf>

Мошенська О.В.

аспірантка,

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

СТВОРЕННЯ ДИТЯЧИХ МАЙДАНЧИКІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В М. ЧЕРКАСИ

У нашій країні приділяється велика увага інтеграції людей з обмеженими можливостями до нормального життя. Створення безбар'єрного середовища, спеціальних робочих місць та впровадження інклюзивної освіти спрямовано на вирішення цієї проблеми. Дуже важливо також змінити ставлення до інвалідів, виховувати дітей в дусі терпимості й розуміння. Найпростіший спосіб такого виховання – спільне навчання і спільні ігри. І якщо в галузі освіти робляться перші кроки в цьому напрямі, то нинішніх умов для спільних ігор поки недостатньо. В першу чергу це стосується того, що є близьким для дитини – ігрової зони – дворового ігрового майданчика.

Дитячий майданчик в універсальному дизайні в м. Черкаси – видовище небачене. І це при тому, що облаштуванню дворових, прибудинкових територій, ігрових зон дитячих установ усілякими дитячими майданчиками та обладнанням для дитячих ігор останні роки приділяється значна увага. На них є і будиночки, і гойдалки з каруселями, різні атракціони та пісочниці, але всі вони створені без урахування антропометричних і біомеханічних параметрів для дітей на візках. Дитячий майданчик для інвалідів повинен бути влаштований з дотриманням принципу доступного середовища і забезпечення додаткової безпеки дітей з обмеженими можливостями [1].

Малюк з обмеженими можливостями повинен мати змогу гратися, веселитися, спілкуватися зі своїми однолітками. Ця можливість життєво

важлива для нього, адже гра і спілкування з однолітками – необхідне і невід’ємне право кожної дитини. А здорові діти в такому спілкуванні набувають неоціненний життєвий і духовний досвід. Люди з фізичними обмеженнями тільки тоді неповноцінні, коли вони зіштовхуються з недоступним для них оточенням.

Наше завдання має полягати в тому, щоб ні в якому разі не розділяти дітей на групи, а навпаки – об’єднати малята для спільної гри. Діти з обмеженими можливостями повинні відчувати себе на рівні зі всіма, не відчувати дискримінацію. Дитячі ігрові майданчики в універсальному дизайні повинні знаходитися в кожному парку, на кожній площі.

Ми зобов’язані створити гідну інфраструктуру для гри та відпочинку для всіх без винятку. Суспільство буде здоровим тільки тоді, коли в ньому не буде дискримінації за будь-якими ознаками. Ми повинні створити однакові умови для всіх дітей.

Для територіальної громади міста Черкаси, ми пропонуємо створення дитячого майданчика для дітей з обмеженими можливостями.

В проєкті запроєктовано сучасний дитячий майданчик для дітей з обмеженими можливостями зі спеціальними ігровими елементами. Створено безбар’єрне середовище, доступне, безпечне для дітей з обмеженими можливостями.

Конструкція дитячих ігрових майданчиків спроектована таким чином, щоб діти мали вільний необмежений доступ до будь-якого ігрового елемента. Майданчики забезпечені широкими пандусами та поручнями для виїзду дитини на інвалідному візку.

Але головна цінність дитячих майданчиків, полягає в тому, що всі діти можуть грати разом, без будь-яких перешкод.

Також облаштовано нове покриття, яке є в першу чергу безпечним, тому пропонується гумове покриття, що допомагає уникнути травмування при активних рухах.

Для ознайомлення з рослинами пропонуємо спеціальну конструкцію піднятих маломобільних клумб. За допомогою яких діти на інвалідних візках, зможуть доглядати за рослинами, це сприятливо впливає на фізичний і психологічний стан дитини. Також дані маломобільні клумби є універсальними, їх можуть використовувати як літні люди, так і люди на інвалідних візках, вагітні жінки, у вигляді припіднятого огороду, чи клумби.

Даний проєкт був поданий у міську цільову програму «Громадський бюджет міста Черкаси на 2019–2022 роки», та здобув перемогу, реалізація даного проєкту відбудеться в період 2021–2022 рр.

Список використаних джерел:

1. Скейт-парки, арт-майданчики, екопарковки та ліхтарі-музиканти: ТОП-10 найбільш креативних проєктів громадського бюджету Черкас. ЗМІ – Новини Черкас та Черкаської області. URL: <https://zmi.c.k.ua/sotsium/skeyt-parki-art-maydanchiki-ekoparkovki-ta-lhtar-muzikanti-top-10-nayblsh-kreativnih-proektiv-gromadskogo-byudjetu.html> (дата звернення: 14.05.2021).

Супрунова І.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Державний університет «Житомирська політехніка»

ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

З кожним роком Україна стає все більш привабливою для інвесторів, забезпечуючи доступ до величезного ринку збуту з понад 42 мільйонами споживачів. У порівнянні з розвиненими країнами нижчі не лише витрати на робочу силу, але й сировина та інші матеріали, зокрема – електроенергія та вода. Створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні є однією із найважливіших умов залучення інвестицій і подальшого економічного зростання країни. Політика регулювання та заохочення іноземних інвесторів до України вимагає вдосконалення, адже існують певні проблеми, а саме політична нестабільність в країні, стан гібридної війни, недосконалість місцевого законодавства та податкової системи, а також високий рівень тінізації економічних відносин.

Однак, незважаючи на всі ці негативні фактори, багато іноземних компаній успішно працюють в Україні, демонструючи високі фінансові результати, яких навряд чи можна досягти в країнах з розвинутою економікою та жорсткою конкуренцією.

З 2020 року Національним банком України удосконалено статистику прямих іноземних інвестицій (ПІІ), зокрема, до обліку ПІІ враховано реінвестування доходів нефінансових корпорацій та додатково здійснено вдосконалення статистики запасів ПІІ. Це дало змогу підвищити цілісне відображення усіх операцій прямих іноземних інвестицій та порівнювати дані платіжного балансу України з іншими країнами без додаткових уточнень. Прямі інвестиції в Україну за оновленою методикою відображені на рис. 1.

Потрібно зазначити, що Україна володіє величезним потенціалом для залучення інвестицій. Цьому сприяють багаті природні ресурси, вигідне географічне розташування та сприятливі природні умови України. Перспективними галузями для інвестування могли б стати сільськогосподарський, туристичний, металургійний та енергетичний сектори, галузь ІТ технологій, фармацевтична та космічна галузі.

Проте, ситуація обтяжена складною політичною ситуацією, високим рівнем корупції та тінізації економічної діяльності, недостатнім розвитком вітчизняних умов розвинутого ринку з усіма його правовими та фінансовими інструментами. Хоча українське законодавство забезпечує іноземним інвесторам високий рівень захисту, проте суттєвим недоліком є нерозвиненість місцевого законодавства, що заважає іноземним компаніям використовувати юридичні та фінансові інструменти, які доступні на розвинутих ринках. Наприклад, в Україні відсутній ринок деривативів та ефективні механізми хеджування валютного ризику.

Рис. 1. Прямі інвестиції в Україну, млрд. дол. США [1]

На сьогодні потік іноземних інвестицій в Україну вкрай сповільнений. Однак головною причиною цього є не лише згадані вище негативні фактори, а й важка економічна та фінансова ситуація у світі пов'язана з поширенням пандемії COVID-19. Потенційні інвестори зараз зосереджуються на добре розвинутих ринках, щоб не ризикувати на ринках, що розвиваються. Якщо розглядати можливість інвестицій в Україну чи в країну ЄС, швидше за все виберуть другий варіант через менші ризики та передбачувану перспективу, незалежно від значно вищої рентабельності інвестицій в Україні.

В такій ситуації значно актуалізується проведення обґрунтованої державної інвестиційної політики в контексті забезпечення державної безпеки, а відповідно і налагодження дієвого контролю та нагляду.

Практично всі органи державного управління в тій чи іншій мірі вимушені стикатися з проблемами тіньової економіки. Її попередження та боротьба з її проявами в області забезпечення економічної безпеки в частині проведення ефективної та обґрунтованої інвестиційної політики ведеться контролюючими органами в економічній області разом із правоохоронними органами і прокуратурою. Варто відмітити, що лише спільна ефективна та злагоджена діяльність даних органів може обмежити тіньову діяльність, яка здійснює негативний вплив на стан інвестиційного клімату в Україні. Державний контроль і нагляд за недопущенням фінансових маніпуляцій, попередженням легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом є важливим завданням забезпечення інвестиційної політики в інтересах економічного розвитку країни.

Державний контроль є важливим організаційно-економічним механізмом управління та забезпечення сприятливої інвестиційної ситуації в Україні. Він надає можливість виявити недоліки в напрямі забезпечення державної безпеки і виявити існуючі конкретні загрози, визначити можливі шляхи їх уникнення, покарати винних і знизити інвестиційні ризики.

Список використаних джерел:

1. Удосконалення статистики прямих іноземних інвестицій (ПІІ): передавання Національному банку функції публікації даних та врахування реінвестованих доходів реального сектору / Національний банк України. – 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=FDI_pr_2020-06-26.pdf

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С.

студент,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

МИКОЛА ЖАРКИХ: ДО ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ САЙТУ «МИСЛЕНЕ ДРЕВО»

Поміж цілої низки інтернет-проектів, автором яких є Микола Іванович, зокрема: «Знання про Україну» [6], «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць» [7], «Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки» [8], «Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка» [9], «Енциклопедія життя і творчості Івана Франка» [10], «Енциклопедія життя і творчості Михайла Грушевського» [11], сайт «Мислене дерево» [2] займає особливе місце, адже саме він став першим реалізованим М. І. Жарких на практиці інтернет-ресурсом. Актуальність нашого дослідження полягає у розкритті проблематики, яка не отримала належного відображення у вітчизняній історіографії.

Серед публікацій варто виділити монографію «Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» доктора історичних наук Володимира Івановича Попика (генеральний директор НБУВ НАН України у 2013–2018 рр.), що була опублікована Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського у 2013 р., у якій автор частково висвітлює історію сайту «Мислене дерево» у контексті розвитку світових та українських біографістичних ресурсів [5]. Джерельна база нашого дослідження представлена безпосередньо сайтом «Мислене дерево» [2], його архівом (розділ «Новини») за 1999–2021 рр. [3] та аудіозаписом (інтерв'юер – О. С. Бабенко, респондент – М. І. Жарких), що зроблений 3 січня 2021 р. у Дніпровському р-ні м. Києва (вул. Русанівська Набережна, буд. № 12, кв. № 18) [1].

Історія сайту «Мислене дерево» поділяється на кілька періодів:

– написання комп'ютерної програми «Мислене дерево» та її подальше функціонування до початку роботи сайту «Мислене дерево» (1999–2002 рр.): *«В 1999 році я розпочав розвивати програму «Мислене дерево» – ієрархічну СУБД для гуманітарних наук під Win32. І понині ця програма [...] продовжує виконувати свої обов'язки»* [4];

– створення сайту «Мислене дерево» та його розвиток протягом кількох років (2002–2010 рр.): *«Сайт «Мисленого дерева» був відкритий [...] 6 грудня 2002 року»* [3]. *«[...] і в дві тисячі третьому році було запущено, значить,*

мій перший вебсайт. «Мислене древо» він звався. Ну, він і зараз працює. Він уже вісімнадцять років от уже працює, і після того, значить, [...] розвивався цей вебсайт» [1, приб. 01:54:44–01:55:02];

– запуск комп'ютерної програми «СМЕРЕКА» та оформлення сайту «Мислене древо» у сучасний вигляд (з 2010 р. – до сьогодні): «[...] система розросталась, то потрібно було переходити знову ж таки на щось потужніше, і, вот, виникла система мережевого управління контентом вебсайтів – скорочено «СМЕРЕКА» [...] Я її почав писати в дві тижні дев'ятому році» [1, приб. 01:55:36–01:55:53].

Перший період. 7 листопада 1999 р. співробітник Науково-дослідного інституту пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури і мистецтв України Микола Жарких запускає версію 1.0 комп'ютерної програми «Мислене древо», суть роботи якої полягала у тому, що вона допомагала управляти різноманітними базами даних і була призначена для індивідуального використання на ПК. За час свого існування програма пережила багато удосконалень, перш ніж її розвиток припинився остаточно (6 лютого 2009 р. була представлена на загал, тобто стала доступною для завантаження, остання версія під номером 3.0). Варто зацентувати увагу на версії 2.2, презентація якої відбулася у НДІ пам'яткоохоронних досліджень Міністерства культури і мистецтв України 20 грудня 2001 р. Тоді фахівцям у галузі автоматизації сфери культури було продемонстровано 13 баз даних програми «Мислене древо»: «Адміністративно-територіальний поділ України», «Чорнобильська катастрофа у пресі 1986–1988 років», «Відреставровані твори з музеїв України: каталог виставки», «Бібліографія старої України», «Розкопки на території Михайлівського Золотоверхого монастиря у Києві: звіт за 1996–1997 роки», «Літопис руський за Іпатіївським списком (переклад Л. Є. Махновця)», «Генеалогія династії Рюриковичів», «Українська музична культура», «Національний художній музей України», «Національний музей історії України», «Вулиці Києва: довідник», «Качанівка: енциклопедія осередку культури», «Скарби світового мистецтва» [3].

Другий період. 6 грудня 2002 р. був запущений сайт «Мислене древо» (розробка тривала з 11 листопада того ж року), а вже 24 січня 2003 р. його було переведено у режим постійної експлуатації [3], і від тоді Микола Іванович почав активно наповнювати своє дітище цінною інформацією, яка відповідала загальному напрямку сайту – гуманітарна наука і освіта в Україні [2]. Наприклад, у 2003 р. на сайт «Мислене древо» були завантажені переклади героїчної поеми «Слово о полку Ігоревім» Івана Домініковича Луцевича (Янки Купали) білоруською мовою (21 березня), Максима Тадейовича Рильського українською мовою (2 травня) та Миколи Івановича Рилєнкова російською мовою (8 червня) [3]. Сайт мав ту ж назву, що й програма, неспроста, адже був створений безпосередньо для просування останньої (користувач міг встановити програму на ПК, завантаживши її з сайту), але врешті-решт М. І. Жарких вирішив зробити акцент саме на подальшому розвитку сайту.

Третій період ознаменувався запуском у лютому 2010 р. програми «СМЕРЕКА», розробка якої тривала з осені 2009 р. («Система *МЕРЕ*жевого управління *Контентом веб-сайтів / System of Managing web Resources by Network Klient Access*» [4, розділ «Смерека»]): «У 2009 році я дістав з поліції книжку під назвою «РНР» [...] Після деяких спроб і помилок народилась нова програма – «Смерека» і відповідно мій новий фах – веб-архітектора» [4]. «Ця система пройшла досить довгий шлях розвитку. Від початкової версії 1.0 вона піднялася вже до версії... Зараз я робочу версію називаю 4.2, вот. Вона відповідно розвивалася, значить, [...] до вимог часу так би мовити» [1, приб. 01:57:33–01:57:52]. «СМЕРЕКА» була в ідейному плані близькою до програми «Мислене дерево» [4, розділ «Смерека»], і після запуску першої сайт «Мислене дерево», як і решта інтернет-ресурсів М. І. Жарких:

- почав використовувати протокол передачі даних HTTPS;
- отримав «мобільну версію»;
- був переведений (з 2020 р.) на систему кодування UTF-8 [1, приб. 01:57:52–01:58:55].

Станом на травень 2021 р. сайт «Мислене дерево», мета якого – «сприяти розвитку науки та освіти в Україні шляхом запровадження комп'ютерних технологій», має 5 розділів: «Новини», «Наука», «Освіта», «Література», «Публіцистика», другий з яких є найбільшим і включає у себе 15 підрозділів: «Археологія», «Бібліографія», «Допоміжні історичні дисципліни», «Економіка», «Історичні джерела», «Історія», «Історія культури», «Києвознавство», «Краєзнавство», «Культурологія», «Літературні студії», «Мовознавство», «Пам'ятки», «Природничі науки», «Філософія» [2].

Отже, історія сайту «Мислене дерево» розтягнулася вже на більш ніж два десятиліття і поділяється на три періоди: перший (11 листопада 1999 р. – 6 грудня 2002 р.), другий (6 грудня 2002 р. – лютий 2010 р.) та третій (лютий 2010 р. – до сьогодні).

Список використаних джерел:

1. Аудіокасета № 1 Kyiv Babenko Oleksandr Serhiyovych_03.01.2021. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=WhwDHmt1-OM>
2. М. І. Жарких. Сайт «Мислене дерево». Режим доступу: <https://www.myslenedrevo.com.ua/>
3. М. І. Жарких. Архів сайту «Мислене дерево». Режим доступу: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/News/Archive.html>
4. Микола Жарких (Київ). Персональний сайт. Режим доступу: <https://www.m-zharkikh.name/>
5. В. І. Попик. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. – Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 520 с. Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002118>
6. М. І. Жарких. Сайт «Знання про Україну». Режим доступу: <https://www.uknol.info/>
7. М. І. Жарких. Сайт «Прадідівська слава: база даних українських пам'яток і визначних місць». Режим доступу: <https://www.pslava.info/>

8. М. І. Жарких. Сайт «Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки». Режим доступу: <https://www.l-ukrainka.name/>

9. М. І. Жарких. Сайт «Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка». Режим доступу: <https://www.t-shevchenko.name/>

10. М. І. Жарких. Сайт «Енциклопедія життя і творчості Івана Франка». Режим доступу: <https://www.i-franko.name/>

11. М. І. Жарких. Сайт «Енциклопедія життя і творчості Михайла Грушевського». Режим доступу: <https://www.m-hrushevsky.name/>

Данілевська О.В.

заступник начальника науково-дослідного відділу;

Мараєва В.В.

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,

Науково-дослідний центр гуманітарних проблем

Збройних Сил України

ПИТАННЯ ДОЛУЧЕННЯ ЖІНОК ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Сьогодні присутність жінок в армії вже не викликає подиву, хоча протягом століть армія була зарезервована лише для чоловіків, і лише наприкінці ХХ століття відбулися зміни. На відміну від стереотипів, Збройні сили виявились ідеальним робочим місцем для жінок. Саме тут заробітна плата є рівною незалежно від статі, а підвищення по службі в першу чергу визначається компетенцією та професіоналізмом.

Питання залучення жінок до служби у польському війську широко висвітлювалось у наукових працях польських дослідників. Зокрема: психологічний аспект служби жінок в армії досліджував Тадеуш Роттер [10], історичному аспекту залучення жінок до збройних сил та особливостям служби жінок у Збройних силах Польщі присвятили свої публікації Барбара Драпіковська, Мілена Пальчевська [3; 9], Кароліна Кушмірек [5], Данута Камерчак, присвятивши своє дослідження 100-річному ювілею польської авіації, висвітлила роль жінки у польських ВПС [4] та інші.

Жінки служать у Збройних силах Республіки Польща з 1988 року. 1999 року Польща стала країною-членом НАТО та зобов'язалася керуватися політикою Альянсу щодо забезпечення миру [1]. Станом на 31 грудня 2006 року, за даними Департаменту персоналу Міністерства національної оборони, у Збройних силах Польщі проходили службу 962 жінки [8]. Якісна зміна в плані військової служби жінок була пов'язана з професіоналізацією армії, розпочатою 2007 року, в результаті якої був скасований призов і розпочато формування національних резервних сил. На практиці, зокрема,

це полегшило жінкам доступ до військового корпусу, який раніше був важко досяжний для жінок через те, що його ряди підсилювали в основному чоловіки після військової служби або військової підготовки.

2017 року в Збройних силах Польщі служило 5,7 % жінок від загального числа військовослужбовців (на 0,4 % більше порівняно з 2016 роком). Для порівняння можемо зазначити, що того ж 2017 року частка жінок у поліції перебувала на рівні 16 %, а частка жінок у прикордонній службі складала 25,6 %. Того року 62 жінки взяли участь у місіях і операціях ЄС і НАТО [2].

Станом на 15 червня 2018 року у Збройних силах Республіки Польща професійну військову службу в усіх корпусах проходили 6083 жінок-військовослужбовців. Зокрема, у Сухопутних військах – 2293, у ВПС – 828, у ВМС – 453 [11]. На жовтень 2020 року ця цифра становила 7915 жінок-військовослужбовців. Тобто, майже 7,5% від загальної кількості особового складу. Найбільш численним є корпус рядових – 3362 жінки-солдата, потім офіцерський та унтер-офіцерський корпуси [12]. Крім того, 3700 жінок служили в територіальній обороні [7].

Польщею був розроблений Національний план дій з реалізації Політики ООН з питань жінок, миру і безпеки для виконання положень Резолюції 1325. Цей план передбачає чотири основні результати на 2018–2021 роки:

- участь жінок у запобіганні конфліктів та підтримці миру;

- підтримка політики з питань жінок, миру і безпеки через польську гуманітарну допомогу;

- захист та підтримка жертв сексуального насильства та гендерної дискримінації у Збройних силах;

- заохочення і розвиток політики з питань жінок, миру і безпеки у Польщі в рамках міжнародного співробітництва [6].

Таким чином, позитивні результати у впровадженні гендерної політики у Збройні сили Польщі сприяють більшій залученості жінок, які вбачають у службі можливість стабільного робочого місця, а також розвитку й реалізації професійних очікувань. Однак, незважаючи на зміну парадигми ролі жінки в Збройних силах, як і раніше виникають такі проблеми, як: наявність стереотипного мислення про жінок у Збройних силах; служба в середовищі, де домінують чоловіки; поєднання сімейних обов'язків з професійною кар'єрою; вплив соціальних патологій, наприклад, мобінг; відсутність можливості швидкого просування по службі та реалізації своїх кар'єрних планів.

Природний процес долучення жінок до Збройних сил Польщі означає, що їх кількість буде залежати з-поміж іншого від рівня зацікавленості жінок у реалізації своїх кар'єрних устремлінь в армії, конкурентоспроможності війська на ринку праці і рівня довіри до Збройних сил як роботодавця. У той же час з боку Міністерства національної оборони вживаються заходи щодо сприяння адаптації жінок до військової служби, забезпечення поєднання професійної кар'єри із сімейним життям і батьківськими функціями, запобігання несприятливих ситуацій у професійному житті, забезпечення належних соціально-побутових умов служби та охорони здоров'я. Цьому

служать, зокрема, численні завершені і введені в дію законодавчі ініціативи. Також контролюється стан міжособистісних відносин у військовому середовищі і проводяться численні заходи, спрямовані, зокрема, на формування відповідних відносин і атмосфери служби, а також на інтеграцію. Проводиться навчання, спрямоване на усунення гендерних стереотипів і протидію дискримінації у Збройних силах Польщі.

Сьогодні польська армія розвивається, міцнішає, осучаснюється. Українському війську у неї є чому повчитися, як з огляду на події на нашому Донбасі та в Криму, і навпаки – їм у нас. Останніми роками військова співпраця між Україною і Польщею розвивається, наші відносини постійно переходять на все нові й нові щаблі співробітництва. Це і Укрполбат у Косові, й наша бригада, що входила до складу польської багатонаціональної дивізії в Іраку, і медичний контингент українських фахівців у складі польського шпиталю в Афганістані, і Укрполлитбриг, яка є взірцем міжнародної військової співпраці і братерства.

Список використаних джерел:

1. Буглай Н.М. Вступ Республіки Польща до НАТО в контексті приходу до влади О. Квасьневського / Н. М. Буглай // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Історичні науки. – 2013. – Вип. 3.34. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdn_2013_3.34_34
2. Drapikowska B. Gender and Security – Female Military Service in Social Perspective – History, Present Days, Law and Communication. Proceedings of the 4 th World Conference on Women’s Studies. – Vol. 3. – Issue 2. – 2018. – Pp. 18–29. – URL: <http://tiikmpublishing.com/data/conferences/doi/wcws/wcws.2018.3203.pdf>
3. Drapikowska, Barbara. Kobiety w polskiej armii – ujęcie historyczne. URL: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/16690/Kobiety%20w%20polskiej%20armii..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Kaźmierczak D. Kobiety w polskiej armii. URL: <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/16690?show=full>.
5. Kuśmirek, K. Służba kobiet w siłach zbrojnych. URL: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/5772/1/CNISK_2_2017_K_Kusmirek_Sluzba_kobiet_w%20silach_zbrojnych.pdf
6. Ministry of Foreign Affairs of Poland. Polish National Action Plan on Women, Peace and Security 2018–2021]. URL: <https://www.gov.pl/web/diplomacy/polish-national-action-plan-on-women-peace-and-security-2018-2021>
7. Ministerstwo Obrony Narodowej. Rada ds. Kobiet w resorcie. URL: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/rada-ds-kobiet-w-resorcie-obrony-narodowej>
8. NATO. Women Military Service In Armed Forces Of The Republic Of Poland In 2007. URL: <https://www.nato.int/ims/2008/win/reports/polish-2008.pdf>
9. Palczewska M., Drapikowska B. Służba wojskowa kobiet wyzwaniem dla sił zbrojnych RP. OBRONNOŚĆ. Zeszyty Naukowe 3(11)/2014, pp. 98–112.
10. Rotter, T. Służba zawodowa kobiet w Wojsku Polskim (problemy psychologiczne). Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka. 2012. № 4. P. 85–92. URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.mhp-31b00946-0737-40de-8db0-e438588d1d88>

11. Służba zawodowa. Biuletyn Informacji Publicznej Ministerstwa Obrony Narodowej. URL: <https://archiwum2019-bip.mon.gov.pl/przydatne-informacje/artykul/sluzba-zawodowa/wojskowa-suzba-kobiet-10325478/>

12. Służba wojskowa kobiet w Siłach Zbrojnych RP wczoraj i dziś. Ministerstwo Obrony Narodowej). URL: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sluzba-wojskowa-kobiet-w-silach-zbrojnych-rp-wczoraj-i-dzis>

Козлова Л.Б.

*кандидат історичних наук, доцент,
Черкаська медична академія*

ФОРМУВАННЯ ЗАСАД АВТОНОМІЇ КОЗАЦТВА В РЕЧІ ПОСПОЛІТІЙ

Наприкінці XVI ст. перші зародки автономії набувають свого поширення на території Запорозької Січі. Ключові елементи самоврядування проявлялися у ліквідації місцевих органів влади і встановленню самоврядування на зразок запорозького. Відчуваючи реальну загрозу своєму існуванню, місцева влада зверталася до вищих урядових інстанцій з проханням придушити «козацьку сваволу». Так, черкаський і канівський староста Олександр Вишневецький писав до коронного канцлера Яна Замойського, що Криштоф Косинський, зібравши дві тисячі козаків, «розливав кров людей невинних (шляхти. – В. Щ.) у королівських володіннях, замки, міста та інші маєтності шляхетські попалив» [1]. У цьому самому листі Вишневецький повідомляв про намір козацького ватажка визнати верховенство московського царя. Звертаючись 11 січня 1593 р. до луцького гродського суду, шляхта висловлювала занепокоєння з приводу дій козаків, які на Волині «до присяг на послушество своє примушають» [2], тобто спонукають населення, зокрема шляхту, складати присягу на користь Війська Запорозького. Наслідом цих подій стала поява конституції вального сейму від 15 червня 1593 р.

Важливим джерелом, яке проливає світло на погляди «людей лицарських», є «Кондиції» Семерія Наливайка, подані у 1596 р. королю Сигізмунду III. Цей документ містив пропозицію здійснити радикальну реформу козацького устрою шляхом створення на незаселеній території південніше Брацлавщини так званого Бузько-Дністровського війська з сильною гетьманською владою. У «Кондиціях» вмотивовувалися принципи підданства та служби за державний кошт із вказівкою на географічні межі утворення [3].

Навіть поразка повстань 90-х років XVI ст. не зупинила апеляції козацтва до лицарських ідеалів і намагань визнання «коронними синами» з претензіями на право щодо придніпровських земель як ареалу своїх

виняткових інтересів. Внутрішня конфронтація в країні – «рокош», тобто шляхетський виступ проти короля (1606–1608), та проведення експансіоністської політики не сприяли вирішенню козацького питання.

На контрольованих територіях козаки, як правило, прагнули встановити власне правосуддя. У 1616 р. козаки не визнавали «ні магістратів у містах, ні старост, ні гетьманів, вони самі встановлюють собі право, самі обирають урядників і ватажків й наче створюють у великій Речі Посполитій іншу Республіку» [4].

В переважній більшості відстоювання козацтвом корпоративних інтересів супроводжувалося прагненням домогтися прав для всіх мешканців «України», козацькі ватажки майбутню «Україну» як частину Речі Посполитої вбачали в демократичних формах правління без втручання коронного війська.

Більш успішно ідея козацької автономії реалізовувалася з початком Визвольної війни. У всякому разі реалізація задуму мала б призвести до реформування державного устрою в напрямі зміцнення королівської влади як запоруки стримання магнатського і шляхетського свавілля. Водночас смерть Владислава IV істотно вплинула на плани Б. Хмельницького. Втративши в особі короля протектора, козаки звернули увагу на московського царя Олексія Михайловича як потенційного кандидата на трон Речі Посполитої. Завдяки його підтримці планувалося урівняти козацький статус із шляхетським й утворити в «Україні» широку автономію. Невиправданість сподівань змусила Б. Хмельницького підтримати у боротьбі за монарший престол кандидатуру Яна Казимира. На думку деяких дослідників, цим було зумовлене і здійснення походу на західноукраїнські землі, під час якого гетьман висував значно поміркованіші пропозиції, зокрема щодо збільшення вдвічі чисельності реєстру, захисту православної церкви та підпорядкування Війська Запорозького лише владі короля.

Отже, гетьман вперше офіційно висловив намір створити окрему державу. Підсумовуючи, зауважимо, що основні засади самоврядності як важливого чинника автономії були витворені на Запорозькій Січі. Вони зумовили появу різних політичних проєктів, в яких провідну роль відігравало Військо Запорозьке. Боротьба козацтва за права та привілеї призводила до перенесення принципів співжиття запорозької громади на волості. Із розгортанням Визвольної війни вона кристалізується у намір відродження власної держави як спадкоємниці Київської Русі.

Список використаних джерел:

1. Голобуцький В. Запорозьке козацтво / В. Голобуцький. – К.: Вища школа, 1994. – С. 156–349 ; Щербак В. Генеза національно-визвольного руху в Україні / В. Щербак // Магістеріум. Історичні студії. – К., 2004. – Вип. 17. – С. 4–12.
2. Еріх Лясота зі Стеблева. Щоденник / Еріх Лясота зі Стеблева // Жовтень. – 1984. – № 10. – С. 104–107.
3. Селянський рух на Україні 1569–1647 рр. : зб. док. і матер. – К., 1993. – С. 346.

Костиренко Т.О.

магістрантка,

Полтавський національний університет

імені В.Г. Короленка

**ПЕРЕКЛАД ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ
«НАРИСІВ НАРОДНОГО ЖИТТЯ В МАЛОРОСІЇ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.» У ПРАЦІ
МИКОЛИ ГОРБАНЯ «ПО СУДАХ ГЕТЬМАНЩИНИ...»**

Історик-марксист, Микола Васильович Горбань (1899–1973 рр.), родом із Полтавщини, переклав працю Ореста Івановича Левицького (1848–1922 рр.) «Нариси народного життя в Малоросії в другій половині XVII ст.». А ще відредагував цю розвідку та написав передмову до неї. Оновлену роботу надруковано в Харкові 1930 р. кооперативним видавництвом «Рух» [3].

Попри зміщення акцентів, відповідно до марксистської методології, це зробило донесення змісту оригіналу праці цінним та актуальним для сучасних досліджень.

У передмові Микола Горбань пояснив мету свого звернення до перекладу – обрати ті судові акти, «де ясно й яскраво можна бачити тогочасне суспільство». Автор зробив вибірковий переклад, щоб підкреслити роль «класових взаємин» і сутічок в окресленому періоді [3, с. 10]. Крім того, Микола Горбань повністю змінив передмову, цитуючи лише фрагменти з оригіналу, переробив деякі вступи до нарисів, вніс поправки в примітки. Як редактор праці, він вважав ці корективи адаптованими до сучасності [3, с. 10].

Наукові погляди й принципи історіописання були діаметрально протилежні. Зокрема, погляди Ореста Левицького склалися під впливом позитивістсько-народницьких ідей, популярних у 80-ті рр. XIX – поч. XX ст. Між іншим, народники-позитивісти часто тлумачили народ як надорганізм, за будовою та функціями живого організму, або крізь призму еволюційних чи соціологічних теорій. Тоді вперше декларували переходи від одного історичного періоду до іншого за встановленими причинно-наслідковими зв'язками [4, с. 66]; обґрунтували концепції безперервності українського історичного процесу та його окремішність від загальноросійської історії.

Микола Горбань проаналізував це та творчо оновив згадану розвідку за марксистськими поглядами в історії. Вони полягають у використанні теорії, яку розробили Карл Маркс і Фрідріх Енгельс у середині XIX ст. [1, с. 29]. Історію представляли як закономірний і послідовний процес зміни станів суспільної організації (формацій), кожному з яких відповідали конкретні форми господарських, соціальних і культурних стосунків між людьми [1, с. 30–31].

До спільних принципів марксистської теорії та народницької концепції належать: сприймання історії «робочого люду» (переважно, селянства) як

організму; соціальна конфліктність, яку раніше наділяли національними ознаками (звичаї, традиції, побут, культура та фольклор) [4, с. 63]. Дослідники-марксисты надавали перевагу студіям про класову боротьбу минушини. Представники народницьких поглядів також порушували проблеми народних повстань [4, с. 64].

Проте відхилення від встановлених марксистсько-ленінських партійних догм каралися радянськими репресивними органами. Через це Микола Горбань, хоч був марксистом, був засланий з 1932 до 1937 рр. у Казахстан. Між іншим, історик не цитував у своїх працях Володимира Леніна та Йосипа Сталіна.

Марксизм-ленінізм боровся проти народництва. Натомість, за німецькою марксистською концепцією, народу належить визначна роль в історії. Це також обумовило вибір Миколи Горбаня – перекладати розвідку «Нариси...». Радянська ідеологія була проти релігії, але Микола Горбань не пропустив звертань до Бога в 9 цитатах звинувачених. Історик навмисне писав малу літеру «б», попри оригінал. Зокрема, у справі «Господар і робітниця»: «А щоб я їй що чинив, неправду вона говорить, бог би мене скарвав. Не винен я, панове, тому учинку, що вона на мене складає» [3, с. 113].

Микола Горбань вирішив на основі саме німецького марксизму, зразкових праць українських марксистів Володимира Юринця, Романа Роздольського, Матвія Яворського – проаналізувати «Нариси...» народника, який не зміг «з клясової суті» висвітлити «ясно й яскраво»: рушійні сили революційних рухів; показати класову боротьбу [3, с. 13].

Микола Горбань констатував, що Орест Левицький подав «низку яскравих побутових малюнків» за допомогою архівних документів [3, с. 34]. Це вказує на те, що автор вдало виконав одне з поставлених завдань – зберіг відтворене писарем мовлення учасників судового процесу. У перекладі теж відтворена зазначена особливість, але зі змінами: промови сторін подані за українським правописом 30-рр. XX ст., який є більш зрозумілим читачам.

Варто підкреслити, що назва оригіналу та вказаного перекладу відрізняються, бо відбулось відповідне переміщення акценту з «народного життя» до «судів Гетьманщини», що вплинуло на зміну предмету дослідження. У першому виданні Ореста Левицького нариси розкривають різноманітні «одвічні ідеали» [2, с. 4], прояви побуту, звичаїв, моралі, поведінки, злочинів суспільства другої половини XVII ст. з актових книг [2]. У праці Миколи Горбаня – ці джерела віддзеркалюють тогочасну класову боротьбу за марксистськими характеристиками вагомості суду, який в революційні періоди виступає знаряддям «класової самооборони від спроб відновити пригноблення» мас [3, с. 15], увияти суспільство у «клясових взаєминах, в його клясових сутичках, не просто милуючись з усього, що діялось у давній давнині» [3, с. 3] Останнє твердження про ідеалізацію минулого є натяком на народницькі погляди. Так само в цій розвідці змінено цілу низку приміток, перероблено деякі вступи до нарисів і цілком змінено передмову [3]. В оригіналі автор підкреслює особливості: «безстановість

Малоросії» [2, с. 8], важливість свідків із різних верств та вплив усіх присутніх на пом'якшення вироку [2, с. 9], а перекладач натомість зауважив, що необхідно визначати «в руках якої класи» була описана установа, проте це «важче», на думку Миколи Горбаня, порівняно з XVIII ст. [3, с. 18]. Оскільки після Хмельниччини збільшилась чисельність заможних міщан та козаків, тобто до останніх перейшла черга «диктатури», бо відбулось одночасне «єднання козацького старшини та заможного міщанина – купця чи ремісника» [3, с. 18]. Інтерпретатор підкреслив, що з XVI ст. почало домінувати грошове господарство над натуральним [3, с. 21]. Як марксист за переконанням, він написав такі відомості для аналізу суспільно-економічної формації – основної категорії історичного матеріалізму, однак не зміг остаточно проілюструвати зазначену тезу.

Редактор оновленої публікації все ж таки стверджував, що суд «добре обороняв інтереси статечних людей» – згаданих козаків і міщан, караючи «легше, ніж наймита», незважаючи на однаковість вчинених злочинів, тому зробив висновок про класовість цієї установи, яка стала способом боротьби заможних «проти селянсько-міщанських мас» [3, с. 20]. Підтвердження історик-марксист знайшов, наприклад, у першій справі, де винесли вирок робітникам, та другій – злочинство наймитів жорстоко покарало, а в інших ситуаціях – за викуп відпускали тих, хто міг сплатити, уникаючи тортур, лише давали «головщизну» (відшкодування моральної шкоди) родичам убитого або постраждалого [3, с. 20–21]. Натомість Орест Левицький лише цитував вирoki та пояснення до них суддів, але не акцентував уваги на зазначених аспектах.

Витоки таких відносин Микола Горбань шукав у Литовських Статутах [3, с. 22]. В оригіналі дійсно судді посилалися на відповідні артикули до справи, але так було не завжди. Ще для оголошення вироків користувалися Магдебурзьким правом і вносили зміни за місцевими розуміннями міри покарань. Перекладач теж зазначив про обробку в XVI ст. впливових джерел, найпопулярніших у Гетьманщині, зокрема польський варіант Саксонського Зерцала львів'янина Павла Щербича та «Порядок» – Вартоломея Троїцького. Ці збірки застаріли, «не відповідали новим класовим» взаєминам другої половини XVII ст. [3, с. 25] Таке твердження може слугувати поясненням щодо використання – звичаєвого права, яке було адаптованим до тогочасних умов.

Оскільки марксист акцентували увагу на проблемах трудящих мас, то під час згадок про жителів міста перекладач додавав – «буржуазія», «у руках верхів» якої частково перебувало судівництво [3 с. 19, 25, 26, 29, 31]. «Верхи міської буржуазії» [3, с. 25] показували своє верховенство тим, що їм сплачували судові штрафи, «належну урядову і панську вину», незважаючи на ухвалені вирoki. Микола Горбань, за марксистським вченням, мав пояснити небезпеку прагнення цієї верстви до збереження панування. Якщо комусь нічим за це сплатити, то звертався з проханням позики або забирали його землю, а в інших негативних випадках зобов'язувалися служити панові (він брався за витрати). Історик-марксист підкреслював меркантильність суддів, які ніколи не

обминали ніколи нагоди «здерти» кошти зі сторін, навіть коли злочинця смертельно карали [3, с. 26–33]. Орест Левицький, в оригіналі, наприкінці викладу акту, зазначав обов'язковість таких виплат, не коментуючи цих дій.

Отже, у «Нарисах народного життя в Малоросії в другій половині XVII ст.» охарактеризовані повсякденні ознаки життя різних станів суспільства, мораль і поведінка, специфіка судочинства з позитивістсько-народницьких поглядів Ореста Левицького. А в перекладі та інтерпретації «По судах Гетьманщини...» навмисно підкреслюється верховенство буржуазії, класові взаємини, «рішучий наступ» нового панства на «козацько-селянські маси» під час винесення вироків [3, с. 35] відповідно до марксистської позиції Миколи Горбаня.

Список використаних джерел:

1. Зашкільняк Л. О. Сучасна світова історіографія : посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів : ПАІС, 2007. 312 с.
2. Левицький О. И. Очерки народной жизни в Малороссии во второй половине XVII в. Киевская старина. 1901. № 1. С. 3–36.
3. Левицький О.І. По судах Гетьманщини. Нариси народного життя Гетьманщини 2-ї половини XVII віку: передм., ред. і пер. М. В. Горбань. Харків: Рух, 1930. 252 с.
4. Маслійчук В.Л. Марксистські схеми української історії : Матвій Яворський, Володимир Сушино-Хоменко, Микола Горбань. Україна модерна. 2009. № 3. С. 63–67.

Котова В.І.

студентка,

Науковий керівник: Костюк Л.В.

кандидат історичних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

ОРНАМЕНТАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ БОЙКІВСЬКОЇ ВИШИВКИ КІНЦЯ ХІХ – СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Традиційна вишита сорочка – це модель матеріальної і духовної історії українського народу. Тут закладений етнічний, соціальний і віковий стан, естетичний смак, світогляд майстрів. Дослідження художніх особливостей орнаменту бойківської вишивки кінця ХІХ – середини ХХ століття, її композиції у виробах дає змогу у подальшому використанні в сучасних орнаментованих виробах.

Є підстави вважати, що вишивки бойків різнобарвні, в котрих немає домінуючого кольору, а орнаментальні мотиви вміщали в собі геометричні, стилізовані рослинні та реалістичні рослинні. Більше того, у вишивці бойків активно використовувався в різних варіантах ромб, скісний хрест, пелюсткові квіти «косиці». Що до композицій вишивки, то тут притаманні різні варіанти: доцентрово-замкнуті, сітчасті, трирядні фризіві, стрічкові, комбіновані [3, с. 105]. Одночасно, трапляються і сітчасті композиції, в яких основні мотиви – квадрат утворюють прямокутну чи діагональну сітку, заповнену дрібнішими елементами (розетками, хрестиками, цяточками тощо). Щодо стилізовано-рослинного орнаменту, котрий створювався при допомозі вазонових мотивів: галузків або із чотирьох, шести чи восьми пелюсткових квітів, листків та ін. Найбільш уживаними у бойків вважалися техніки: «стебнівка», «поверхниця», «гладь», «хрестик», «вирізування», «виколювання», «низинка» [1, с. 178].

Згідно з цим, колорит бойківської вишивки до кінця XIX століття був однобарвний, із вибіленими або не вибіленими кольорами. Але на початку XX століття в бойківський орнамент проникає і чорний, синій та червоний колір [2, с. 19]. Технікою вишивки як правило була вишивка хрестиком, включаючи популярний маленький хрестик, який іноді називають підрахованим – через те, що підраховували однакову кількість ниток або основи, між якими була встановлена голка під час введення стібків. Такий стібок дозволяв рівномірно покривати навіть великі поверхні рівномірно, злегка геометричною вишивкою.

Слід зазначити, що вишивка на бойківських сорочках розмішувалася на раменах (вуставках), на комірах та манжетах. Вуставки вишивали широким узором і з'єднували кольоровим швом з рукавом, який збирали в дрібненькі зморшки під вуставкою і перед манжетом, котрий вишивали широким узором. Комір по краях бойкині вишивали вузьким узором, а в куті – дрібний мотив, в основному, червоного кольору, що служив оберегом. Ще вишивальниці намагалися не заповнювати весь простір вишивкою. Одночасно, у вишивці спостерігалось поєднання геометричного та квіткового орнаментів. У чоловічих сорочках, навпаки, прикрашали більше передню частину виробу ніж манжети та комір. Також бойки прикрашали вишивкою не лише сорочки, але і спідниці, запаски та «лейбики».

Таким чином, бойківська вишивка поєднує в собі як монохромні так і поліхромні традиції виконання. Основними орнаментальними одиницями є геометричні фігури, які наприкінці XIX – початку XX століття починають програвати у орнаментисти ці рослинним мотивам. Орнаменти є духовною скарбницею нашого народу, вони відображають символіку, та алегоричні образи, що є не лише естетичним, а й захисними елементами одягової вишивки, способи трактування яких є багатоваріантними.

Список використаних джерел:

1. Кара-Васильєва Т.В. Історія української вишивки. Київ : «Мистецтво», 2008. 470 с.
2. Пилип Р.І. Композиція традиційної вишивки Закарпаття кінця XIX – першої половини XX ст. *Вісник Львівської національної академії мистецтв. Спецвипуск «Ерделівські читання»*. Л.–У. : Гражда, 2008. 166 с.
3. Лосик Г.І. Художні та композиційні особливості вишивки Опілля та Бойківського Підгір'я кінця XIX–XX століття. *Мистецькі записки*. 2018. Вип. 34. С. 103–111.

Курильчик Д.Л.

студент,

Рівненський гуманітарний державний університет

**ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ КОСТОПІЛЬСЬКОГО
ГАБІТУМУ: ТАКТИКА ВИЖИВАННЯ**

Костопільський гебіт, округа Костопіль – адміністративно-територіальна одиниця генеральної округи Волинь-Поділля Райхскомісаріату Україна з центром у Костополі, що існувала протягом німецької окупації Української РСР. Округ утворено опівдні 1 вересня 1941 року на території тодішніх Березнівського, Деражненського, Костопільського, Людвипільського і Степанського районів Рівненської області. Відповідно, Костопільський гебіт поділявся на 5 німецьких районів: район Березне, район Деражне над Горинню, район Костопіль, район Людвипіль і район. Комісаром гебіту був камфюрер на прізвище Лоенерт (Ленерт). Гебіт підпорядковувався Рівненському суду.

Чиновників районного рівня призначав особисто Еріх Кох. Керівник району звітував перед гебітскомісаром за стан справ у районі та організацію роботи відділів. У структуру районної управи входило 12 секцій. Проте їхня кількість не була чітко визначеною. Приміром, у Костопільській районній управі діяло 8 секцій: загальна, фінансова, агрономічно-господарська, комунікаційно-промислова, поліційно-адміністративна, суспільної політики та охорони здоров'я, ветеринарна, цивільного стану. Загалом у Костопільській управі в 1942 р. працювали 32 людини. 14 січня 1944 року адміністративний центр округи місто Костопіль зайняли радянські війська.

Нацистський геноцид став найбільш крайнім виявом терору, що здійснювався гітлерівцями в окупованій Україні, мета якого полягала у масовому знищенні населення. Спланований керівництвом райху геноцид проти народу України мав наперед визначений кінцевий результат – його винищення задля збільшення «життєвого простору». Все це здійснювалося як шляхом прямого знищення великої кількості людей, так і у прихованих формах, за яких цілеспрямовано створювалися такі життєві умови, які

спричиняли повне або часткове винищення населення (голод, викликаний грабіжницькою політикою загарбників; вилучення необхідного мінімуму сільськогосподарської продукції; заборона вільного товарного обігу; відсутність системи охорони здоров'я) [1, с. 137].

Чітке уявлення про гітлерівський окупаційний режим та його ставлення до цивільного населення в Україні створюють і заяви Е. Коха, який очолював окупаційну владу в Україні. Він відверто сформулював власну політику в Україні: «Наше завдання полягає в тому, щоб вилучити з України все, до чого дійдуть наші руки, і в цьому ми не звертаємо жодної уваги на почуття українців чи на їхні права власності. Від вас я чекаю якнайсуворішого ставлення до місцевого населення» [2, с. 569; 3, с. 47, 57].

Що ж на рахунок євреїв, то нацисти заздалегідь готувалися до їх знищення. Вже 24 січня 1939 р. другий після Гітлера військовий і економічний керівник Третього райху Г. Герінг доручив шефу Головного управління імперської безпеки Г. Гейдріху вирішити «єврейське питання» шляхом депортації євреїв з Німеччини, а 31 липня 1941 р. – провести необхідну підготовку і подати повний план попередніх організаційних, технічних і матеріальних заходів щодо їх знищення [4, с. 223]. В Україні геноцид набув найбільш жорстоких форм. У розумінні загарбників тут жили не просто євреї як народ, а «євреї-більшовики», які складали основу радянської [5, с. 5].

Нова влада змусила усіх місцевих жителів пройти процедуру обліку. Це дало можливість виокремити євреїв з-поміж решти місцевого соціуму, перетворити на особистий суб'єкт переслідувань та приниження людської гідності. Багато євреїв не могли собі уявити, що на них чекало, naïвно надаючи свої демографічні дані, на основі яких вирішувалася їхня доля. Дуже швидко вони збагнули, що їм немає місця на землі за «нового порядку», проте небагатом вдалося уникнути страшної участі [6, с. 156, 159].

16 серпня 1941 р. за межами Костополя було страчено 470 чоловіків євреїв (за іншими даними – 600), серед яких були найбагатші члени громади. Сім'ї останніх були введені в оману і платили великі гроші нібито для потреб своїх рідних, яких відправили у табір примусової праці. Загалом, знищення євреїв було закритою акцією для цивільного населення. Однак інколи розправи над окремими євреями влаштовували на загальний огляд жителів [7, арк. 67, 69; 4, с. 160].

Антиєврейські заходи застосовувалися загарбниками відразу після захоплення того чи іншого населеного пункту. Впроваджуючи селекційну політику щодо єврейського населення, вони принижували гідність людей, здійснювали знущання, побиття, вбивства.

Євреї повинні були реєструвати своє майно, рід діяльності, фінансові збереження [8, с. 115]. Забороняючи їм користуватися послугами поштового зв'язку, окупанти сприяли ізоляції громад одна від одної [9]. Євреям заборонялося бувати у крамницях, відвідувати їдальні, кафе тощо. Документи свідчать, що на ринках вони могли торгувати з 10-ої до 12-ої години у визначений день, за дозволом районних і міських управ [10, с. 35].

На всіх євреїв окупанти наклали високі податки і виділили їм крихітні харчові пайки. Зокрема, окружний костопільський гебітскомісар Ленерт видав розпорядження, згідно якого вони мали сплачувати податок у розмірі 25 % від доходу. Його сплачували навіть за новонароджених. За перший місяць від народження дитини батьки мали сплатити весь місячний заробіток [11, арк. 14].

Згідно розпорядження райхсміністра східних окупованих територій А. Розенберга, євреї у віці від 14 до 60 років повинні були обов'язково працювати. Лише для євреїв застосовували принизливу, а інколи безглузду працю. Їх примушували чистити туалети, марно носити вантажі на верхні поверхи будівель і навпаки – вниз, запрягали у вози замість коней, щоб везли меблі і пограбоване майно. При цьому нещасних жорстоко били [7, арк. 154].

5 вересня 1941 р. Е. Кох віддав наказ створити гетто в містах, де євреї становили велику частку населення [3, с. 19].

Побутові умови, створені для євреїв, теж були вкрай незадовільними. Брудні вулички, перенаселені будинки, страшна тіснява, відсутність каналізації й водогону, брак ліків, медичної допомоги призводили до епідемій і постійних репресій за «бруд» і «безлад».

Великою проблемою для євреїв було продовольче забезпечення. За встановленими правилами, місцеve неєврейське населення забезпечувалося продовольством за залишковим принципом. Порівняно з ним, вони отримували близько половини харчових продуктів. І це стосувалося лише тих, працював. Решта не отримувала нічого. Продуктовий набір, що видавався євреям, був дуже бідним. М'ясо і жири взагалі не передбачалися. Усе це не могло задовольнити фізіологічні потреби людини в їжі [6, с. 165].

Отже, євреї постійно підлягали репресіям і знущанням. Голод, перенаселеність і погіршення санітарно-гігієнічних норм у поєднанні збільшували захворюваність серед них. Голод викликав набряк кінцівок і дизентерію, скупченість – епідемії, у першу чергу тиф.

Панічний жах на мешканців містечка Костопіль наводив заступник гебітскомісара Ленерта обер-лейтенант Гінтер, який з однаковою ненавистю ставився до місцевих жителів незалежно від їх національності. Коли він рухався від свого будинку до приміщення гебітскомісаріату, вулиці миттєво порожніли. Садист міг застрелити без причини навіть за не так кинутий на нього погляд. У квітні 1942 р., у день свого тридцятиріччя, Гінтер зробив собі подарунок – власноруч розстріляв тридцять дітлахів, доставлених з гетто. Саме за його наказом було знищене єврейське кладовище у центрі міста [12, с. 43, 48].

Планомірне й організоване знищення єврейського населення у роки війни отримало назву «Голокост», програма якого від початку і до кінця, незважаючи на її великі масштаби, була таємною. Тут, як правило, застосовувалися евфемізми, на зразок «остаточне розв'язання», «особливе звернення», «умиротворення», «переселення», «спеціальне ставлення» тощо [13, с. 150].

Отже, втілюючи антисемітську політику проти єврейського населення, нацисти створювали нестерпні умови для його існування. На шляху до

смерті євреїв примушували пройти через багато принижень і страждань, які у сукупності являють собою злочин проти людства. Цілий народ піддавався систематичному знищенню. Над його почуттями знущалися і глумилися. І, врешті, у євреїв віднімали останнє – життя.

Список використаних джерел:

1. Загорулько М. Крах плана «Ольденбург» / М. Загорулько, А. Юденков. – М.: Экономика, 1980. – 376 с.
2. Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941–1945. – К.: Книга пам'яті України, 2000. – 944 с.
3. Беркгоф К. Живна розпачу: Життя і смерть в Україні під нацистською владою / К. Беркгоф. – К.: Критика, 2011. – 455 с.
4. Снайдер Т. Криваві землі / Т. Снайдер. – К.: Грані-Т, 2011. – 448 с.
5. Круглов А. Енциклопедія Холокоста / А. Круглов. – К.: ЗАТ «Віпол», 2000. – 224 с.
6. Куницький М. Соціально-правовий статус місцевого населення райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.). – К.: ПП НВЦ «Профі», 2014. – 564 с.
7. Ф. Р-534. Матеріали учасників історичних подій на Рівненщині 1941–1945. Оп. 1. Спр. 3. Матеріали про зlodіяння німецько-фашистських загарбників на Рівненщині (Акти по розслідуванню зlodіянь та розповіді свідків, записані М. Дубовським). 1941–1944, 46 арк.
8. Лауер В. Творення нацистської імперії та Голокост в Україні / В. Лауер. – К.: Зовнішторгвидав України; Український центр вивчення історії Голокосту. – 2010. – 368 с.
9. Повідомлення // Волинь. – 1941. – 8 жовтня. – С. 4.
10. Гон М. Голокост на Рівненщині: Документи і матеріали / М. Гон. – Дніпропетровськ: Центр «Ткума»; Запоріжжя: Прем'єр, 2004. – 120 с.
11. Ф. Р-82. Місцевий комітет самопомогі м. Костополя Рівненської округи. 1941–1944. Оп. 1. 205 // Спр. 1. Обіжники та інші розпорядження по організації зимової допомоги і справоздання. 03.11.1941–25.04.1942, 31 арк.
12. Намозов О. Костопіль. Місто над Замчиськом / О. Намозов. – Рівне: ПП ДМ, 2013. – 148 с.
13. Круглов А. Уничтожение евреев в г. Ровно в начале ноября 1941 года в свете немецких документов / А. Круглов. – Режим доступа: www.holocaust.kiev.ua/news/jurnal_nodostup/Kruglov11.pdf

Самчинська О.О.

здобувач вищої освіти,

Науковий керівник: Бондаренко Г.В.

кандидат історичних наук, професор, викладач,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ ВОЛИНЕЗНАВСТВА В ІСТОРИЧНІЙ БІБЛЮГРАФІЇ

Сьогодні в сучасному світі, в галузі освіти, науки, культури Волинезнавство відіграє важливу роль в освіті сучасних українці, адже світовий інформаційний простір постійно розвивається.

Волинезнавство – це галузь історичного знання, яка доцільно вивчає історичний процес, життя та діяльності людей Волинського краю. Бондаренко Г. В. зазначає що: «просторове і часове розуміння історії краю дає можливість учням і студентам зрозуміти та застосовувати один із основоположних принципів історичної науки – принцип історизму. Саме цей принцип визначає логіку історичного мислення та історичного пізнання» [1, с. 2].

Для осмислення історії України є необхідним дослідження розвитку певних територій, серед яких важливе місце посідає Волинь. Історико-етнографічні межі Волині на сьогодні не складають єдиної адміністративної одиниці, протягом століть територіальні межі змінювались залежно від різних політичних умов в Україні. Серед сучасних науковців закріпився термін «Велика Волинь» який започаткувався у в XIX ст. та продовжує свій ініціативний розвиток і на теперішньому етапі існування.

Першою працею з історії краю є книга «Волинські записки, складені Степаном Руссовим в Житомирі», яка з'явилась 1809 року в Санкт-Петербурзі, її автор Степан Васильович Руссов (1770–1842) – російський письменник, почесний член Академії Наук. На сьогодні, коли волинська історична спадщина нараховує значний масив визначних дослідницьких праць, виконаних на ґрунтовній джерельній основі, книга С. Руссова становить лише історіографічний інтерес для науковців [2, с. 6].

Великий внесок у розвитку української історичної науки зробив видатний вчений М. О. Максимович, який у своїй творчості поєднував глибокі знання з історії України та метод критичного дослідження джерел. Серед відомих його праць – альманах «Київлянин».

Наприкінці XIX ст. В. Антонович видав ґрунтовну працю про Волинські старожитності, яка й сьогодні не втратила актуальності – «Археологічна карта Волинської губернії». В підготовці цього зводу археологічних пам'яток приймали участь широкі маси краєзнавців, сільські священики, старости волостей, які надсилали автору повідомлення про важливі з їх точки зору об'єкти, використані також були і матеріали розкопок, розвідок,

здійснені на Волині в другій половині XIX ст. О. Ставровським, С. Гамченком, І. Коперницьким та В. Люба-Радзимінським, праця стала підсумком археологічного дослідження Волині в XIX ст. [2, с. 24].

Важливим осередком краєзнавчого руху на Волині на зламі XIX–XX ст. був Городоцький музей барона Ф. Р. Штейнгеля (поблизу м. Рівне). Велику роль у створенні експозиції, започаткуванні унікальної, неповторної колекції відіграв відомий історик, археолог і літературознавець Микола Федотович Біляшівський. Ним було створено структуру музею та визначено основні напрямки і форми його діяльності. У 1895 р. він розпочав збір матеріалів для музею краєзнавства Волині [2, с. 24]. Важливу статистичну інформацію про найрізноманітніші сторони буденного, господарського, культурного, життя Волині можна знайти на сторінках «Памгубернії», що видавались у Житомирі з 1887 по 1917 рр. губернським статистичним комітетом. В деяких випадках краєзнавці зазначали і свої наукові роботи, приміром Я. Яроцький, О. Фотинський. Змістовні, історичні матеріали, що містяться в книгах зазначених авторів потребують систематизації та внесення в джерельну базу історичного краєзнавства регіону.

Отже, Волинезнавство в історичній бібліографії почало формуватися ще на початку XIX століття. Великий вклад в розвиток даної галузі, послугувало дослідження В. Антоновича, до якого долучилась велика кількість науковців та не байдужих людей, котрі допомогли підготувати ряд монографічних досліджень про історію Волині. Формування в той період великої кількості дослідників даного регіону, дало великий поштовх для збереження історичної спадщини регіону та дає змогу пізнавати Волинь українцям та іноземцям в сучасності.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Г.В. Теоретичні та методологічні проблеми історичного краєзнавства / Бондаренко Г.В. / Краєзнавство. – 2011. – № 3. – С. 1–6.
2. Ярмошик І.І. Становлення історичного краєзнавства Волині в XIX – на початку XX століття. – Житомир: Волинь, 1998. – 24 с.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Кінсел К.Д.

студент,

Науковий керівник: Селівачов М.Р.

доктор мистецтвознавства, професор,

Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури

РЕЛІГІЙНІ СЮЖЕТИ, СИМВОЛИ Й АЛЕГОРІЇ В КИЇВСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ 1960–1970 РОКІВ

До XIX століття українське образотворче мистецтво було майже повністю сакральним. Політичні та соціальні події XX століття істотно змінили відношення художників до теми релігійної образності, як в змістовному розумінні, так й в аспекті художньої мови. Одним з важливих періодів для розвитку українського й, зокрема, київського мистецтва, є період з середини 1950-х до кінця 1970-их років, коли короткий період політичної та соціальної лібералізації суспільства змінився посиленням авторитарного режиму та неосталінізацією. Мистецький Київ в цей період отримував впливи як із Західної України, де існували потужні художні школи та береглися релігійні традиції, так й з крупних художніх центрів Одеси, Харкова, Дніпра. До того ж, київські митці активно спілкувались з Москвою та Ленінградом, де кипіло набагато активніше художнє життя, починаючи від проведення виставок світового масштабу й закінчуючи формуванням різних течій неформального мистецтва.

В українському мистецтві в кінці 1950-их років відбувається переоцінка цінностей, яку можна порівняти з соціальним вибухом. З'являється унікальний феномен – покоління шістдесятників, які в кайданах спілки художників або в одиначку без жодної підтримки з боку держави змогли створити нові й абсолютно різні міфології, що, в свою чергу, стало поштовхом для наповнення мистецтва соцреалізму новими смислами. Саме в такі перехідні часи особливо актуальним стає звернення до вічних цінностей, які закладені в християнському вченні, у біблійних темах та заповідях. В творчості багатьох художників, в тому числі, суто офіційних, з'являються релігійні цитати, алегорії та символи, як результат роздумів про життя та долю, про події минулого та сучасного. В Україні звернення до релігійних образів було пов'язане, перш за все, з національною культурою, яка практично до XX століття була переважно сакральна (церковна). Хоча, інтерес художників до релігійної тематики проявлявся й в аспекті загальних метафізичних роздумів.

В 1960-тих роках починається українізація країни. Художники беруть участь у цьому процесі своєю творчістю, в якій звертаються до української культури та традицій. З'являються пейзажі з мотивами церков та храмів, які раніше не дозволялись цензурою спілки художників (Т. Яблонська, Ю. Химич, С. Отрошенко, В. Реунов). Неофіційні художники бачать образ храму не як однієї з частин архітектурного пейзажу, а як символу полегшення душі та її наповнення духовними смислами (М. Трегуб, Т. Яблонська, О. Дубовик). Улюбленими пам'ятками художників є Софійський Собор, Андріївська та Кирилівська церкви, інші архітектурні пам'ятки Київської Русі, які на початку 1960-тих років почали активно досліджуватись творчими та науковими експедиціями.

Популяризуючи українську культуру, художники звертаються до декоративності та національного фольклору, пронизуючи їх релігійним наповненням. Деякі художники були атеїстами, але одночасно писали тогочасних українських жінок в різних іконографічних типах Богородиці – Богородиці – Оранти (А.Горська, Б. Плаксій, В. Зарецький), Богородиці – Покрови (О. Туранський), Милування (В. Кушнір, В. Баклицький). Образ Богородиці був особливо популярний в творчості художників 1960-тих – 1970-тих років, що пов'язано з релігійною культурою України, в якій сакральна фігура Богородиці з'явилася одною з перших та особливо шанувалася протягом всієї історії українського народу.

Через релігійні образи та сюжети художники переживали особисті трагедії (Г. Севрук, В. Зарецький, Б. Плаксій, Г. Гавриленко) та трагедії українського народу в боротьбі за збереження своєї нації та культури (Ф. Тетянич). Використовуються сюжети Ветхого заповіту (Ева та Едемський сад, Соломія та Іоанн Хреститель), Нового заповіту (зустріч Марії та Єлисавети, розп'яття, оплакування), образи святих (св. Георгій, св. Себастьян), символи кінця світу (вершники апокаліпсису), небесні істоти (янгели).

Абстрактна художня мова, яку відкрили для себе художники в 1960-тих – 1970-тих роках, особливо сприяла зверненню до релігійної образності, символіки та алегорій в пошуках істин та цінностей буття. Саме завдяки нефігуративу та абстрактному мистецтву митці розвивають метафізичні поняття душі та духа. Хоча, на відміну від Москви, де в цей час сформувався цілий напрямок «метафізичної релігійності», в Україні ця тема не набула такого поширення. Київські художники головним вважали духовність в мистецтві, саме вона робить мистецтво справжнім, а духовність, в свою чергу, нерозривно пов'язана із історією та культурою рідної землі.

В умовах совєцького часу та творчої цензури, релігійні мотиви в світській творчості художників набувають особливого змісту та важливі для розуміння як загального часу, так й біографії художників. Цікаво, що після середини 1980-тих років багато художників-шістдесятників продовжили активно (в деяких випадках, навіть переважно) розвивати релігійну образність в своїй творчості.

Список використаних джерел:

1. Голубець О. Між свободою і тоталітаризмом: Мистецьке середовище Львова другої половини ХХ століття. Львів, 2001. 176 с.
2. Скларенко Г. Українські художники: з відлиги до незалежності. Книга перша. Київ : ArtHuss, 2018. 280 с.
3. Смирна Л. Століття нонконформізму в українському візуальному мистецтві : монографія. Київ : Фенікс, 2017. 480 с.
4. Українське радянське мистецтво: 1960–1980-х років / В. А. Афанасьєв ; ред. Ю. О. Іванченко. Київ : Мистецтво, 1984. 224 с.

Кухтій О.С.

аспірант;

Федотова О.О.

*доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
Київський національний університет культури і мистецтв*

**ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ
«ТОРГСИН» ТА «ЮВЕЛІРТОРГ» НА РОЗВИТОК
ЮВЕЛІРНОЇ КУЛЬТУРИ В УСРР–УРСР У 1930-Х РР.**

Початок 1930-х рр. охарактеризувався суттєвими змінами в національній політиці СРСР, що знайшло вияв у розв'язанні боротьби з місцевим націоналізмом як загрозою для цілісності держави. Це сприяло остаточному згортанню ходу українізації й стало причиною масованого наступу на українську культуру та її представників.

Слід зазначити, що авторське ювелірство, оголошене ще протягом попередніх років «спадком буржуазної культури», переживало досить непрості часи, оскільки в країні був встановлений жорсткий контроль за золотовалютними запасами. Ряд ювелірних фабрик, не витримавши тиску з боку влади, вимушені були закритися.

На етапі 30-х рр. радянська влада зніціювала створення Всесоюзної контори по торгівлі з іноземцями «Торгсин», завданнями якої окреслювалося:

- 1) поповнення золотовалютного запасу;
- 2) покращення фінансового стану держави.

Означене об'єднання у 1931–1936 рр. здійснювало золотовалютні операції, що мали спекулятивний характер. Від моменту організації воно спочатку займалося продажем продуктів харчування та дефіцитних товарів за валюту іноземцям. Надалі вектор функціонування контори було кардинально змінено. Основною метою її роботи стала максимальна «вижимка» ювелірних цінностей в українського населення. Зокрема,

«Торгсин» активно рекламував та надавав мешканцям послуги з обміну золотих прикрас (хрестиків, обручок тощо), монет та побутового золота на хліб. Зрозуміло, що такий обмін мав грабіжницьку сутність і провадився на нерівноцінній основі.

Після того, як золоті вироби влада максимально «вичерпала» у населення, в хід пішли вироби зі срібла [1]. Різноманітні маніпулятивні операції з цінностями сприяли також збагаченню самих оцінювачів у процесі прийому ювелірних прикрас. Зокрема, досить розповсюдженою була практика отримання різниці між кількістю скупленого та зданого державним банкам золота, що мала назву «припек». Скажімо, лише за лютий 1932 р. внаслідок придбання золотих виробів у харківських конторах «Торгсину» він склав прибуток від 3 до 22,3 г [2].

Про недобросовісний підхід до визначення проби можемо також судити з публікації у газеті «Нова думка», де детально описувався механізм дій оцінювача. З даного матеріалу дізнаємось про те, що задля встановлення справжності проби в арсеналі кожного приймальника були наявні певні робочі інструменти (щипці, пилки, щітки та оксамитова ганчірка). Внаслідок розпилювання цінного предмету лобзиком чи пилочкою утворювалася відповідна стружка, яка збиралася на тканевій поверхні. Враховуючи той факт, що за день співробітник «Торгсину» приймав від 400 до 500 речей, часто-густо його щоденна виручка становила близько 4 г золота [3]. Необхідно вказати на те, що питанням «припеку» переймалися й на вищому рівні, оскільки Колегія Наркомзовнішторгу у директиві, датованій 20 вересня 1932 р., констатувала факт зростання загальної виручки до 130 г. на день лише в результаті скуповування золотих виробів побутового призначення [2].

Максимального розквіту робота контори досягла у 1932–1933 рр. під час штучно влаштованого радянською владою голоду. Заради виживання українці вимушені були здавати у «Торгсин» побутове золото, а також срібло (прикраси, монети царського карбування). Як зазначає М. Горох, лише у 1933 р. Всеукраїнська контора «Торгсин» придбала золотих виробів загальною вартістю на 10,7 млн. руб. Зі вказаної суми 5,6 млн. було отримано за скупку побутових речей, та 5,1 млн. – золотих монет. Вказана структура також «викачала» в населення срібних предметів на 4,3 млн. руб. [2]. Отже, можна підсумувати, що діяльність пунктів системи мала деструктивний вплив на розвиток української ювелірної культури.

Наряду з тим, варто відзначити, що 1936 р. на основі ювелірного об'єднання Мосторгу та його місцевих контор у структурі Народного Комісаріату Внутрішньої торгівлі СРСР постала Всесоюзна контора по виготовленню й торгівлі ювелірними виробами. У системі Всесоюзної контори по контролю за торгівлею дорогоцінними металами і камінням ЮвелірТорг почали діяти також республіканські, міжреспубліканські та обласні філії [7, с. 11]. Загалом ЮвелірТорг являв собою своєрідну торгову мережу, у якій здійснювалася централізована комісійна торгівля ювелірними виробами.

1936 р. за ініціативи Ювелірторгу розпочала роботу Київська ювелірно-годинникова фабрика, яка, фактично, сформувалася на базі камерної майстерні [5, с. 95]. Штат її становив близько 80 співробітників [9].

З 1937 р. об'єднання отримало назву «Головювелірторг» та мало у своєму складі вже 20 відповідних контор. Організація вказаного підприємства сприяла відкриттю цілої низки ювелірних фабрик і заводів у великих містах СРСР (Москві, Ленінграді, Києві, Одесі, Харкові, Баку, Тбілісі, Єревані) [10, с. 83]. Слід зазначити, що ці підприємства здобули право офіційно проставляти власні заводські клейма на виробах з дорогоцінних металів.

Таким чином, за результатами дослідження можна зробити висновок, що запровадження радянською владою на терені Радянської України вказаних організацій мало різноплановий вплив на розвиток ювелірної культури. Якщо діяльність системи «Торгсину» носила негативний характер і гальмувала процес еволюції ювелірного ремесла, то робота об'єднання Ювелірторг посприяла подальшій активізації даної галузі. У цілому ж ювелірна культура згаданого періоду не мала можливості повноцінного розвитку, що безпосередньо було пов'язане з антинаціональною політикою, проваджуваною більшовицьким урядом проти українського населення.

Список використаних джерел:

1. Горюх М. «Золото – державі! Торгсин у радянській Україні, 1931–1936» / М. Горюх; Інститут історії України НАН України, Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського. – К.: HREC PRESS, 2020. – 320 с.
2. Горюх М. «Проїли колючка. І срібні чайні ложки»: втрата побутового золота та срібла через систему «Торгсин» (1930–1936) [Електронний ресурс] / М. Горюх // Студії Голодомору / Holodomor Studies: міждисциплінарний часопис. – 2017. – 14 жовт. – Режим доступу: <https://www.holodomorstudies.com/research3.html>
3. Д-ов Н. Золото [Електронний ресурс] / Н. Д-ов // Новая мысль. – 1944. – № 15. – 13 февр. – С. 3. – Режим доступу: <https://libraria.ua/numbers/309/11310/>
4. Марочко В. І. «Торгсин»: золота ціна життя українських селян у роки голоду (1932–1933) / В. І. Марочко // Український історичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 90–103.
5. Матюх Н. Що дорожче срібла-золота. – К.: Асамблея ділових кіл, Інститут соціального іміджмейкінгу, 2006. – 312 с.
6. Мельничук О. Ю. Київська обласна контора «Торгсину» (1931–1936 рр.): становлення та функціонування: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / Мельничук Ольга Юріївна ; Київський ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2015. – 18 с.
7. Николашвили М. Н. Ювелирные товары в СССР: Монография. – М. : Изд-во «Спутник +», 2018. – 133 с.
8. Осокина Е. Торгсин в советской экономической системе 1930-х годов. Труды Института российской истории РАН. – 2013. – № 11. – С. 206–226.
9. Пасічник Л. Особливості формування та розвитку ювелірної промисловості України ХХ–ХХІ століття [Електронний ресурс] / Л. Пасічник // Народознавчі зошити. серія мистецтвознавча. – 2014. – № 6. – С. 1529–1539. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NazMict_2014_6_43

10. Перфильева И. Ю. К истории становления отечественной ювелирной промышленности в середине XX века: Материалы Научно-практической конференции «Вороновские чтения». [Организатор – Кафедра истории и теории декоративно-прикладного искусства и дизайна МГХПА им С.Г. Строганова. 29 марта 2019 г.] // Декоративное искусство и предметно-пространственная среда: Вестник МГХПА. – 2019. – № 2. – С. 79–90.

11. Шуйський І. Реклама та контрреклама Всеукраїнської контори «Торгсин» / І. Шуйський // *Evropsky filozoficky a historicky diskurz*. – 2020. – Vol. 6. – Issue 1. – Pp. 32–39.

Маслянінова Н.В.

студент,

Варшавський університет

ПОСТРАДЯНСЬКИЙ АКЦІОНІЗМ ДЕВ'ЯНОСТИХ РОКІВ. СТАВЛЕННЯ ВИБРАНИХ АКЦІЙ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА АВАНГАРДУ

Після розпаду Радянського Союзу на рубежі 90-х років суспільство колишніх країн-членів переживало всюдисущу економічну та соціальну кризу. Популярність набрала нова форма художнього вираження – акціонізм, який незабаром, завдяки підняттю залізної завіси, вирушив у «зовнішній світ», де шокував публіку своєю дикістю та жорстокістю. Але чому пострадянські художники обрали таку «невмісну» художню манеру? Яке походження акціонізму, і що виражає таке мистецтво?

Коріння акціонізму можна простежити навіть у античності. Олег Кулік, один із художників цього руху, вважає, що одним із перших акціоністів був Діоген Синопський [1]. Однак краще обмежити часовий діапазон і почати з двадцятого століття та першого російського авангарду, який сьогодні вважається мистецтвом світового рівня. Футуристична опера Михайла Матюшина «Перемога над сонцем» (1913) втілює в собі суттєву зміну художньої мови, запроваджені супрематизмом. Перший авангард започаткував шлях до мистецтва перформансу.

Пізніше авангард надалі розвиває нову художню мову. Понад півстоліття пізніше акції влаштовує мистецька група «Коллективні дії», заснована Андрієм Монастирським. Ця група належала до напряму концептуального мистецтва. **Концептуалізм** не обмежується однією формою виразу – це можуть бути інсталяції, арт-об'єкти, вистави, акції і не тільки. Ця група переважно займалася перформативною практикою. Особливістю концептуалізму в Радянському Союзі та на цій території після його розпаду є певна недоступність цього мистецтва та його значення для широкої громадськості. Це, звичайно, має сенс, враховуючи, що це був підпільний

рух, але оскільки концептуалізм продовжував цю традицію також у 90-ті роки і «закрився» з відкриттям суспільства, він зазнав критики, в тому числі з боку акціоністів [2, с. 7–9].

Ця різниця між концептуалізмом та акціонізмом у пострадянському мистецтві має велике значення для художників з обох сторін і повинна враховуватися при творінні історії сучасного мистецтва. Концептуалізм існував кілька десятиліть довше і був представлений більшою кількістю художників, ніж акціонізм. Художники-концептуалісти також беруть участь у створенні історичного нарративу та теорії сучасного мистецтва – прикладом цього є Борис Гройс, російський теоретик мистецтва, чії праці про російський концептуалізм були видані зокрема в США.

Активісти, навпаки, менш зацікавлені в поясненні свого мистецтва та більш радикальні у своїх акціях, і через його панківські та провокаційні якості дослідники не сприймають акціонізм серйозно, ані розглядають у дискурсі сучасного мистецтва. Це не означає, що акціонізм є лише проявом «дикості». Художники цієї течії посилаються, зокрема, на тексти Зигмунда Фрейда про підсвідомість та теоретичні праці Казимира Малевича [3]. На думку одного з провідних представників радикального акціонізму Анатолія Осмоловського, різниця між ним та концептуалістичним рухом полягає у «відмові від іронічного, легковажного, грайливого ставлення до навколишньої дійсності» [4, с. 31] акціонізму.

Московський акціонізм 90-х років найкраще можна охарактеризувати як продукт своїх часів. На рубежі десятиліть СРСР припинив своє існування, що спричинило десятиліття кризи в політичній, економічній та соціальній сферах. Період після перебудови – «лихі дев'яності» – був часом невизначеності та хаосу, і призвів до високої злочинності та трансформації соціальної моралі. Російська мафія активно брала участь у процесі приватизації та вбивала людей серед білого дня. Процес поділу СРСР на незалежні держави спричинив багато кривавих збройних конфліктів, створивши атмосферу жорстокості. Перехід від комунізму до капіталізму перевів суспільство в незвичні умови.

Художня група **Э.Т.И.** була заснована в 1990 році Анатолієм Осмоловським, Дмитром Піменовим та Григорієм Гусаровим і була відкрита для тимчасових учасників. Назва є аббревіатурою фрази «експропріація територій мистецтва» (Экспроприация Территорий Искусства), тоді як слово «эти» (з рос. «ці») надає цій назві подвійного значення. Їх перші спільні акції відбулися в жовтні 1990 року під час організованого ними фестивалю французького кіно Нової хвилі під назвою «Вибух нової хвилі». Це приймало форму дадаїстичних хепенінгів на показах за участі глядачів. Зокрема **Э.Т.И.** влаштували бійку під час подібної сцени у фільмі, а в інший раз, коли на екрані був ведмідь, вони впустили до зали справжнього ведмеда (разом з його дресирувальником), і глядачі гладили його [5].

У квітні наступного року **Э.Т.И.** організували історичну акцію «**Текст**». Вона була відповіддю на «Закон про мораль», який заборонив нецензурну

лексику в громадських місцях, каральну 15-денним ув'язненням [4, с. 38–42]. Під час акції тринадцять людей лягли на землю таким чином, що їхні тіла утворили три літери – «...». Це тривало приблизно 30 секунд до втручання поліції. «Текст» позначає початок вуличного акціонізму в пострадянських країнах.

У 1993 році на площі Маяковського в Москві відбулася акція Осмоловського під назвою **«Подорож Нецезюдика до країни Бробдінгнєв»**. Художник за допомогою крана пожежної машини піднявся на плече величезного пам'ятника Володимиру Маяковському [6]. Назва посиляється на «Мандри Гулівера» Джонатана Свіфта: Бробдінгнєв – це фантастична країна велетнів, звідки, згідно з баченням Осмоловського, нібито походить постать Маяковського. Жест Осмоловського є спробою образно і буквально прирівняти себе до поета першого авангарду. Ця акція також є рефлексією на тему того, як колись радикального поета-авангардиста перетворено на великого поета режиму.

Олександр Бренер був прихильником прямих дій у своїх ранніх працях, і тому часто був у центрі громадських скандалів. Деякі його акції були суто непристойними. Наприклад, у 1993 році в Музеї образотворчих мистецтв ім. Пушкіна в Москві Бренер імітував акт мимовільної дефекації перед картиною Вінсента Ван Гога, яка, за його словами, була викликана почуттям естетичного захоплення. Основою діяльності Бренера є критика мистецьких інституцій, які роблять мистецтво конформістичним. За словами Іллі Кукуліна, головною ідеєю в його творчості є «юродство як форма суспільної моралі, крайньої соціальної критики» [8, с. 104–107].

Одна з найвідоміших акцій Олександра Бренера відбулася в музеї Штеделіка в Амстердамі в 1997 році. Бренер намалював знак долара зеленою фарбою в балончику на картині Малевича під назвою «Супрематизм (Білий хрест на білому тлі)». Це призвело до майже року ув'язнення – найбільшого покарання в першій хвилі акціонізму [4, с. 292–298]. Однак ця акція не була вандалізмом у своїй передумові. Олександр Бренер задумав це як діалог між собою та Малевичем, який колись був революційним художником-авангардистом, загально визнаним у світовому каноні сучасного мистецтва, тим часом сьогоднішні радикальні митці не визнаються світовим мистецьким співтовариством [3].

Відомий і вкрай суперечливий акціоніст **Олег Кулік** вперше втілює у роль собаки в 1994 році. Під час цієї акції художник, повністю оголений, зазвичай в комірці та на повідку, бігає на карачках, гавкає на людей і кусає їх. Коріння його діяльності сягають теорії Фрейда про підсвідомість та концепції тваринної сутності людини [1]. Його акції передають стан крайньої розпачі, примітивізацію почуттів, тваринні пориви, які людина мимоволі виявляє в собі, коли її доводять до критичної точки.

Того ж року Росія розпочала війну в Чечні. Ця війна стала каталізатором для акціоністів, які цінували можливості політичного вираження у своєму мистецтві. Олександр Бренер здійснив низку акцій, спрямованих на

привернення уваги до війни в Чечні та вплив на військове керівництво країни. У лютому він вийшов на Червону площу, одягнений лише в боксерські шорти та рукавички, і кілька разів вигукнув «Єльцин, виходь!». Через десять днів художник йшов по православному Богоявленському собору, викрикуючи «Чечня! Чечня!» і розповсюджуючи листівки із закликком припинити війну [9].

Усі акції, здійснені протягом того десятиліття художниками московського акціонізму, мають політичний відтінок. Акціоністів найбільше цікавила «політика авангарду», а не певна ідеологія – соціалізм, комунізм чи анархізм. В їхньому розумінні, авангард – це архетипний опозиційний рух, протиставлений всьлякій владі. У своїх акціях Бренер і Осмоловський віддають належне першому російському авангарду і висловлюють свою впевненість у власній спадкоємності. На їх думку, авангард постулює правдивість, серйозність, чесність та відвертість у мистецтві [4, с. 278–291]. Усі наведені тут приклади акцій – це прямі та чіткі твердження, які говорять самі за себе і не потребують надмірної теоретизації.

Список використаних джерел:

1. Кулік О. Одна голова на север, одна голова на юг, лекція-перформанс 29 серпня 2016 року в Зеленому Театрі, Одеса, Україна.
2. Гройс Б. History becomes form: Moscow conceptualism // The MIT Press, Cambridge, London 2010.
3. Бренер О. Лекція про Казимира Малевича 7 вересня 2016 року в Зеленому Театрі, Одеса, Україна.
4. Баскова С. (ред.). Десяностые от первого лица, т. 1 // База, Москва 2015.
5. Осмоловський А. Фестиваль «Взрыв Новой Волны» // http://osmopolis.ru/vzriv_novoy_volni
6. Осмоловський А. Путешествие в страну Бробдингнегов // osmopolis.com/puteshestvie_v_brobdingneg
7. Осмоловський А. Поколение убивает поколение // «Moscow Art Magazine», 1994, 3, moscowartmagazine.com/issue/49/article/987
8. Кукулін І. Сделайте меня революционером!!! // «Всеобуч», 1999, 1.
9. Алчук А. Осторожно, религия! // 14.01.2003, artprotest.org/cgi-bin/news.pl?id=3326

МЕДИЧНІ НАУКИ

Бучук М.П.

студент;

Коваль Г.М.

доктор медичних наук, професор,

Медичний факультет,

Ужгородський національний університет

ПРОБЛЕМА ЗАХВОРЮВАНOSTІ ВІРУСОМ ЛЕПТОСПІРОЗУ НАСЕЛЕННЯ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Актуальність роботи. У Закарпатській області лептоспіроз є однією із найбільш поширених особливо небезпечних природно-вогнищевих інфекцій, про це повідомляє завідувач лабораторією відділу особливо небезпечних інфекцій Державної санітарно-епідеміологічної служби в Закарпатській області Т.І. Орел.

Мета роботи:

- вивчення статистики захворюваності вірусом лептоспірозу, визначення вікової та територіальної структури хворих на Закарпатті;
- виявлення джерел захворюваності за допомогою лабораторії відділу особливо небезпечних, яка атестована на проведення досліджень на лептоспіроз. Лабораторна діагностика лептоспірозу в області за допомогою бактеріоскопічного, бактеріологічного, серологічного, біологічного методів, реакції мікроаглютинації;
- розробка спеціальних методів профілактики на основі аналізу зроблених досліджень з метою покращення епідемічної ситуації лептоспірозу в нашій області.

Матеріали досліджень:

- дані управління ветеринарної медицини випадків лептоспірозу;
- дані лабораторії відділу особливо небезпечних інфекцій Державної санітарно-епідеміологічної служби в Закарпатській області;
- історії хвороб ОКІЛІ;
- результати обстеження жителів закарпатської області.

Висновки. Аналіз захворюваності на лептоспіроз по Закарпатській області за 2018 рік свідчить, що джерелом зараження у 97,4% випадках були гризуни. Основним шляхом передачі при захворюваннях був контактний шлях (догляд за тваринами, контакт з гризунами), водний (купання, риболовля, вживання води з випадкових джерел, сільськогосподарські роботи на зволжених місцевостях), харчовий (вживання їжі, контамінованої

виділеннями гризунів). При перебуванні в природних осередках захворіло більше 50% людей [8, с. 18; 10, с. 176–178].

Загальна кількість серологічних досліджень в порівнянні з 2000-ми роками збільшилась в десятки разів. Показник лабораторного підтвердження випадків даного захворювання по області перевищує показник по Україні і становить 98,7%, що свідчить про якість лабораторної діагностики лептоспірозу [9, с. 46; 17, с. 1061–1063].

Поряд з діагностикою лептоспірозу у людей, з 1967 року фахівцями відділу ОНІ проводиться вивчення нових та підтверджених існуючих природних вогнищ лептоспірозу [12, с. 46–47; 14, с. 32].

З метою оцінки епізоотичної ситуації на лептоспіроз в лабораторії відділу ОНІ проводяться дослідження об'єктів навколишнього середовища. Обсяг досліджень з об'єктів довкілля складає від 50 до 100 проб. Відсоток серопозитивних знахідок коливається від 10 до 20 %. Підтверджена циркуляція лептоспір серед гризунів шляхом виділення культур [1, с. 66–68; 2, с. 40; 4, с. 22–25].

Етіологічна структура лептоспір від хворих представлена серогрупами: *L.Grippotyphosa* – 33(43,4%); *L.Icterohaemorrhagiae* – 13(17,1%); *L.Hebdomadis* – 5(6,6%); *L.Pomona* – 5(6,6%); *L.Canicola* – 4(5,3%); *L.Tarassovi* – 4(5,3%) [13, с. 463–464; 15, с. 279–282; 16, с. 1061–063; 18, с. 1878–1880; 19, с. 528].

Змінилась етіологічна структура лептоспірозу у хворих. Якщо в попередні роки як в Україні, так в області переважне значення в етіологічній структурі захворювання мали лептоспіри серовару іктерогеморагіка, то в 2010 році ведуче місце зайняла лептоспіра серогрупи гриппотифоза [3, с. 623–656; 5, с. 100–103; 7, с. 11–15].

Список використаних джерел:

1. Буркало Т. В. Клінічна характеристика лептоспірозу на Закарпатті / Т. В. Буркало // Сучасні інфекції. – 2004. – № 1. – С. 66–68.
2. Васильєва Н. А. Клініко-патогенетична і епідеміологічна характеристика тяжких форм лептоспірозу та удосконалення лікування: автореф. дис. ... докт. мед. наук: 14.01.13 – інфекційні хвороби. – Тернопіль, 2002. – 40 с.
3. Возіанова Ж. І. Інфекційні і паразитарні хвороби / Ж. І. Возіанова. – Київ: «Здоров'я», 2002. – Т. 2. – С. 623–656.
4. Геморагічний синдром при лептоспірозі / [І. Г. Яворський, О. О. Зубач, С. П. Сельвєстр, О. М. Зінчук] // Інфекційні хвороби. – 2002. – № 1. – С. 22–25.
5. Еколого-епідеміологічні аспекти лептоспірозу в Україні / [Н. О. Виноград, Л. В. Третякова, Н. Б. Видайко та ін.] // Практична медицина. – 2005. – № 1, Т. XI. – С. 100–103.
6. Епідеміологічні особливості лептоспірозу в західному регіоні України / [Н. А. Васильєва, Ю. А. Поліщук, Т. В. Буртяк та ін.] // Досягнення і проблеми клінічної інфектології: Мат. наук.-практ. конф. і пленуму Асоціації інфекціоністів України (21-22.05.2008 р.). – Тернопіль, 2008. – С. 125–127.

7. Епідеміологічні особливості лептоспірозу в Україні в сучасний період / [О. П. Сельнікова, М. О. Росада, О. В. Сурмашева та ін.] // Інфекційні хвороби. – 2002. – № 4. – С. 11–15.
8. Епідеміологічні особливості лептоспірозу в західному регіоні України / Н. А. Василюєва, Ю. А. Поліщук, О. Л. Івахів та ін.] // Інфекційні хвороби. – 2008. – № 2. – С. 15–19.
9. Епізоотологічні та епідеміологічні аспекти лептоспірозу в Україні / [В. І. Задорожна, С. В. Протас, Н. В. Гопко та ін.]. – К., 2014. – 46 с.
10. Клініко-епідеміологічна характеристика лептоспірозу / [Д. П. Музика, Б. Г. Тютюнников, Т. Є. Онищенко та ін.] // Інфекційні хвороби – загальномедична проблема: Мат. VII з'їзду інфекціоністів України (26-29 вересня 2006 р., м. Миргород). – Тернопіль: Укрмедкнига, 2006. – С. 176–178.
11. Лептоспірози в Україні у сучасний період / [О. В. Сурмашева, С. П. Бернасовська, М. О. Росада та ін.] // Довкілля та здоров'я. – 2003. – № 3. – С. 61–64.
12. Марієвський В.Ф. Роль дератизації в профілактиці лептоспірозу на прикладі ліквідації наслідків повеней в Закарпатській області / В.Ф. Марієвський, В.П. Маркович, М.М. Балко, І.М. Рогач // Вісн. соц. гігієни та орг. охорони здоров'я в Україні. – 2007. – № 1. – С. 46–47.
13. Медична мікробіологія, вірусологія, імунологія: підручник для студ. вищ. мед. навч. заклад / За ред. В.П. Широбокова / Вид. 2-е. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 952 с. (458–459, 463–464).
14. Kolochine-Erber B. Physiologie et metabolisme des Leptospirae / B. Kolochine-Erber, M. Mailloux // Proc. Soc. Exp. Biol. Med. – 2012. – В. 85. – С. 32.
15. Koziñlewicz D. Leptospirosis – disease with many faces / D. Koziñlewicz, K. Karwowska, W. Halota // Pol. Merkur. Lekarski. – 2013. – Vol. 35, № 209. – P. 279–282.
16. Leptospirosis as a cause of intrauterine fetal demise: short report of rare presentation / S. Gainder, R. Singla, L. Dhaliwal, V. Suri // Arch. Gynecol. Obstet. – 2010. – Vol. 281, № 6. – P. 1061–1063.
17. Leptospirosis from water sources / [S. J. Wynwood, G. C. Graham, S. L. Weier et al.] // Pathog. Glob. Health. – 2014. – Vol. 108, № 7. – P. 334–338.
18. Schmidt D. R. Leptospirosis. Epidemiological features of sporadic case / D. R. Schmidt, R. E. Winn, Th. J. Keefe // Arch. Intern. Med. – 2009. – Vol. 149, № 8. – P. 1878–1880.
19. Vinetz J. M. Leptospirosis / J. M. Vinetz // Cur. Op. Infect. Dis. – 2001. – Vol. 14. – P. 527–528.

Головнич А.М.

студентка,

Ужгородський національний університет

ПРОБЛЕМА ЗАХВОРЮВАНOSTІ ВІРУСНИМ ГЕПАТИТОМ А НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність роботи. З початку року на Закарпатті виявлено нових 250 випадків вірусних гепатитів, дві третини з яких припадає на гострий вірусний гепатит А («Хвороба Боткіна»). Наша область займає перше місце по захворюваності на вірусний гепатит А.

Мета роботи. Метою цієї публікації є вивчення статистики захворюваності вірусним гепатитом А на Закарпатті, вивчити вікову структуру хворих на ГА. Дослідити перебіг захворювання серед дітей, пацієнтів ОКІЛ. Виявити anti-HAV IgG у 267 осіб дорослого населення Закарпатської області та захворювання із жовтяницею в анамнезі у 221 хворої ОКІЛ і порівняти ці значення.

На сьогоднішній день проблема захворюваності вірусними гепатитами дуже зросла. Тому активно проводяться профілактичні заходи: за словами головного лікаря ОКІЛ Михайла Поляка, на базі обласної інфекційної лікарні проводиться обстеження на маркери вірусних гепатитів А, В, С, Е та Д. Також враховуючи передачу вірусного гепатиту А розроблена і ухвалена програма «Питна вода Закарпаття». Але дані заходи недостатньо запобігають зменшенню захворюваності серед населення.

Матеріали дослідження:

- 1) дані Головного управління Держпродспоживслужби у Закарпатській області;
- 2) дані журналу «Реєстрації інфекційних хворих» Обласної клінічної інфекційної лікарні м. Ужгород;
- 3) історії хвороб ОКІЛ;
- 4) результати обстеження 267 осіб серед дорослого населення, жителів закарпатської області на наявність IgG anti-HAV

Висновки. Отже активізація епідемічного процесу при ГА у Закарпатській області відбувається кожні 3-6 років.

Серед хворих на Закарпатській області ГА переважають особи дитячого віку, у 77.2% дорослого населення Закарпаття виявлені anti-HAV IgG, з наростанням віку кількість осіб з anti-HAV IgG наростає. На кожну жовтяничну форму гепатиту А припадає 19 випадків, які протікають без жовтяниці. Тому захворювання на вірусний гепатит А залишається актуальним для Закарпатської області.

Список використаних джерел:

1. HCV-інфекція й лімфополіферація / В. В. Потій, І. А. Зайцев, В.Т. Кірієнко та ін. Вісник наукових досліджень. – 2016. – № 3. – С. 7–9.
2. Алейник М.Д., Блохін К.В., Бистрова Т.Н. і ін. Досвід виділення вірусу зі стічних вод // Питання епідеміології, імунології, діагностики вірусних інфекцій: Зб. наук. праць НДІ вірусних інфекцій. – Свердловск, 1990. – С. 116–118.
3. Балаян М.С. Гепатит А: вчора, сьогодні, завтра // Медицина для всіх. – 1999. – № 2(13). – С. 22–25.
4. Демиденко Т.П., Каретний Ю.В., Виноградова Е.Н. Прогностичне значення визначення специфічних маркерів вірусу гепатиту А // Підсумки науки і техніки: Вірусологія. – М.: ВІНТІ, 1990. – Т. 22. – С. 6–7.
5. Кареткіна Г. І. Вірусний гепатит А: сучасні особливості клініки, діагностики та профілактики / Г. І. Кареткіна // Лікуючий лікар. – 2010. – № 10. – С. 20–24.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Геворкян А.Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних мінливих умовах все частіше виникають проблеми соціально-економічної, технологічної і правової взаємодії суб'єктів інформаційно-комунікаційних технологій з виділенням особливої ролі інформаційного суспільства, стратегія розвитку якого в Україні підкреслюється особливою значимістю державного регулювання для впровадження заходів щодо формування національної безпеки країни.

Також слід відзначити, що важливими умовами формування потужного інформаційного суспільства є розширення участі громадян в управлінні державою, підвищенні контролю за діяльністю всіх гілок влади, включенні громадян в процес прийняття важливих державних рішень. Визначальною умовою такого моніторингу діяльності з боку суспільства виступає відкритість органів влади, оскільки інформація про їх діяльність служить предметом аналізу та оцінки громадськості [1].

Таким чином, проблема пошуку дієвих механізмів державного регулювання у сфері інформаційно-комунікаційних технологій є одним з основних факторів підвищення ефективності діяльності держави на всіх рівнях, зокрема: загальнодержавному, регіональному та місцевому. Такий стан справ обумовлюється тим, що без застосування новітніх досягнень інформатики, радіоелектроніки, зв'язку, обчислювальної та телекомунікаційної техніки неможливо ефективно здійснювати державне управління у сфері формування та зміцнення інформаційної та національної безпеки [2].

Узагальнивши наукові праці [3–6], під «інформаційною безпекою» у нашому дослідженні будемо розуміти стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, інформаційного суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз й небезпек в умовах широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах їх життєдіяльності. При цьому реалізація заходів інформаційної безпеки дозволяє належним чином забезпечити права суб'єктів на достовірну інформацію, одержувану

законним способом, захищати різного роду конфіденційну інформацію, зберігати і примножувати культурні та духовно-моральні цінності, історичні традиції й норми суспільного життя країни.

Для реалізації загальної координації щодо вирішення виникаючих під час цього процесу проблем повинна ефективно функціонувати відповідна повноважна державна структура з проблем інформаційної безпеки, яка визначала би специфічні підходи і методи їх розв'язання та подолання. У той же час пропонується впровадити мережу координаційних рад, яка буде функціонувати при найбільш компетентних державних і приватних підприємствах, установах і організаціях. Основним завданням цієї мережі координаційних рад стане забезпечення вирішення конкретних організаційно-технічних питань щодо формування інформаційної безпеки окремих галузей та сфер життєдіяльності суб'єктів інформаційно-комунікаційних технологій для зміцнення загального рівня національної безпеки (рис. 1).

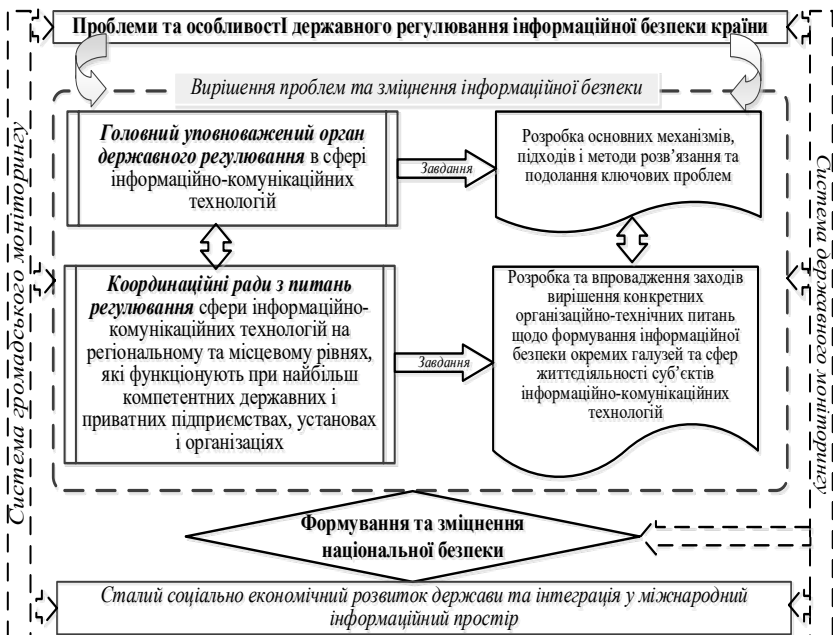

Рис. 1. Механізм вирішення проблем державного регулювання у сфері інформаційно-комунікаційних технологій

Джерело: розроблено автором на основі [7–10]

Як ми бачимо на рис. 1, важливе місце в запропонованому механізмі вирішення проблем державного регулювання у сфері інформаційно-

комунікаційних технологій займає система громадського та державного моніторингу. Мета створення такої системи моніторингу полягає в здійсненні постійного контролю з боку громадськості та уповноважених державних органів за ефективним впровадження та реалізацією нормативно-правових інститутів державного регулювання сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, комплексна та дієва система державного регулювання сфери інформаційно-комунікаційних технологій є ключовим напрямом функціонування влади на всіх рівнях від державного до місцевого та включає в себе ряд заходів нормативно-правового, технологічного, технічного, програмного, соціально-економічного і політичного характеру, успішне впровадження яких розкриє широкі горизонти реалізації ідей демократичного інформаційного суспільства і правової держави, а також дозволить зміцнити усі напрями національної безпеки країни.

Список використаних джерел:

1. Ткачук Т. Ю. Інформаційна безпека: сучасні підходи до визначення категорії. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2017. № 2(16). С. 45–54.
2. Золотар О.О. Досвід правового забезпечення інформаційної безпеки в країнах східного партнерства ЄС (Молдова, Грузія). *LEX PORTUS*. 2017. № 3(5) С. 70–80.
3. Ткачук Т.Ю. Складники інформаційної безпеки: аналіз критеріїв. *Visegrad journal on human rights*. 2017. № 4. С. 153–158.
4. Політанський В.С. Інформаційне суспільство в Україні: від зародження до сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 42. С. 16–22.
5. Сопілко І.М. Становлення інформаційного суспільства та інформаційні загрози в мережі Інтернет. *Юридичний вісник*. 2017. № 3(44). С. 61–64.
6. Грохольський В.Л. Визначення сутності державного управління та його відмежування від суміжних понять. *Інтернаука. Серія : «Юридичні науки»*. 2017. № 1(1). С. 28–32.
7. Аванесова Н.Е., Мордовцев О.С., Сергієнко Ю.І. Теоретико-методичні засади ідентифікації та взаємозв'язку впливу дестабілізуючих факторів на економічну безпеку промислового підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 9. С. 20–28. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-20-28> (дата звернення: 05.01.2021).
8. Геворкян А.Ю., Другова О.С., Клепікова С.В. Фактори, що впливають на визначення інвестиційної привабливості та вартості бізнесу. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2018. № 19(1295). С. 131–134.
9. Kuzmynchuk N., Kutsenko T., Strygul L., Terovanesova O., Klepikova S. Intellectual instrumental analysis in economic security management of the enterprises for countering raiding. Financial and credit activity: problems of theory and practice (Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики). Львів : Університет банківської справи, 2021. Vol. 2. № 37(2021). С. 231–243. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i37.230242>
10. Reta M., Druhova E., Lisnichuk O. Methods for diagnosing the effectiveness of the enterprise's financial strategy in the strategy controlling system. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol 4(3). P. 235–244.

Горбенко А.І.

кандидат педагогічних наук, професор кафедри;

Задорожний В.П.

викладач кафедри,

Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ З ПОЧАТКОМ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ У 2014 РОЦІ

Російська Федерація з початком своєї агресії у 2014 році посилила масштабну інформаційну кампанію, спрямовану на те, щоб внести в оману міжнародну спільноту стосовно дій в Україні. Водночас, оперуючи достеменними фактами щодо участі регулярних військ РФ у конфлікті на Сході України, країни ЄС та США демонстрували доволі мляву реакцію.

Так, 24 квітня 2014 року міністр оборони Росії С. Шойгу повідомив про початок навчань батальйонних тактичних груп загальновійськових з'єднань Південного та Західного військових округів ЗС РФ у зв'язку із «загостренням ситуації на південному сході України». За словами російського міністра, у рамках навчань передбачається «відпрацювання завдань» бойовою авіацією РФ поблизу кордонів України.

Таким чином російська сторона фактично підтвердила, що здійснювана нею протягом останніх місяців військова діяльність поблизу українського кордону носить не плановий характер, а безпосередньо пов'язана із розвитком подій в Україні [1, с. 29].

У другій половині травня 2014 року від РФ пролунала низка заяв щодо відведення ЗС РФ від кордонів з Україною, які мали на меті вкотре заплутати українське керівництво й основних політичних гравців міжнародної політики. Дійсно, спочатку російські військові почали демонстративно відводити бойову техніку й особовий склад від лінії українсько-російського кордону [2, с. 238]. В той же час на полігонах суміжних з Україною областей залишалися кілька тисяч російських військовослужбовців і значна кількість бойової техніки. А невдовзі наша розвідка зафіксувала зворотній процес: у прикордонні райони прибували свіжі підрозділи ЗС РФ та незаконні озброєні формування. Водночас активізувалася розвідка росіян. За 2 км від лінії держкордону було розгорнуто командно-розвідувальний центр ГРУ ГШ ЗС РФ для збору, аналізу й передачі отриманих розвідувальних відомостей. Такі дії російської сторони вказували, що невдовзі слід очікувати чергового загострення обстановки.

Україна відповідно посилила підрозділи Прикордонної служби, здійснила кадрові перестановки, внесла кардинальні корективи в системі охорони й оборони державного кордону, особливо в зоні відповідальності Луганського й Донецького прикордонних загонів. Так, керівництво Прикордонною служби України внесли зміни в системі управління діями

органів і підрозділів охорони кордону. Особливу увагу була приділена системі зв'язку в усіх ланках управління й у всіх режимах його застосування. Вагоме місце було відведено питанням всебічного забезпечення, особливо засобами індивідуального захисту та зосередженню бронетехніки на східній ділянці кордону. Також слід відзначити про створення ще одного органу управління – територіального угруповання «Кордон» (ТУК) для керівництва діями всіх сил прикордонного відомства на ділянці кордону.

Військовослужбовці відділів прикордонної служби постійно в надскладних умовах виконували свої обов'язки, обороняли й не здавали підрозділи. При цьому слід врахувати, що більшість військовослужбовців за контрактом були місцевими мешканцями. Однак, завдяки ретельному відбору кандидатів службу в Прикордонній службі України проходили службу свідомі люди, справжні громадяни країни. Вони мали якісну професійну й правову підготовку, а також високу морально-психологічну загартованість. Так, 30 травня 2014 року 180 озброєних бойовиків на 6 КАМАЗах і 6 позашляховиках із застосуванням стрілецької зброї, підствольних гранатометів, світлошумових гранат і мінометів штурмували відділ Прикордонної служби «Дяково». Прикордонники відбили напад. Цього ж дня також обстрілювали відділи прикордонної служби «Свердовськ», «Станично-Луганське» [2, с. 239]. Далі обстановка загострювалася в геометричній прогресії. Лише з кінця травня 2014 року нарешті почав функціонувати орган управління, який почав поступово перебирати на себе керівництво різнорідними силами й засобами, які залучалися до проведення АТО.

Таким чином, з початком російської агресії у 2014 році Прикордонна служба України здійснила кардинальні корективи у своїй діяльності, що призвело до нового плану захисту своїх кордонів на Сході України та гідного опору штурму противника.

На жаль, неодноразове звернення керівництва Прикордонної служби України про допомогу до всіх можливих інстанцій у зв'язку із черговим загостренням обстановки на східній ділянці, вимагаючи прикриття державного кордону силами ЗСУ, залишалося без уваги [2, с. 254]. Не було її до виборів Президента України, не приймалися радикальні міри і після них. Все це обмежувало дії не тільки прикордонників. Відтак, це і призвело до прийняття системних заходів за всіма напрямками проведення антитерористичної операції та зміни системи управління нею.

Події 2021 року наштовхують на паралелі 2014 року перед початком збройної агресії РФ. Так звані військові навчання 2021 року, як влада РФ пояснює зосередження військ на українських кордонах, насправді [3; 4], є «елементом оперативного маскування розгортання військ», і дійсною метою «є перевірка готовності військ до оперативного застосування, у разі прийняття Кремлем відповідного політичного рішення» [5].

Розпочавши збройну агресію проти України, Росія порушила норми та принципи міжнародного права, двосторонні та багатосторонні угоди. Такі дії

є важким злочином проти міжнародного миру, який тягне за собою міжнародно-правову відповідальність [6].

Враховуючи уроки 2014 року, владі України у співпраці із країнами Заходу слід не забувати всі прорахунки у секторі безпеки та діяти у постійній взаємодії з цього питання з міжнародними партнерами з метою запобігання подальшої можливої агресії.

Список використаних джерел:

1. International-Weekly № 7 (18.04.2014-29.04.2014) URL: <http://fpri.kiev.ua/wp-content/uploads/2011/01/INTERNATIONAL-WEEKLY-07-18.04.2014-29.04.20141.pdf> (дата звернення: 28.05.2021).
2. Лінія розмежування / Литвин Микола – К: Гамазин, 2019. – 396 с.: іл.
3. Російські війська біля України та ескалація на Донбасі. Генсек НАТО подзвонив Зеленському. BBC від 06.04.2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-56649058> (дата звернення: 28.05.2021).
4. Генсек НАТО попередив про десятки тисяч російських військових, які досі залишаються біля кордонів України. ТСН від 25.05.2021 URL: <https://tsn.ua/politika/gensek-nato-poperediv-pro-desyatki-tisyach-rosiyskih-viyskovih-yaki-dosi-zalishayutsya-bilya-kordoniv-ukrayini-1791391.html> (дата звернення: 28.05.2021).
5. У розвідці назвали дату, до якої РФ розгортатиме війська поблизу кордону України. УНІАН: від 14.04.21. URL: <https://www.unian.ua/war/rosiyski-viyska-bilya-kordonu-ukrajini-budut-do-20-kvitnya-rozvidka-mou-novini-donbasu-11388040.html> (дата звернення: 28.05.2021).
6. До 5-річчя від початку збройної агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/viyskovym/do-5-richchya-vid-pochatku-zbroynoyi-agresiyi-rosiyskoyi-federaciyi-proty-ukrayiny> (дата звернення: 28.05.2021).

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Багирзаде А.К.

преподаватель,

Гянджинский государственный университет, Азербайджан

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ПОДРОСТКОВ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19

Пандемия COVID-19 захлестнула весь мир с начала 2020 года, заставила перестроить все общественные отношения, в том числе связанные с воспитанием и обучением подрастающего поколения [1]. В особенности следует выделить категорию подростков, как наиболее трудную, поскольку здесь процессотягощен проблемами переходного возраста. Среди факторов, влияющих на обучение и воспитание подростков в указанный период, следует особо выделить семейно-демографический фактор.

Известно, что в современном обществе число детей в семье всё время уменьшается, и сама семья всё более становится мононуклеарной. Пожилые люди, другие родственники обычно проживают отдельно. Следовательно, в условиях изоляции возможность общения, в том числе проявления каких-либо особых качеств, связанных с креативностью, уменьшается. Как поступать родителям в данном случае? Отметим, что сам карантин на протяжении вот уже более чем одного года носил более или менее жёсткий характер. Школы, различные учебные заведения и творческие центры не работали, или работали частично. Вместе с тем необходимость продолжать обучение детей, формирование у них требуемых навыков и знаний сохранялась.

В таких условиях, помимо поиска новых форм преподавания, преподнесения знаний через систему Интернет и телеканалов шёл поиск социально-психологических форм общения детей и подростков, которые могли бы подтолкнуть их творческие потребности к дальнейшему развитию и выразить их в определённой форме. Здесь следует, прежде всего, отметить строгий подбор педагогического персонала, то есть лиц, читающих лекции по отдельным предметам на телеканалах в определенные дни и время. Понятно, что восприятие детьми и подростками текста неравнозначно, поскольку иногда важна даже скорость речи. Здесь переспросить или попросить повторить невозможно. Следовательно, основная часть нагрузки падают на членов семьи, прежде всего, родителей, которые должны быть всегда рядом.

Следовательно, родители, их старание и рвение должно быть основано на определенных педагогических навыках в творческом поиске направлений и возможностей для качественного усвоения материала. Скажем, что это и есть одно из направлений развития креативного мышления у подростков [2].

Онлайн-обучение, наряду со многими недочетами, вместе с тем предоставило возможность поиска новых подходов к решению уже известных проблем, связанных с освоением учебного материала. Другой подход связан с обеспечением необходимой мотивации для обучения и воспитания. Здесь важной стороной является обычное общение и, прежде всего, со сверстниками, которого они были лишены на протяжении достаточно длительного времени.

Поскольку непосредственное общение, особенно в школе, было прервано на длительные сроки или частично восстанавливалось, то нужен был поиск альтернатив. Здесь опять-таки на помощь приходят информационно-коммуникационные технологии. На телеканалах организуют шоу для детей и подростков, где состязаются дети и подростки через Интернет, причём семьями. Можно сказать, что подобный вид состязаний по разным видам знаний и умений сегодня достаточно распространён. Около маленьких участников обычно сидит группа поддержки, которая состоит из членов семьи, и даже соседей.

По мере ослабления карантина, когда появляется возможность и непосредственного общения, используются коллективные игры и состязания, в том числе спортивные, хотя здесь возможности более ограниченные. Остаются также игры на свежем воздухе, когда подростки небольшими группами играют в мяч, катаются на роликах, велосипеде, самокате и так далее. Санитарные ограничения в период карантина также отражались на возможностях непосредственного общения в период пандемии. Следует учитывать ещё и место проживания детей и подростков, поскольку возможности рекреации, то есть восстановления сил и отдыха, везде разные [3].

Отсюда, в сельской местности, где дети и подростки более активно участвуют в сельскохозяйственных работах, помогают своим родителям, то это также можно считать ещё одной возможностью восстановления и проявления творческих задатков. Помимо этого, следует отметить, что в сельских поселках и деревнях мест для развлечений или занятий спортом меньше, чем в городах. В этом плане у подростков в сельской местности возможности непосредственного общения, что является важнейшим социально-психологическим фактором социализации личности подростка, несколько меньше, чем у городских подростков. Однако, с другой стороны, известно, что в сельских общинах люди на уровне родственных связей общаются более тесно. Это относится и к контролю над подростками со стороны не только своей семьи, но и родственников и соседей. В этом плане здесь креативные способности подростка, связанные с бытом, сельскохозяйственными работами, принятыми здесь обрядами и традициями развиваются достаточно активно, поскольку даже в условиях пандемии передвижение в сельской местности намного меньше, чем в городе.

Что же касается времяпрепровождения подростков в городе и поселках городского типа, то здесь условия достаточно широкие. Различные кафе, спортивные площадки, парки и аттракционы находятся в распоряжении

детей и подростков, которые используются на разных этапах пандемии с различной степенью активности, из-за их сроков открытия или закрытия. Подростки по своей натуре достаточно активны и непосредственны, потому они даже в самых жестких периодах карантина стремились творчески использовать любую лазейку в постановлении властей о карантине.

Подростки могли выгуливать по очереди одно и тоже собаку, использовать SMS разрешение, которое обычно бралось в последний момент пребывания вне дома, чтобы продлить это пребывание, и так далее. Отметим, что и у городских, и у сельских подростков на сегодняшний день возможности использования ИКТ примерно равны. Разница лишь в используемых гаджетах и скорости Интернета. В этом плане активное общение идёт, прежде всего, в социальных сетях. Подростки сегодня не только играют в различные игры через Интернет, но их ставят в статус, стремясь доказать свою неповторимость и даже талант. Для этого идёт активная переписка с друзьями и знакомыми, они создают группы по интересам, или вступают в уже созданные группы [4]. К сожалению, детской любознательностью и наивностью пользуются нечистые на руку и помыслы люди, которые стремятся создавать подобные каналы для зомбирования детей и подростков, подталкивая их к суициду или другим неправовым действиям, опасным для жизни.

Государственные органы бьют по этому поводу тревогу, выражая серьезную озабоченность происходящим. Для предотвращения превращения детей в экзальтированную массу с низкопробными идеалами и неразвитой культурой чувств государственные органы разрабатывают серьезные меры по решению этих назревших проблем. Прежде всего, ужесточается законодательная база по контролю над содержанием Интернета, связанным с пропагандой жестокости, садизма, детской порнографии, наркотиков и отсталых форм человеческого общежития. Кроме того принимаются и реализуются разнообразные программы по работе с семьей и детьми с молодежью и так далее.

Гибкость ума, широта кругозора заложены от природы в сознании каждого подростка. Именно эти качества составляют основу их креативного мышления. Разумеется, в этом деле им активно помогает Интернет с его бесконечными возможностями по предоставлению информации и формам его подачи. Однако в этом и заключается главная опасность. Незрелые в социальном плане и неопытные в различных жизненных ситуациях подростки могут получить неожиданный толчок в развитии креативного мышления в совершенно другом направлении. Здесь могут повлиять и ограничения, вызванные карантинным режимом. Известно что запретный плод сладок и подростки могут проявлять максимум хитроумия и сообразительности, чтобы получить желаемое.

Отсюда необходимость более жесткого контроля над посещением подростком определённых страниц Интернета и, самое главное, следует дать ему возможность использовать свой досуг более изобретательно и полезно. Самое главное – обеспечить ему полезное и безопасное общение как с родными, так и друзьями. Пока что шла речь о благополучных семьях, где даже с одним

родителем обеспечен контроль и внимание, забота и ласка, где возникшие проблемы решаются на взаимно согласованном уровне. Однако мы знаем, что есть и другие категории семей, а также уличные дети, или те, которые находятся в детских домах и интернатах. Работа с этой категорией детей относится не только к их родным и близким, но и к определенным государственным ведомствам и организациям. Трудные подростки требуют в период карантинных мер особого внимания [5]. Это контроль над их учебной, организацией быта и свободного времени за всем процессом формирования их, как личности. Имеется ряд государственных и неправительственных центров, которые занимаются проблемными подростками. Главная задача здесь – заинтересовать их, привлечь внимание к необходимым формам восприятия действительности, что поможет им утвердиться по жизни как личность, и как гражданина.

Список использованных источников:

1. Создание устойчивых образовательных систем после пандемии COVID-19. URL: <https://www.unicef.org/eca/ru/media/13416/file>
2. Таджикиские подростки снимают короткометражные фильмы, показывающие их жизнь в период COVID-19. URL: <https://www.unicef.org/eca/ru/>
3. Mitchel Resnick. Cultivating Creativity during the Coronavirus Crisis. URL: <https://medium.com/mit-media-lab>
4. Психическое здоровье и психологическая выносливость во время пандемии COVID-19. URL: <https://www.euro.who.int/ru/health-topics>

Водоп'янова В.С.

студентка,

Науковий керівник: Лобурцова О.

соціальний педагог,

ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж

Сумського державного університету»

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-ІНВАЛІДАМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуті такі поняття, як «технологія», «соціальна реабілітація» та «діти з особливими потребами» та висвітлена технологія соціально-реабілітаційної роботи з дітьми-інвалідами та їх батьками в сучасних умовах.

Отже, технологія – це певний спосіб здійснення людської діяльності для досягнення соціально значимих цілей. Соціальні технології – це науковий

ресурс, який можна не тільки використовувати для вивчення та прогнозування різних соціальних змін, але також може позитивно впливати на реальне життя, щоб отримати ефективні та передбачувані соціальні результати.

Під соціальною реабілітацією розуміють систему медичних, психологічних, педагогічних та соціально-економічних заходів, спрямованих на усунення або повну компенсацію життєвих обмежень, спричинених розладами здоров'я та стійкими фізичними захворюваннями. Метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу людей з функціональними обмеженнями та досягнення матеріальної незалежності та соціальної адаптації.

А тепер розглянемо поняття, хто така дитина з особливими потребами? Діти з особливими потребами – це діти віком до 18 років, потреби яких залежать від різних фізичних чи психічних вад чи труднощів, пов'язаних із навчанням, набуттям знань, умінь та навичок.

Головною метою соціально-реабілітаційної роботи є забезпечення соціального, інтелектуального та фізичного розвитку дітей-інвалідів та досягнення найбільших успіхів у вивільненні навчального потенціалу дітей. Інша важлива мета відображає його спрямованість на профілактику, а саме на запобігання вторинним вадам у дітей з вадами розвитку. Після того, як не вдалося успішно вирішити прогресуючий первинний дефект у медичній, терапевтичній або освітній діяльності, або що призвів до вторинних дефектів через спотворення відносин між дитиною та сім'єю.

Давайте більш детально представимо аналіз плану реабілітації, який являє собою систему заходів, спрямованих на розвиток здібностей дітей та всієї родини, до складу якої входить команда лікарів, соціальних працівників, вчителів та психологів. У багатьох країнах такими програмами керує фахівець. Це може бути людина в будь-якій з цих професій, але у всіх випадках це може бути куратор, який координує план реабілітації. Система діяльності розроблена індивідуально для кожної дитини та сім'ї та враховує стан здоров'я, особливості росту дитини, можливості сім'ї та потреби для успішного втілення плану. Залежно від віку та розвитку дитини, план може розроблятися на півроку, або тривалість може бути коротшою.

Наприкінці запланованого семестру експерти, відповідальні за координацію служб у справах дітей та всієї родини, зустрілися з батьками, щоб обговорити досягнуті результати, успіхи та недосягнуті досягнення. Необхідно обговорити всі позитивні та негативні незаплановані моменти, що мали місце під час реалізації плану. Потім батьки спільно з експертами (експертною групою) розробляють план реабілітації на наступний період.

Іншими словами, план реабілітації – це чіткий план – це план для батьків та експертів вжити заходів для розвитку здібностей своїх дітей, реабілітації та соціальної адаптації (наприклад, профорієнтація). Заходи повинні включати інших членів сім'ї. Це може включати навчання для батьків, психологічну підтримку сім'ї та допомогу сім'ї в організації розваг та реабілітації.

З аналізу літератури з соціальної роботи можна вважати, що ефективність реабілітаційної роботи, по-перше, залежить від міждисциплінарної групи експертів, а по-друге, від участі батьків у процесі реабілітації. Забезпечення цієї участі є найскладнішим питанням. У соціальній роботі з дітьми-інвалідами важливо дотримуватися наступних принципів: Коли батьки та професіонали стають партнерами та спільно вирішують проблеми, діти можуть досягти більших успіхів у всьому процесі реабілітації.

Практика соціальної роботи з дітьми-інвалідами показує, що батьки часом не хочуть співпрацювати з органами соціальної роботи та відмовляються від допомоги чи порад. Зазвичай це викликано певними факторами, такими як: бідність; погіршення здоров'я інших членів сім'ї; сімейні конфлікти та інші проблеми. У цьому випадку батьки можуть бути не в змозі повністю зрозуміти побажання або вказівки експерта. Іноді батьки розглядають реабілітаційні послуги лише як можливість для себе відпочити: коли їхні діти починають ходити до школи або входять в реабілітаційний заклад, вони зітхають з полегшенням. Однак більшість батьків потребують допомоги і готові вислухати поради фахівців.

Одним із принципів роботи з батьками є вимоги врахування типу сімейного стилю в стратегіях виховання, оскільки навіть пара в одній сім'ї може мати дуже різні установки та очікування. Тому речі, які успішно працюють із однією сім'єю, не обов'язково буде сприяти успішному партнерству з іншою сім'єю. Крім того, від сімей не слід очікувати однакової емоційної реакції чи поведінки та однакового ставлення до проблеми. Потрібно бути готовим слухати, спостерігати, домовлятися та йти на компроміс [2, с. 148].

Успіх будь-якого партнерства базується на взаємоповазі та взаємозалежності учасників. Ось чому ідеально консультиватися так само, як і соціальний працівник. Ця взаємозалежність партнерських відносин в основному зумовлена наступними причинами:

- співпраця дає батькам можливість не лише говорити про недоліки та проблеми, а й говорити про успіхи та досягнення своїх дітей;
- цей тип інформації допомагає у формулюванні та моніторингу особистих планів та планів реабілітації;
- виявляйте повагу до батьків та створюйте атмосферу довіри [1, с. 28].

Слід заохочувати батьків ділитися знаннями, визнавати успіхи своїх дітей, поглиблювати розуміння важливості певних видів діяльності та схвалювати пропозиції та ініціативи. Коли зловживають посадами експертів, можна збільшити залежність батьків від професійної допомоги та зменшити їх незалежність та впевненість у собі. Соціальні працівники повинні ділитися своїми почуттями і залишатися відкритими, щоб батьки не відчували незручності перед ним. Рішення слід передавати батькам та професійним колективам [3].

Список використаних джерел:

1. Гойда Н.Г. Аналіз стану здоров'я дітей та жінок в Україні / Н.Г. Гойда // Мистецтво лікування. – 2005. – № 10(26). – С. 14–15.
2. Кульчицька Т.К. Стан здоров'я дітей: регіональний аспект / Т.К. Кульчицька // Лікарня в ХХІ столітті: управління та організація медичної допомоги: матеріали Всеукр. наук-практ. конф. – К., 2008. – С. 90–91.
3. Ляшенко В.І. Взаємодія дитячого реабілітаційного центру з сім'єю дитини-інваліда // Соціальна педіатрія і реабілітологія. Збірник наукових праць. – К., 2007. – С. 249–251.

Колесник О.І.

здобувач ОП «Психологічна реабілітація»,

Науковий керівник: Оверчук В.А.

доктор економічних наук,

кандидат психологічних наук, професор,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ**

Військові дії на сході країни, вже сьомий рік поспіль, залишаються для нашого суспільства одним із суттєвіших викликів. Мільйони людей є враженими наслідками конфлікту, хтось загубив близьких і рідних, хтось залишився без засобів для існування, хтось докорінно змінив своє життя. Наразі сотні осіб одержали статус учасника бойових дій та потребують соціального захисту і адаптації. На нашу думку, одним із головних, спричинених війною, викликів для українського суспільства є повноцінна адаптація учасників військових дій до цивільного життя. Процес соціальної адаптації військовослужбовців – це процес відновлення соціальних зв'язків військового з оточенням, а також допомога у поверненні до професійної діяльності поза війною. Психологи О. Буряк та І. Гіневський трактують даний тип адаптації як «...процес активного пристосування офіцера і членів його сім'ї до нових умов проживання в громадянському суспільстві з ринковою системою взаємовідносин». Вони стверджують у своїй роботі [2], що успішність і можливість адаптації військового залежить від співвідношенням внутрішньої готовності самого військового до змін, а також до можливих зовнішніх умов допомоги. Варто помітити на початку, що процес адаптації першопочатково пов'язаний із психологічною готовністю індивіда відновити стосунки із соціумом. Це важливий фактор при допомозі психолога, оскільки без бажання самого військовослужбовця, процес адаптації буде занадто складний, а виявлення особливостей процесу – не можливий.

Основними видами пристосування військового, на думку Абрамова Є. [1], є такі категорії, як правова, соціальна, психологічна, професійна. Дані категорії якраз і формують відповідні умови для життя серед цивільних громадян, тож кожна ця ланка повинна бути обов'язково застосована для розробки індивідуального процесу адаптації. Абрамов також стверджує, що загальна державна система характеризується багатьма негативними рисами, що можуть тільки ускладнити процес допомоги бійцю, а не покращити його соціальні умови, тож сеанси із психологом та допомога зі сторони інших військовослужбовців, що вже пройшли даний етап, є набагато ціннішим ресурсом, ніж державна матеріальна допомога.

Українське Міністерство оборони прикладає багато зусиль аби учасники бойових дій отримали усі умови для вдалої адаптації. Про це свідчать документи та інформація з офіційного веб-сайту [5], де детально описані проєкти, партнери, програма та навчальні заклади, що надають допомогу. Певна програма розрахована на усіх військових, і діє виключно за системою підготовки та реабілітації НАТО, але варто помітити, що не існує документа чи інформації щодо психологічних та соціальних особливостей адаптації. Серед напрямів соціальної адаптації Міністерство оборони України виділяє такі:

- створення спеціальних військових навчально-консультаційних пунктів, утворення бізнес-центрів та технопарків на базі військових містечок;
- створення центрів перекваліфікації та професійної підготовки;
- допомога та організація перепідготовки, сприяння у працевлаштуванні звільнених військовослужбовців;
- комплексна психологічна та медичної реабілітації звільнених військовослужбовців;
- матеріальна допомога учасникам у вигляді побудови цивільних споруд, центрів реабілітації та інших будівель спецпризначення.

Але на думку науковця Абрамова: «... Фінансові механізми недосконалі, елементи системи існують лише за рахунок міжнародної допомоги, використання бюджетних призначень на разі не можливе. Загальне адміністрування системи відсутнє, жоден центральний орган виконавчої влади не бере на себе відповідальності за організацію соціальної адаптації в цілому» [1], що яскраво свідчить про недосконалість державної готовності допомоги своїй військовим.

Увесь час адаптації військового О. Буряк та І. Гіневський [2] пропонують поділити на три періоди (табл. 1), кожен з яких супроводжується певними особливостями, що і допоможуть психологам виявити й знайти їх швидке рішення.

Щодо більшої теоретичної частини особливостей адаптаційного процесу варто звертатися до робіт таких українських науковців як Ю.О. Амосова, М.М. Медвідь, О.В. Макарова, А.Л. Красильщикова, Н.І. Кучер, Р.Л. Ткачук, А.В. Панова та інших. Але, тематика адаптаційної поведінки військових є недостатньо розробленою та потребує подальших досліджень. Прикладом цього може стати методичний посібник, що розроблений психологами

Кокуном О.М., Агаєвою Н.А., Пішко І.О., Лозінською Н.С., Корневою Л.В. [3], де не вказано процес перебування учасника поза межами фронту. Цей посібник є неймовірним матеріалом для вивчення психологічного аспекту бойової готовності, виявлення емоційного вигорання учасників, можливих психологічних проблем, але жодного разу не вказується на будь-яку соціальну адаптацію чи діагностику військового, що перебуває у мирному соціумі. Даний матеріал представляє виключно теоретичні та практичні основи психологічного вивчення військовослужбовців та персоналу Збройних Сил України в умовах збройного конфлікту, а те, що відбувається з учасниками за межами війни – набуває другої ролі у дослідженнях. Саме тому основна увага усіх досліджень зосереджується на працях та досвіді іноземних науковців.

Таблиця 1

Етапи адаптації військовослужбовців до цивільного життя

Етапи	Особливості	Можливе рішення
Підготовчий етап	Військовий починає перебувати у стані стресу, адже виходить зі своєї зони комфорту (тобто тих умов, до яких звикла його психіка).	Підтримка й розмови із бійцями, що вже перебувають на адаптації, сеанси із психологами задля підготовки бійця до цивільного життя, позитивне налаштування самого військового.
Етап психологічного напруження перед звільненням	Втрата роботи, відчуття покину-тості, непотрібності колективу.	Підтримка командиром та іншими солдатами духу військового, що готується до відставки, а також сеанси психолога, що будуть підтримувати рішучість та самовладання.
Етап гострих психічних реакцій при вході в цивільне життя	Стрес від нових умов, вироблення захисних реакцій на інших людей, закритість внутрішня. Також можуть бути нервові зриви та нестійка психічна поведінка, яку варто одразу ж виявляти.	Постійні сеанси із психологом, пошук нових захоплень, налагоджування контактів із родиною, підтримка зв'язків із бійцями по службі.
Етап гострих психічних реакцій виходу з «військового життя»	Відчуття втрати опори, поява побутових проблем, що будуть обтяжувати військового, емоційне вигорання.	Розвиток внутрішніх якостей для боротьби із стресом та негараздами, пошук нових зацікавлень, роботи. Постійне залучення у соціум, аби боєць відчув свою важливість.

Джерело: [2]

Дослідження у темі адаптації можна розглядати за допомогою психодіагностичних методик, які застосовуються з метою діагностування тривалої та короткочасної психологічної готовності військовослужбовців до служби. Дані методики розглядаються із «Збірника методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів» [4], що затверджені Міністерством оборони України для роботи психологів у виховній, соціально-психологічній та інших сферах перевірки військових до служби. Варто відмітити, що деякі методики дійсно можуть діагностувати певні проблеми військового у контактуванні із незнайомими людьми, а також допоможуть виявити агресію, образу чи ненависть до соціуму, в якому знаходитиметься учасник бойових дій.

Таким чином, хотілося б назвати декілька основних особливостей при звичаєння військовослужбовця, що зможуть полегшити адаптаційний період:

- збільшення на ринку праці місць для кар'єрного росту й розвитку службовця, з усіма відповідними умовами для цього;
- активне залучення військового у соціальне життя, зокрема постійні зустрічі й обмін досвідом із військовими, що завершили адаптацію;
- відвідування волонтерських організацій, з метою отримання допомоги від побратимів;
- додаткове виділення коштів щомісяця та створення більшої кількості пільг для перших важких етапів адаптації;
- сеанси з психологом для кращого процесу відновлення ментальних сил, появи зацікавленості до світу, а також налагоджування контактів із сім'єю;
- відновлення та пошук нових цінностей для спілкування із друзями та сім'єю;
- можливість навчання чи перекваліфікації у будь-який час адаптації на будь-який термін для пошуку нового місця роботи;
- створення умов для активного відпочинку у санаторіях чи спеціально створених базах для військовослужбовців;
- надання правової бази знань для захисту своїх прав у разі їх порушення зі сторони держави чи роботодавця.

Зважаючи на те, що лівова частка уваги на державному рівні приділяється в більшості медичним та медико-соціальним підходам до реабілітації бійців та членів їх сімей, необхідно звернути увагу суспільства на соціально-психологічні аспекти та збільшити саме дослідження проблем соціального забезпечення та психологічного супроводу бійців та членів їх сімей на етапі адаптації їх до суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Абрамов Є. В. Адаптація військовослужбовців, звільнених в запас як інструмент забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці / Є. В. Абрамов // Економіка і організація управління. – Вінниця, 2016. – Вип. 2(22). – С. 259–265.

2. Буряк О. О., Гіневський М. І. Соціальна адаптація військовослужбовців // О. О. Буряк, М. І. Гіневський // Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. – Харків, 2014. – Вип. 4(41). – С. 160–166.

3. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України: Методичний посібник. – К.: ФОП Маслаков, 2019. – 288 с.

4. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. – 281 с.

5. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/soczialnij-zaxist-ta-adaptacziya-vijskovosluzhbovcziv/mizhnarodni-programi-ta-proekti-soczialnoi-adaptaczii-vijskovosluzhbovcziv.html>

Поваренко О.С.

студентка,

Університет митної справи та фінансів

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ НА СТАВЛЕННЯ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Соціальна реклама є активним методом впливу на загальне ставлення населення до тих чи інших проблем, освячує важливі питання сучасності на загальнодоступному, лаконічному, дещо сатиричному рівні. Але при цьому вона може мати не однаковий психологічний вплив на населення різних вікових груп. Для когось вона може бути спонукаючим фактором до роздумів або прийняття дій, для інших не матиме значення та залишить у байдужому стані, не вплинувши на їх бачення світу. Все це варто враховувати при використанні такої реклами як засобу впливу.

Питання соціальної реклами є актуальним і сьогодні. Вона дає змогу впливати на ставлення населення до тих чи інших проблем, привертати увагу до негативних тенденцій розвитку суспільства та закликати до мінімізації проблемних соціальних явищ. При створенні соціальної реклами необхідно враховувати вікові особливості населення та цільову аудиторію впливу. Так, те, що може вразити молодь та підлітків, викличе подив у старшого покоління. Дане дослідження спрямоване на визначення диференціації впливу та сприйняття соціальної реклами різними віковими групами населення. При проведенні дослідження головною темою виступатиме соціальна реклама проти поширення домашнього насильства. Адже ця проблема зустрічається у різних сім'ях, незалежно від віку її членів.

Таким чином, мета статті – виявлення відмінностей у сприйнятті соціальної реклами проти домашнього насильства різними віковими групами населення.

На практиці важливо визначити, чи має реклама очікуваний вплив на людей різного віку або ж особливо зачіпає тільки певну групу. Підвести статистику сприйняття і несприйняття реклами на тему домашнього насильства різними віковими групами. Ці питання порушуються в даній статті і мають міцний зв'язок з практичними завданнями в соціальній сфері.

Загальні положення розвитку та ефективності соціальної реклами розглядали О. Владимирська, Б. Обритель, І. Терещенко, А. Андрусенко, М. Закусило, Р. Колядюк, Д. Кола, Г. Ніколайшвілі та ін. Дослідженням засад правового врегулювання займалися О. Зима, М. Михайлов, І. Тацишин та ін. [1, с. 421]. Соціальну рекламу як інструмент впливу вивчала Ю. Чала, М. Спектр, І. Шубіна та ін. [2].

Також дослідженням проблематики соціальної реклами займаються рекламні агентства, Всеукраїнська рекламна коаліція, Асоціація зовнішньої реклами на чолі з А. Біденко тощо [3, с. 73].

Тема соціальної реклами та її впливу вивчалася раніше та активно вивчається зараз. При цьому більш вузьке питання впливу на ставлення населення до домашнього насильства не розглядалося. Також важливо відзначити і відмінність цього впливу на різні вікові групи.

В цьому полягає новизна цієї статті – розглянути вплив соціальної реклами в більш вузькому напрямку, враховуючи вікові особливості населення.

Для аналізу і складання статистики ставлення людей різного віку до соціальної реклами, її вплив на їхнє ставлення до домашнього насильства було проведено опитування. В опитуванні приймали участь люди віком від 16 до 65 років. Вибірка складала 30 осіб.

Різним віковим групам надавалася авторська анкета, присвячена цій темі. Були отримані наступні дані:

- 36% анкетованих вважають домашнє насильство дуже поширеною проблемою в сучасному світі;
- 36% відчували домашнє насильство в своєму житті, вік 30-38 років.

Варто уточнити, що саме опитані вкладають в поняття домашнього насильства. Найбільше голосів було віддано серйозним тілесним ушкодженням; друге – знущанням; третє – моральному насильству, тиску на жертву; останнє – легким побоям.

Повертаючись до питань соціальної реклами:

- 70% бачили соціальну рекламу проти домашнього насильства, але вона не справила на них враження;
- 7% вважають її безглуздою;
- 15% ніколи не бачили такої реклами;
- 7% бачили таку рекламу, та вона справила на них враження.

Аналізуючи вік анкетованих, було визначено, що більшість людей похилого віку ніколи не стикалися з відображенням домашнього насильства в соціальній рекламі. При цьому вони вважають її марною, що ніяк не впливає на будь-які зміни.

Більшість опитуваних старше 45 років не вважають домашнє насильство поширеною проблемою, соціальній рекламі не надають особливого значення, вважаючи її швидше розважальною.

Люди від 25 до 45 років стикалися з насильством в реальному житті, але не вважають рекламу ефективним засобом боротьби з ним.

Для анкетованих від 16 до 25 років домашнє насильство є актуальною проблемою в сучасному світі. Саме на цю вікову категорію соціальна реклама має найбільший вплив. Її сприймають всерйоз, вважають важливим компонентом в боротьбі проти насильства в родині.

На основі отриманих даних можна зробити висновки, що старше покоління не знайоме з домашнім насильством в сфері соціальної реклами, але упереджено вважає її безглуздою, такою, що не потребує уваги. Люди середнього віку надають цьому більшого значення, вони знайомі з деякими прикладами, але більшість сприймає таку рекламу не як дієвий спосіб, здатний якомсь змінити стан справ. Найбільш сприйнятливою групою виявилися молодь і підлітки, на яких більшість рекламних зображень справляють враження; вони замислюються над темою насильства в родині, її актуальності.

Список використаних джерел:

1. Тацішин І. Б. Правові аспекти врегулювання соціальної реклами в Україні [Електронний ресурс] / І. Б. Тацішин // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 421–426. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
2. Чала Ю. В. Соціальна реклама як інструмент усвідомленого впливу на соціум [Електронний ресурс] / Ю. В. Чала // Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_84
3. Швець Л. М. Комерційна і соціальна реклама: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / Л. М. Швець // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – Вип. 55. – С. 72–80. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2013_55_8

Сиротюк А.А.

студентка,

Національний університет «Острозька академія»

ПЕРЕВТОМА І ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ЛІКАРІВ ЕКСТРЕНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Сьогодні в умовах пандемії COVID-19 проблема професійного здоров'я й особистісного благополуччя лікарів екстреної медичної допомоги привертає дедалі більше уваги, що пов'язано з високою ціною лікарської помилки, імовірність якої збільшується в ситуаціях переживання, станів високої психоемоційної напруги та стресів. Медичні працівники постали в умовах неймовірного ризику для власного здоров'я, так як, отримують неймовірне навантаження та високий ризик захворіти на COVID-19, оскільки щодня контактують із пацієнтами, потенційно інфікованими. Зокрема, сумна статистика свідчить, що у США під час пандемії захворіли вже понад 114 500 медичних працівників, у Мексиці – близько 78 200, у Франції – понад 30 000, в Італії – близько 29 000. В Україні близько 30 000 медичних працівників захворіли на COVID-19, що становить більше 5% від усіх хворих. Із них близько 300 медиків померли.

Психологи констатують: дія поля професійного вигорання внаслідок внутрішнього накопичення особистістю негативних емоцій призводить до виснаження особистісних, емоційних та енергетичних ресурсів. Емоційне благополуччя фахівця є одним із визначальних факторів професійного життя, а повноцінне психічне здоров'я – важливою умовою професійної діяльності.

Термін «професійне вигорання» вперше використав американський психіатр Х.Дж. Фрейденбергер для позначення психічного стану здорових людей, які постійно перебувають у емоційно перенавантаженій атмосфері у зв'язку з тим, що їхня професія вимагає інтенсивної діяльності. Подальші дослідження цього феномена стосувалися професійної діяльності медичного персоналу. Цю проблематику досліджували зарубіжні та вітчизняні психологи, а саме: М. Буриш, Г. Діон, К. Маслач, С. Джексон, Г. Сельє, В. Бойко, Н. Водоп'янова, Г. Ложкін, Н. Левицька, Л. Карамушка, Т. Зайчикова, В. Орел, Т. Форманюк, С. Максименко.

У психологічній літературі проблема професійного вигорання розглядається у межах трьох основних компонентів:

- 1) перший компонент – «напруження» – характеризується відчуттям емоційної виснаженості, втоми, викликаной власною професійною діяльністю;
- 2) другий компонент – «резистенція» – надмірним емоційним виснаженням, що провокує виникнення та розвиток захисних реакцій, які роблять людину емоційно закритою, відстороненою, байдужою;

3) третій компонент – «виснаження» – психофізичною перевтомою людини, спустошеністю, нівелюванням власних професійних досягнень, порушенням професійних комунікацій, розвитком цинічного ставлення до тих, із ким доводиться спілкуватися зі службових питань, розвитком психологічних порушень.

Аналізуючи загальновідомі наукові підходи, допускаю припущення, що професійне вигорання – це синдром емоційного, розумового і фізичного виснаження через тривале емоційне навантаження. Його негативними проявами є депресивні стани, почуття втоми, спустошеність, негативна професійна установка, небажання передбачати позитивні результати у власному житті та професії.

Медичні працівники, особливо лікарі екстреної медичної допомоги, в своїй роботі постійно виявляючи професійну компетентність, інтенсивно спілкуються з пацієнтами, що призводить до щоденних емоційних навантажень, особливо в період пандемії COVID-19, які несуть небезпеку тяжких психологічних переживань та фізичних навантажень.

Визначення того, чи страждає людина від вигорання, є першим кроком до визнання проблеми та подальшого пошуку рішень. На даний час існують деякі інструменти для визначення ступеня вигорання, наприклад, опитувальник вигорання Маслач (MBI) – «Діагностика професійного «вигорання» (к. Маслач, с. Джексон в адаптації Е. Водоп'янової)».

Опитувальник вигорання Маслач – це інструмент, який зазвичай використовують для вивчення ступеня професійного вигорання на робочому місці.

Для проведення дослідно-експериментальної роботи, емпіричне дослідження проводилося в Комунальному підприємстві «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» РОР Рівненської області.

У дослідженні взяли участь 66 лікарів вікового діапазону – від «молоді спеціалісти» до лікарів «пенсійного віку». Важливим критерієм для збалансування вибірок слугував стаж професійної діяльності, відповідно, досліджувані були поділені на три групи зі стажем роботи до 3-х років (10 лікарів), від 3-х до десяти років (35 лікарів) і більше 10 років (21 лікар).

Для перевірки гіпотези про вплив стажу роботи на рівень професійного вигорання було проведено дослідження, у ході якого отримано результати, що свідчать про виникнення синдрому професійного вигорання у всіх категорій лікарів, незалежно від стажу роботи.

Провівши тестування респондентів за Опитувальником (К. Маслач та С. Джексон, адаптований Н. Є. Водоп'яновою), було виявлено, що половина опитуваних лікарів з кожної групи за усіма шкалами «емоційне виснаження», «деперсоналізація» і «редукція персональних досягнень» мають наступні результати (див. рис. 1):

– **високий рівень** професійного вигорання 34 лікарів із 66 лікарів (52 бали, із 54 максимальних), а саме: у I групі – 5 із 10; у II групі – 19 із 35; у III групі – 10 із 21;

– **середній рівень** (19 балів, із 30 максимальних) за трьома шкалами з усіх трьох груп виявлено у 21 лікаря, а саме: у I групі – 3 із 10; у II групі – 10 із 35; у III групі – 8 із 21;

– **низький рівень** (16 балів, із 48 максимальних) за трьома шкалами з усіх трьох груп виявлено у 11 лікарів, а саме: у I групі – 2 із 10; у II групі – 6 із 35; у III групі – 3 із 21.

Рис. 1. Результати опитувальника професійного вигорання для лікарів ЕМД (за К. Маслач та С. Джексон)

При інтерпретації даних Опитувальника питома вага лікарів, які мають високий рівень професійного вигорання склала – 51,5%.

Тому керівництву закладу було запропоновано стратегії, розроблені експертами клініки Мейо (США), які допоможуть знизити ризик професійного вигорання лікарів екстреної медичної допомоги в разі їх застосування (див. табл. 1).

В даному випадку професійне вигорання лікарів – це результат щоденного напруженого впливу професійної діяльності на поведінку мислення та фізичний стан, порушення їх психологічної структури, що призводить до звуження кола інтересів і потреб до суто професійних; це домінування у певної професійної групи особистісних якостей та оцінювання об'єктивної дійсності крізь призму професійних інтересів. Водночас професійне вигорання особистості – це індивідуальний процес, причинами якого є поєднання комбінації суб'єктивних та об'єктивних

чинників, які залежать від особистісних якостей людини, індивідуальної системи професійного розвитку та соціальної взаємодії.

Таблиця 1

**Стратегії зниження ризику професійного вигорання
медичних працівників**

Чинники	Ризики професійного вигорання	Стратегії, що знижують ризики
Робоче навантаження	Вимоги роботи перевищують обмежені ресурси працівників та час для відновлення. Медики відчують постійний стрес, до якого призводять робота з хворими термінального стану, часті травматичні випадки та смерті на робочому місці тощо	Переглянути планування робочого часу, створити умови для самопомоги та відновлення працівників
Контроль	Лікарі працюють в умовах різних змін до нормативно-юридичної документації, що постійно розробляється із внесенням змін щодо лікування та обслуговування пацієнтів із COVID-19. Часто не розуміють напрям роботи, втрачають самостійність, неефективно використовують робочий час через непрофільні виклики	Чітко визначити та оформити у локальних документах вимоги до надання екстреної медичної допомоги та вимоги керівництва
Винагорода	Невідповідна фінансова та соціальна винагорода працівників, недостатнє визнання від пацієнтів, колег, керівників	Надати працівникам зворотний зв'язок, увести прозору та чітку систему винагороди, зробити доступними навчання та розвиток, створити гнучкий графік роботи
Особистісна відповідність робочому місцю	Працівник не відповідає вимогам організації щодо функціональних (професійних) та нефункціональних компетенцій	Сформулювати чіткі вимоги до компетенцій персоналу та створити ресурс, що допоможе порівнювати робочі обов'язки працівників з особистими та професійними очікуваннями

Список використаних джерел:

1. Boyko VV Emotional burnout syndrome: diagnosis and prevention / V.V. Boyko. – СПб.: Питер, 2008. – 336 с.
2. Bondarevska L. Influence of psychotraumatic experiences on the occurrence of mental burnout / L. Bondarevska. – К.: Либідь, 1996. – С. 59.
3. Vodopyanova N.E. Burnout syndrome: diagnosis and prevention / N.E. Водопьянова. – СПб.: Питер, 2008. – 336 с.
4. Prevention of professional burnout of social workers: guidelines / for general. ed. M.L. Авраменка. – All-Ukrainian Center for Vocational Rehabilitation of the Disabled. – L., 2008. – 53 p.
5. Orel V.E. The phenomenon of «burnout» in foreign psychology. Empirical research / V.E. Orel // Psychological Journal. – 2001. – № 1. – P. 16–22.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Тромсюк В.Д.

науковий співробітник;

Бугайов В.Д.

кандидат сільськогосподарських наук,

Інститут кормів та сільського господарства Поділля

Національної академії аграрних наук України

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ЗЕРНА КОЛЕКЦІЙНИХ ЗРАЗКІВ ТРИТИКАЛЕ ОЗИМОГО ФУРАЖНОГО ТИПУ

Тритикале за низкою ключових ознак (урожайність, харчова, фуражна і біологічна цінність) перевищує обидві батьківські рослини, а за стійкістю до несприятливих погодних умов та ураженості хворобами значно перевищує пшеницю та не поступається житу [1, с. 25–30]. В даний час ця культура широко використовується як альтернатива іншим злакам, переважно пшениці, при згодовуванні тваринам і птиці [2, с. 1–8].

Перевага тритикале, як і жита, над пшеницею – здатність формувати високі врожаї зерна і зеленої маси в широкому спектрі кліматичних і ґрунтових умов. Тритикале більш стійке до багатьох грибкових захворювань: борошнистої роси, жовтої іржі та сажки [3, с. 3–14; 4, с. 53–57]. Тому інтерес до тритикале та можливості його використання зростають у всьому світі [5, с. 1–14].

Основною перешкодою на шляху широкого впровадження тритикале у світове землеробство є низька якість вирощуваної продукції [6, с. 85–89], а саме наявності в ньому антиметаболітів алкілрезорцинолів. За вмістом цих речовин тритикале займає проміжне положення між пшеницею і житом [7, с. 317].

Незважаючи на наявність антипоживних факторів, тритикале є цінною фуражною культурою і може досить успішно використовуватися для кормових цілей, проте ефективність його залежить від рівня введення в раціони, сорту і умов застосування [8, с. 310–314; 9, с. 237–243; 10, с. 17–22].

Дослідження проведено в 2014–2017 рр. на дослідних полях відділу селекції кормових, зернових колосових та технічних культур Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН України.

Для ефективного ведення селекції озимого тритикале використана колекція у складі 114 гексаплоїдних зразків різного еколого-географічного походження. Характерною особливістю більшості з цих сортів є хороша адаптивність до місцевих умов. З них 37 зразків походить з України, із Росії – 38, Білорусії – 19, Польщі – 7, Казахстану – 5, Румунії – 4, Чехії – 4.

Визначення вмісту протеїну в зерні тритикале озимого здійснювали в лабораторії зоотехнічної оцінки кормів Інституту кормів та сільського господарства Поділля НААН України за методом К'єльдаля [11, с. 295]. Вміст алкілрезорцинолів проводили згідно ДСТУ 8524:2015 Корми для тварин. «Метод визначення вмісту алкілрезорцинолів у зерні тритикале» [12].

Кількість продуктивних пагонів колекційних зразків тритикале озимого в середньому за 2015 – 2017 рр. становила 2,78 шт. Виявлено 33 сорти, які характеризувались більш високою інтенсивністю кущіння у порівнянні з стандартним сортом та міжпопуляційним рівнем (СМР*). Кількість продуктивних пагонів у яких була вище, ніж у стандарту на: 0,56 шт. (21 %) – Тд – 90; 0,47 шт. (17 %) – Ацтек; 0,42 шт. (15 %) – Парус; 0,40 шт. (15 %) – Бард. Міжпопуляційний рівень був меншим за вказані зразки на 10–18 %.

В середньому за три роки кількість зерен з колосу зразків тритикале озимого знаходилась в межах 37,7 – 74,8 шт., середній міжпопуляційний рівень – 54,7 шт. Виявлено 32 сорти, які характеризувались більшою кількістю зерен з колосу порівняно з стандартним сортом та міжпопуляційним рівнем. Кількість зерен з колосу була вище, ніж у стандарту на: 26 шт. (53 %) – Ураган; 17,2 шт. (35 %) – Ворго; 16,5 шт. (35 %) – Ясь; 15,9 шт. (33 %) – Сколот; 15,6 шт. (32 %). Міжпопуляційний рівень був меншим за вказані зразки на 17–37 %.

У середньому за роками досліджень маса зерна з колосу тритикале озимого становила 2,85 г. Виявлено 37 сортів, які характеризувались більшою масою зерна з колосу порівняно з стандартним сортом та міжпопуляційним рівнем. Маса зерна з колосу була вище, ніж у стандарту на: 1,77 г (76 %) – Ураган; 1,20 г (52 %) – Шаланда; 1,16 г (50 %) – Яша; 1,13 г (48 %) – Сколот; 1,10 г (47 %). Міжпопуляційний рівень був меншим за вказані зразки на 18–44 %.

За роки вивчення показник маси 1000 зерен у зразків тритикале озимого становив в середньому 54,2 г. Виявлено 33 колекційні зразки, які характеризувались більшою масою 1000 зерен порівняно з стандартним сортом та міжпопуляційним рівнем. Даний показник був вище, ніж у стандарту на: 8,4 г (15 %) – Алкід; 7,9 г (14 %) – Топаз; 7,6 г (14 %) – Заграва; 7,0 г (13 %) – Дозор; 6,4-6,9 г (12 %) – Благодатний, Сонет, Макар. Міжпопуляційний рівень був меншим за вказані зразки на 14–18 %.

Найбільш важливі показники якості зерна – вміст білка, кількість та якість клейковини залежать від низки чинників: погодних умов, сорту, застосування засобів захисту рослин [13, с. 14–18].

В середньому за три роки досліджень вміст протеїну в зразках тритикале озимого знаходився в межах 9,34–14,17 % та в середнього міжпопуляційного рівня – 11,84 % і стандартного сорту – 11,62 %. Вищий вміст протеїну за стандарт було виявлено у 21 зразка (62 % від загальної кількості) та 20 зразків (59 %) перевищували СМР.

В середньому за період досліджень підвищеним умістом протеїну в сухій речовині, вище значення стандартного сорту та СМР, характеризувались зразки: Маяк (14,17%); Цекад 90 (13,91 %); Мудрець (13,59 %) та Ураган (13,23 %).

У зерні тритикале містяться антипоживні речовини антиметаболіти фенольної природи – алкілрезорциноли. Це специфічні амінофеноли, які присутні в периферійних шарах та в оболонці зерна. Вони також містяться в зерні інших культур – пшениці, житі, ячменю і їх кількісний вміст коливається в широких межах, а ще залежить від різних факторів та умов, таких як сорт, фази стиглості зерна, способів обробки [14, с. 125–131].

В середньому за три роки досліджень вміст 5-алкілрезорцинолів в зразках тритикале озимого знаходився в межах 153–432 мг/кг та в середнього міжпопуляційного рівня – 353 мг/кг і стандартного сорту – 283 мг/кг. Найменшу кількість 5-алкілрезорцинолів порівняно із стандартом було виявлено у зразка (Булат = 152 мг/кг) та 15 зразків мали нижчі показники порівняно з СМР.

В середньому за період досліджень кількість 5-алкілрезорцинолів, нижче значення стандартного сорту та СМР, характеризувались зразки: Сотник (292 мг/кг); Мудрець (295 мг/кг); Полянське (313 мг/кг); Парус (320 мг/кг).

За результатами досліджень елементів структури зернової продуктивності колекційних зразків тритикале озимого виділено сорти: за продуктивною куцистістю – Тд-90 (3,29 шт.), Ацтек (3,2 шт.), Парус (3,15 шт.), Бард (3,13 шт.); кількістю зерен з колосу – Ураган (75,8 шт.), Vorwo (66 шт.), Ясь (65,3 шт.), Парус (64,1 шт.); масою зерна з колосу – Ураган (4,10 г), Шаланда (3,53 г), Яша (3,49 г), Сколот (3,46 г), Тд-90 (3,35 г); масою 1000 зерен – Алкід (63,7 г), Топаз (63,2 г), Заграва (62,9 г), Дозор (62,3 г), Ацтек (61,3 г). З них за більшістю цінних господарських ознак – Ураган, Парус, Ацтек, Тд-90.

Виділено зразки з високим умістом протеїну в сухій речовині: Маяк (14,17%); Цекад 90 (13,91 %); Мудрець (13,59 %) та Ураган (13,23 %).

Виявлено сорти з пониженим вмістом алкілрезорцинолів: Сотник (292 мг/кг); Мудрець (295 мг/кг); Полянське (313 мг/кг); Парус (320 мг/кг).

Список використаних джерел:

1. Шаховніна О. О. Ефективність використання асоціативних діазотрофів для підвищення урожайності тритикале ярого / О. О. Шаховніна // Вісник аграрної науки. – 2020. – № 7(808). – С. 25–30. doi: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202007-03>
2. Skowrońska R. Development of triticale × wheat prebreeding germplasm with loci for slow-rusting resistance / R. Skowrońska, M. Mariańska, W. Ulaszewski // Front Plant Sci. – 2020. – № 11. – Р. 1–8. doi:10.3389/fpls.2020.00447
3. Емцева М. В. Использование генов vgm для создания форм тритикале с разной продолжительностью вегетационного периода / М. В. Емцева // Сельскохозяйственная биология. – 2020. – Том 55. – № 1. – С. 3–14. doi: 10.15389/agrobiology.2020.1.3rus
4. Суханбердина Л. Х. Элементы оптимальной технологии возделывания сортов озимой тритикале в условиях сухих степей Казахстана / Л. Х. Суханбердина, Д. К. Тулегенова, А. Ж. Турбаев, Ж. М. Гумарова та ін. // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2020. – № 4(84). – С. 53–57.

5. Derejko A. Adaptive Grain Yield Patterns of Triticale ($\times$ Triticosecale Wittmack) Cultivars in Six Regions of Poland / A. Derejko, M. Studnicki, E. Wójcik-Gront, E. Gacek // *Agronomy*. – 2020. – № 10, 415. – P. 1–14. doi:10.3390/agronomy10030415
6. Діордієва І. П. Кількість та якість клейковини в зерні колекційних зразків чотиривидових тритикале / І. П. Діордієва, Ж. М. Новак // *Зернові культури*. – 2017. – Том 1, № 1. – С. 85–89.
7. Сечняк А. К., Сулима Ю. Г. Тритикале. – М.: Колос, 1984. – 317 с.
8. Landfried K. E. Die eignung von triticale als futter fur geflugel / K. E. Landfried // *Osterr. Geflugelwirtsch.* – 1989. – № 28(10). – P. 310–314.
9. Flores M. P. Effect of enzyme supplementation of wheat and triticale based diets for broiler / M. P. Flores, I. R. Castano, J. M. McNab // *Animal feed sc. technology*. – 1994. – № 49 (3-4). – P. 237–243.
10. Wilson B. J. The nutritive value of triticale and rye in broiler diets containing field beans (*Vicia faba* L.) / B. J. Wilson, J. M. McNab // *British Poultry Science*. – 1975. – № 16(1). – P. 17–22.
11. Журавлев Е. М. Руководство по зоотехническому анализу кормов / Е. М. Журавлев. – М.: Сельхозиздат, 1963. – 295 с.
12. ДСТУ 8524:2015 Корми для тварин. «Метод визначення вмісту алкілрезорцинолів у зерні тритикале».
13. Карпенко В. П. Вміст білка і клейковини у зерні тритикале озимого за використання біологічно активних речовин / В. П. Карпенко, Р. М. Притуляк, А. О. Чернега // *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. – 2013. – Вип. 82. – С. 14–18.
14. Хімич О. В. Ефективність норм введення зерна тритикале у раціонах молодняку свиней / О. В. Хімич, Л. П. Здор, О. О. Лаптєєв, О. І. Семенова // *Корми і кормовиробництво*. – 2018. – Вип. 85. – С. 125–131.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Баранецька А.Д.

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент;

Ковпак В.А.

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
Запорізький національний університет*

ДОКУМЕНТ ЯК ВАЖЛИВА КОМПОНЕНТА ОРГАНІЗАЦІЇ/РЕАЛІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Організація та реалізація діяльності будь-якого соціального інституту супроводжується відповідними документами. Залежно від сфери функціонування їх перелік може суттєво відрізнятися, однак усі вони спрямовані на те, щоб забезпечити адекватну та ефективну роботу конкретної структури. За своєю природою та функціональним призначенням документ сприяє здійсненню процесу управління компанією, забезпечує чітку передачу інформації та її відповідне зчитування, робить зрозумілою комунікацію та належне виконання поставлених завдань. У такий спосіб, насамперед, реалізується його управлінська (регулятивна) функція, суть якої «полягає у збереженні стану об'єкта управління відповідно до заздалегідь заданих норм і розпоряджень (указівок)» [6, с. 87]. Як відзначає Г. Швецова-Водка, ця функція документа відтворена в таких значеннях терміну «документ», як «зразок», «приклад» [Там само].

Особливо управлінська роль документа проявляється в період виникнення кризової ситуації. Адже за таких умов діяльність самої інституції порушується, відбуваються певні функціональні трансформації, що потребують своєрідного контролю для подальшого відновлення роботи. Так, у 70-х роках минулого століття у сфері публік рилейшнз було розроблено та описано процес управління проблемами, який передбачає формування відповідного плану для поширення інформації про ступінь можливого ризику та шляхів його уникнення [2, с. 243, 245]. Важливим інструментом у підготовці до кризових ситуацій є план кризового реагування/кризовий план, який, на думку Д. Коника, радше слід розглядати як збірник інформації та шаблонів документів, що є цінним ресурсом для суттєвої економії часу під час кризи [1, с. 187].

У цілому до переліку документів кризового плану належать: контактна інформація та процедура оповіщення членів кризової команди; посадові обов'язки кожного члена команди; шаблони інформаційних повідомлень для різних груп аудиторії; рекомендації для речників, тези виступів та «запитання-

відповідь»; технічна та логістична інформація для вирішення кризової ситуації; бази даних журналістів та стейкхолдерів; матеріали прес-киту [1, с. 188].

Зважаючи на те, що потужну роль у кризовому реагуванні відіграють саме комунікації (кризові/антикризові), то особливу увагу варто зосередити саме на аспектах їх ефективної реалізації. Адже правильність організації взаємодії з різними аудиторіями в умовах кризи здатна забезпечити утримання постійного контакту та підтримку довіри до інституції, що, відповідно, впливає на її імідж та репутацію. Дослідники вказують на три ключові чинники успішних комунікацій в період кризи – план комунікацій (як компонента загального плану подолання кризи), кризова команда та речник, який доноситиме усю необхідну інформацію до громадськості [2, с. 252].

Структурно комунікаційний план містить дві частини – організаційні документи та контрольні листи. До переліку організаційних документів належать:

- контрольний лист комплексу заходів роботи зі ЗМІ (телефони редакцій тощо) – так звана мобілізація;
- керівництво по роботі зі ЗМІ, що містить заздалегідь узгоджені принципи роботи з медійниками та перелік відповідних документів;
- список менеджерів, що відповідають за роботу зі ЗМІ з переліком їх обов'язків та контактів;
- список членів команди, які працюють на телефоні, з інформацією про їх обов'язки;
- прес-центр (перелік необхідного обладнання);
- background компанії (інформація про її походження, структуру та діяльність) [3, с. 127].

Ця частина комунікаційного плану містить документи, які, насамперед, спрямовані на організацію роботи інституції у період кризи, передбачають визначення членів комунікаційної групи та опис їх обов'язків, характеристику сфери діяльності компанії. У такому разі документи виконують свою управлінську функцію, адже їх функціональне призначення виявляється у формуванні своєрідного алгоритму роботи кризової команди.

Другий пакет документації (контрольні листи) представляють: медіа-лист (підготовлена інформація для негайного поширення у місцеві, національні та міжнародні ЗМІ); контрольні листи: заяви для преси (основні положення, рекомендовані для формування заяв під час кризи); «Прес-брифінг» зі вказаними базовими процедурами організації та проведення прес-конференцій і брифінгів; «Інтерв'ю» з відтворенням позиції, необхідної для його надання; лист-керівництво з переліком програми висвітлення події пресою; заява про медіабезпеку для внутрішньої організації діяльності компанії [3, с. 127]. Цей блок об'єднує низку документів, які відтворюють процес комунікаційної взаємодії з мас-медіа та репрезентують різні шляхи такого контактування. Управлінська роль цієї документації визначається змістовим наповненням, особливостями подачі інформації за допомогою різних комунікаційних інструментів.

Важливим також є попереднє формулювання та затвердження «заготовок» ключових повідомлень та створення шаблонів прес-релізів. Сутність цієї ідеї виявляється у передбаченні певної кризової ситуації та можливості заздалегідь підготувати факти, аргументи та оцінки [1, с. 190–191]. «Специфіка першого повідомлення полягає в тому, що часто його необхідно опублікувати ще до того, як керівництво компанії матиме в своєму розпорядженні достовірну фактичну інформацію про кризову подію» [4, с. 53]. Така оперативність здатна забезпечити від представлення версій опонента та виникнення чуток. Відтак, компанія матиме можливість першого інформаційно-комунікаційного контакту, що є важливим етапом у здійсненні ефективного кризового менеджменту.

Попереднє формування необхідного пакету документів для здійснення кризових комунікацій є важливим критерієм у прояві соціальної відповідальності організації, збереженні її іміджу та репутації. Адже наявність відповідної документації є свідченням готовності компанії до співпраці з різними групами громадськості, інформаційної взаємодії та прагненні масштабно та нагально реагувати на ситуацію. У своїй цілісності антикризова програма – стратегічний документ, що містить план дій, спрямований не лише на подолання кризи, але й на її профілактику та посткризове реагування [5, с. 19]. Саме тому роль документа у контексті кризових комунікацій важко переоцінити, адже від правильності та доцільності його організації залежить ефективність здійснення контакту як із внутрішньою, так і з зовнішньою аудиторіями.

Список використаних джерел:

1. Коник Д. Стратегічні комунікації : посібник для держслужбовців. Київ : б/в., 2016. 256 с.
2. Королько В. Г. Паблік рилейшнз. Наукові основи, методика, практика : підручник. Київ : Видавничий дім «Скарби», 2001. 400 с.
3. Приятельчук О. А., Ковальчук Ю. С. Основні інструменти та комунікаційні технології управління репутаційним капіталом в умовах кризи. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2014. № 3. С. 124–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2014_3_14
4. Терентьева О. В. Организация кризовых коммуникаций в репутационном менеджменте. *Стратегия экономического развития Украины*. 2018. № 42. С. 48–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2018_42_7
5. Федотова М. Г. Связи с общественностью как антикризисный менеджмент : учеб. пособие. Омск : Изд-во ОмГТУ, 2009. 64 с.
6. Швецова-Водка Г. М. Документознавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 398 с.

Бєлов Д.О.

аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв

ПОХОДЖЕННЯ КОМІКСУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Дослідники вважають, що перший в світі комікс в сучасному розумінні з'явився наприкінці XIX ст. в Сполучених Штатах. П.Вінтерхоф-Шпурк, стверджує, що перші графічні історії з'явилися в 1986 р. Він називався «Жовтий малюк» і його автором був Річард Аутколт, виданий в одному з нью-йорських журналів. Слід зауважити, що комікс вперше з'явився на сторінках періодичного видання, що дає підстави говорити про нього, як про інформаційний продукт, виконаний в специфічній формі, яка мала жанрові особливості.

Перші комікси носили гумористичний характер. В 20-ті роки XX століття вони стали більш різноманітними. З часом комікси перейшли з періодичних видань в книговидавничу галузь.

На тему коміксів було захищено багато дисертацій у всьому світі, в тому числі і на пострадянському просторі. Графічні романи стали предметом вивчення в університетах, таким чином повністю виправдали себе як соціально-комунікативне явище. Як різновид адаптованої літератури комікси розповсюджені в Японії, США, Великобританії, Кореї, Швейцарії, Канаді, Китаї.

На початку XXI століття ряд вчених розглядали комікс, як вид соціально важливої літератури, про що свідчить дослідження Н. Соусаніса «Комікси як інструмент вивчення: дисертація у вигляді коміксу». Нині існує багато коміксів з медицини, історії, психології, лінгвістики, математики і т.д.

Сьогодні деякі вчені, особливо Г. Почепцов розглядають комікси не лише як інформаційний текст, а як певний тип інформації, що входить в освітньо-інформаційний простір, на кшталт Інтернету, коли виникає абсолютно новий простір, яка повністю відповідає бажанням користувачів. Дослідники характеризують це як «черговий прорив візуальності, який можна порівняти в виникненні кіно і телебачення». Г. Почепцов розглядає комікси як інформаційний продукт, який «нібито було кинуто з майбутнього у минуле».

Найбільш промовистим фактором входження коміксу в європейську культуру була поява відповідного терміну у французькому енциклопедичному словнику П'єра Ларусса «Le Petit Larousse illustré» у 1982 році. Тлумачення стає більш широким: «послідовність малюнків, що супроводжуються текстом, який описує дію, що переходить з малюнка в малюнок, тим самим забезпечуючи неперервність історії».

В Японії комікс (манга) досягає чверті від загальної вартості всієї друкарської продукції. Левова частка манги, що продукується в Японії, стає доступною читачеві у форматі товстих журналів, яких в країні вранішнього сонця видається більше сотні, та книг.

Незважаючи на те, що манга розвивалась під впливом західних коміксів, сьогодні, завдяки яскраво вираженій специфіці як графічного, так і літературного стилів, серед інших продуктів такого виду вона посідає особливе місце. Сценарій коміксу і відповідна йому структура, розташування кадрів вибудовуються за іншою логікою. Щодо графічного компонента, то в малюнках акцентуються лінії зображень, а не їх форма. Відмінною і легко впізнаваною рисою манга є великі очі персонажів коміксу.

Аналізуючи сучасні тенденції книговидавання, можна простежити певну закономірність: залучення свого читача за допомогою неординарного підходу до складання майбутнього книжкового продукту – об'єднання нестандартних жанрів для того чи іншого типу видання, використання цікавих ілюстрацій, створення грамотно сформульованого текстового наповнення.

Однією з найбільш затребуваних протягом багатьох років залишається література для дітей. Вона має різні функції – навчання, дозвілля, розвага, саморозвиток, вивчення мов, розвиток певних навичок і т.д. таке різноманіття накладає певні негласні «зобов'язання» на книговидавця – створення якісного і, що найважливіше, цікавого друкованого продукту для дітей, що відповідає їхній віковій категорії, а також має грамотне поліграфічне оформлення.

Зміни у форматі книги останніх років демонструють період переходу поліграфічного видання в мультимедійний простір, а також створення альтернативних варіантів існування друкованого слова. також це впливає на зміну парадигми читачького призначення того чи іншого жанру літератури, створюючи варіативність використання друкованого продукту в різних соціально-громадських сферах, об'єднуючи, наприклад, розважальну сторону літератури з навчанням.

Гармонійне поєднання графіки в будь-якому прояві і словесного супроводу дає можливість розвивати творче та логічне мислення, більш повно засвоювати представлений матеріал.

Вищевказані особливості книжкового видання (Або ж веб-версії) можна віднести до характеристики коміксу.

Перші комікси були комічними і досить прямолінійними. Типовим коміксом вважається малюнок ескізного типу на білому тлі без декорації (на манер карикатури). Дійові особи – карикатурні персонажі. Вони екстравагантні, нереалістичні. Часто весь комікс будується на дотепній грі слів або смішній ситуації, розбитою на три картинки. Зрідка зустрічається сатира на суспільні традиції і стереотипи. Отже, мета коміксу того періоду – викликати сміх і розважити.

Чи не єдиною відмінністю французького коміксу від американського було те, що перший був орієнтований виключно на дитячу аудиторію, в той час як останній спочатку був адресований дорослій публіці. Надалі це не могло не позначитися на розвитку техніки і вибору сюжетів.

В кінці п'ятдесятих герої знову змінилися. Це пов'язують зі Стеном Лі, який йде від ідеальних архетипових героїв. Він запускає в комікси складні характери,

у яких може бути поганий настрій, які можуть хворіти, демонструвати марнославство, нудьгувати, хвилюватися про неоплачені рахунки.

Варто звернути увагу, що творець «Ігри престолів» Джордж Мартін називає в якості того, хто підштовхнув його до написання епопеї, саме Стена Лі, а не лише Толкіна, як вважали всі. Комікси минулого, як він підкреслює, весь час поверталися на круги своя. Супермен або Бетмен в кінці своїх пригод весь час потрапляють туди, звідки вийшли. У Лі герої міняються, тобто він побудував нову систему характерів і власне вивів культуру коміксу на зовсім новий рівень. На думку науковців, таким чином Стен Лі і зробив з комікса справжній медіа-комунікативний прородукт.

Сучасний український книжковий ринок, безсумнівно, відрізняється великим розмаїттям форм і змістом свого продукту, створюючи нове і вдосконалюючи старе. Популярність коміксу зростає все більше і більше з кожним роком, це незаперечний факт. На цій хвилі організовуються фестивалі та зустрічі для любителів комі лей фентезі, жахів і всіх різновидів масової культури з елементами чогось нереального.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Риторика образа / Р. Барт // Избранные работы: Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – Москва, 1994. – С. 297–318. – Режим доступа: <http://www.philology.ru/literature1/barthes-94a.htm> – Загл. с экрана.
2. Белова Т. М. Комиксы как средство выражения этнокультурных стереотипов / Т. М. Белова // Вестн. Кемеров. гос. ун-та. – 2015. – 3(2). – С. 132–136.
3. Класні комікси // Грані-Т: сайт. – Режим доступу: <http://www.grani-t.com.ua/books?seria=218> – Назва з екрана.

Боровська Д.О.

студентка,

Класичний приватний університет

ПРЕВЕНТИВНИЙ ХАРАКТЕР ВИСВІТЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Під час побудови новин, висвітлення події, того чи іншого соціального питання, проблеми вплив на аудиторію має (це стосується саме телебачення) відеоряд матеріалу, монтаж та інші технічні особливості. Це питання також досліджували українські та закордонні дослідники. Про монтаж і відеоряд у журналістикознавчому вимірі написано небагато. Однак тривалий час журналістикознавці у цьому питанні посилалися на правила монтажу кіно. Так, М. Яновський ґрунтовно дослідив механізми психологічного впливу кінематографічного відеоряду на глядача [1]. У його кандидатській дисертації на

цю тему йдеться про залежність характеру сприйняття глядачем матеріалу від обраного режисером типу монтажу, а також міститься запропонована автором модель психологічного впливу різних рівнів кінематографічного відеоряду (кінокадру і монтажу кінокадрів) на глядача. Хоча ця праця стосується кінематографа, результати дослідження, уміщені в ній, є незамінними для телевізійної практики. Теми, присвячені загальним особливостям висвітлення в друкованих медіа актуальних соціальних проблем, журналістської деонтології розкрито в навчально-методичному посібнику викладача Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна О. Лаврик [2].

Автор говорить про права дитини в фокусі української преси, проблеми молоді й загальні особливості їх відображення, гендерну політику та торгівлю людьми у медіа, а також про організацію й проведення сучасними засобами масової комунікації профілактики ВІЛ/СНІДу й наркоманії.

Питання іміджу соціальної проблеми, який створюється комунікативними засобами, досліджено в статті доцента кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» Л. Климанської йдеться. Зокрема, авторка зазначає, що імідж соціальної проблеми формується через рівень новинної видимості проблеми, заданий проблемний фрейм, оціночні характеристики проблеми, зокрема через типових «героїв» та «антигероїв» соціальної проблеми, міфи і стереотипи соціальної проблеми, надаються пропозиції, що робити з соціальною проблемою [3]. Детально розглянуто особливості, правила та принципи подачі інформації про соціально вразливі групи та їх проблеми у збірці навчально-методичних матеріалів і наукових статей «Медіакомунікації та соціальні проблеми». Проект є підсумком дворічного дослідження викладача, фахівця у сфері соціальної журналістики К. Шендеровського та групи студентів-учасників наукового гуртка Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка та структурований за такими темами: «Передумови інституціалізації медіакомунікацій при розв'язанні соціальних проблем», «Соціальні проблеми дитинства (дітей) та передумови їх вирішення: співучасть медіакомунікацій (нариси медіадослідження)», «Сироти (сирітство): соціальна проблема та якість медіадіяльності», «Бездомні та безпритульні люди: головні примітки для медіаактивності», Ув'язнені (вразлива соціальна група населення) та медіакомунікації, «Соціальна проблематика мігрантів, біженців та дітей-біженців та пропозиції до медіавиробництва». Тут зазначено рекомендації та правила актуалізації соціальних проблем у медіа в різних аспектах: зокрема, наприклад, які теми, жанри, мовний апарат найбільш оптимально виконують завдання журналістського матеріалу, не порушуючи при цьому прав героя та не формуючи стереотипу в аудиторії [4].

У посібнику «Медіа та права дитини» розкрито питання співпраці журналістів і дітей за різних умов: коли дитина є героєм медіаматеріалу чи співавтором. Також тут окремо йдеться про соціальні проблеми дітей та принципи їх висвітлення у медіа. як рівноправних виробників. Автори зазначають, що медіа часто змальовують дітей як мовчазних «жертв» або

мих «невинних створінь». У посібнику детально показано, якими мають бути принципи співпраці медіа з дітьми, яких правил варто дотримуватися під час спілкування журналістів із дітьми з особливими потребами, сиротами, дітьми, що мають проблеми з кримінальною сферою чи є безпритульними. Цінність праці в тому, що вона була розроблена журналістами для журналістів, котрі працюють над сюжетами про дітей, з метою кращого розуміння питань захисту прав дитини та активнішою участю медіа у захисті цих прав. Видання базується на практичному досвіді журналістів, створене британською благодійною організацією MediaWise (раніше PressWise), що займається питаннями медіаетики.

До питання взаємодії медіа та проблеми торгівлі людьми найбільш ґрунтовно звернулися досвідчений медіатренер А. Топчій та директор Інституту масової інформації Т. Шевченко у спеціальному посібнику для журналістів. Автори упорядкували рекомендації для працівників медіа щодо висвітлення проблеми торгівлі людьми у засобах масової інформації загалом та на телебаченні зокрема. Медіафахівці акцентують на подоланні завдяки журналістам стереотипів у межах цього питання, правила підбору відеоряду до матеріалу на цю тему та героїв. Автори відсилають також до найбільш вдалих з погляду дотримання принципів та правил телепроектів, що вже були в ефірі. В іншому посібнику А. Топчія, присвяченому цій же темі, зазначено, що важливим правилом є повнота матеріалу, яка залежить від того, скільки різноманітних думок та обґрунтованих точок зору на проблему буде представлено. Автор наголошує на тому, що торгівля людьми не має позитивних рис, бо в її основі лежить порушення прав людини, та різні коментатори, установи можуть висловлювати різні думки з цього приводу, і ці думки варто враховувати. Адже один із принципів журналіста полягає в наданні можливості висловитися всім учасникам цього процесу.

Про специфіку висвітлення проблем охорони здоров'я загалом та питання ВІЛ/СНІДу зокрема йдеться в дослідженні під редакцією доктора філософських наук, експерта в галузі інформаційного забезпечення соціальної політики Т. Семігіної «Медіа-імідж ВІЛ/СНІДу в Україні». Автори роботи, промоніторивши друковані періодичні видання, виокремлюють стереотипи, що були сформовані внаслідок однозначної подачі інформації, аналізують зв'язок та сучасний стан висвітлення цієї проблеми в медіа та формування громадської думки, а також дають рекомендації щодо вживання відповідної лексики у журналістських матеріалах та формування тематичного спектру публікацій. До питання медіадискурсу проблеми безпритульності в ЗМІ звертається О. Полякова.

Авторка пише, що в Україні для масових ЗМІ проблеми безпритульності та жебрацтва дітей в Україні, використання праці безпритульних дітей, підпільна торгівля дітьми, сексуальне насилля та ін. стають приводом для публікації сенсаційного матеріалу, трагедії як інформаційного приводу.

У висновку дослідниця звертає увагу на те, що «друковані матеріали про дітей, що знаходяться за межами соціальних інституцій, мають стати зоною

особливої уваги журналістського загалу, формуючи у суспільстві почуття тривоги, відповідальності за їх долю. При цьому слід писати прозоро, коректно, надаючи громадськості повну та відкриту інформацію про це соціальне явище. Професійні стандарти, журналістська етика, розумна суб'єктивність (у розумінні людяності) – це принципи, котрими слід керуватись журналістові при висвітленні проблем «дітей вулиці». Відображення у ЗМІ проблем дітей вулиці стало предметом дослідження проекту «Підлітки на вулиці: моніторинг сучасного стану проблеми, аналіз державного забезпечення прав самоорганізованої дитини» Міжнародного товариства прав людини – Українська Секція, підсумком роботи якого стало окреме видання результатів моніторингу. Так, автори проекту пропонують говорити про безпритульних дітей не як про «15-річного бомжа», «бродяги», «жебрака», «затриманого», а як про дітей, які в певний момент в результаті несприятливих родинних, соціальних умов вирішили організувати своє життя самостійно, «самоорганізованих дітей». Про співпрацю медіа та соціальних служб як каталізатора правильного добору правил та принципів висвітлення соціальних проблем у ЗМК пише фахівець із соціальної журналістики К. Шендеровський [4].

Громадські активісти Рівненського обласного осередку Всеукраїнської молодіжної громадської організації інвалідів з вадами зору «Генерація успішної дії» у рамках діяльності організації до Міжнародного дня інвалідів у грудні 2013 р. видали та поширили методичний посібник «Рекомендації та основні принципи етикету в спілкуванні з людьми з інвалідністю та надання допомоги». Мета посібника – навчити спільноту правильно, а головне толерантно, спілкуватись із людьми з вадами та надавати їм елементарну допомогу. Історіографія вивчення цього питання пов'язана як із науковими здобутками, так і з нормативно-правовими та рекомендаційними документами, що прямо чи опосередковано стосуються проблеми історії розвитку парадигми висвітлення соціальної проблематики в теленовинах. До нормативних документів також слід зараховувати статuti телевізійних редакцій та рекомендації щодо відображення в матеріалах соціальних проблем.

Є рекомендації, що перейшли із рівня внутрішніх правил, принципів на рівень загальних рекомендацій всім журналістам. Так, авторитетними принципами стали стандарти Бі-Бі-Сі, які наголошують на соціальній відповідальності такими пунктами, як: «Ми дбаємо про моральність наших повідомлень», «Лише вирок суду дає нам право назвати людину винною», «Ми не завдаємо додаткових страждань жертвам злочину», «Ми не сортуємо людей за будь-якою ознакою», «Ми особливо обережні з правами дітей» [5]. Не варто відкидати і професійні кодекси журналістів, які регламентують роботу медіапрацівника загалом

Список використаних джерел:

1. Yanovskyj M. Mekhanizmy psykhologichnogo vplyvu kinematografichnogo videorjadu na gljadacha: avtoref. kand. psykhol. nauk: spec. 19.00.01 «Zagalna psykhologija. Istorija psykhologiji» / Yanovskyj Mykhaylo Ivanovych. – Kh., 2005. – 20 p.

2. Lavryk O. Socialna problematyka gazetnykh vystupiv: navch.-metod. posib. dlya stud. spec. «Jurnalistyka» / O. V. Lavryk. – Kh.: KhNU imeni V. N. Karazina, 2010. – 72 p.
3. Klymanska L. Media-imidj socialnoyi problemy / L. D. Klymanska Metodologiya, teoriya ta praktyka sociologichnogo analizu suchasnogo suspilstva. – Kh.: KhNU imeni V. N. Karazina, 2009. – Vol. 15. – 650 p.
4. Shenderovskiy K. Mediakomunikatsiji ta socialni problemy: zbirka navch. metod. mater. i nauk. Statey u triokh chast. Chastyna persha / [upor., red. K. S. Shenderovskogo].
5. Redakciyni nastanovy Bi-Bi-Ci [Elektronnyj resurs]. – URL: http://journlib.univ.kiev.ua/BBC_Guidelines_Ukr.pdf

Моршна Н.О.

молодший науковий співробітник,

Науковий керівник: Польовик С.М.

кандидат наук із соціальних комунікацій,

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК НОВА МЕДІАРЕАЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕКИ

Цифрова епоха вносить зміни та трансформує традиційний бібліотечний інститут. Зокрема, сучасна парадигма технологічних комунікацій стрімко змінює інформаційну культуру, що, в свою чергу, прискорює темпи розвитку бібліотечної діяльності, спрямовуючи вектор на інтерактивне комунікаційне середовище. Виконуючи місію щодо забезпечення широкого і легкого доступу до ресурсів, бібліотеки охопили різні платформи соціальних мереж. Зокрема, актуалізуються окремі аспекти використання платформ соціальних медіа для адміністрування та розповсюдження інформації, що може значно привернути увагу користувачів та сприяти формуванню бібліотечного співтовариства, здатного сприяти розвитку бібліотечної сфери.

Метою дослідження є визначення значення соціальних медіа в процесі створення бібліотечної спільноти для розвитку активної співпраці та налагодження професійної комунікації між бібліотечними організаціями.

Розробкою та дослідженням окремих аспектів взаємодії соціальних медіа та бібліотек займалися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: Струнгар В., Пилипенко Н., Настич Х., Таланчук О., Огнева І., Гаврилова С., Глейзер Х., Шафаві С., Хасан Б., Касимані Ч., Канті Н. та ін.

Бібліотекарі формують віртуальну платформу, використовуючи соціальні мережі для взаємодії зі своїми користувачами, а соціальні мережі, у свою чергу, допомагають охопити широку цільову користувацьку аудиторію. Все частіше бібліотечні фахівці вважають, що соціальні мережі – кращий вибір для взаємодії з користувачами бібліотек. Наразі й соціальні медіа розглядаються як потужний

інструмент розповсюдження інформації, який пропонує бібліотеці ефективні способи просування своєї діяльності, ресурсів та послуг.

На думку Струнгар В., «активне застосування соціальних медіа у роботі бібліотек дозволяє отримати нові інструменти для організації та управління інформацією, надання до неї доступу, тим самим стимулювати подальший розвиток бібліотечної діяльності та створити якісно нову комунікацію із користувачами» [1, с. 219]. Таким чином, соціальні мережі – це не лише метод або інструмент, який спрощує завдання, а й життєво важливе джерело для обміну та отримання інформації, кращий інструмент для охоплення користувачів бібліотеки, де вони можуть без проблем ділитися і отримувати інформацію.

Є вагомі причини щодо використання бібліотеками соціальних мереж, які дають бібліотекарям можливість звернутися до своїх користувачів, які можливо, не розглядали бібліотеку як ресурс для задоволення своїх інформаційних потреб. Зокрема, дослідження, проведене Шафаві С. та Хасан Б., показало, що онлайн-взаємодія між користувачем і бібліотекарем має позитивний і статистично значущий вплив на фактичне використання бібліотеки [3]. Отримані дані засвідчили, що якість інформації та сприйняття інтерактивності є важливими факторами взаємодії бібліотек та користувачів на платформі соціальних мереж.

Бібліотечна спільнота розглядається як додатковий майданчик для спілкування не лише з користувачами, а й колегами, інструмент для створення нових форм міжбібліотечної взаємодії. Одним з головних моментів активності бібліотекарів у соціальних медіа є залучення так званих лідерів думок, які користуються особливим впливом в мережі. Вони, як правило, мають активну професійну обізнаність і проявляють зацікавленість в поширенні своїх знань і порад.

Водночас присутність бібліотеки в соціальних медіа має спиратися на чітко сформульовані цілі, завдання роботи бібліотеки в цілому, на налагоджену систему технологічних процедур, систему мотивації співробітників, норми спілкування. Віртуальні платформи надають можливість налагодити симбіоз між новим середовищем і традиційної середовищем комунікації. Ефективне використання соціальних мереж у бібліотеках, в рамках формування інформаційного середовища, може допомогти розвитку активної співпраці та налагодженню професійної комунікації між бібліотечними організаціями, сприяти посиленню ослаблених зв'язків між бібліотечними фахівцями.

Сучасне професійне бібліотечне співтовариство інтегрує у свою структуру інтелектуальний потенціал усіх своїх підрозділів та ініціює атмосферу творчої зацікавленості в успішній спільній діяльності та розвитку професійної направленості всіх фахівців. У даному контексті соціальні медіа мають можливість широкого охоплення користувацької аудиторії та відповідно залучення до дискусії і обговорення нагальних питань на своїй платформі. Бакаре О. вважає, що політика використання інформаційних та комунікаційних технологій повинна бути «сформульована не лише в

бібліотеці, але також повинна містити розділ щодо використання платформ соціальних медіа серед бібліотекарів і навіть непрофесійного персоналу в бібліотеці» [2, с. 333]. Таким чином, сучасні соціальні медіа вже відіграють значну роль в популяризації бібліотек і бібліотечної справи, але їх можливості можуть принести ще більше користі, якщо розглядати можливість консолідації бібліотечної спільноти на цій платформі.

Активність у віртуальному середовищі сприяє появі нових партнерських зв'язків, організації мережевих проєктів, обміну досвідом з колегами. Системна і професійна робота в мережі дозволить навіть найменшій бібліотеці стати для користувачів соціальних мереж видимою і значущою. Оскільки практика бібліотечних соціальних медіа прогресує в рамках спільноти, вона переходить від одновимірної платформи онлайн-трансляції до багатовимірного соціально пов'язаного простору, що є цінним як для бібліотечних установ, так і для бібліотечних фахівців.

Формування дієвої віртуальної платформи для бібліотечної спільноти дозволить мобілізувати всю бібліотечну сферу діяльності на вироблення нової системи професійних цінностей, нових критеріїв професіоналізму та інноваційного розвитку.

Таким чином, бібліотечна спільнота в соціальних медіа – це:

- майданчик для комунікації між бібліотечними фахівцями;
- корпоративний ресурс з достатньою кількістю тематичного контенту, оптимізованого під пошукові системи (який регулярно додається), що дозволяє постійно залучати нових учасників;
- можливість донесення до аудиторії позиції бібліотеки в неофіційному форматі;
- місце тестування нових ідей, проєктів, інновацій та ін.

Безумовно, бібліотечне співтовариство включилося в процес впровадження в свою діяльність сучасних інформаційних технологій, однак переважній більшості бібліотек, що мають свої медіамайданчики в соцмережах, необхідно працювати над розширенням представництва бібліотечних фахівців на професійних платформах, використовуючи широкі можливості соціальних медіа для вирішення тих чи інших завдань, які постають перед бібліотекою.

Таким чином, розвиток інформаційних технологій диктує умови розвитку бібліотек і затребуваність цієї інституції в суспільстві. Якщо бібліотекарі подолають стереотип мислення щодо застосування традиційних форм своєї роботи. Тому в першу чергу слід звернути увагу на підготовку та перепідготовку персоналу, здатного сприяти ефективній консолідації бібліотечної спільноти, зокрема у віртуальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Струнгар В. Соціальні медіа в сучасному інформаційно-бібліотечному середовищі // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – 2014. – Вип. 39. – С. 219–229.

2. Bakare O. Use of Social Media Platforms to Promote Library Services and Profitable Librarianshi // International Journal of Scientific & Engineering Research. – 2018. – Vol. 9, is. 7. – P. 324–334.

3. Shafawi S. User engagement with social media, implication on the library usage: a case of selected public and academic libraries in Malaysia // Library Philosophy and Practice. – 2018. – № 5. – P. 1–31.

Штих А.Т.

студент;

Демчина Л.І.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу*

МОНІТОРИНГ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТОКУ НАФТОГАЗОВОЇ ТЕМАТИКИ

Нафтогазовидобувна промисловість, як найважливіша складова паливно-енергетичного комплексу, відіграє значну роль у розвитку економіки та збереженні енергетичної безпеки держави. Проблемним питанням залишається підвищення рівня економічної безпеки держави, тому стабільний розвиток нафтогазової галузі стає стратегічним планом у процесах енергозабезпечення України. На сьогоднішній день значна енергозалежність країни, споживання газу і нафтопродуктів є високою.

Управління нафтогазовою діяльністю у сучасних економічних умовах супроводжується зростаючими темпами використання інформації. Недостатність або відсутність достовірної інформації призводить до необґрунтованих рішень. Систематичні поліаспектні дослідження видань забезпечують розуміння певного сегменту галузевого інформаційного потоку України.

Основою інформаційної підтримки нафтогазової промисловості є структуровані інформаційні ресурси і сучасні інформаційно-комунікаційні технології. У зв'язку з цим набуває актуальності наукове дослідження проблем інформаційного забезпечення нафтогазової діяльності, зокрема інформаційного потоку, який відображає розвиток цієї галузі. Цю роль почали виконувати періодичні видання. Оскільки зараз нафтогазова промисловість розвивається надзвичайно швидкими темпами, то є актуальним вивчення тих періодичних видань, які цьому розвитку сприяють.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної та зарубіжної науки поняття «моніторинг» не має єдиного тлумачення, оскільки моніторинг вивчається і використовується в межах різних сфер, галузей, видів суспільної діяльності.

Моніторинг може розглядатися і як спосіб дослідження реальності, і як спосіб забезпечення сфери управління своєчасною та якісною інформацією. У найбільш загальному вигляді моніторинг визначають як постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному або запланованому результату.

Актуальність питання про використання інформаційного моніторингу поглиблює інтерес щодо його теоретичного і практичного характеру. Це пояснюється це тим, що немає однозначного тлумачення цього поняття, оскільки вивчення і використання інформаційного моніторингу відбувається в рамках різних сфер науково-практичної діяльності, з різною метою та різним інструментарієм. Тому, інформаційний моніторинг покликаний подолати суб'єктивізм традиційного моніторингу та стати уніфікованим методом для дослідження й вивчення різних галузей науки та практики. Його суть полягає в пошуку таких властивостей, ознак документа, експерименту, які відображали б істотні сторони їх змісту, вилучення з них суттєвої інформації, яка після обробки та аналізу слугуватиме базою для прогнозування подальшої діяльності [5].

Об'єктами дослідження став масив наукових документів профільних журналів таких як «Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу», «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ». У процесі дослідження було проаналізовано кількість опублікованих статей за рубриками у названих журналах.

У журналі «Науковий Вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу» за три роки в журналі було опубліковано 193 статті. Найбільш актуальними у 2018 році були рубрики – «Економіка та організація виробництва» – опубліковано 13 статей, «Нафтогазопромислове обладнання» – 12 статей, «Екологічна безпека та раціональне природокористування» – 7 статей. У 2019 році найбільш публікацій зосереджено в розділі «Трубопровідний транспорт газу» – 14 статей, «Транспорт та зберігання нафти і газу» та «Діагностика об'єктів газонафтотранспортного комплексу» – відповідно 9 та 6 статей. У 2020 році найбільш статей опубліковано у рубриках – «Нафтогазова інженерія» (11 статей), «Геологія, розвідка та промислова геофізика нафтових і газових родовищ» та «Економіка та організація виробництва» (по 10 статей). За три роки найбільше статей опубліковано у рубриці «Економіка та організація виробництва» – 27 статей (табл. 1).

Аналіз журналу «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ» показав, що за три роки в журналі було опубліковано 116 статей. До зони ядра відносяться рубрики: «Дослідження та методи аналізу» – у 2018 році (16 статей) та 14 статей у 2020 році, «Наука – виробництву» – 15 статей у 2019 році. На другому місці такі рубрики: «Наука – виробництву» – 10 статей у 2018 році та 11 статей у 2020 році, «Дослідження та методи аналізу» – 14 статей за 2019 рік. На третьому місці рубрики «Техніка та технології» – 6 статей у 2018 році та 5 статей у 2020 році, «Актуальні питання нафтогазової галузі» – опубліковано 6 статей у 2019 році. За три роки найбільше статей опубліковано під рубрикою «Дослідження та методи аналізу» (45 статті) (табл. 2).

Таблиця 1

**Кількість надрукованих статей за рубриками (2018–2020 рр.)
у журналі «Науковий Вісник Івано-Франківського
національного технічного університету нафти і газу»**

№	Назва рубрики	2018	2019	2020	За 3 роки
1	Геологія та розвідка нафтових і газових родовищ	2	1	0	3
2	Розвідувальна та промислова геофізика	3	2	0	5
3	Розробка та експлуатація нафтових і газових родовищ	3	1	0	4
4	Нафтогазопромислове обладнання	12	5	0	17
5	Транспорт та зберігання нафти і газу	5	9	8	23
6	Контроль, автоматика та електротехніка	2	2	0	4
7	Економіка та організація виробництва	13	4	10	27
8	Екологічна безпека та раціональне природокористування	7	1	3	11
9	Методи та засоби неруйнівного контролю і технічної діагностики	3	3	0	6
10	Буріння нафтових і газових свердловин	2	2	0	4
11	Новітні технології транспортування нафти і газу	0	7	0	7
12	Трубопровідний транспорт газу	0	14	0	14
13	Спорудження, обслуговування і ремонт газонафтопроводів	1	4	1	6
14	Діагностика об'єктів газонафтотранспортного комплексу	0	6	0	6
15	Геологія, розвідка та промислова геофізика нафтових і газових родовищ	0	4	10	14
16	Нафтогазова інженерія	2	5	11	18
17	Машини, обладнання та матеріали	0	2	9	11
18	Вимірювання, контроль і технічна діагностика	0	1	6	7
19	Трубопровідний транспорт нафти	1	5	0	6

Таблиця 2

**Кількість надрукованих статей за рубриками протягом 2018–2020 рр.
у журналі «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ»**

№	Назва рубрики	2018	2019	2020	За 3 роки
1	Актуальні питання нафтогазової галузі	3	6	3	12
2	Техніка і технології	6	2	5	13
3	Дослідження та методи аналізу	16	14	15	45
4	Наука – виробництву	10	15	11	36
5	Виробничий досвід	2	1	1	4
6	Історія нафтогазової науки і техніки	0	1	0	1
7	Інформаційні технології	5	0	0	5

Таким чином, можна відзначити, що у журналі «Науковий вісник ІФНТУНГ» значно ширший спектр рубрик, що розглядається, аніж у

журналі «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ» та більш детальне висвітлення проблем нафтогазової сфери.

Аналіз дослідження підтверджує, що інформаційний моніторинг є важливим інструментом дослідження інформаційного середовища, відповідно роль інформаційних ресурсів у сучасній системі передачі знань потребує постійного моніторингу, порівняння і, безумовно, на цій основі розробки прогностичних програм їхнього розвитку. Питання щодо розмаїття наукових поглядів на інформаційний моніторинг та стан його вивченості доводять, що попри дослідження окремих його сторін, відсутні спеціальні розробки, присвячені науково-методичним основам комплексного інформаційного моніторингу, що свідчить про складність проблеми. Саме тому необхідно вивчати означену тему, методологію, вдосконалювати експерименти, проводити дослідження, поглиблювати процеси координації, розробляти і запроваджувати нормативні документи, узгоджені з міжнародними стандартами.

Список використаних джерел:

1. Науково-технічний журнал: «Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ». URL: <https://rrngr.nung.edu.ua/index.php/rrngr/about> (дата звернення: 03.04.2021).
2. Титова О. В. Інформаційний моніторинг як засіб сучасних інформаційних комунікацій // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 4. С. 80–85. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>
3. Журнал «Науковий Вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу». URL: <http://library.nung.edu.ua/naukovii> (дата звернення: 03.04.2021).

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Голованюк К.І.

студентка,

Науковий керівник: Лобурцова О.

соціальний педагог,

ВСП «Конотопський індустріально-педагогічний фаховий коледж

Сумського державного університету»

ВТРАТА ГОДУВАЛЬНИКА. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СОЦІАЛЬНИМ ПРАЦІВНИКАМ, ЩО НАДАЮТЬ СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ СІМ'ЯМ

В статті описано теоретико-методологічні основи дослідження факторів внутрішнього та зовнішнього впливу на поведінку споживачів, можливостей їх впливу для спрямування поведінки споживачів в маркетингової діяльності та основні аспекти поведінки споживачів і чинників, що зумовлюють вибір певного типу споживацької поведінки. Поведінка споживачів, психологія поведінки, споживацька поведінка, цільовий ринок, внутрішні фактори, зовнішні фактори, культурні норми.

Сім'я виступає як перший виховний інститут, зв'язок з яким людина відчуває протягом усього свого життя. Саме в сім'ї закладаються основи моральності людини, формуються норми поведінки, розкриваються внутрішній світ і індивідуальні якості особистості.

Неповна сім'я, яка виникла в результаті смерті одного з подружжя – це сім'я, в якій з дітьми залишається одна мати чи батько. Смерть людини завжди великий удар для її близьких, особливо для дітей. На таку сім'ю впливають різноманітні первинні і вторинні стресові фактори, що дозволяє характеризувати її стан у такому випадку як кризовий.

Втрата зацікавленості до життя у вдови (вдівця) позначається на способі життя дітей, їх соціалізації, коло спілкування поступово обмежується рамками мікросередовища батьків. Абсолютизується попереднє життя, обожнюється померла дружина чи чоловік. Дослідження неповних сімей й виховання дитини в них, виявили ряд певних проблем, властивих батьківській сім'ї.

По-перше, це з'єднання ролі обох батьків в одній особі. Батько при поєднанні цих ролей зазнає істотних труднощів, що впливають на стан сім'ї в цілому. Наприклад, батьки більше ніж матері схильні допомагати дитині й поблажливіше ставитися до проявів її нестриманості, проте матері з

більшою готовністю відгукуються на заклик виявити увагу, і більше сприйнятливі до того, що виконують роль матері та батька в одній особі.

По-друге, неповну батьківську сім'ю характеризують утруднення статево роліовій орієнтації дітей. Зростає ризик неуспішного формування власної сім'ї, тому що стереотипи чоловічої й жіночої поведінки в сім'ї формуються на ранньому етапі соціалізації дитини. Якщо нестача чоловічого стереотипу поведінки в сім'ї досить розповсюджене явище в нашому суспільстві, то недолік материнського впливу, особливо для дівчат, істотно утрудняє процес формування подань про себе як дівчинку, жінку й матір. Дівчинки більше часу проводять у суспільстві матерів, більше зайняті вбиранням будинку, готуванням їжі й інших домашніх справ під доглядом матері. Більша частина цих завдань прямо спрямована на благополуччя інших членів сім'ї, привчає дівчат передбачати й задовольняти потреби інших – виховують «турботливу» поведінку [1, с. 132].

По-третє, для неповної батьківської сім'ї характерні й властиво особистісні проблеми самотнього батька. Чоловіка часто приховують свої любовні рани за мужнім самовладанням і мовчанням, замість того, щоб шукати підтримку серед оточуючих [2, с. 132].

По-четверте, неповній батьківській сім'ї часто властиві труднощі при формуванні вторинної сім'ї, що виникають у відносинах між дітьми й новою дружиною батька та, можливо, її дітьми [1, с. 9–15].

Найефективнішою формою розв'язання численних проблем сімейного неблагополуччя, що особливо загострюються у періоди соціально-економічних негараздів, залишається соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Отже, допомога людям, котрі переживають горе, полягає в тому, щоб уміти вислухати їх, приймаючи всі почуття, які виникають у процесі спілкування з сім'ями, що втратили годувальника.

На соціального працівника покладається велика відповідальність щодо супроводу сімей, що зазнали втрати.

Соціальний працівник повинен:

- доброзичливо і чуйно ставитись до сім'ї, що пережила втрату;
- виявити у членів родини потенціальні можливості;
- знайти в ній внутрішні можливості для розв'язання особистих проблем.

Слід враховувати, що людина, яка перебуває у кризовій ситуації, завжди знаходиться в стані психічного збудження. Така поведінка не повинна вас лякати, дратувати або дивувати, адже це – нормальна реакція на складні для неї обставини.

В роботі з неповними сім'ями, що пережили втрату, ми пропонуємо використати такі рекомендації:

1. Надати таку допомоги, яка не дозволить людині застрягти на тривалий час у фазі страждання (в людини може спостерігатись апатія, знизитись самооцінка, виникнути почуття власної неповноцінності, або можуть з'явитися думки про самогубство тощо). Оскільки такий стан може призвести

до серцевих, або інфекційних захворювань, нещасних випадків, алкоголізму, депресії та інших розладів (тому, що різко знижується імунітет).

2. Спеціаліст повинен допомогти людині скорегувати свої подальші дії в житті (скласти план на рік чи два, визначитись за професійною діяльністю, чи зміною вже існуючої професії, закінчити розпочате чи навпаки почати якусь роботу, навчання).

3. Соціальний працівник здійснює діагностику осиротілої сім'ї з метою надання соціально-психологічної допомоги, виявляє коло друзів, які можуть підтримати неповну сім'ю, з'ясувати проблеми з метою створення умов для їх вирішення.

4. Соціальному працівнику необхідно розрядити обстановку, заручитися підтримкою, викликати на відверту розмову, якщо цього бажають члени родини. Якщо ж людина відмовляється розповідати про пережите, не треба змушувати її. В такому разі з'ясуйте, що потрібно людині чи сім'ї саме зараз, адже можливість вирішити хоча б частину проблем значно полегшує її стан.

5. Спеціалісту слід відволікати людину від думок, які завдають їй страждання, адже після пережитого настає фаза прийняття, коли людина відновлюється, повертається сон та апетит. Втрата перестає бути головною подією в житті, з'являється здатність планувати своє подальше життя.

6. Спільно подумайте, яка допомога потрібна цій людині та її родині, можна запропонувати зробити спільний план дій, однак пам'ятайте, що не можна нав'язуватись чи сильно наполягати. Наполягаючи чи примушуючи людину, ви можете зробити ще гірше. Терпіння та доброзичливе ставлення принесуть свої плоди.

7. Соціальна служба може звернутися до благодійних фондів, волонтерів з проханням виділити гуманітарну допомогу.

8. Соціальний працівник разом з психологом проводять тренінги, консультації з членами сімей, що залишилися без годувальника. Залучають дітей – сиріт у гуртки, спортивні секції, з метою покращення морального стану в сім'ї.

9. Соціальний працівник має виховувати в собі позитивні якості: чуйність, доброту, професіоналізм, здатність відгукуватись на чужі болі і проблеми, бажання допомогти іншій людині, прагнення до взаємодії, співпраці, інтерес до внутрішнього світу людини тощо [3].

Отже, важливо щоб сім'ю, яка перенесла втрату, не залишити наодинці з горем. Така сім'я має підтримку з боку державних органів соціальних, служб, психологів, вчителів, медиків тощо. На основі досвіду соціальної роботи з особами, які опиняються в кризі внаслідок втрати, визначають такі особливості свідомості і поведінки дорослої людини в цій ситуації, які розрізняються у часі: шок і заціпеніння; заперечення і відсторонення; визнання і біль; прийняття і відродження. Ці стани є основою для застосування різних видів допомоги подолання втрати на різних етапах.

Чим раніше людина повертається до роботи після втрати, тим краще відбувається процес цілення. Вона перестає менше думати про домашні

проблеми. Її думки, увага, хоч і тимчасово, але включаються в процес роботи. Такі особи потребують заспокоєння та підтримки. Розуміючи ситуацію втрати, психологічні особливості її переживання, людина зможе краще адаптуватись до умов, пов'язаних із життєвими втратами, оптимізувати ресурси на самовідновлення та працездатність. Соціальний працівник, соціальні служби за допомогою різних форм та методів соціальної підтримки проблемної сім'ї можуть навчити її самостійно вирішувати проблеми, не допускаючи їх ускладнення.

Список використаних джерел:

1. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю / І.М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2003. – 132 с.
2. Кияниця З.П., Петрович Ж.В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми. – К., 2017. – 321 с.
3. Пастощук Г.Д. Життєдіяльність неповних сімей як психологічна проблема // Соціальний педагог. – 2019. – № 3. – С. 88–90.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Бакеркін В.Р.

студент;

Мисов О.П.

кандидат технічних наук, доцент;

Савченко М.О.

кандидат технічних наук, доцент,

Український державний хіміко-технологічний університет

ПРИЛАД ДЛЯ АВТОМАТИЧНОГО ТИТРУВАННЯ СІРЧАНОЇ КИСЛОТИ

Титрування це один з основних методів аналізу у багатьох галузях промисловості. Найрозповсюдженіший підхід титрування це ручне титрування, бо він швидкий і легкий для виконання. Мінус підходу в тому, що оцінка точки еквівалентності є суб'єктивною.

Автоматизація процесів титрування має ряд переваг. А саме: усуває індивідуальну помилку працюючого; прискорює процес титрування; дає можливість проводити автоматичний запис кривих титрування; зменшує витрати розчину і титранта.

В теперішній час апарати для автоматичного титрування пристосовані в основному для потенціометричного титрування, при якому кольорові індикатори не використовують. Апарати складаються з мікроконтролера до якого під'єднані датчики світла, електроди, двигуни для мішалки та помпи для титранта. Автоматичне титрування видає суб'єктивний елемент за допомогою автоматичного знаходження кінцевої точки.

Прилад для автоматичного аналізу концентрації сірчаної кислоти застосовує зворотне титрування. Цей прилад можна використовувати для контролю концентрації сірчаної кислоти при автоматизації виробництва мідного купоросу.

Прилад складається з ємностей, клапанів, перистальтичних насосів, рН-метра, мікроконтролерів.

До ємності № 1 подається зразок (H_2SO_4), котрий розбавляється дистильованою водою. До ємності № 2 подається луг відомої концентрації (NaOH), котрий розбавляється дистильованою водою. Потім з ємності № 1 до ємності № 2 подається розчин зразку, та проводиться титрування. Після титрування розчин зливається, а ємності промиваються. Після цього прилад знову готовий до роботи.

Для дозування витрат розчину та титранту використовуються перистальтичні насоси з приєднаними до них кроковими двигунами, які дозволяють за рахунок залежності куту повороту ротора від числа поданих імпульсів струму, та кутової швидкості ротора точно дозувати рідини. Перевагами також являються можливість швидкого розгону, гальмування та зміни руху двигуна, безвідмовність та широкий діапазон швидкостей обертання.

Визначення концентрації сірчаної кислоти проводиться за точкою еквівалентності кривої титрування, яка будується за зміною значення водневого показника, що визначається за допомоги рН-метра під час титрування.

Для керування процесами використовуються три мікроконтролера Arduino NANO. Два з них застосовані для керування кроковими двигунами, а третій для керування всього приладу. Аналіз отриманих даних і обчислення проводяться за допомогою ПК. Програмне забезпечення виконано на мові Python.

У результаті отримано прилад, який з високою швидкістю визначає концентрацію сірчаної кислоти, може бути включений у схему автоматизації, зменшує потрібність у ручній праці, має високу відтворюваність і виключає можливість індивідуальних помилок під час роботи.

Водолазька А.В.

студент;

Голуб Л.С.

кандидат технічних наук, старший викладач,

Державний вищий навчальний заклад

«Український державний хіміко-технологічний університет»

АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ НОВОЇ РЕЦЕПТУРИ СТОЛОВОГО МАРГАРИНУ

Олійно-жирова галузь є лідером не лише агропромислового комплексу України, але й усієї економіки за багатьма показниками. Значна кількість олійно-жирової продукції експортується до багатьох країн світу.

Маргарина промисловість – є однією із галузей олійно-жирової промисловості, яка має організувати виготовлення твердих харчових жирів в основному із рослинних олій з додаванням певної кількості тваринних жирів [1].

Маргарин має широке застосування в роздрібній торгівлі, оптових поставках на підприємства громадського харчування та кондитерській промисловості.

Для виробництва маргарину застосовують новітні технології, які допомагають продукту отримати необхідні властивості: малий вміст холестерину, а також бути низькокалорійним [2].

Рецептура маргарину має служити для одержання такого продукту, який за складом, структурою, фізичними властивостями та органолептичними показниками дуже сильно наближався до вершкового масла. Тому відомо, що за структурою маргарин має бути такою ж складною дисперсною системою жиру у молоці, як і вершкове масло.

Основними складовими маргарину мають бути молоко та жир. Для надання продукту деяких органолептичних показників у маргарин додають барвники та ароматизатори, а для збільшення біологічної цінності додають вітаміни. Смак маргарину можна поліпшити додаванням цукру та солі.

На сьогоднішній день найбільшим споживачем вважається кондитерська промисловість.

Рідкою жировою складовою для маргарину можуть бути різні рослинні олії. Їх використання залежить від традицій і географічного розташування підприємств – соняшникова, соєва, рапсова, бавовняна і арахісова.

Серед усіх рослинних жирів найбільш поширеними в Україні є соняшникова, соєва, ріпакова олія. Для маргаринової продукції можуть бути використанні також такі олії, як кукурудзяна, лляна, гірчична та інші (наприклад, оливкова, яку в Україну імпортують).

Крім жирової сировини, при виробництві маргаринів та інших емульсійних жирових продуктів використовуються також багато жиророзчинних та водорозчинних компонентів. Ці компоненти, застосовуються у невеликій кількості, але роль їх у виробництві такої продукції є важливою.

Поруч з ароматизаторами, як харчова домішка, яка поліпшує споживчі якості маргаринів, використовуються і барвники. Традиційними для маргаринів були барвники, що надавали жовто-оранжевого кольору, імітуючи вершкове масло. З цією метою найчастіше й застосовували каротиноїди та аннато. Каротиноїди, їх товарне найменування β -каротин, одержували екстракцією рослинними оліями деяких сортів моркви або гарбуза.

Завдяки своїй біологічній активності він являється профілактичною речовиною у попередженні серцево-судинних хвороб, онкологічних захворювань, хвороб шлунково-кишкового тракту. В організмі людини β -каротин може швидко перетворюватись на вітамін А. Застосування β -каротину (та інших каротиноїдів) має таку перевагу, як перетворення його на вітамін А, це відбувається лише при потребі, а також організму не загрожує гіпервітаміноз навіть при надмірній кількості β -каротину.

Серед харчових домішок, які на сьогодні у виробництві маргаринів майже не застосовуються в Україні, важливе місце займають вітаміни. Метою застосування вітамінів є підвищення біологічної цінності маргаринів. Деякі вітаміни виявляють сильні антиоксидантні властивості і тому їх застосування має подвійний ефект. Найчастіше вітаміни додають при виробництві дієтичних, марочних маргаринів, але нерідко вітамінізують ними і маргарини масового попиту. В маргарин додають вітаміни А, Е, С, Д.

Нами запропонована рецептура столового маргарину для випічки кондитерських виробів, в якій для підвищення стійкості обрано моногліцериди

(емульгатори). Консервантом запропоновано використовувати сорбінову кислоту, так як цей консервант є одним із самих безпечних, не несе негативного впливу на здоров'я людини. В якості емульгатора пропонується суміш переестерифікованого свинячого жиру і лецитину.

Ароматизатором є ароматизатор «Вершкове масло», так як аромат даного столового маргарину «Для тортів» повинен мати солодкий запах. В якості барвника запропоновано барвник β -каротину 0,2 відсотковий, який являється профілактичною речовиною у попередженні серцево-судинних хвороб, онкологічних захворювань, хвороб шлунково-кишкового тракту, також в організмі людини він перетворюється на вітамін А.

Для вирішення проблеми «поганого» холестерину в рецептуру замість кокосової олії запропоновано додавати гарбузово-кукурудзяну олію, яка має кращі органолептичні показники, має більш високу біологічну та фізіологічну цінність.

Список використаних джерел:

1. Семко Т. Олійно-жирова галузь України: виклики та потенціал розвитку / Т. Семко, І. Власенко // Товари і ринки. – 2019. – № 3. – С. 50–59.
2. Довідник товарознавця продовольчих товарів: в 2х томах: Т.2 / Е.Н. Барабанова, Л.А. Боровикова, В.С. Брилев та ін. – 2-е вид., перероб. – М.: Економіка, 1987. – 319 с.

Лукашук Б.С.

аспірант;

Опришко М.І.

аспірант,

Національний лісотехнічний університет України

СЕГМЕНТАЦІЯ ПОШКОДЖЕНЬ ШКІРНОГО ПОКРИВУ ЛЮДИНИ НА ЗОБРАЖЕНІ МЕТОДАМИ ГЛИБОКОГО НАВЧАННЯ

Задача сегментації давно відіграє важливу роль у різних сферах діяльності людини, зокрема і у медичній[1]. Аналіз пошкоджень на шкірі людини з використанням зображень включає широкий спектр задач, зокрема локалізацію рани, виділення контурів, знаходження площі та об'єму, класифікація цілої рани, її частин, знаходження аномалій, тощо.

У даній роботі ми зосереджуємося на задачах локалізації та виділення контурів рани. У цьому контексті важливо виділити два типи сегментації: семантичну та сегментацію екземплярів класу, а також поняття виявлення і локалізації екземпляру.

Задачі виявлення і локалізація екземпляру передбачають виділення певної області на зображенні, як такої, що містить об'єкт (екземпляр) певного класу. Важливо відзначити, що різні екземпляри одного і того ж класу виділяються окремо. Також не відбувається класифікація кожного пікселя, тобто в результаті буде отримана лише певна область присутності екземпляра, а не точна маска чи контур.

Семантична сегментація – це задача кластеризації частин зображень, що належать до одного класу об'єктів [2]. У даному випадку, кожен піксель на зображенні буде віднесений до певного класу (кластеру), проте екземпляри одного класу не будуть позначені, як різні.

Сегментація екземплярів класу може бути визначена, як техніка одночасного вирішення проблеми виявлення об'єкта, а також семантичної сегментації [3]. В результаті відбувається не лише попиксельна класифікація, а й розділення екземплярів одного класу.

Методи та матеріали. Пропонований метод ґрунтується на використанні засобів глибокого навчання, які належать до алгоритмів навчання з учителем. Глибоке навчання – це підмножина машинного навчання. Воно в основному базується на штучних нейронних мережах – обчислювальній парадигмі, натхненній функціонуванням людського мозку [4]. Більшість класичних методів сегментації належать до задачі навчання без вчителя. Перевагою є економія часу на отримання анотованих даних для тренування моделі. Проте методи глибокого навчання, які потребують анотовані дані дозволяють отримати кращі результати, використовуючи різні метрики, а також отримати більше контролю над ними. Одна і та ж модель може практично без змін бути використаною для сегментації інших об'єктів, якщо її дотренувати або натренувати заново на нових даних. Основний недолік – потреба у великій кількості анотованих даних.

Було використано зображення, викладені у вільний доступ в межах Foot Uclear Image Segmentation Challenge 2021 [5].

Для оцінки результатів та тренування мережі обрано Коефіцієнт Жаккара

$$J(\underline{y}, \underline{y}) = \frac{|\underline{y} \cap \underline{y}|}{|\underline{y} \cup \underline{y}|} \quad (1)$$

де $\underline{y}, \underline{y}$ – потужності двох множин (істинної, та отриманої сегментації).

Згорткові нейронні мережі, призначені для сегментації називають повнозгортковими [6].

Особливістю сучасних повнозв'язних згорткових нейронних мереж є архітектура кодувальник-декодувальник. Ми використали архітектуру нейронної мережі DeepLabV3[7], розроблену в науковому підрозділі Google. Особливістю цієї архітектури є використання звірних (розширених) згорток [7]. Розширені згортки вводять в згорткові шари ще один параметр, який називається швидкістю розширення. Він визначає інтервал між значеннями у фільтрі. Фільтр 3x3 зі швидкістю розширення 2 матиме те саме охоплення, що і фільтр 5x5, але використовуючи лише 9 параметрів. Також автори

DeepLabV3 зменшили розмір моделі, при тому покращивши результати, в порівнянні з попередніми версіями даної мережі. У ролі кодувальника використана класифікаційна мережа ResNet50 [8], розроблена Microsoft.

Для тренування, валідації та тестування було використано наступну кількість зображень:

- тренувальний набір: 503
- валідаційний набір: 200
- тестувальний набір: 107

Експеримент проводився у середовищі GoogleColaboratory, з використанням графічного процесора Nvidia Tesla P100-pcie-16gb. Отримано найкраще значення Коефіцієнту Жаккарда 0.812475 за 50 циклів.

На рис. 1-2 зображено деякі результати сегментації.

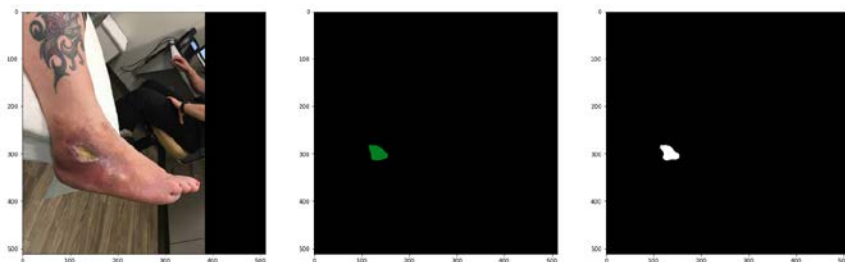

Рис. 1. Результати сегментації (1)

Джерело: розроблено авторами за даними [6]

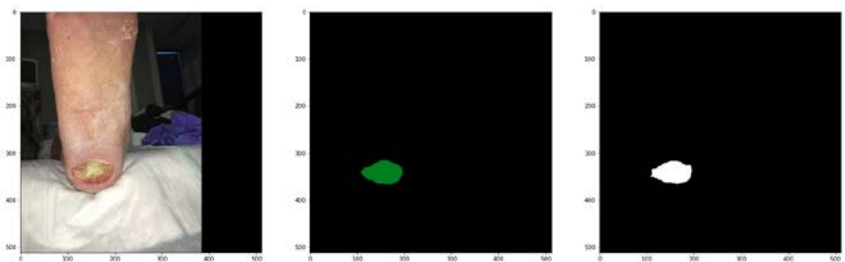

Рис. 2. Результати сегментації (2)

Джерело: розроблено авторами за даними [6]

Зліва – оригінальне зображення, посередині – спрогнозована сегментація (зелена маска – уражена зона), справа – істинна маска ураженої зони (біла маска – істинна уражена зона).

Висновок. При роботі над дослідженням, автори також використовували деякі інші комбінації нейронних мереж, наприклад ResNet101 у ролі кодувальника, що давало зовсім невеликий ріст якості – 0.34%. Відповідно,

можна стверджувати, що при збільшенні кількості шарів кодувальник не дає відчутних результатів.

Покращення наявних результатів можливе через продовження експериментів для підбору кращих гіпер-параметрів моделі, а також експериментів з іншими моделями глибоких штучних нейронних мереж.

Вирішення задачі семантичної сегментації для зображень пошкоджень на шкірних покривах людини вже є основою для вирішення деяких інших практичних задач, як от обрахунок площі ураження, відстеження динаміки процесу загоєння, тощо. Наступними етапами буде проведення експериментів з сегментації екземплярів класу, та пошуку аномалій, що дозволить розділяти різні рани на зображенні, а також проводити якісну класифікацію кожного ушкодження.

Список використаних джерел:

1. Pham, D. et al. «Current methods in medical image segmentation.» *Annual review of biomedical engineering*, 2 (2000): 315–37.
2. Thoma, Martin. «A Survey of Semantic Segmentation.» *ArXiv abs/1602.06541* (2016): n. pag.
3. Hafiz, A. M. and G. M. Bhat. «A survey on instance segmentation: state of the art». *International Journal of Multimedia Information Retrieval*, 9 (2020): 171–189.
4. Mahony, Niall O' et al. «Deep Learning vs. Traditional Computer Vision.» *CVC* (2019).
5. Wang, C., Anisuzzaman, D.M., Williamson, V. et al. Fully automatic wound segmentation with deep convolutional neural networks. *Sci Rep*, 10, 21897 (2020). <https://doi.org/10.1038/s41598-020-78799-w>
6. Shelhamer, Evan et al. «Fully Convolutional Networks for Semantic Segmentation». *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence*, 39 (2017): 640–651.
7. Chen, Liang-Chieh et al. «Rethinking Atrous Convolution for Semantic Image Segmentation». *ArXiv abs/1706.05587* (2017): n. pag.
8. He, Kaiming et al. «Deep Residual Learning for Image Recognition». *2016 IEEE Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR)* (2016): 770–778.

Марченко Є.В.

магістр,

Науковий керівник: Павловський М.В.

кандидат технічних наук, доцент,

Національний транспортний університет

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КІЛЬКІСТЬ ДІАГНОСТИЧНИХ ЛІНІЙ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ТЕХНІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Розглядаючи пункти технічного контролю (ПТК) транспортних засобів (ТЗ) як комерційну структуру, можна виділити два основні фактори, що впливають на кількість діагностичних ліній в конкретно взятому регіоні – це фактор попиту і фактор пропозиції [1].

Відповідно до існуючого законодавства, станом на 2021 р. в Україні обов'язковий техконтроль встановлений для наступних видів транспортних засобів [2]:

1) для легкових автомобілів, що використовуються для перевезення пасажирів або вантажів з метою отримання прибутку, із строком експлуатації більше двох років – кожні два роки;

2) для вантажних автомобілів незалежно від форми власності вантажопідйомністю до 3,5 т, причепів до них із строком експлуатації більше двох років – кожні два роки;

3) для вантажних автомобілів вантажопідйомністю більше 3,5 т, причепів до них та таксі незалежно від строку експлуатації – щороку;

4) для автобусів та спеціалізованих транспортних засобів, що перевозять небезпечні вантажі, незалежно від строку експлуатації – двічі на рік.

Таким чином, знаючи кількість ТЗ в регіоні і періодичність проведення технічного контролю, можна однозначно визначити виробничу програму ПТК.

Фактор пропозиції визначається, пропускнуою здатністю діагностичних ліній ПТК, яка; у свою чергу, характеризується його продуктивністю, тобто продуктивністю: праці стосовно ПТК: Продуктивність праці – засаднича категорія ринку. Результатом сукупної продуктивності праці є ціна товару, яка у свою чергу виражає вартість товару. Фінансовий результат показує сума прибутку, отримана від зростання сукупної продуктивності праці [3; 4].

Можна розглянути наступні фактори підвищення продуктивності праці (ПП) (рис. 1) [4]:

1) фактори, що створюють умови для зростання продуктивності праці – рівень розвитку науки; організація громадського виробництва, зміцнення трудової дисципліни; підвищення професійно-кваліфікаційного рівня працівників підприємства;

Рис. 1. Фактори, що впливають на продуктивність праці

Джерело: [4; 5, с. 38]

2) фактори, що сприяють зростанню продуктивності праці – стимулювання працівників підприємства; поліпшення організації праці, виробництва і управління; раціональне розділення і кооперація праці; раціональна побудова трудового процесу; правильне розставляння обладнання і робочої сили; ефективна організація робочих місць; поліпшення нормування праці;

3) фактори, що безпосередньо визначають рівень продуктивності праці – механізація і автоматизація виробничих процесів; впровадження нових, досконаліших машин і механізмів і модернізація існуючого обладнання; поліпшення якості запасних частин; збільшення кількості відпрацьованих робітниками підприємства робочих днів за рахунок ліквідації причин, що викликають невиходи на роботу; поліпшення використання тривалості робочого дня на основі ліквідації внутрішньозмінних простоїв і інших втрат часу, що обумовлені організаційно-технічними неполадками на виробництві та ін.

Нормування трудомісткості діагностичних операцій на ПТК не вимагає врахування всіх вище перелічених факторів [6; 7]. При визначенні пропускнуєї спроможності досить розглянути фактори, що безпосередньо відносяться до процесу діагностування технічного стану ТЗ. Для цього доцільно ввести поняття об'єкту і суб'єкта діагностування.

Об'єкт діагностування – комплекс елементів, сполучених в механічні, газодинамічні, гідравлічні і електричні схеми, що утворюють динамічну систему, стан якої в кожен момент часу визначається. Іншими словами, об'єктом діагностування є ТЗ [5, с. 38]. Суб'єкт діагностування – особа, яка приймає оптимальні рішення відповідно до вибраного критерію. У цій ролі виступає оператор з технічного контролю і діагностування ТЗ.

Виходячи з вищесказаного, можна виділити наступні групи факторів, які впливають на кількість діагностичних ліній (рис. 2):

1) фактори, що відносяться до об'єкту діагностування (тип, конструкція, вік ТЗ) [8; 9]:

2) фактори, що відносяться до суб'єкта діагностування (рівень кваліфікації і досвід роботи оператора);

3) фактори, що відносяться до взаємодії суб'єкта і об'єкту (засоби і технологічний процес діагностування).

При розрахунку кількості діагностичних ліній необхідно зважати на специфіку проведення робіт різних категорій ТЗ. Трудомісткості операцій з

діагностування технічного стану ТЗ в залежності від категорії транспортного засобу, типу використовуваного палива, маси різні (табл. 1) [8; 9].

Рис. 2. Фактори, що впливають на кількість діагностичних ліній ПТК в регіоні

Джерело: [1, с. 39]

Таблиця 1

Фактичні трудомісткості робіт з діагностування технічного стану різних типів транспортних засобів при ОТК, люд-хв.

Тип транспортного засобу	Тип палива		
	Бензин	Дизельне паливо	Газове паливо
Легкові автомобілі	41,4	45,4	45,4
Автобуси повною масою до 5 т	54,1	58,1	58,5
Автобуси повною масою більше 5 т	65,0	69,0	70,0
Вантажні автомобілі до 3,5 т	47,1	51,1	51,1
Вантажні автомобілі від 3,5 до 12 т	63,4	67,4	68,4
Вантажні автомобілі більше 12 т і спеціалізовані ТЗ	67,8	71,8	72,8
Напівпричепи	43,9		
Причепи	28,0		

Джерело: [5, с. 40]

Як бачимо дані з табл. 1, які теоретично обґрунтовано в дисертаційних роботах [8; 10] дещо відрізняють від визначених в Порядку проведення ОТК [2].

Список використаних джерел:

1. Контроль технического состояния автотранспортных средств по условиям безопасности : метод. пособие. Москва : МАДИ ПТУ; Ин-т повышения; квалификации и переподготовки кадров трансп.-дорож. комплекса, 2001. 41 с.
2. Про затвердження Порядку проведення обов'язкового технічного контролю та обсягів перевірки технічного стану транспортних засобів, технічного опису та зразка протоколу перевірки технічного стану транспортного засобу : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2012 р. № 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 25.05.2021).
3. Анисимов А.П. Экономика, планирование и анализ деятельности автотранспортных предприятий : учебник. Москва : Транспорт, 2004. 245 с.
4. Злоказов Ю.И. Управление производительностью труда. Нормативный подход. Москва : «Финансы и статистика», 2008. 235 с.
5. Кулев М.В. Повышение эффективности функционирования диагностических линий технического осмотра транспортных средств : дис. ... канд. техн. наук : 05.22.10 / Орловский государственный технический университет. Орел, 2010. 140 с.
6. Гейц И.В. Нормирование и регламент (режимы) рабочего времени : учебное пособие. Москва : Дело и Сервис, 2002. 176 с.
7. Петров М.И. Нормирование труда. Москва : Альфа-Пресс, 2005. 88 с.
8. Черняев И.О. Методика обеспечения качества контроля технического состояния автотранспортных средств в региональных системах государственного технического контроля : дис. ... канд. техн. наук : 05.22.10. Санкт-Петербург, 2006. 220 с.
9. Кулев М.В. Анализ факторов, оказывающих влияние на численность пунктов технического осмотра транспортных средств в регионе. *Мир транспорта и технологических машин*. Орел, 2009. № 4. С. 3–7.
10. Шабуров В.Н. Оптимизация комплекта оборудования для предприятий, проводящих государственный технический осмотр автотранспорта с применением средств технического диагностирования : дис. ... канд. техн. наук : 05.22.10. Тюмень, 2005. 151 с.

Печенюк Б.Є.*магістр,**Науковий керівник: Березняцький В.В.**кандидат технічних наук, доцент,**Національний транспортний університет*

ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОЇ КІЛЬКОСТІ ПОСТІВ ПОТОЧНОГО РЕМОНТУ ПІДПРИЄМСТВ АВТОТРАНСПОРТУ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ МАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

При визначенні оптимальної кількості постів поточного ремонту автомобілів можливо використовувати методику на основі теорії масового обслуговування (ТМО) [1–5]. У спробі обійти протиріччя між лінійними допущеннями і реальною практикою приймається, що вхідний потік з рядом допущень зводиться до пуассонівського, тобто такий, що задовольняє умовам стаціонарності, ординарності і відсутності наслідків. Також приймається, що час обслуговування заявки розподілений за показниковим законом [6]. У такому разі математична модель надходження заявок набуває вигляд [7, с. 31]:

$$P_t(k) = \frac{(\lambda t)^k \times e^{-\lambda t}}{k!}, \quad (1)$$

де $P_t(k)$ – ймовірність надходження k заявок за проміжок часу t ; λ – середня кількість заявок за одиницю часу.

Для вирішення завдань організації, планування і оптимізації роботи автотранспортного підприємства (АТП) використовуються оціночні показники роботи системи масового обслуговування (СМО), які визначаються за формулами, виведених в математичній частині теорії. Ймовірність $P_{(k)}$ того, що на x постів поточного ремонту (ПР) надійде k вимог, визначається таким чином:

$$P_{(k)} = \frac{A(\lambda t)^k \times e^{-\lambda t}}{x^{k-x} \times x!(A-k)!} \times \left(\frac{\lambda}{\mu}\right)^k \times P_0, \quad (2)$$

де A – кількість автомобілів, що підлягають обслуговуванню; k – кількість вимог на ПР автомобілів; x – кількість постів в зоні ПР; λ – інтенсивність надходження заявок, авт./год.; μ – інтенсивність роботи постів, авт. / год.; P_0 – ймовірність того, що усі пости вільні, визначається за формулою [7, с. 32]:

$$P_0 = \left[\sum_{k=0}^x \frac{A!}{k!(A-k)!} \times \left(\frac{\lambda}{\mu} \right)^k + \sum_{k=0}^A \frac{A!}{x^{k-x} \times x!(A-k)!} \times \left(\frac{\lambda}{\mu} \right)^k \right]^{-1}. \quad (3)$$

Теоретична розробленість питання і наявність потужного математичного апарату для вирішення завдань – беззаперечні переваги цього методологічного підходу. Але він також не позбавлений недоліків. Аналіз характеру надходження звернень в ремонт показує, що допущення про стаціонарний характер потоку не знаходить підтвердження в реальності, а в класичній ТМО відсутні підходи, пов'язані з оцінкою варіації потоку заявок. Згадані вище припущення про марківський характер досліджуваного процесу далеко не завжди відповідають дійсності в умовах реального виробництва. Рішення задачі в умовах нестаціонарного потоку викликає значні аналітичні складності. Цим обумовлені невизначеність результатів розрахунків і неузгодженість теоретичних рішень і практичних реалій, що також примушувало дослідників шукати альтернативні шляхи вирішення цієї проблеми. Спробою усунути протиріччя «класичного» ймовірнісного і детермінованого підходів є спосіб визначення оптимальної кількості постів ПР, запропонований Тахтамишевим Х. М. [8]. Умовно назовемо його номограмним. Зона ПР в даному випадку розглядається як багатоканальна СМО з очікуванням, оптимальна кількість каналів обслуговування якої визначається в декілька етапів. Передусім, розраховується початковий параметр α [7, с. 32]:

$$\alpha = \frac{T}{\Phi} = \frac{x}{\varphi}, \quad (4)$$

де T – осяг робіт, люд.-год.; Φ – фонд робочого часу поста, год.; x – кількість постів зони ПР, отримане при детермінованому розрахунку; φ – коефіцієнт нерівномірності надходження заявок.

Далі з фактичних даних по підприємству або розрахунковим шляхом визначаються середні значення вартості простою автомобілів C_a і постів C_{II} в одиницю часу. На підставі отриманих значень α і співвідношення (C_a / C_{II}) по номограмі (рис. 1) [8] знаходиться значення оптимального значення коефіцієнта нерівномірності надходження автомобілів $\varphi_{\text{опт}}$.

Тоді оптимальна кількість постів ПР визначається за формулою [7, с.33]:

$$\alpha = \varphi_{\text{опт}} \quad (5)$$

Цей спосіб простий в застосуванні, дозволяє за допомогою значень C_a і C_{II} враховувати особливості кожного окремого підприємства, а також використати нормативну базу трудомісткості робіт. Крім того, він враховує, хай і у рамках допущень ТМО, ймовірнісний характер виробничих процесів при проведенні ПР автомобілів. Але вказаний підхід так і не отримав належної розробки і широкого практичного застосування. Очевидно, разом з суб'єктивними причинами (відсутність належного інтересу інженерів і науковців) зіграло роль недостатнє обґрунтування номограм і відсутність їх деталізації щодо різних типів АТП.

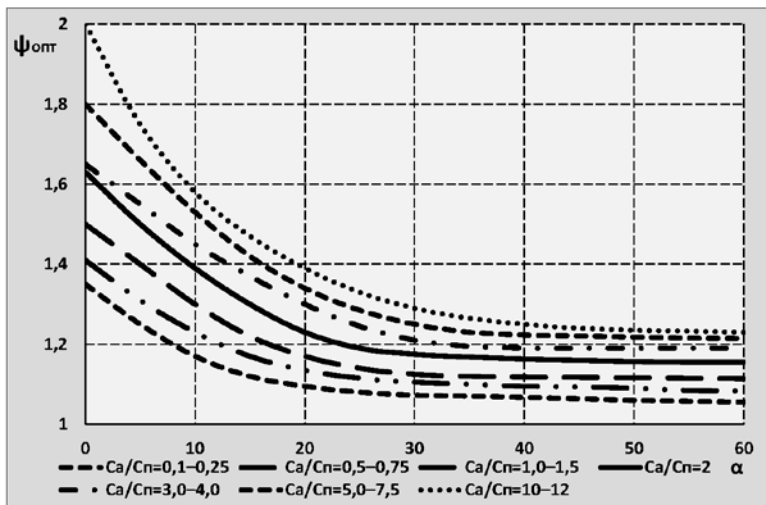

Рис. 1. Залежність коефіцієнта нерівномірності $\psi_{\text{опт}}$ від α

Джерело: [7, с. 33; 8]

Список використаних джерел:

1. Гнеденко Б.В., Коваленко И.Н. Введение в теорию массового обслуживания. Москва : КомКнига, 2005. 400 с.
2. Крамаренко Г.В. Техническая эксплуатация автомобилей. Москва : Транспорт, 1983. 488 с.
3. Лукин В.П., Лукин В.П. Закономерности формирования производительности и пропускной способности средств автообслуживания. Москва : МАДИ, 1987. 64 с.
4. Панин А.В., Зарубкин В.А. Определение мощности системы ТО и ТР базовых предприятий автотранспортных объединений. *Сборник научных трудов МАДИ «Прогрессивные процессы технической эксплуатации автомобилей»*. Москва : МАДИ, 1982. С. 104–106.
5. Техническая эксплуатация автомобилей : учеб. / Кузнецов Е.С. и др.; под ред. Е.С. Кузнецова. Москва : Транспорт, 1991. 413 с.
6. Гмурман В.Е. Теория вероятностей и математическая статистика : учебник. Москва : Высшая школа, 2005. 479 с.
7. Верхорубов В.В. Разработка методики оптимизации мощности и структуры зон текущего ремонта пассажирских транспортных средств в автотранспортных предприятиях : дисс. ... канд. техн. наук : 05.22.10. Вологда, 2010. 242 с.
8. Тахтамышев Х. Расчет оптимального числа постов текущего ремонта. *Автомобильный транспорт*. Москва, 1985. № 6. С. 33–35.

Царенко В.В.

студентка;

Хлопицький О.А.

кандидат технічних наук, доцент,

Український державний хіміко-технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ЗОЛОШЛАКОВИХ ВІДХОДІВ ТЕС

Зола – вогнетривкий залишок з зернами дрібніше 0,16 мм, що утворюється з мінеральних домішок палива при повному його згорянні і обложений з димових газів золовловлювальними пристроями. Залежно від виду палива зола підрозділяється на антрацитову, кам'яновугільну, буровугільну, сланцеву, торф'яну. Вміст золи при згорянні палива по-різному: в кам'яному і бурому вугіллі – від 1 до 45%, в горючих сланцях – від 50 до 80%, в паливному торфі – від 2 до 30%. За способом видалення розрізняють: золу сухого відбору (зола винесення) і мокрого (зола гідровидалення). Зола винесення виходить в результаті очищення димових газів золовловниками і представляє собою тонкодисперсний матеріал з дуже дрібними частинками, що дозволяє використовувати її без додаткового помолу. Зола мокрого відбору утворюється при видаленні її за допомогою води у вигляді пульпи по золопроводами [4].

Паливний шлак – це матеріал, що накопичується в нижній частині топкового простору теплових агрегатів і видаляється в рідкому або у спічному стані. При спільному видаленні золи і шлаку гідротранспортом на теплових електростанціях утворюється золошлакова суміш [2].

Хімічний і мінерально-фазовий склади, будова і властивості золошлакових матеріалів залежать від складу мінеральної частини палива, його теплотворної здатності, режиму спалювання, способу їх уловлювання і видалення, місця відбору з відвалів.

При високих температурах (1200-1600°C) спалювання палива мінеральні домішки зазнають змін; в них протікають складні фізико-хімічні процеси: виділяється хімічно пов'язана вода силікатів і алюмосилікатів; розкладаються карбонати; йдуть реакції у твердій фазі; відбуваються плавлення, кристалізація, силікатоутворення, склоутворення. Тому золи і шлаки ТЕС мають складний хімічний і мінералогічний склади.

Залежно від виду палива і умов його спалювання у золошлаках можуть міститися незгорілі органічні частинки палива. Втрата маси при прожарюванні повинна бути не вище 3-25% в залежності від виду вихідного палива [3].

Мінерально-фазовий склад включає неорганічну і органічну складові. Неорганічна фаза, в свою чергу, складається зі складових:

– аморфної, представленої склом і аморфизованою глинистою речовиною;

– кристалічної, що включає слабозмінені зерна мінералів вихідного палива (кварц, польові шпати та інші, термічно стійкі мінерали) і кристалічні новоутворення, що виникли при спалюванні палива (муліт, гематит, алюмосилікат кальцію та ін.) [1].

Скло в золах може бути силікатного, алюмосилікатного і залізисто-алюмосилікатного складу.

Частинки більшості зол мають сферичну форму і гладку зашклену фактуру поверхні. Однорідність частинок різна. Більш однорідні частинки, що складаються повністю зі скла. Є частинки, внутрішня частина яких не розплавилася і складається з найдрібніших мінеральних і коксових зерен. Зустрічаються і порожнисті кульки в результаті спучування скла в момент утворення частинки. Розмір частинок – від декількох мікрон до 50-60 мікрон.

Можуть також утворюватися склоподібні частинки неправильної форми. У деяких частинок поверхня губчаста через різної кількості бульбашок. Вони також можуть містити у внутрішній частині велику кількість кристалічних речовин.

При недостатньо високій температурі згоряння палива і високої тугоплавкості його зольної частини утворюються золи, що складаються з аморфізованої глинистої речовини, які представлені пористими частинками неправильної форми. Ці частинки мають високе водопоглинення.

У великих фракціях золи містяться агрегати, що утворилися в результаті спікання безлічі дрібних зерен. Вони неоднорідні і мають низьку міцність [3].

Шлаки але порівнянні з золами містять менше органічних залишків і аморфізованої глинистої речовини, але більше склофази (до 95%). Обумовлено це тим, що шлаки більший час знаходяться у високотемпературній зоні топки. Кристалічна фаза в них представлена кварцом, мулітом, магнетитом і т. д.

Найважливішими фізичними властивостями золошлаків є зерновий склад, насипна і справжня щільності, водонасичення.

Зерновий склад визначається видом палива, його підготовкою до спалювання, режимом спалювання, способом уловлювання золи, місцем відбору [3].

При сухому видаленні золи великі частинки вловлюються циклонами, дрібні – електрофільтрами. При цьому на кожному полі електрофільтру збирається певна фракція золи. Так, на прибалтійській ГРЕС зола з циклонів містить частинок розміром дрібніше 50 мкм 47-63%, електрофільтрова зола з другого поля – 61-87%, з третього – 78-99%, А четвертого – 100%.

При цьому відбувається поділ і за хімічним складом, і за фазовим. Максимальний вміст сферичних склоподібних частинок мають найдрібніші фракції золи. Чим зерна золи крупніше, тим вище в ній вміст агрегованих, шорстких, пористих частинок.

Системи гідровидалення золи і шлаку направляють у відвали полідисперсні шлакозольні суміші. Поблизу місця випуску пульпи

утворюється шлакова зона відвалу, в якій переважають частинки крупніше 0,25 мм, на віддалі-дрібніше 0,25 мм.

Від зернового, хімічного і фазового складів золи залежить її насипна щільність, яка може становити від 0,6 до 1,3 г/см³ питома вага (справжня щільність) золи коливається від 1,75 до 3,5 г/см³, складаючи в середньому 2,1-2,4 г/см³. Крупність зерен шлаків – від 10 до 15 мм, питома вага – 2,8-3,3 г/см³, насипна щільність – 1,1-1,3 г/см³ [4].

За хімічним складом золи і шлаки поділяються на основні, кислі і нейтральні. Основні золи містять гідралічно Активні компоненти і є самостійним в'язучим. Кислі золи мають властивості типових пуццоланів і можуть застосовуватися як активні мінеральні добавки.

Паливні золи і шлаки, як правило, не здатні безпосередньо взаємодіяти з водою. Це характерно лише для зол, що містять вільні оксиди кальцію і магнію. Аморфні компоненти зол і шлаків мають пуццоланову активність, тобто здатністю зв'язувати при звичайних температурах гідроксид кальцію, утворюючи нерозчинні сполуки. При їх накопиченні з'являється можливість гідралічного твердіння в'язучих із сумішей вапна або портландцементу з золою або шлаком [4].

Список використаних джерел:

1. Техника защиты окружающей среды / Н. С. Торочешников, А. И. Родионов, Н. В. Кедьцев, В. Н. Клушин. М. : Химия, 1981. 368 с.
2. Стадницький Г. В., Родионов А. И. Экология. М. : Высшая школа, 1988. 272 с.
3. Страус В. Промышленная очистка газов: Пер. с англ. М. : Химия, 1981. 616 с.
4. Золошлаковые материалы и золоотвалы. М. : Энергия, 1978.

ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

Перець В.П.

студент;

Четвертак Т.Ю.

викладач фармацевтичних дисциплін,

Медичний фаховий коледж

Запорізького державного медичного університету

ВИВЧЕННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Для засвоєння теоретичних основ інструментальних методів аналізу лікарських засобів в умовах змішаної форми освіти, коли час перебування в хімічній навчальній лабораторії обмежений допустимою кількістю студентів, рекомендовано додатково застосовувати хмарні технології навчання.

До інструментальних методів аналізу належать: оптичні методи засновані на вимірюванні оптичних властивостей речовин; електрохімічні методи засновані на вимірюванні електрохімічних властивостей систем; хроматографічні методи засновані на використанні можливості різних речовин до вибіркової сорбції; радіометричні методи засновані на вимірюванні радіоактивних властивостей речовин; термічні методи засновані на вимірюванні теплових ефектів відповідних процесів; мас-спектрометричні засновані на вивченні іонізованих фрагментів речовин [1]. Складність вивчення інструментальних методів аналізу лікарських засобів в умовах змішаної форми навчання полягає в обмеженості часу лабораторного дослідження і відсутністю віддаленого доступу до апаратного забезпечення.

Навчитися знаходити та розраховувати основні характеристики поглинання світлового випромінювання, здійснювати розрахунки з фотометричного визначення концентрації речовин; навчитися визначати концентрацію речовин в забарвлених розчинах за допомогою колориметру фотоелектричного концентраційного КФК-2 за калібрувальним графіком та розрахунковими методами, обґрунтовано обирати фотометричні реакції та оптимальні умови проведення фотометричних визначень – стає можливим і в умовах пандемії, а саме за рахунок використання хмарних симуляторів та тренажерів навчання. Нами досліджено декілька додатків на пристрої Android і iOS, зокрема ті, що дають змогу оволодіти технікою вимірювання оптичної густини розчинів за допомогою колориметра фотоелектричного концентраційного КФК-2.

В ході дослідження виокремлено наступні додатки, що сприяють покращенню візуалізації фізико-хімічних процесів: симулятор спектроскопії [5], тренажер титриметричного визначення [4], додаток фіксації кінцевої точки титрування [2], інтерактивні вправи з природничих наук [3], хімічний калькулятор для обчислення мас та розведень [6].

Використання хмарних тренажерів та симуляторів у фармацевтичній освіті важко переоцінити, здобувачам освіти фармацевтичної галузі слід володіти сучасними фізико-хімічними методами аналізу, що засновані на використанні залежності між вимірюваними фізичними властивостями речовин та їх якісним та кількісним складом. Для набуття практичного досвіду майбутнім фармацевтам слід оволодіти не тільки технікою проведення вимірювання, але й обґрунтовано обирати оптимальний метод дослідження кількісного вмісту. Навчання фахівців в умовах змішаної освіти передбачає використання сучасних імітаторів хімічних та фізико-хімічних процесів, комп'ютерних програм і тренажерів-додатків. Спеціальні імітаційні програми дають змогу застосовувати різні алгоритми, враховуючи хімічні особливості лікарських засобів та навчальні цілі практичних занять фармацевтичної хімії. Тренажери-додатки надають візуалізацію отриманим теоретичним знанням оптичних та радіоактивних властивостей речовин, електрохімічних властивостей систем, іонізованих фрагментів речовин тощо. Завдяки сучасним технологіям можна неодноразово проводити кількісне визначення без затрат хімічних реактивів та допоміжних засобів.

Список використаних джерел:

1. Державна Фармакопея України: в 3 т. / ДП Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів. 2-е вид. X. : Державне підприємство «Український науковий фармакопейний центр якості лікарських засобів», 2015. Т. 1. 1128 с.
2. Додаток для визначення кінцевої точки титрування за кольором. URL: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.color.Titration_ColorCam
3. Інтерактивні вправи з природничих наук. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=org.kiwix.kiwixcustomphet>
4. Тренажер титриметричного визначення. URL: <http://faculty.concordia.ca/bird/javascript/titration/titration-js.html>
5. Симулятор спектроскопії. URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.chrysalis.labsimulator>
6. Хімічний калькулятор (обчислення мас та розведень). URL: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.cooloy.SolutionCalculator>

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Веснянка А.В.

студентка,

Науковий керівник: Нарихнюк Н.Ю.

викладач математики вищої категорії,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ФОРМУВАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*У грі дитина живе, і сліди цього життя
залишаються в ній глибше, ніж сліди
справжнього життя.*

К. Д. Ушинський

Формування математичної компетентності, розвиток мислительських процесів, виховання інтересу до математичних знань, умінь та навичок молодших школярів сьогодні неможливе без такого важливого засобу, як гра. Дитина фактично входить у світ дорослих через гру. Гра – це її біологічна потреба, гра – це праця, гра – це навчання. Тому учителі початкової школи повинні пам'ятати, що саме гра найкраще розкриває індивідуальні якості, можливості, здібності кожного школяра [2].

Про роль дидактичних ігор в освітньому процесі написано багато праць видатними педагогами П. Блонським, А. Макаренко, В. Сухомлинським, В. Сорокою, Г. Росинським, С. Щацьким та інші. Практичне застосування дидактичних ігор у навчальному процесі можна побачити в роботах М. Кларіна, В. Коваленка, О. Микитина, М. Перова, Л. Сухарева та інших.

Сучасна школа має озброїти здобувачів освіти не лише знаннями, умінями, навичками, а методами творчої розумової і практичної діяльності. Навчання – складний і діалектико-суперечливий процес. У ньому поєднується три взаємопов'язані компоненти: зміст навчання (програм і підручників, наочних і дидактичних посібників, ігрові цікаві завдання з предмету), викладання (педагогічна діяльність учителя), учіння (навчально-пізнавальна діяльність школярів) [1].

Саме тому зміст, структура уроку у Новій українській школі повинні сприяти удосконаленню кожного із цих компонентів. Зміст підручника доповнюється різноманітними дидактичними матеріалами, системою

ігрових і цікавих завдань. Викладання вчителя має бути зрозумілим, доступним, творчим із захопленням, із переборенням труднощів. Учіння дітей – привабливим, радісним. Тому, природно, не відривати першокласників від гри, ігрових ситуацій і цікавих вправ, а навчати їх, особливо на перших порах, через гру, ігрові ситуації і цікаві вправи. Роль учителя – уміти вчити дітей, граючись і думаючи [4].

Дидактична математична гра повинна тісно поєднуватися з працею на уроці, не відволікати, а сприяти підвищенню розумової діяльності школярів. Для дітей під час гри по іншому йде сприйняття нового матеріалу, адже школярі самі стають дослідниками математичних завдань і чітко розуміють необхідність вивчення теми. Поряд з цим, у грі задіяний кожен школяр і підвищується самооцінка кожного з них, вони самі можуть оцінити набуті досягнення, бачать помилки над якими необхідно ще попрацювати. У дидактичних іграх діти спостерігають, класифікують предмети за певними ознаками, виконують аналіз і синтез, абстрагуються від несуттєвих ознак, роблять узагальнення [3]. Багато ігор вимагають умінь висловлювати свою думку у зв'язаній і зрозумілій формі, використовувати математичну термінологію. Крім того цікаві задачі сприяють підвищенню інтересу до вивчення математики, свідомому засвоєнню математичних понять, стимулюють активність здобувачів освіти, виховують у них навички самостійної роботи, вміння раціонально і творчо виконувати завдання, самостійно застосовувати знання. Правила гри повинні бути простими, математичний зміст матеріалу – доступний. Грою охоплюються всі діти у класі і активно працюють, щоб не втратити інтересу до гри [2].

Сучасна дидактика, звертаючись до ігрових форм навчання та цікавих задач з математики, справедливо вбачає в них можливості ефективної взаємодії педагога та здобувачів освіти, продуктивної форми їх спілкування з наявними елементами змагання, безпосередності, природного інтересу. Граючи, діти вчитимуться лічити, обчислювати, розв'язувати задачі, конструювати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, робити самостійні висновки, обґрунтовувати їх. В іграх математичного змісту ставляться конкретні завдання. Так, якщо на уроці школярі ознайомлюються з принципом утворення будь якого числа, то й дидактична гра підпорядковується цій меті, сприяючи розв'язанню поставленого завдання. Якщо спочатку школяр зацікавиться лише грою то його дуже швидко зацікавить пов'язаний з нею матеріал, у нього виникне потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати його. Не забуваємо і про те, що гра є ефективним засобом формування особистості школяра, його морально-вольових якостей, в грі реалізується потреба впливу на світ [3].

А. Макаренко зазначав, що гра має важливе значення в житті кожної дитини – якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається, перш за все, в грі [2].

Ігрові методики теж позитивно впливають на моральний клімат у відносинах між педагогом та здобувачем освіти, на міжособистісні стосунки школярів [4].

Суть дидактичної гри полягає в розв'язуванні пізнавальних завдань, сформульованих в цікавій, привабливій і популярній формі. Це дає змогу вчителю добитися розуміння математичних понять і, отже, зацікавити школярів математикою. Педагоги початкової школи повинні пам'ятати, що діти втрачають інтерес до вивчення математики, якщо вчитель не використовує при вивченні предмета ігрові методики. Здобуті школярами міцні знання перетворюються у переконання тільки тоді, коли вони є результатом свідомої самостійної роботи. Отже, вчителю важливо застосовувати на практиці такі методичні прийоми, які б збуджували мислення школярів, підводили їх до самостійних пошуків, висновків та узагальнень.

Список використаних джерел:

1. Скріпниченко Л.М. Формування математичної компетентності молодших школярів на основі діяльнісного підходу. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-matematichnoi-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv-na-osnovi-diyalnis-nogo-pidhodu> (дата звернення: 25.05.2021).
2. Особливості використання дидактичних ігор на уроках математики. URL: <https://genezum.org/library/formuvannya-matematichnoi-kompetentnosti-molodshyh-shkolyariv-na-osnovi-diyalnisnogo-pidhodu> (дата звернення: 25.05.2021).
3. Наумович І.І. дидактичні ігри на уроках математики. URL: <https://naurok.com.ua/didaktichni-igri-na-urokah-matematiki-23711.html> (дата звернення: 25.05.2021).
4. Гринчук В. М. Методичні основи застосування дидактичної гри на уроках математики в початковій школі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78394552.pdf> (дата звернення: 25.05.2021).

Шефер В.М.

студент;

Токовило Т.С.

асистент,

Херсонська державна морська академія

МАТЕМАТИЧНИЙ РОЗРАХУНОК ОРТОДРОМІЇ

Математичний розрахунок ортодромії дає хорошу точність, але пов'язаний з громіздкими обчисленнями. Тому іноді ортодромії наносять на польотну карту за допомогою навігаційного глобуса або сітки, складеної в центральній полярній

проекції, на якій ортодромія для будь-яких відстаней зображається прямою лінією. Використовуючи цю властивість сітки, можна зробити графічний розрахунок ортодромії. Для цього на сітці з'єднують початкову та кінцеву точки ортодромії прямою лінією. На цій прямій намічають проміжні точки. Потім за координатами переносять їх на польотну карту і через отримані на польотній карті точки проводять ортодромії.

Ортодромії називається лінія найкоротшої відстані між двома точками на земній поверхні. У перекладі з грецької мови ортос – прямий, дромос – прохід, біг. Ортодромія є дугою великого кола, площина якого проходить через центр земної кулі і дві задані точки на поверхні земної кулі. Меридіани є ортодромії, що з'єднують північний і південний географічні полюси, – це окремі випадки ортодромії. У загальному випадку ортодромія перетинає меридіани під різними, нерівними між собою кутами [1, с. 16].

Ортодромія має такі властивості:

1) є лінією найкоротшої відстані між двома точками на поверхні земної кулі;

2) перетинає меридіани під різними, нерівними між собою кутами внаслідок сходження меридіанів у полюсів.

Екватор і меридіани є окремими випадками ортодромії. Через дві точки на земній поверхні, розташовані нема на протилежних кінцях прямої, що проходить через центр Землі, можна провести тільки одну ортодромії. Домовилися шлях літака по ортодромії називати ортодроміческое, а напрямок польоту по ортодромії вказувати ортодромічним колійним кутом (ОПК), укладеним між північним напрямком меридіана і лінією заданого шляху в початковій точці ортодромії.

Політ по ортодромії за допомогою магнітного компаса виконати не можна, так як в цьому випадку необхідно було б змінювати напрямок польоту літака від меридіана до меридіана, що здійснити практично неможливо. Тому такий політ виконується за допомогою спеціальних курсових приладів – гірополукмаса або курсової системи [1, с. 16].

На картах в гномонической проекції – пряма лінія.

При курсі судна 0° (180°) – локсодроми і ортодромія «зливаються» в одну лінію, збігається з географічним меридіаном.

При курсі судна 90° (270°) при $\varphi = 0^\circ$ – також «зливаються» в одну лінію, збігається із земним екватором.

При плаванні судна на великі відстані (тисячі миль) економно плисти по ортодромії, так як це – найкоротша відстань між заданими точками.

Розглянемо задачу.

Визначити найкоротшу відстань (ортодромію) між двома точками $M_1(52^\circ 11'; 49^\circ 30')$ та $M_2(58^\circ 17'; 55^\circ 36')$, що лежить у північній частині земної кулі ($R=6370$ км).

Розв'язок. Розглянемо сферичний трикутник M_1PM_2 . Тут P – полюс, PM_1P та PM_2P – меридіани, що проходять відповідно через точки M_1 та M_2 ,

M_1M_2 - дуга великого кола, що проходить через точки M_1 та M_2 . Дуга M_1M_2 визначає найкоротшу відстань між точками M_1 та M_2 .

У цьому трикутнику кути:

$$\angle M_1PM_2 = \Delta\lambda; \text{ а сторони } M_1P = 90^\circ - \varphi_1 \text{ та } PM_2 = 90^\circ - \varphi_2.$$

Різниця довгот:

$$\Delta\lambda = \lambda_2 - \lambda_1 = 55^\circ 36' - 49^\circ 30' = 6^\circ 06'$$

Для визначення ортодромії M_1M_2 скористаємось формулою косинуса сторони сферичного трикутника:

$$\cos a = \cos b \cos c + \sin b \sin c \cos A.$$

У даному випадку формула набуває вигляду:

$$\cos M_1M_2 = \cos(90^\circ - \varphi_1) \cos(90^\circ - \varphi_2) + \sin(90^\circ - \varphi_1) \sin(90^\circ - \varphi_2) \cos \Delta\lambda;$$

$$\cos M_1M_2 = \sin \varphi_1 \sin \varphi_2 + \cos \varphi_1 \cos \varphi_2 \cos \Delta\lambda.$$

Обчислення:

$$\Delta\lambda = 6^\circ,1; \cos \Delta\lambda = 0,9943379;$$

$$\varphi_1 = 52^\circ,183333; \sin \varphi_1 = 0,789977; \cos \varphi_1 = 0,613137;$$

$$\varphi_2 = 58^\circ,283333; \sin \varphi_2 = 0,850658; \cos \varphi_2 = 0,525719;$$

$$\cos M_1M_2 = 0,992513; M_1M_2 = 7^\circ,015608;$$

$$M_1M_2 = 0,122445 \text{ (рад)};$$

$$M_1M_2 = R \times 0,122445 = 6370 \times 0,122445 = 780 \text{ (км)}$$

Список використаних джерел:

1. Вагущенко Л.Л. Судові навігаційно-інформаційні системи. Одеса, 2004. 302 с.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Дейнеко А.Х.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент;

Шевчук О.К.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Харківська державна академія фізичної культури*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ГІМНАСТОК У ВПРАВАХ З БУЛАВАМИ

Художня гімнастика – один з найпопулярніших в Україні і в усьому світі олімпійський вид спорту. Її специфіка проявляється у виконанні великої кількості складно технічних рухів вільного характеру, які об'єднуються в змагальну композицію. Стрімкий розвиток художньої гімнастики, зумовлений сучасними змінами в міжнародних правилах змагань, посиленням конкуренції, постійним ускладненням компонентів змагальної діяльності, інтенсифікацією тренувального процесу, що вимагає від гімнасток надмірного прояву індивідуальних можливостей, змагальної надійності і високої технічної майстерності роботи з предметами. Аналіз відеоматеріалів міжнародних змагань та власний спортивний досвід свідчить, що лідирувати будуть гімнастки, які бездоганно виконують базові та профільючі елементи (рівноваги, повороти, стрибки) та демонструють досконалий роботу з предметом. З введенням у художній гімнастиці нових правил змагань FIG [7] пріоритетним напрямком стало освоєння складних за технічною базою змагальних програм, які обумовлюють підвищені вимоги до технічної підготовленості гімнасток [3, с. 25].

У зв'язку з цим слід відмітити, що технічна підготовка у художній гімнастиці – неймовірно ємний та багатогранний процес. На сучасному етапі розвитку цього виду спорту доцільно виділяти наступні розділи технічної підготовки: безпредметна, предметна підготовка, хореографічна, музично-рухова та композиційна підготовка [4, с. 19; 11, с. 16]. Аналіз літературних джерел [3, с. 25; 7; 8, с. 133] свідчить, що у художній гімнастиці відмінною рисою та провідним компонентом технічної підготовки являються вправи з предметами. Ці вправи найбільш яскраво відображають специфіку художньої гімнастики і в поєднанні з рухами без предмета, акробатичними вправами, елементами танцю і хореографії є основним її змістом. Фахівці [2, с. 1; 6, с. 68; 10, с. 126]. вказують на постійно зростаючу складність елементів з предметами, які виконуються спортсменками в художній гімнастиці. Тож в умовах конкурентної боротьби та високого сучасного

рівня розвитку художньої гімнастики питання технічної підготовки у вправах з предметами завжди були і залишаються актуальними.

Варто зазначити, вправи з предметами виконуються з п'ятьма різними предметами, такими як скакалка, обруч, м'яч, булави та стрічка. Особливості форми, фактури та розміру предметів безумовно впливають на техніку рухів [5, с. 151]. Одним із найскладніших предметів для навчання та стабільного виконання на змаганнях є вправи з булавами. Елементи булавами – це обертально-махові рухи з різними амплітудою і радіусом, з чергуванням напруги і розслаблення переважно для плечового поясу, рук і кисті [8, с. 133]. Комбінації з булавами відрізняються різноманітністю можливих рухів, широким застосуванням складних елементів, необхідністю одночасно маніпулювати двома предметами. Спортивний результат гімнасток залежить від правильного технічного виконання вправи з предметом. Сучасна булава – масивний, бутилеподібний предмет, виготовлений з пластику та/або каучу, вагою 150 грамів кожна та довжиною 40-50 см залежно від довжини кінцівок гімнастки. Крім того, вони невеликого розміру, що підвищує вимоги до рівня розвитку спритності гімнасток. Слід зазначити, що специфіка предметної підготовки з булавами визначається не тільки особливістю форми предмета, а й використанням одночасно двох предметів. В даний час проблема вдосконалення технічної підготовленості гімнасток в вправах з булавами є актуальною в зв'язку з значним підвищенням вимог як до рівнем складності, так і до варіативності елементів. Тому це вимагає подальшого вивчення [8, с. 133].

Результати проведеного дослідження довели, що одним з найбільш актуальних напрямів перспективної підготовки в художній гімнастиці було й залишається дотепер освоєння так званих базових вправ, першочергове якісне розучування яких є запорукою подальшого успішного прогресування в усіх техніко-естетичних видах спорту (В.А. Леонова, 2003; Л.С. Луценко, 2009; Б.М. Мицкан, 2011 та ін.) [2, с. 1]. Недостатній рівень виконання порівняно простих, але базових, численних в кількісному плані дій з предметами, є однією з причин багатьох технічних помилок, яких припускаються гімнастки на змаганнях. Актуальність базової технічної підготовки підтверджують теоретики та практики художньої гімнастики: А.М. Дерюгіна, 1999; Г.А. Чкалова, 2002; Л.О. Карпенко, 2007; Т.В. Нестерова, 2007; І.В. Цепелевич, 2007; А. Hekelmann, 2008; В.Ю. Сосіна, 2009, 2010; І.О. Вінер, 2011, 2014 та ін. [2, с. 1].

Згідно із Навчальною програмою для ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ початок вивчення рухів з булавами починається у віці 7-8 років, що відповідає етапу початкової підготовки. Завдання, яке ставиться до технічної підготовки на цьому етапі – початкова технічна підготовка з видів багатоборства – опанування підготовчих, підвідних і найпростіших базових елементів [11, с. 28]. Важливо зазначити, що відповідальним етапом в системі підготовки гімнасток у вправах з булавами є етап попередньої базової підготовки. У зв'язку з засвоєнням програм багатоборства, участю у

більшій кількості змагань виконання вправ із предметами вимагає від гімнасток наявності чітко сформованих рухових навичок і бездоганної точності виконання кожного руху [5, с. 151]. Технічна підготовка на даному етапі пов'язана з вдосконаленням механізмів розвитку рухово-координаційних здібностей спортсменок і закладанням основи техніки володіння предметом, що є найважливішою умовою забезпечення подальшого зростання спортивних результатів у багаторічній змагальній практики. Для поліпшення цього процесу необхідна наявність у юних спортсменок достатньої надійності виконання базових рухів [5, с. 151]. Необхідно відмітити, тренувальний процес на етапі попередньої базової підготовки – важливий на шляху становлення майстерності спортсмена, і від того, наскільки ефективно він побудований, в більшості буде залежати реалізація наміченої цілі.

Однак, у підготовці гімнасток не можна не відзначити наявності певних труднощів, пов'язаних зі стрімким розвитком художньої гімнастики, регулярними змінами правил змагань з підвищенням вимог до технічної підготовленості гімнасток та ускладненням програми виступів. Виникають нові проблеми, які фахівці, в першу чергу, пов'язують із їх базовою технічною підготовленістю. Водночас, базова технічна підготовка є недостатньо вирішеною проблемою в теорії й методиці художньої гімнастики [1, с. 1; 2, с. 1; 3, с. 25].

Зростаючі вимоги, що пред'являються до сучасної художньої гімнастики, і запекла конкуренція, спрямована на досягнення найвищого спортивного результату, говорять про необхідність удосконалення багаторічного процесу підготовки гімнасток [9, с. 3]. Адже у зв'язку з різким зниженням за останні роки віку початку занять художньою гімнастикою, юні гімнастки вже у віці 6-8 років повинні виконувати змагальну програму по 4-6 видам багатоборства. Вправи досить високої складності спортсменки демонструють вже у віці 8-12 років, що відповідає етапу попередньої базової підготовки [2, с. 1]. Неухильне підвищення вимог до рівня складності і оригінальності вправ, що виконуються з предметами в художній гімнастиці загострює пошук ефективних методик навчання складно-координаційним рухам і швидкого набуття міцних навичок в роботі з предметами. Це є однією з найважливіших тенденцій прогресування сучасної художньої гімнастики [1, с. 1].

Таким чином, незважаючи на численні дослідження, які спрямовані на пошук засобів підвищення ефективності навчально-тренувального процесу, основною проблемою і донині залишається пошук інноваційних підходів до організації занять, які дозволять в умовах великої складності вправ підвищити рівень сформованості технічної майстерності юних гімнасток у вправах з предметами, зокрема вправах з булавами, відповідно до вимог змагальних програм.

Список використаних джерел:

1. Андреева Н. О. Удосконалення техніки виконання вправ з м'ячем на етапі попередньої базової підготовки в художній гімнастиці : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Київ, 2015. 24 с.
2. Андреева Р. І. Технологія навчання техніки вправ з обручем на основі спеціальної фізичної підготовки юних гімнасток : автореф. дис. ... канд. наук фіз. вих. : спец. 24.00.01. Харків, 2011. 20 с.
3. Дейнеко А., Шевчук О., Архипова А. Вдосконалення технічної майстерності гімнасток 8-9 років у вправах з булавами. *Слобожанський науково-спортивний вісник*: наук.-теорет. журн. Харків : ХДАФК, 2020. № 1(75). С. 25–29.
4. Дейнеко А.Х., Шевчук О. К. Особливості технічної підготовки в художній гімнастиці. *Актуальні наукові дослідження у сучасному світі*: LV Міжнародна наукова конф. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 11(55). Ч. 4. С. 18–24.
5. Муллагільдїна А., Красова І. Особливості технічної підготовки гімнасток у вправах з предметами на етапі попередньої базової підготовки. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту в сучасному суспільстві* : збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. С. 150–153.
6. Нестерова Т. В. Совершенствование системы многолетней подготовки спортсменок в художественной гимнастике. *Наука в олимпийском спорте*. Киев, 2007. С. 66–74.
7. Правила змагань з художньої гімнастики. Технічний комітет з художньої гімнастики FIG, 2017. 100 с.
8. Суменкова А., Наконечная И., Руденко А. Кинематический анализ техники выполнения мельниц булавами высококвалифицированных гимнасток в соревновательных композициях художественной гимнастики. *Молодіжний науковий вісник*. 2012. № 7. С. 133–136.
9. Характеристика методических принципов обучения технике упражнений в художественной гимнастике. URL: <https://studfiles.net/preview/5192999/page:3>
10. Художественная гимнастика. История, состояние и перспективы развития / И.А. Винер-Усманова, Е.С. Крючек, Е.Н. Медведева, Р.Н. Терехина Москва, 2014. 216 с.
11. Художня гімнастика для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності / під ред. Білокопитова Ж.А., Нестерова Т.В., Дерюгіна А.М., Безсонова В.А. Київ, 1999. 115 с.

Красновська Є.Г.

студентка,

Науковий керівник: Чайченко Н.Л.

доцент,

Київський національний торговельно-економічний університет

ІСТОРІЯ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР

Олімпійські ігри – це головні міжнародні спортивні заходи, які включають змагання з літніх та зимніх видів спорту, в яких приймають участь тисячі спортсменів зі всього світу. Олімпійські ігри вважаються головним спортивним змаганням в світі, в яких приймають участь більше ніж 200 країн. Зазвичай, вони проводяться кожні чотири роки, чергуючи літні та зимові ігри кожні два роки протягом чотирирічного періоду.

Олімпійські ігри, які зародилися в Давній Греції 3000 років тому, були відновлені в кінці XIX століття і стали головним спортивним змаганням в світі. З VIII століття до нашої ери до IV нашої ери, Ігри проводилися кожні чотири роки на заході півострова Пелопоннес, в честь бога Зевса. Перші змагання Олімпійських ігор відбулися в 1896 році в Афінах, в них прийняли участь 280 людей з 13 країн, які змагалися в 43 видах спорту. З тих пір вони проводяться періодично, за виключенням періодів Першої та Другої світових війн (1916, 1940, 1944).

Найперша достовірна дата проведення олімпійських ігор в історії вважається 776 рік до нашої ери, хоча практично всі історики вважають, що почалися вони задовго до цього. Цей фестиваль став регулярною подією, що проводяться протягом дохристиянського золотого століття Греції. Свідченням релігійного характеру Ігор (які проводилися на честь Зевса, самого головного бога в давньогрецькому пантеоні) було те, що на час змагань припинялися всі війни.

Згідно найбільш раннім записів, на древніх Олімпійських іграх проводилось тільки одне легкоатлетичне змагання – біг на дистанцію близько 183 м (200 ярдів), або довжину стадіону. Першим зареєстрованим переможцем був кухар, Коройб з Еліса. Перші Олімпійські ігри мали тільки місцеве значення і обмежувалися одним забігом в один день; тільки чоловікам дозволялося брати участь в змаганнях або бути присутнім на них. Другий забіг – в два рази довше стадіону – був доданий на 14-й Олімпіаді, а ще довший забіг був доданий до наступних змагань, чотири роки по тому.

Коли потужні, войовничі спартанці почали брати участь в змаганнях, вони вплинули на порядок денний. У програму 18-ї Олімпіади були включені боротьба і п'ятиборство, що складається з бігу, стрибків, метання списа (списи), метання диска і боротьби. На 23-й Олімпіаді був доданий бокс, і Ігри продовжували розширюватися, додалися гонки на колісницях і

інші види спорту. У 37-й Олімпіаді (632 рік до н.е.) формат ігор було розширено до п'яти днів змагань.

Зростання Ігор сприяв зростанню «професіоналізму» серед учасників, і олімпійські ідеали ослабли, оскільки царські особи стали змагатися заради особистої вигоди, особливо в гонках на колісницях. Люди славилися нарівні з богами; багато переможці споруджували собі статуї для обожнювання. У 394 році н.е. Ігри були офіційно припинені римським імператором Феодосієм I, який вважав, що вони мають язичницький підтекст [1].

Відродження Олімпійських ігор в 1896 році, на відміну від первинних Ігор, має чітку, лаконічну історію. П'єр де Кубертен (1863–1937), молодий французький аристократ, відчув, що може створити у Франції освітню програму, наближену до давньогрецького поданням про збалансований розвиток розуму і тіла. Самі греки намагалися відродити Олімпійські ігри, проводячи місцеві атлетичні гри в Афінах в 1800-х роках, але без тривалого успіху. Однак саме рішучість і організаційний геній барона де Кубертена дали поштовх сучасному олімпійському руху. У 1892 році він виступив на зборах Союзу атлетичних видів спорту в Парижі. Незважаючи на мізерний відгук, він продовжував стояти на своєму, і 16 червня 1894 був скликаний міжнародний спортивний конгрес. На ньому були присутні делегати з Бельгії, Англії, Франції, Греції, Італії, Росії, Іспанії, Швеції та США, які виступили за відродження Олімпійських ігор. Він знайшов готовність і одностайну підтримку з боку дев'яти країн. Де Кубертен спочатку планував провести Олімпійські ігри у Франції, але представники переконали його, що Греція є підходящою країною для проведення перших сучасних Олімпійських ігор. Рада все ж погодилася з тим, що Олімпійські ігри проводитимуться кожні чотири роки в інших великих містах світу [2].

На Іграх в Афінах в 1896 році змагалися представники тринадцяти країн. На порядку денному стояли дев'ять видів спорту: велоспорт, фехтування, гімнастика, теніс на галявині, стрілянина, плавання, легка атлетика, підняття важких предметів і боротьба. Команда США з 14 осіб домінувала в легкій атлетиці, посівши перше місце в 9 з 12 видів. Ігри пройшли успішно, і була запланована друга Олімпіада, яка повинна була відбутися у Франції. Олімпійські ігри проводилися в 1900 і 1904 роках, а до 1908 року число учасників зросло більш ніж в чотири рази в порівнянні з Афінами – з 311 до 2 082 осіб.

Починаючи з 1924 року, були включені зимові Олімпійські ігри, які проводилися на окремому спортивному об'єкті в холодну погоду в той же рік, що і літні ігри – перші відбулися в Шамоні, Франція. У 1980 році близько 1600 спортсменів з 38 країн змагалися в Лейк-Плесіді, штат Нью-Йорк, в програмі, яка включала гірські і північні лижі, біатлон, хокей, фігурне катання і ковзанярський спорт, бобслей і санний спорт.

Але літні Ігри з їх широким спектром заходів як і раніше є центральною подією сучасних Олімпійських ігор. Серед стандартних видів спорту – баскетбол, бокс, веслування на каное та байдарках, велоспорт, кінний спорт,

фехтування, хокей на траві, гімнастика, сучасне п'ятиборство, веслування, стрільба, футбол, плавання і стрибки в воду, теніс, легка атлетика, волейбол, водне поло, підняття важких предметів, боротьба (вільна і греко-римська) і яхтинг. На кожних Олімпійських іграх додаються нові види спорту; серед найбільш відомих – бейсбол, бойові мистецтва і зовсім недавно триатлон, який вперше був представлений на Іграх 2000 року. Керівництво Іграми здійснює Міжнародний олімпійський комітет (МОК), штаб-квартира якого знаходиться в Лозанні, Швейцарія.

Літні і зимові Ігри традиційно проводилися в один і той же рік, але через збільшення масштабів обох Олімпіад, після 1992 року зимові Ігри були перенесені на інший розклад. У 1994 році вони пройшли в Ліллекхаммері, Норвегія, в 1998 році – в Нагано, Японія, в 2002 році – в Солт-Лейк-Сіті, штат Юта, в 2006 році – в Турині, Італія, а в 2010 році – в Ванкувері, Британська Колумбія, Канада [3].

Отже, можна зробити висновок, що ще з давніх давен Олімпійські ігри були головною спортивною подією всіх часів й народів. Під час проведення Олімпійських ігор в усіх країнах припинялися війни, на землі панував мир. Боротьба за звання найкращого велася гідними людьми й тільки в чесній боротьбі.

Багатовіковий олімпійський рух подолав чимало перешкод на своєму шляху, перебував колись навіть у забутті. Але незважаючи ні на що Олімпійські ігри живі й донині. Звичайно, це вже не ті змагання, не те вшановування переможців. Важко сьогодні уявити, наприклад, в'їзд чемпіона в рідне місто через пролам у стіні.

У наші дні Олімпіади – одна з найбільших подій у світі. Ігри технічно оснащені – за результатами стежать комп'ютери і телекамери, час визначається з точністю до тисячних часток секунди. Аматори спорту в будь-якому куточку світу можуть приєднатися до всесвітнього свята – супутникові антен» спрямовані на всі сторони світу. З удосконалюванням спортивного устаткування, удосконалюються і види спорту. До розряду олімпійських вводяться нові спортивні ігри.

Список використаних джерел:

1. Олімпійські ігри Стародавньої Греції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/5bZK9KWf>
2. Хрещений батько Олімпійських ігор: невідомі факти з біографії П'єра де Кубертена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://footballua.tv/ua/sport/77714-krestnyy-otec-olimpiyskih-igr-neizvestnye-fakty-iz-biografii-pera-de-kubertena-foto-video>
3. Булатова М. М. Твій перший олімпійський путівник / М. М. Булатова. – [5-е вид. доп.]. – К., 2017. – 128 с.

Недоборська К.Л.

студентка;

Сірий О.М.

старший викладач,

*Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Наша робота присвячена питанню шляхів впровадження здорового способу життя серед студентської молоді. Ця тема висвітлена у роботах багатьох науковців, але ми побачили в ній нове.

Хочемо відмітити, що під здоровим способом життя серед студентської молоді розуміють життєдіяльність, яка орієнтована на підтримання в належному стані та зміцнення здоров'я студентів шляхом поліпшення умов життя – праці, відпочинку, побуту [1].

Зазначимо, що питання запровадження здорового способу життя серед студентської молоді належить до таких питань, які є провідними при визначенні рівня національної безпеки України.

Формування усвідомленого відношення студентів до особистого здоров'я реалізується через передачу знань і створення умінь покращення зміцнення здоров'я, здійснення практичних дій здорового способу життя.

Хочемо зазначити, що в рамках проведеного дослідження кафедрою соціології Хмельницького національного університету на тему «Якість життя в оцінках студентської молоді» студентам було поставлено ряд питань, які відносяться до самооцінки здоров'я, занять спортом, відвідування занять фізичної культури [3, с. 42].

Нами досліджено, що студенти Хмельницького національного університету рахують, що рівень здоров'я перебуває в залежності від таких загальних чинників як: шкідливі звички – токсикоманія (91,4%), вживання наркотичних засобів (91,1%), вживання алкоголю (87,8%), куріння (85,7%); екологічне середовище (80,3%); особисте відношення до свого здоров'я (75,7%); корисне харчування (73,6%); умови на роботі та вдома – умови праці (68%), психологічна атмосфера вдома (67,7%); наявність хронічних захворювань (62,7%); заняття фізкультурою та спортом (62,2%); матеріальний стан (59,3%); режим дня (51,5%) [3, с. 44].

Ми можемо стверджувати, що зміцнення здоров'я студентів залежить від свідомої, розумної роботи самого студента із зміцнення, покращення і розвитку життєвих ресурсів організму.

Хочемо відмітити, що першою значущою сходинкою для цього є створення мотивації студентської молоді до зміцнення особистого здоров'я,

формування почуття відповідальності за особисте здоров'я. Ми вважаємо, що необхідно допомогти усвідомити студентам, що ніякі пігулки не спроможні зробити людину здоровою. Активний фізичний розвиток, рухова активність, правильне харчування, духовний розвиток разом із сприятливим соціальним середовищем є фундаментом здоров'я [4, с. 318].

Хочемо відмітити, що другою сходинкою повинно стати розширення знань щодо формування здорового способу життя в студентському середовищі. Це потрібно робити, перш за все, за рахунок переорієнтації системи пропаганди із вивчення впливу негативних чинників поведінки на показ переваг, які забезпечує здоровий спосіб життя.

Третьою сходинкою повинно бути опрацювання цих знань і необхідних навичок, що зробить неможливим свідоме відношення студентської молоді до особистого здоров'я та до здоров'я людей із соціального оточення [5, с. 26].

В процесі дослідження ми визначили, що найпопулярнішими методами роботи по формуванню здорового способу життя в студентському середовищі стали інноваційні методики, такі як інтерактивні театри, молодіжні лекторські групи, спікерські бюро та інші.

На нашу думку, найважливішою якістю діяльності по формуванню здорового способу життя студентської молоді є взаємодія педагога та студента. Спільна діяльність допускає спроможність її учасників робити щось важливе для кожного з них разом [2, с. 71].

Нами досліджено, що крім планових занять з фізичного виховання, важливу роль в оздоровленні студентської молоді, покращенні їх фізичного стану відіграють різні форми фізкультурно-спортивної та оздоровчо-масової роботи у гуртожитку. До таких форм необхідно віднести: ранкову гімнастику; фізичні вправи протягом навчального дня; самостійні заняття фізичними вправами в позанавчальний час; вузівські, міжвузівські спортивні змагання; заняття в оздоровчих групах, спортивних секціях і клубах; роботу студентських спортивно-оздоровчих клубів, оздоровчий і спортивний туризм [3, с. 45].

Спортивний клуб спільно з кафедрою фізичного виховання організовує і проводить всі форми фізкультурно-спортивних і оздоровчо-масових заходів у студентському гуртожитку.

Хочемо додати, що кроком у реалізації оздоровчих і виховних завдань фізичного виховання під час запровадження «паспорта здоров'я» стало покращення фізкультурно-оздоровчого рухового режиму студентів.

До комплексу ранкової гігієнічної гімнастики ми рекомендували включити 10-12 вправ на гнучкість і рухливість в суглобах: ходьбу, підтягування, вправи для м'язів рук, плечового поясу і шиї, тулуба, ніг, вправи на силу і розслаблення м'язів [4, с. 319].

У нашій роботі зазначено, що гуртки фізичної культури утворюються, головним чином, для студентів. Вони орієнтовані на те, щоб привчити студентів до регулярних занять фізичною культурою, покращувати їх фізичну підготовленість. Заняття проводять два рази на тиждень, тривають

вони 45-60 хв. Проводяться ці заняття викладачем фізичної культури або під його керівництвом громадським інструктором із лави старшокурсників. Група складається із 15-20 студентів, при утворенні групи враховується вік студентів та фізична підготовка [2, с. 72].

Спортклуби здійснюють: агітаційно-масові заходи по залученню студентів і викладачів до регулярних занять окремими видами спорту, ігор, гімнастики; заняття спортивних секцій за видами спорту; спортивні свята, вечори, змагання і інші масові заходи; будівництво і ремонт спортивних споруд і інвентаря; зимові і спортивні літні табори; фізкультурні і спортивні заходи у студентському гуртожитку.

Можемо зазначити, що важливе значення в житті будь-якого студента відіграють спортивні секції. Секційна робота по спорту пов'язується з усією роботою з фізичного виховання студентів (заняття, консультації, заліки), також вона сприяє досягненню цілям всебічного фізичного розвитку і підвищення спортивної підготовки [1].

Фізкультурні заходи реалізуються у різних формах: спортивні змагання за межами вузу; екскурсії, пробіги, прогулянки, походи, фізкультурні виступи, оздоровчі заходи, фізкультурна робота в студентських гуртожитках.

Також для того, щоб привчити студентів до занять спортом, проводять агітаційно-пропагандистські заходи: бесіди, доповіді, лекції, спортивні вечори, консультації; організовують фотовітрини, виставки, альбоми; використовують плакати, таблиці, афіши, місцеві ЗМІ.

Хочемо відмітити, що студентський туризм є важливою складовою спортивної роботи в позанавчальний час. Участь у туристичних походах допомагає розвивати такі якості як особиста ініціатива та взаємна допомога, наполегливість, сила волі та висока дисциплінованість [4, с. 319].

Нами досліджено, що туризм сприяє покращенню діяльності серцево-судинної і дихальної систем, поліпшенню опору організму до захворювань, допомагає зміцнити м'язи. Перебування на свіжому повітрі, дія сонця і дозованих фізичних навантажень, вражень під час подорожі – все це стабілізує діяльність центральної нервової системи, відновлює сили, поліпшує працездатність [5, с. 96].

Отже, у нашій роботі ми дослідили, що формування здорового способу життя студентів здійснюється через оздоровчу діяльність, створення сприятливих для здоров'я санітарно-гігієнічних, психологічних і соціальних умов, а також виховання позитивної мотивації до власного здоров'я, потреб у здоровому способі життя. Можемо стверджувати, що для цього слід здійснювати спеціалізовані програми та проекти на місцевому та державному рівнях, призначені для широкого кола студентів.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко О. Позитивний досвід діяльності з формування здорового способу життя [Електронний ресурс] / [Вакуленко О., Жаліло Н., Комарова Н. та ін.]. – Режим доступу: <http://www.health.gov.ua/Publ/conf.nsf/0/b993ce66e72733f3c2256ddc003bfd53?OpenDocument>

2. Кошманюк М.В. Особливості формування здорового способу життя студентів в умовах вищого навчального закладу / М.В. Кошманюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород: УНУ, 2018. – Вип. 30. – С. 69–73.

3. Литвиненко О.М. Формування здорового способу життя в студентської молоді / О.М. Литвиненко // Педагогіка. Наукові праці. – 2019. – Вип. 146. – Том 158. – С. 42–46.

4. Міхєєва Л.П. Особливості формування здорового способу життя у молодого покоління / Л.П. Міхєєва // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2019. – № 3. – С. 318–322.

5. Яременко О.О. Формування здорового способу життя молоді: стратегія розвитку українського суспільства. – Київ, 2018. – 164 с.

Сілівончик А.В.

студентка,

Науковий керівник: Іскра У.В.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПЛАВАННЯ – ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Плавання – це вид спорту і його метою є якомога швидше пропливати певну відстань, не порушуючи застосований метод плавання.

Плавання також є одним з основних засобів фізичного виховання студентів, оздоровлення та підготовки до майбутньої професійної діяльності. Плавання входить до програм з фізичного виховання завдяки своїм різноманітним засобам та великим освітнім, гігієнічним, оздоровчим та прикладним значенням.

Плавання – це неймовірно динамічний вид спорту. Під час плавання всі частини тіла, навіть голова в нейтральному і стійкому положенні, повинні обертатися для вдиху, тому для цього потрібні поєднання фізичної сили та технічної підготовки. Оскільки вода не є природним середовищем для людей, технічні аспекти руху води особливо важливі [1, с. 4].

Дослідженням плавання як виду спорту, вивченням питань його оздоровчої спрямованості, прикладного значення, масовості та впливу водного середовища на організм людини займалися чимало вчених (Л. Бородич, Н. Булгакова, Г. Полєся, В. Лопухін, Л. Макаренко, Т. Меншуткіна, В. Платонов, та ін.).

О. Литвинов наголосив, що стосовно фізичної підготовленості плавців, особливо тренування швидкості та сили, особливу увагу слід приділити підготовці плавців на суші та воді.

І. Гончар зазначив, що спеціальні вправи на суші можуть навмисно збільшити силу м'язів, задіяних у плаванні. Він вважає, що силові тренування включають такі групи вправ: вправи з використанням гумових джгутів, вправи з використанням власної ваги.

На сьогоднішній день у галузях фізичного виховання та медико-біологічних компонентів, великий обсяг досліджень вчених дозволяє нам знайти найбільш ефективний спосіб поліпшення фізичної підготовленості з урахуванням статевих та вікових особливостей людей.

Плавання позитивно впливає не тільки на фізичний розвиток студентів, але й на формування її особистості. Заняття плаванням розвивають такі риси особистості, як цілеспрямованість, наполегливість, рішучість.

У багатьох видах фізичних вправ та оздоровчих занять студенти зазвичай вибирають різноманітні види оздоровчого плавання. Такі переваги призвели до появи різних напрямів цього виду спорту. Публікації про ефективність занять з'являються не лише в науці та методології, але і в популярній літературі. Однак на сьогодні ще не до кінця визначено ступінь впливу різних форми плавання та як впливатимуть на учнів фізіологічні та рухові показники, не виявлені оптимальні методики занять. Не завжди педагоги складають і використовують адаптовані комплекси вправ для студентів різного стану здоров'я і рівня фізичної підготовленості.

Різні види плавання передбачають вирішення проблем гармонійного фізичного розвитку, відновлення та використання з цієї метою не тільки аеробних вправ та силових тренувань, а й інших видів вправ, які в повній мірі впливають на організм студента.

Оздоровче плавання має багато переваг: воно може сприяти фізичному здоров'ю та розвитку спеціальних навичок, зміцнювати опорно-руховий апарат та сприяти загальному фізичному розвитку. Включення переваг оздоровчого плавання під час фізичних вправ вважаються одним із шляхів підвищення фізичного розвитку та функціональної пристосованості різного контингенту студентів [4, с. 46].

Мотивація студента визначає вибір уроків плавання з фізичного виховання. У цьому випадку вчителю фізичної культури слід враховувати рівень фізичної підготовленості, спортивної підготовки та сформованості спеціальних (плавальних) навичок, і таким чином обирати методологію, тобто вибір методів і форм тренувань, щоб забезпечити оптимальність навантаження.

Ефективність процесу оздоровчого плавання залежить від складових очікуваних результатів: підвищення фізичної підготовленості, корекція фізичного розвитку, поліпшення функціональної адаптації та спеціальних навичок. Крім того, коригуючи зміст соціально-педагогічних, медико-біологічних та психофізичних компонентів, вчителі мають безпосередній педагогічний вплив на учнів.

Навчання руховим рухам слід розглядати як один із видів пізнавальної діяльності людини. Це високоорганізований навчальний процес,

спрямований на здобуття знань, умінь та навичок, виховання психологічних та духовних здібностей учнів. Основним елементом процесу навчального руху є знання. Вони містять багато конкретних фактів про спорт, інтегрованих у концепції та системи правил, і містять теоретичні узагальнення, засновані на фактичному досвіді.

У процесі навчання та вдосконалення рухових дій знання досягаються шляхом формування рухових навичок та вмінь. У процесі навчання фізичним вправам людина нарешті знаходить найкращий метод завдяки неодноразовим спробам знайти правильне рішення вправ. Здатність виконувати рухові дії базується на певному розумінні рухових навичок та наявності відповідних спортивних передумов, що пов'язано з багатьма спробами свідомо побудувати дану рухову систему.

У процесі розвитку рухових навичок шукайте найкращий спосіб вправ з провідною роллю свідомості: спочатку вправи характеризуються нестійким рухом, надмірною напругою м'язів, великою кількістю зайвих вправ, великим споживанням енергії, що призводить до втоми.

У процесі навчання рухів уміння можуть нести допоміжну функцію.

По-перше – формування вмінь є передумовою для подальшого формування рухових навичок.

По-друге, коли необхідно засвоїти підводні вправи для подальшого розучування більш складних рухових дій. Велика кількість різноманітних рухових умінь є доброю передумовою для ефективного технічного вдосконалення. Внаслідок багаторазового повторення вправа починає виконуватися з меншою участю контролю свідомості за деталями техніки [3].

Для повноцінного оздоровчого тренування в басейні ви повинні володіти певними спеціальними навичками та плавальними здібностями, щоб могли пропливати не зупиняючись на 200-300 м. Вибір способу плавання дуже важливий.

Найбільш економічними є спортивні способи плавання. З метою оздоровчих цілей можна використовувати і прикладні способи плавання (на боці, брас на спині).

Ефект оздоровчої ролі від плавання може бути досягнут при дотриманні наступних умов:

1) дихання (максимальне дихання та повний видих у воду) координується з гребковими вправами, тим самим покращуючи функцію серцево-судинної та дихальної систем;

2) під час виконання кожного гребка напруга м'язів по черзі змінюється з розслабленням, що дає можливість тривалий час плавати безперервно, не відчувачи втоми;

3) досягнення економічності та ефективності всіх гребкових рухів руками і ногами, оптимального горизонтального положення тіла у воді, що забезпечує не тільки рівномірне і швидке ковзання, а й всебічний фізичний розвиток, тренувальних дій на основні функції організму [4, с. 39].

Турбота про здоров'я студентів є одним із пріоритетів роботи педагогічного колективу, здоров'язберігаючий підхід і здійснення послідовності в освіті, як результат впровадження буде захист здоров'я молодого покоління від впливу негативних факторів.

Для того, щоб створити ефективну і в той же час безпечну програму оздоровчих тренувань, важливо дотримуватися принципів відповідності величини навантаження можливостям і здатностям студентів. За допомогою зміни обсягу та інтенсивності вправ регулюється величина навантаження.

Істотне значення у темпах приросту сформованості спеціальних умінь та навичок має мотиваційний компонент (фізкультурні інтереси, бажання займатися) вихідний рівень функціональних та фізичних показників, а також адаптивні можливості організму.

Оптимальний розподіл навчального матеріалу, дотримання принципів фізичного виховання, правильна організація занять, адекватні параметри навантажень та індивідуальний підхід зумовлюють успішність формування спеціальних умінь та навичок у процесі занять оздоровчим плаванням.

Список використаних джерел:

1. Крук М.З., Крук А.З. Навчання спортивним способам плавання: Навчально-методичний посібник – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 68 с.
2. Крук М.З., Биканов С.Р., Крук А.З. Теорія і методика викладання плавання: Навчально- методичні матеріали для студентів факультету фізичного виховання і спорту. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 108 с.
3. Сізова В. Ю. Формування умінь і навичок студентів у процесі випереджувального навчання оздоровчому плаванню / В. Ю. Сізова / Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури», Фізкультура і спорт: зб. наук. праць / за ред. Г. М. Арзютова. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 3к (44) 14. – С. 368–373.
4. Фізичне виховання. Формування спеціальних умінь та навичок у процесі навчання плаванню: метод. рек. до вивч. дисципліни для студ. навч. відділення плавання / Уклад.: І. Ю. Хімич, О. Ю. Качалов, О. Г. Черевичко. – Київ: НТУУ «КПІ», 2012. – 72 с.

Слободяник А.С.

студентка,

*Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ГНУЧКОСТІ ДЛЯ ЛЮДИНИ ХХІ СТОЛІТТЯ

Рівень майстерності в різноманітних видах спорту визначає гнучкість. Недостатня гнучкість сповільнює та ускладнює процес засвоєння рухомих навичок, обмежуючи швидкісні та координаційні здібності, а також прояв сили, що підвищує ймовірність виникнення травм рухового апарату. Кожен вид спорту висуває свої специфічні вимоги до рівня гнучкості, а, отже, важко переоцінити значення гнучкості для спортсменів. Однак, гнучкість та її розвиток відіграє важливу роль також і в повсякденному житті людини, безпосередньо впливаючи на рівень її загального самопочуття та здоров'я загалом.

Існують різні визначення поняття «гнучкість». Це слово походить від латинського «*flectere*» або «*flexibilis*», що означає «згинати». Словник термінів та понять зі спортивних дисциплін надає наступне значення поняттю «гнучкість»: «властивість опорно-рухового апарату, велика міра рухливості його ланок один відносно одного, що обумовлюється амплітудою руху в суглобі, яка, в свою чергу, залежить від будови суглоба, суглобової капсули, зв'язок, від сили і еластичності м'язів і так далі. Дає можливість виконувати рухи з широкою амплітудою» [2, с. 16].

В контексті цього питання важливо зазначити також те, що гнучкість поділяють на види. Частіше за все розрізняють дві форми прояву гнучкості: *активну* та *пасивну*. Під активною гнучкістю розуміють здатність виконувати рухи з великою амплітудою за рахунок власних м'язових зусиль. Під пасивною – здатність виконувати рухи з великою амплітудою за рахунок дії зовнішніх сил (наприклад, за допомогою партнера). «Запас гнучкості» – це те поняття, що означає різницю між показниками пасивної та активної гнучкості.

М. Дж. Алтер виділяє три основних види гнучкості: *статистична*, *балістична* та *динамічна* [3]. Статистична гнучкість характеризує діапазон руху суглобу, уникаючи акценту на швидкість. Балістична гнучкість пов'язана з виконанням певних ритмічних рухів, а під динамічною гнучкістю розуміють здатність використовувати діапазон руху суглобу під час заняття руховою активністю або з нормальною, або з високою швидкістю.

Нині велика кількість людей не піклуються достатньою мірою про своє здоров'я. Цьому можуть передувати різні причини. Актуальною проблемою на сьогодні є впровадження дистанційної форми роботи, що нерозривно пов'язано з постійним сидінням. Це може призвести, зокрема, до зайвої ваги, проблем з опорно-руховим апаратом, порушенням постави тощо.

Негативний вплив на самопочуття та здоров'я людини мають стрес та напруга. На жаль, це ще не весь перелік «симптомів» людини XXI століття.

Варто зазначити, що розвиток гнучкості цілком може зарадити переліченим вище проблемам. Розвиваючи гнучкість можна отримати багато користі, що безумовно позитивно відобразиться за самопочутті. М'язове розслаблення, підвищення рівня фізичної підготовленості, зменшення хворобливості, усунення м'язових судом, профілактика порушень постави, зниження ризику травм, зняття напруги та стресу, покращення дихання, розвиток самодисципліни, виникнення відчуття задоволення, покращення рівня фізичної підготовленості – все це належить до переваг розвитку гнучкості людини.

На сьогодні науковці продовжують досліджувати користь розвитку гнучкості для здоров'я звичайних людей. Доцільно навести приклад одного з таких досліджень. Як виявилось, необхідно всього 12 тижнів для того, щоб знизити ризики розвитку діабету і хвороб серця. Відповідне дослідження провели вчені з Міланського університету [4].

Для здійснення дослідження було відібрано 39 добровільців, яких було поділено на дві групи. Учасники першої групи не повинні були здійснювати жодної фізичної активності, тоді як добровільці з другої групи виконували вправи на розтяжку ніг п'ять разів на тиждень протягом 12 тижнів. В результаті було встановлено, що у представників другої групи артерії в нижній частині гомілки і верхньої частини руки збільшували кровотік і розширювалися, що, до того ж, сприяло зменшенню рідини. Це може знизити ризики розвитку діабету та хвороб серця, оскільки саме для цих хвороб характерні зміни в кровотоці.

Авторка статті зазначила, що «ще нове застосування розтягування особливо актуально в нинішній період пандемії, коли багато людей сидять вдома, де можливість проведення корисних тренувань для поліпшення і запобігання серцевих захворювань, інсульту і інших станів обмежена» [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток гнучкості вже давно не асоціюється лише з професійним спортом. Сьогодні розвиток еластичності тіла підходить для людей будь-якого віку та будь-якого рівня підготовки. Дослідження показують абсолютно позитивний вплив стретчингу (від англ. stretch – тягнути, розтягувати) на організм людини, її фізичне та ментальне здоров'я. Особливо це питання актуально нині – в період пандемії, коли існує дистанційна форма роботи та навчання, що тягне за собою ведення сидячого способу життя.

Список використаних джерел:

1. Петрович В., Альошина А. (2016). Гнучкість та її вплив на організм людини. *Physical Education, Sport and Health Culture in Modern Society*, 4(20), 319–323. Retrieved from: <https://sport.vnu.edu.ua/index.php/sport/article/view/638>

2. Словник термінів та понять зі спортивних дисциплін: навч.-метод. посіб. / уклад.: О. О. Момот, Є. Ю. Шаповал, Ю. В. Зайцева, С. М. Новік ; Полт. нац. пед. ун-тет імені В. Г. Короленка. – Полтава: Видавець Шевченко Р.В., 2019. – 147 с.

3. Алтер М.Дж. Наука о гибкости / Алтер М.Дж. – К.: Олимпийская литература, 2001. – 424 с.

4. Stretching your legs may help prevent diseases such as heart diseases and diabetes. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://medicalxpress.com/news/2020-07-legs-diseases-heart-diabetes.html>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Голубовська О.В.

магістр філософії, асистент,

*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ

Воля самий головний і специфічний акт прагнення, притаманний людській особистості. Цей акт невинно супроводжує всі наші рішення, обумовлюючи всі інші прагнення і сам є обумовлений ними. Більш того, він надає остаточний сенс репрезентативним актам, переводячи їх у дію. Проте деякі сучасні психологи і філософи надали би перевагу уникненню такого найменування як воля. Вони вважають, що явище, яке ми зазвичай і традиційно називаємо волею, насправді являє собою всього лише комплекс чуттєвих прагнень (сенсуалісти будь-якого типу), більш чи менш сублімовані несвідомі або підсвідомі потяги (фрейдисти), необхідні поєднання феноменів (асоціативісти), спосіб самозахисту від невпевненості в тому, що стосується релігії (У. Джеймс, Унамуно), соціальний тиск (Дюркгейм) або, зрештою, нескладні фрагментарні імпульси, які виникають всередині нас і не піддаються інтерпретації зважаючи на свою безглуздість (постмодерністи).

Однак, неупереджений і об'єктивний аналіз з усією очевидністю показує, що всі нормальні люди володіють здатністю приймати рішення, спираючись на інтелектуальне пізнання реальності. Саме цю здатність ми називаємо волею [2, с. 247].

Як стверджує Манфред Рідель, про «свободу» говорити легко, та важко звітувати про неї, особливо в наш час, коли це поняття здається надто «засмиканим». «Свобода» аж ніяк не є паролем, це передусім – проблема. Вона є проблемою у багатьох сенсах: поняттєво – як емпірична, теоретично – як практична (етична). Проблемою поняттєвою вона є внаслідок багатозначності вживання цього слова; емпіричною проблемою – через неадекватність організації деякого досвіду; теоретичною проблемою вона стає у разі намагання розв'язувати питання про свободу, не звертаючись до інших питань. Але вона, водночас, є практичною проблемою, оскільки відповідь на неї, мабуть, криється радше не в царині мислення, а в царині дії – практики, котра, однак, найчастіше є саме втіленням несвободи. Ми не певні, чи можна взагалі розв'язати це питання. Але ми напевно знаємо, що, по-перше, цього питання не можна уникнути, а по-друге, що в наш час воно ставиться зовсім інакше, ніж в усі попередні епохи.

Разом з тим, особливий спосіб постановки питання свободи не є характерною рисою лише нашого часу. Адже свобода належить до проблем, яким притаманний часовий вимір, тобто філософське тлумачення свободи є неможливим поза виникненням завжди нових, актуальних (теоретично несвободних) її мотивацій, що привносять (у тому чи іншому сенсі) елементи проблематичності в саму можливість чи реальність свободи. Таким чином, ми доходимо до визнання, що сьогодні проблема свободи загострюється до апорії: до заперечення свободи у самому її понятті [3, с. 68–69].

Що таке свобода, на думку Манфреда Ріделя, не можна вирішити, виходячи з неї самої, шляхом рефлексії над цим поняттям. Коли ж поняттєва рефлексія є по-справжньому рішучою, тобто сягає витоків означеної апорії, вона неминуче наштовхується на поняття відповідальності. Це поняття, як він вважає, є не лише логічно всеохоплюючим, але й предметно засадничим поняттям [3, с. 69].

Свобода волі – здатність суб'єкта вільно визначати сутнісні підстави власного воління; своєрідна похідна від волі загалом, що уможливорює морально-етичну значущість останньої. Філософська проблема свободи волі висуває питання не про те, як людині «дати волю» власній волі (що можна вважати лише однією з граничних її інтерпретацій), а про передбачувану в людині здатність бути вільною від примусовості власної волі і, отже, вільною і відповідально обирати власні мотиви і цінності і, зрештою, власне діюче «Я». Проблема свободи волі не торкається можливості реалізації самої дії суб'єкта на підставі наявного волевияву; йдеться лише про самий цей волевияв і його внутрішні підстави. Цілком очевидно, що людина, яка не є вільною відносно власного воління, нездатна й відповідати за свої дії, не є їхнім «автором», що підриває основи людської духовності й моралі. Справжня свобода волі як здатність людини обирати власне воління передбачає не байдужість до конкретного змісту останнього (т.зв. *liberum arbitrium indifferentiae*), а глибину й багатомірність самої людської суб'єктивності [5, с. 571–572].

Відкинути свободу волі означає жити у стані неусувної логічної непослідовності. Кожний, хто відкидає свободу волі, визнає такий загальний теоретичний погляд на людей, якому він суперечить кожним своїм заздалегідь запланованим словом та вчинком. В абстрактному описі людина, що відкидає свободу волі, може здаватися радше комічною постаттю. Зазвичай ми вважаємо комічною людину, яка спростовує власні слова власними вчинками [4, с. 247].

Кожен, хто заперечує існування свободи волі, неминуче мусить суперечити собі з одноманітною регулярністю. Така людина може вважатися не комічною постаттю, а радше своєрідним філософським героєм, надто якщо ми визнаємо її підстави для заперечення свободи волі. Безумовно, і сама ця людина буде схильна бачити себе якраз у цьому світі.

Логічними наслідками заперечення свободи волі є твердження про те, що якщо ми не маємо свободи волі, немає такої речі, як моральна відповідальність [4, с. 248].

Без свободи волі немає моральної відповідальності. Якщо моральна відповідальність існує, дехто морально відповідальний за щось, що він зробив, або за щось, чого він не зробив. Бути морально відповідальним за власну дію чи бездіяльність щонайменше означає бути спроможним вчинити інакше, хай би що при цьому малося на увазі; але бути спроможним вчинити інакше і означає мати свободу волі. Отже, якщо ніхто не має свободи волі, моральної відповідальності не існує [4, с. 249–250].

Пітер ван Інваген наводить три неспростовні принципи щодо спроможності та відповідальності:

1. Особа є морально відповідальною за невчинення певної дії лише, якщо вона могла запобігти цій дії.

2. Особа є морально відповідальною за певну подію-партикуляцію лише, якщо вона могла їй запобігти.

3. Особа є морально відповідальною за певний стан справ лише, якщо (цей стан справ наявний, і) вона могла запобігти його наявності.

На підставі цих трьох принципів він стверджує, що моральна відповідальність передбачає свободу волі. Тобто виводить з цих трьох принципів такий висновок: теза, що є моральна відповідальність, має наслідком тезу свободи волі. При цьому під «тезою, що є моральна відповідальність» він має на увазі тезу, що дехто є морально відповідальним за дещо – якусь дію, подію, стан справ. А під «тезою свободи волі» – тезу про те, що більшість людей (якщо не всі) дуже часто (якщо не завжди) перебувають у такій позиції: коли вони обирають між різними взаємно несумісними напрямками дії, кожен із цих напрямів дії є таким, що вони можуть (спроможні, здатні) його обрати [4, с. 274–275].

Моральна відповідальність має, водночас, особисту й соціальну основу. Вона полягає не в ігноруванні існуючого стану речей, а в можливому в його межах спілкуванні з іншими людьми. «Основа» визначеної таким чином відповідальності полягає, перш за все, у повазі людської гідності особи. «Морально» перебирати відповідальність на себе (в усякому випадку, коли можлива особиста участь у тій чи іншій події життя) здатен кожен із нас; тобто кожна людина може усвідомлювати себе відповідальною і, в цьому розумінні, вільною. Дійсність відповідальності ґрунтується, зрештою, на можливій для людини свободі. Розуміння межі нашої свободи впливає на розуміння межі нашої відповідальності [3, с. 82].

Вільне за вибором рішення моральної людини діє з глибини її внутрішньої природи, тому що постійними і пануючими мотивами в ній є мотиви етичні. Між свободою вибору і моральною свободою немає ні необхідної згоди, ні необхідного протиріччя. Чим далі вони розходяться, тим нижче стоїть етична цінність індивідуума; чим вище розвинута остання, тим більше вони наближуються до свого єднання. На думку Вільгельма Вінде́льбанда, до тих

пів, поки людина приймає те, що її робить морально вільною, за обмеження своєї природної свободи вибору, до тих пір її індивідуальна сутність ще далека від етичного, розумного ідеалу людства [1, с. 99].

Таким чином, підтвердження гіпотетичного припущення про відсутність свободи волі і, відповідно, моральної відповідальності означало б для людини неможливість еволюційного розвитку, деградацію, існування в дисгармонії і відкидало б можливість творчої самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Виндельбанд В. О свободѣ воли. Минск : Харвест; Минск : АСТ, 2000. 208 с.
2. Карлос Вальверде. Философская антропология. Москва : «Христианская Россия», 2000. 412 с.
3. Манфред Рідель. Свобода і відповідальність. Два засадничих поняття комунікативної етики. *Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії*. Київ : Либідь, 1996. С. 68–83.
4. Пітер ван Інваген. Нарис про свободу волі. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 344 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. Київ : «Абрис», 2002. 744 с.

Кузнецова І.О.

аспірантка;

Науковий керівник: Рубанець О.М.

доктор філософських наук, професор,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОГО ВИМІРУ НАВЧАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сьогоднішній світ змінюється дуже швидко: зникають одні професії, з'являються інші, інформація може застаріти раніше, ніж людина завершить навчання. За деякими оцінками період актуальності диплому інженера становить лише 2 роки. Тому все більшого значення до 2025 року (відповідно до звіту World Economic Forum «The Future of Jobs 2020» [1, с. 36]) набуватимуть аналітичне мислення, активне навчання та здатність до навчання, креативність, оригінальність та критичне мислення. А це, в свою чергу, вимагає зміни технологій навчання.

Теоретико-методологічними засадами дослідження підвищення якості навчальної підготовки суб'єктного виміру є наукові праці В. Андрушенка (питання державної освітньої політики), Л. Горбунової (теорія трансформативного навчання), К. Корсака (парадигма сучасної національної

освіти), В. Кременя (інноваційна людина), Ю. Мелкова (людиномірність як суб'єктність), І. Надольного (ідентичність в умовах глобалізації), В. Огнев'юка (акме-особистість), О. Скідіна (питання управління освітою) та інш. Однак суб'єктному виміру навчальної підготовки не приділялося потрібної уваги, особливо в контексті взаємодії аудиторної та позааудиторної роботи студента в умовах дистанційного навчання, коли зростає значення мотивації та інших суб'єктних вимірів позааудиторної роботи студента.

Широке поширення дистанційної та змішаної форм навчання в умовах сучасної пандемічної кризи передбачає посилення уваги до розвитку суб'єктного виміру навчальної підготовки, оскільки більша частина навчального процесу відбувається позааудиторно. З огляду на це, викладачу вже недостатньо розвивати аудиторні форми і методи навчання, а необхідно активно впливати на позааудиторну роботу студента і керувати нею. Сьогоднішні студенти вперше потрапили в нові умови навчання, коли вони позбавлені постійного контролю з боку викладача та безпосереднього спілкування з групою сокурсників, а обсяг знань і обсяг компетенцій, які вони мають опанувати зростає. Тому потрібно допомогти студенту організувати своє навчання не тільки в аудиторії, але й дома.

Чим більш фундаментальним, більш теоретичним є курс, тим важче сформувати налаштованість студента на навчання, оскільки він не розуміє самого курсу і не бачить безпосереднього практичного результату, який він отримає після його вивчення, не може оцінити значення цього курсу для формування його соціальних, загальнопрофесійних та спеціальних компетентностей.

Слід також враховувати, що формування особистості студента відбувається в зовсім нових умовах і тому виникає необхідність дослідження мотивації студентів до навчання, їх рівня адаптації до нових умов тощо. Студенти сьогодні надзвичайно різні: є ті, які не зацікавлені у навчанні, й ті, які добре знають, чого хочуть і як цього досягти. Нажаль, викладачі стикаються з тим, що перших більшість. Отже, першочергова задача викладача знайти шлях до такого студента, створити такі навчальні ситуації, в яких студент отримає першу порцію мотивації, що допоможе зрушити йому з місця, показати студенту найефективніші шляхи здобуття максимуму знань за мінімальну кількість годин.

Було б непогано показати студенту значення даної конкретної дисципліни для майбутньої професійної підготовки. Проте найбільші складності тут виникають з базовими фундаментальними дисциплінами, оскільки важко вказати безпосередні застосування в певній області. Тут як у будівництві: фундаменту не видно, але без нього будівля стояти не буде. Як це донести до студентів? Як їм пояснити, що чим більше розвинений спектр фундаментальних (в тому числі теоретичних) дисциплін, тим більша можливість людини в майбутньому розвивати свою суб'єктність?

Сучасна динаміка складних соціальних систем є нелінійною. Знання й технології застарівають дуже швидко, ніхто не може передбачити, які

професії будуть потрібні завтра, а які зникнуть взагалі. Тому конкурентноздатними завтра будуть ті, хто сьогодні вкладає час і зусилля в ґрунтовне опанування фундаментальних дисциплін.

Тут якраз і виникає питання, як розвивати суб'єктну складову, щоб студенти хотіли вивчати фундаментальні теоретичні курси і не просто хотіли, а активно включались у їх вивчення; як перевести студента з нульового рівня суб'єктності (не знаю про цей курс і не бачу потреби його вивчати) на середній (я вже дещо знаю, мені цікаво), а потім на вищий (я хочу застосовувати ці знання в своїй діяльності і я хочу знати ще більше) і найвищий (я знаю, як застосовувати отримані знання, і відразу застосовую їх).

Суб'єктність передбачає різні підходи до її формування: психологічний (насамперед, мотивація), педагогічний (в тому числі компетенції та компетентності), інституційний (як-от особливості навчального процесу в певному навчальному закладі), соціологічний (наприклад, ставлення студентів до форм навчального процесу, оцінювання навчального процесу), гносеологічний (розвиток творчих та креативних здатностей), епістемологічний (активність при входженні у сферу знань) тощо.

Сучасний рівень розвитку суб'єктності передбачає використання технологічних засобів та мережевих форм навчання. «Інтерактивні підходи сьогодні є найбільш ефективними, бо ставлять того, хто шукає знань в активну позицію їх самостійного освоєння» [2, с. 225]. В цьому випадку викладач отримує можливість впливати на формування цього суб'єктного виміру, особливо використовуючи разом з класичними інструментами навчання нові: відео, смартфони з їхніми додатками та чатботами, ігри (гейміфікація процесу навчання, яка підтримує змагальність), віртуальну (VR) та доповнену (AR) реальність.

Такий комплексний підхід до навчання, як-от єдність аудиторного та позааудиторного навчання, застосування найсучасніших інструментів навчання і зростання значення інтерактивності, посилення ролі викладача у формуванні суб'єктності, наближенні студента до моделювання ситуацій професійної діяльності, дозволить значно покращити якість освіти.

Список використаних джерел:

1. Звіт World Economic Forum «The Future of Jobs 2020». URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf
2. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.

Наукове видання

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ

**МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація:
73021, Україна, м. Херсон, а/с 20
Видавництво «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.05.2021. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,09. Тираж 100. Замовлення № 0621-179.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.